EUROPEAN CONFERENCE

Conference Proceedings

XXX International Science Conference «Modern information technologies in education and science»

July 29-31, 2024

Prague, Czech Republic

MODERN INFORMATION TECHNOLOGIES IN EDUCATION AND SCIENCE

Abstracts of XXX International Scientific and Practical Conference

Prague, Czech Republic
(July 29-31, 2024)

UDC 01.1

ISBN – 9-789-40375-496-3

The XXX International Scientific and Practical Conference «Modern information technologies in education and science», July 29-31, 2024, Prague, Czech Republic. 216 p.

Text Copyright © 2024 by the European Conference (https://eu-conf.com/).
Illustrations © 2024 by the European Conference.
Cover design: European Conference (https://eu-conf.com/).
© Cover art: European Conference (https://eu-conf.com/).
© All rights reserved.

No part of this publication may be reproduced, distributed, or transmitted, in any form or by any means, or stored in a data base or retrieval system, without the prior written permission of the publisher. The content and reliability of the articles are the responsibility of the authors. When using and borrowing materials reference to the publication is required. Collection of scientific articles published is the scientific and practical publication, which contains scientific articles of students, graduate students, Candidates and Doctors of Sciences, research workers and practitioners from Europe, Ukraine and from neighboring countries and beyond. The articles contain the study, reflecting the processes and changes in the structure of modern science. The collection of scientific articles is for students, postgraduate students, doctoral candidates, teachers, researchers, practitioners and people interested in the trends of modern science development.

The recommended citation for this publication is: Shevchenko A. Some issues in determining the essence of the definition “adaptive living environment”. Abstracts of XXX International Scientific and Practical Conference. Prague, Czech Republic. Pp. 10-14.

URL: https://eu-conf.com/en/events/modern-information-technologies-in-education-and-science/

TABLE OF CONTENTS

AGRICULTURAL SCIENCES		
1.	Бондар Т.О., Веденіна М.В. ЕКОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ПІД ЧАС ВІЙНИ В УКРАЇНІ: ВПЛИВ НАФТОПРОДУКТІВ НА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКІ РОСЛИНИ	7
ARCHITECTURE, CONSTRUCTION		
2.	Shevchenko A. SOME ISSUES IN DETERMINING THE ESSENCE OF THE DEFINITION “ADAPTIVE LIVING ENVIRONMENT”	10
3.	Veligotska Y.S., Hammo O.M.I. THE FUNCTIONAL FEATURES OF FORMING OF MODERN MULTIFUNCTIONAL RESIDENTIAL COMPLEX	15
4.	Дячок В.Ю. АРХІТЕКТУРНІ ПАМ’ЯТКИ КРЕМЕНЕЦЬКО-ПОЧАЇВСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО ІСТОРИКО-АРХІТЕКТУРНОГО ЗАПОВІДНИКА	17
5.	Шпакова Г.В. ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМКИ БУДІВНИЦТВА В УКРАЇНІ: СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПОВОЄННІ ПРІОРИТЕТИ	22
BIOLOGY		
6.	Кудлай В.Т. ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВТОРИННОГО ВИКОРИСТАННЯ ПЛАСТИКУ	25
7.	Лисак А.В. АНАЛІЗ ПОШИРЕННЯ АДВЕНТИВНИХ ВИДІВ (ДУБА ЧЕРВОНОГО) В УКРАЇНІ	31
8.	Хлобистов Є.В., Сова Л.О. ВПЛИВ ВІЙСЬКОВИХ ДІЙ НА СТАН ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ УКРАЇНИ (НА ПРИКЛАДІ ПОВЕРХНЕВИХ ВОД)	35
ECONOMY		
9.	Губанов В.Є., Ущенко П.Г., Денисенко Ю.М. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ БОРГОВОЇ СТІЙКОСТІ В УМОВАХ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ	38

10.	Клят Ю., Онофрійчук П., Стрепетова О. ЩОДО ОЦІНЮВАННЯ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ МІЖ СКЛАДОВИМИ ВОЄННОЇ ТА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ	44
11.	Петруха С.В., Коноваленко Д.В., Петруха Н.М. ВЕТЕРАНСЬКИЙ БІЗНЕС В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ БЕЗБАР'ЄРНОСТІ	50
12.	Соболєва Г.Г., Валіуллов М.Д. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОЦІНКИ ПРИБУТКОВОСТІ ТА РЕНТАБЕЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	55
13.	Штохман Ю.А., Яворський В.В., Рибіцький О.Л. ЕКОНОМІЧНЕ ВІДНОВЛЕННЯ ТА УПРАВЛІННЯ БУДІВЕЛЬНИМИ ПРОЄКТАМИ ПІСЛЯ ВІЙНИ	59
14.	Ярмольчик М., Сєченєв О., Войцеховський Р. РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПЕРСПЕКТИВ РОЗВИТКУ РОБОТИЗОВАНИХ СИСТЕМ НА ГЛОБАЛЬНОМУ ТА РЕГІОНАЛЬНОМУ БЕЗПЕКОВОМУ РІВНІ	64
	GEOLOGY	
15.	Ішков В.В., Березняк О.О., Чечель П.О. ГЕОЛОГО-ТЕХНОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЮР'ЇВСЬКОГО НАФТОГАЗОКОНДЕНСАТНОГО РОДОВИЩА (УКРАЇНА)	71
16.	Ішков В.В., Дрешпак О.С., Пащенко П.С. ЗВ'ЯЗОК МІЖ ВМІСТАМИ ГЕРМАНІЮ ТА ПОТУЖНІСТЮ ВУГІЛЬНОГО ПЛАСТУ С5 ШАХТИ "ПАВЛОГРАДСЬКА" (УКРАЇНА)	103
	HISTORY	
17.	Jomurodov L.I. SUPPLYING THE POPULATION WITH CLEAN DRINKING WATER AND THE INFLUENCE OF THE PUBLIC SERVICES SECTOR ON HEALTH CARE IN UZBEKISTAN	134
	JURISPRUDENCE	
18.	Вереша Р.В. СИСТЕМНО-СТРУКТУРНІ ЕЛЕМЕНТИ ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТАТТЕЮ 111-2 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ	139
19.	Лісняк А.Є., ЗАХИСТ ПРАВ ДИТИНИ В УМОВАХ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ У КОНТЕКСТІ МІЖНАРОДНОГО ПРИВАТНОГО ПРАВА	147

20.	Новіков О. ЩОДО ГЕОГРАФІЇ ПОРУШЕНЬ ПРАВИЛ БЕЗПЕКИ ДОРОЖНЬОГО РУХУ АБО ЕКСПЛУАТАЦІЇ ТРАНСПОРТУ ОСОБАМИ, ЯКІ КЕРУЮТЬ ТРАНСПОРТНИМИ ЗАСОБАМИ, У 2023 РОЦІ	150
21.	Чернявська О.О., ПРАВО МІЖНАРОДНИХ ДОГОВОРІВ	153
	MANAGEMENT, MARKETING	
22.	Singh Binay Kumar THE DEVELOPMENT OF THE EMOTIONAL INTELLIGENCE AMONG MARITIME PERSONNEL OF MULTICULTURAL CREWS	156
23.	Семененко Л., Добровольський Ю., Ремез В. РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ КАДРОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ	159
	MEDICINE	
24.	Вадзюк С.Н., Цибульський В. ГЛОБАЛЬНЕ ПОТЕПЛІННЯ ТА СИСТЕМА КРОВООБІГУ: РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДОСЛІДЖЕННЯ	166
	PEDAGOGY	
25.	Dido N., Kaniuk O. SOME ASPECTS OF PHRASAL VERBS TEACHING IN ENGLISH	168
26.	Швед І., Сорочинська О. РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ	171
27.	Нагорна Г. О. МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ УЯВЛЕННЯ ЦІЛІСНОГО ПРОЦЕСУ МУЗИЧНО-ТЕОРЕТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ЯК УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО МИСЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ	175
28.	Дем’яненко Н.М., Бойко А.М. ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ ЗАСОБАМИ ТЬЮТОРИНГУ (РІВЕНЬ МАГІСТРАТУРИ)	178

29.	Захаріна Т.І. СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ТРЕНІНГ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ	185
	PHILOLOGY	
30.	Голікова Н.С. ФОЛЬКЛОРИЗМИ У ВИМІРАХ СУЧАСНОЇ ІНТЕГРАТИВНОЇ ЛІНГВОСТИЛІСТИКИ	189
	POLITICS	
31.	Olimjonova G. RELATIONS OF INTERNATIONAL COOPERATION IN THE CUSTOMS SPHERE OF UZBEKISTAN	192
32.	Качуровський О.П. СПЕЦИФІКА ФУНКЦІОНУВАННЯ ПОЛІТИЧНОГО РЕЖИМУ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ	196
	PSYCHOLOGY	
33.	Ліпський А.В. ВИБІР СТРАТЕГІЇ ПОВЕДІНКИ ОСОБИСТОСТІ В СИТУАЦІЇ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ	200
34.	Мірошниченко В.В., Чайкіна Н.О. СПЕЦИФІКА РОЗВИТКУ НАВИЧОК САМОРЕГУЛЯЦІЇ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ	205
35.	Шевчук В.В. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДЕЗАДАПТИВНИХ СХЕМ ПОВЕДІНКИ У ТЕРАПІЇ ПРИЙНЯТТЯ ТА ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ	209
	TECHNICAL SCIENCES	
36.	Хіжнюк О.А., Лиман К.В., Духняк Х.О. ВИБІР МЕТОДУ ПОКРАЩЕННЯ РАДІОГОЛОГРАФІЧНОГО ЗОБРАЖЕННЯ ПРИ СПРОБІ ІДЕНТИФІКУВАТИ НАЯВНІСТЬ ПРИХОВАНОГО ОБ’ЄКТУ	212
	TOURISM	
37.	Омельчак Г.В. ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ БЕЗБАР’ЄРНОГО ТУРИСТИЧНОГО СЕРЕДОВИЩА В УКРАЇНІ	214

ЕКОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ПІД ЧАС ВІЙНИ В УКРАЇНІ: ВПЛИВ НАФТОПРОДУКТІВ НА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКІ РОСЛИНИ

Бондар Тетяна Олексіївна
здобувачка 8-А класу
комунальний заклад «Харківська гімназія №145
Харківської міської ради»

Веденіна Марина Валеріївна
науковий керівник, вчителька біології
комунальний заклад «Харківська гімназія №145
Харківської міської ради»

На сучасному етапі в Україні екологічні проблеми стають дедалі гострішими, особливо актуальним є дослідження впливу техногенних забруднень на навколишнє середовище, ґрунти та здоров'я населення. Війна в Україні, зокрема повномасштабне вторгнення російської федерації, значно посилила цю проблему. Часті ракетні, дронові атаки по цивільній та критичній інфраструктурі призводять до витоку нафтопродуктів і потрапляння їх у ґрунти, зокрема й сільськогосподарські.

Підтверджуваним фактом є терористичний удар на початку квітня 2024 року ударним дроном у нафтосховище по вул. Котельній, м. Харкова (Немишлянський район). У результаті чого відбувся вилив нафтопродуктів у ґрунт.

Загалом подібні техногенні катастрофи спричиняють серйозні зміни у фізико-хімічних властивостях ґрунту та негативно впливають на сільськогосподарські рослини [3].

Вітчизняні дослідники підтверджують [1], що нафтопродукти залишаються одними з найбільш токсичних забруднювачів для живих організмів. Ці токсичні забруднення нафтопродуктами можуть викликати фітотоксичні ефекти у сільськогосподарських рослин, які проявляються у сповільненні проростання насіння, їх росту, відставанні в розвитку, а також у загибелі. З'являються вторинні рослинні угрупування. У результаті цього знижується продуктивність сільськогосподарських угідь, що безпосередньо впливає на продовольчу безпеку та економічний стан регіону [1].

Окрім зменшення урожайності, нафтонасичені ґрунти часто стають джерелом продукції, що шкідлива для здоров'я людини. До того ж забруднення ґрунту нафтопродуктами порушує повітряний і водний режими, а також знижує біологічну активність і родючість ґрунтів [2; 3].

На наше переконання, за таких умов змінюється склад мікроорганізмів, що населяють ґрунт, зменшується кількість корисних бактерій, які беруть участь у розкладанні органічних речовин та засвоєнні поживних елементів. У результаті

порушується екологічна рівновага ґрунтової екосистеми, що призводить до зниження продуктивності та загибелі рослин. Анаеробні умови, створені внаслідок закупорювання капілярів ґрунту нафтопродуктами, пригнічують окисно-відновні ферментативні процеси, що ще більше погіршує стан ґрунту.

Забруднення нафтопродуктами також сприяє накопиченню органічного вуглецю та бітумінозних компонентів по всьому ґрунтовому профілю, що може негативно впливати на багато видів рослин. Процеси самоочищення ґрунту від нафтопродуктів відбуваються дуже повільно, що ускладнює відновлення нормальних умов для росту сільськогосподарських культур [2; 3].

На нашу думку, подальшим важливим кроком є відновлення екологічної рівноваги, зменшення негативних впливів нафтопродуктів на сільське господарство та підтримання сталого розвитку в Україні. Перш за все це моніторинг стану ґрунтів, водних ресурсів та повітря на територіях, схильних до нафтового забруднення або, де відбулася техногенна кадастрова, на кшталт наведеного нами прикладу.

Стратегіями з мінімізації негативних впливів нафтопродуктів та ліквідації наслідків забруднення сільськогосподарських ґрунтів може бути *упровадження біоремедіаційних технологій*. Це використання мікроорганізмів, рослин та інших біологічних агентів для очищення забруднених ґрунтів. Розробка та застосування фіторемедіаційних методів для відновлення родючості ґрунтів. Ще однією дієвою стратегією може бути *рекультивація забруднених сільськогосподарських ґрунтів*. Це включає проведення робіт з відновлення екосистем на місцях нафтових розливів та висадку спеціально підібраних рослин, здатних витримувати токсичні умови та сприяти відновленню ґрунтів. Наприклад, таких як: Вех широколистий (Vetiveria zizanioides), відомий своєю стійкістю до важких металів та забруднюваних речовин, використовується для стабілізації ґрунтів та очищення від токсинів. Або люцерна (Medicago sativa), що використовується для фіторемедіації через свою здатність поглинати токсини з ґрунту та відновлювати його родючість. Також для фіторемедіації завдяки здатності накопичувати важкі метали та органічні забруднювачі використовується ріпак (Brassica napus). Очерет звичайний (Phragmites australis), також має здатність поглинати важкі метали та органічні забруднювачі, сприяючи біологічній ремедіації ґрунтів. Витримувати високі концентрації забруднювачів та сприяти відновленню ґрунтів має властивість полин (Artemisia vulgaris). Що стосується сільськогосподарських культур, то для мінімізації негативних впливів нафтопродуктів та ліквідації наслідків забруднення сільськогосподарських ґрунтів можуть висаджуватися такі культури як: соняшник (Helianthus annuus), коноплі (Cannabis sativa), Квасоля (Phaseolus vulgaris), Тритикале (× Triticosecale) (гібрид пшениці та жита).

Також важливим кроком для захисту сільськогосподарських ґрунтів та навколишнього середовища в цілому є підтримка наукових досліджень у сфері екологічної безпеки та відновлення забруднених територій. Упровадження інноваційних технологій, що дозволяють зменшити негативний вплив нафтопродуктів на навколишнє середовище.

Отже, вплив нафтопродуктів на ґрунти є серйозною екологічною проблемою, яка значно загострилася під час війни в Україні. Забруднення нафтопродуктами має негативний плив на сільськогосподарські культури, наслідком чого є не лише зниження біологічної активності культур, а й накопичення токсичних речовин у них, що згубно впливає на здоров'я населення. Наголосимо, що для відновлення екологічної рівноваги та підтримання сталого розвитку сільського господарства в Україні під час та після війни необхідно упроваджувати дієві стратегії з мінімізації негативних впливів нафтопродуктів, що сприятиме відновленню екологічної рівноваги, забезпеченню продовольчої безпеки та сталого розвитку сільського господарства в Україні.

Список літератури

1. Біологічні методи охорони навколишнього середовища від забруднення нафтопродуктами : монографія / Шапорев В. П., Шестопалов О. В., Мамедова О. О., Бахарєва Г. Ю. та ін. Харків : НТУ «ХПІ», 2015. 216 с.

2. Енциклопедія сучасної України : Забруднення нафтою й нафтопродуктами. URL: https://esu.com.ua/article-71094 (дата звернення: 26.07.2024).

3. Підвищення рівня екологічної безпеки процесів видобування та транспортування енергетичних вуглеводів : звіт. МОН України, Ів.-Франк. нац. техн.ун.нафти і газу. Івано-Франківськ, 2021 р. 549 с.

SOME ISSUES IN DETERMINING THE ESSENCE OF THE DEFINITION "ADAPTIVE LIVING ENVIRONMENT"

Shevchenko Artem
post graduate student
National University "Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic"
Poltava, Ukraine

Introduction. A distinctive feature of our time is the ever-increasing dynamism of social life. This is due to the high rate of development of new technologies, the expansion of the sphere of human activity, increased migration, population mobility, changes in social life, etc. According to sociologists, the structure of society has not been finally formed and is in a very complex dynamic. One observes the vagueness and fuzziness of social boundaries, the mobility of the vertical section of society. A person under the influence of various factors can change his social status in different periods of life. Currently, there is an increase in the number of non-standard types of households, "civilian families", singles, various groups of young people renting housing together, people renting out part of their housing. To the above problems are added those related to man-made disasters, environmental issues, problems of homeless people, the results of hostilities, etc.

The solution to the problem can be the use of flexible volumetric and spatial housing structures that adapt in time and space. And it can also be the development of methods and means that enable the resident to furnish his home. A resident of an apartment can gradually expand and transform his home depending on changes in lifestyle, family composition, or the introduction of new functions into the living space. He is able to independently model his own living space according to needs, current situations, etc.

In Ukraine, this becomes especially important in connection with the recent events and the need for a quick response to their consequences. These problems are obvious. Socio-political and socio-economic changes currently taking place in Ukraine are significant challenges and affect the living space of a person. It is worth noting that these issues have already become the subject of extensive and deep scientific research in Ukraine, especially regarding recent changes in the state. Therefore, the need for scientific development in the formation of an adaptive living environment is due to:

- The insufficient level of study of these problems among domestic scientists;
- The latest challenges in Ukraine related to the aggravation of the above-mentioned problems;
- The need to invent methods capable of forming a modern adaptive environment as the most flexible in relation to modern needs.

Aim. The purpose of this scientific publication is to highlight the terminological essence of the concept of "adaptive living environment".

Materials and methods. This work is carried out on two levels. The first is the empirical level. At this level, the collection and accumulation of actual material for

research takes place. Such methods as observation, comparison of research objects, identification of their common features, differences and peculiarities according to various criteria are used here. It is important to carry out field studies (photographs, sketches), etc. The second level is theoretical, which provides an opportunity to apply various knowledge and methods to solve a scientific problem. This work uses such methods of theoretical knowledge as historical and theoretical (study of literary sources and Internet resources, theoretical scientific works, project materials, demographic statistical data, data of sociological surveys, etc.), comparative-historical (analysis of the world experience of design, construction and operation adaptive housing), comparison of scientists' research (systematization of scientific material).

Currently, the adaptive living environment is constantly in the field of view of scientists. First of all, this applies to researchers from Japan, China, the USA, France, Switzerland, Austria, Great Britain, Holland. The materials with practical experimental design developments of foreign scientists became a significant basis in this area. Among them are Paul Virilio, Peter Eisenman, Bernard Tschumi and groups of Coop Himmelblau, Robert Kronenburg [1], Robert Schmidt-III [2] and others. Ideas of adaptability of living space were actively tested in the projects of Martinus Adrianus Stam, Broek Johannes Hendrik van den, Gerrit Thomas Rietveld, Le Corbusier. In them, the adaptation of living spaces was carried out at the expense of various partitions and transformed sleeping places (the so-called "day-night" cycle) [3; 4]. The experimental search for possible architectural and planning solutions was reflected in the scientific works of Bernard Leupen (the concept of "layers" [3]), Nicholas John Habraken (the concept of "supports (supports) and filling", "open construction" [5]), Frank Lloyd Wright (concept of "growing house", "nuclear housing"), Herman Hertzberger (concept of "polyvalent spaces" [6]).

The works of domestic scientists devoted to dynamics, transformation and mobility in architecture and the architectural environment deserve special attention. Their authors are A. Hayduchenya [7], V. Mashinskyi, Yu. Demidyuk, V. Mironenko, O. Smirnova, G. Shemsedinov, V. Abyzov, V. Kutsevych, L. Kovalskij, O. Sleptsov, V. Cherniyavskyi, S. Buravchenko and others. Dissertation researches of Yu. Shataliuk [8] and some foreign scientists are related to this topic. Interesting are the modern studies of domestic scientists H. Osychenko, N. Kryvoruchko and O. Shushliakova [9] regarding mobile and hybrid residential buildings, where the former are one of the examples of quickly erected buildings adapted to a specific environment. Up-to-date information on the implementation of project solutions and the search for new ones is available on the Internet on specialist sites. In particular, the development of the spatial innovation studio Urban Beta [10] is worthy of attention. The studio offers BetaPort – a robotic construction system. It also works on the basis of artificial intelligence and forms a new approach to the creation of transformational spaces that can develop over time. The adaptive modular architectural system Unit E, developed by Aranchii Architects, is interesting. It is intended for the formation of residential and office spaces that are capable of changes in volume and planning decisions (reconfiguration) [11]. The Unit E system is suitable for quick installation in case of urgent needs for housing and work space, which is very relevant at the moment in our state during the destruction

of residential buildings by occupiers and the internal resettlement of a significant number of people in need of housing.

Results and discussion. The term “adaptation” (from the Latin *Adapto* - adapt) is the process of adaptation to changing conditions of the external environment [12]. In European practice, the term “Responsive architecture” is used to refer to architectural buildings capable of adapting their shape, volume, color or character of adaptation to existing environmental conditions [13]. At the same time, project authors, architects, pre-study the actual environmental conditions, using appropriate technologies, sensors, mechanisms, and other devices. The results of the analysis make it possible to predict the main characteristics of the building in a specific environment. That is, it is an area of architectural practice that responds to the environment, adapting its functions to best suit operational requirements. This covers all the tangible and intangible parameters that architecture includes. This architecture is adaptive and flexible. It responds to changes in climate, environment, user orientation, etc.

On the other hand, the term “adaptive habitat” is often used abroad. This term is traditionally used for the natural environment in which various organisms live [14]. But it is also used for residential environments. It is especially characteristic of those implemented design architectural solutions that demonstrate new construction technologies, structures and spatial solutions (including mobile ones). They are organically inscribed in the surrounding environment. An example of such a decision is Habitat 67 at the Expo 67 World’s Fair, Montreal, Quebec, Canada (author – Israeli-Canadian-American architect Moshe Safdie).

For the first time, the term "adaptation" was introduced in the late 1960s by the American Nicholas Negroponte [15]. Cybernetics was used to research and solve the problems of spatial design and the formation of objects of the architectural environment. Negroponte's works moved the field of architecture in a technical, functional and driving direction. Through theoretical and practical experience, a number of foreign scientists proposed appropriate conceptual models for the formation of an adaptive living environment [1; 16]. They have their own characteristics, which are reflected in the names of the models. Therefore, it is possible to state the emergence of a number of terms related to the residential environment capable of adaptation – “open building”, “growing housing”, “polyvalent housing”, “building from semi-finished elements”, “internally transformed housing”, and “multifunctional housing”. Depending on the nature of the transformation, the adaptation of the living environment takes place at different levels – spatial (with a change in the total volume of the building), constructive (with a change in the architectural shell of the building), and architectural and planning (with the transformation of the internal elements of the building while maintaining its general constant dimensions).

The previous terms refer to architectural objects and include mainly the internal environment. In most cases, we are talking about internal adaptation due to internal elements that are changed within the outer shell (transformation of walls, partitions, modules, etc.). According to the definition [17], the residential environment is “a set of objective properties of the space of residential buildings, which are sensuously perceived by a person”. It is formed hierarchically from the microenvironment of a

specific residential cell, yard space to the environment of the residential area and the settlement as a whole. And here we are already talking about external adaptation, which involves various uses of the territory depending on seasonality, the nature of the architectural object's closure, its possible development over time and changes associated with seasonal adaptations. Reserve capabilities of the territory and various scenarios of use of the design area are used. External adaptation makes it possible to expand the living space through additional superstructures or additions to the existing volume at the expense of spare living areas [16].

The term “adaptability” is also associated with the terms “mobility”, “transformability”, “flexible architecture”. I. Ragon in his works summarized them under the name “mobile architecture” [7]. A. Hayduchenya in her book “Dynamic Architecture” proposed her differentiation of all these directions. She conditionally connected them within the term “dynamic architecture” [7]. Considering architecture as a living organism that responds sensitively to people’s needs, the adaptability of the mass housing sector came to the fore.

The above provides grounds for formulating the concept of “adaptive living environment” as the space of a residential building, formed by the corresponding subject-spatial forms and processes that take place in it, capable of responding to the environment, adapting its functions to the greatest compliance with the requirements of operation (forms, volume food, color, etc.). The proposed terminological concept is new. It includes a meaningful component of an adaptive living environment.

Conclusions. The formation of an adaptive living environment became a new dynamic phenomenon in the middle of the 20th century. There is constant “interaction” between the residential environment and its residents. This is the functional and technological conversion of residential buildings, their spatial expansion and development, unification or division of the internal residential cell, the search for spatial variability. Such transformations of the research object lead to its adaptation in accordance with modern life requirements, the needs of residents, changes in functional processes. So, the concept of “adaptive living environment” has been clarified. This is a system of forms and volumes of residential buildings, interconnected by functional-spatial relations and able to respond to the environment, adapting to maximum compliance with operational requirements.

References

1. Kronenburg R. Flexible: Architecture that Responds to Change. London: Laurence King, 2007. 240 p.

2. Schmidt-III R., Austin S. Adaptable architecture: Theory and Practice. Routledge, 2016. 296 p. ISBN 978-0415522571.

3. Leupen B., Mooij H. Housing Design, a Manual. Rotterdam. NAi Publishers, 2012. 448 p. ISBN 978-90-5662-826-0.

4. Шевченко А.В. Стан вивченості питання адаптивного житлового середовища / The state of study of the issue of adaptive living environment. *Сучасні проблеми архітектури та містобудування.* К.: КНУБА, 2023. Вип. 66. С. 278-289.

5. Habraken N.J. Design for flexibility. *Building Research & Information*, 2008. No 36(3). P. 292.

6. Hertzberger H. Diagoon Housing Delft 1967-1970. Rotterdam: 010 Publishers, 2016. 40 p.

7. Гайдученя А.А. Динамическая архитектура: основные направления развития, принципы, методы / Dynamic architecture: main directions of development, principles, methods. К.: Будівельник, 1983. 96 с.

8. Шаталюк Ю.В. Принципи формування адаптивної архітектури в контексті сталого розвитку міського середовища / Principles of adaptive architecture formation in the context of sustainable development of the urban environment: автореф. дис. к. арх., 18.00.02. Харків, 2018. 24 с.

9. Осиченко Г.О., Криворучко Н.І., Шушлякова О.С. Модульні житлові будинки як інженерні гібриди / Modular residential buildings as engineering hybrids. *Сучасні проблеми архітектури та містобудування.* К.: КНУБА, 2023. Вип. 65. С. 199-215.

10. Адаптивна архітектура для майбутнього: представлення роботизованого будівельного рішення BetaPort від Urban Beta / Adaptive architecture for the future: introducing the BetaPort robotic building solution from Urban Beta. URL: https://urbangrid.com.ua/adaptivna-arhitektura-dlya-majbutnogo-predstavlennya-robotizovanogo-budivelnogo-rishennya-betaport-vid-urban-beta/ (дата звернення: 21.07.2024).

11. Unit E (Юніт І). Адаптивна модульна архітектурна система для життя та роботи / An adaptive modular architectural system for living and working. URL: https://aranchii.com/ua/blog/unit-e-adaptyvna-modulna-arkhitekturna-systema/ (дата звернення: 21.07.2024).

12. Адаптація / Adaptation. URL: https://www.jnsm.com.ua/cgibin/u/book/sis.pl?Qry=%C0%E4% E0%EF%F2%E0%F6%B3%FF (дата звернення: 21.07.2024).

13. Responsive architecture/ URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Responsive_ architecture (дата звернення: 21.07.2024).

14. Adaptation and Habitats. URL: https://www.geeksforgeeks.org/adaptation-and-habitats/ (дата звернення: 21.07.2024).

15. Negroponte N. Soft Architecture Machines. Cambridge, MA: MIT Press, 1976. 140 p. ISBN-10: 0262140187, ISBN-13: 978-0262140188.

16. Шевченко Л.С., Возгорьков С.І. Особливості формування адаптивного житлового середовища / Features of the formation of an adaptive living environment. *Архітектурний вісник КНУБА*. К.: КНУБА, 2018. Вип. 14-15. С. 168-173.

17. Архітектура: Короткий словник-довідник / Architecture: A short reference dictionary. / А.П. Мардер, Ю.М. Євреїнов, О.А. Пламеницька та ін. К.: Будівельник, 1995. 335 с.

THE FUNCTIONAL FEATURES OF FORMING OF MODERN MULTIFUNCTIONAL RESIDENTIAL COMPLEX

Veligotska Yuliia Sergiivna,
PhD of Architecture, Associate Professor
O. M. Beketov National University of Urban Economics in Kharkiv, Ukraine

Hammo Omar M.I.
Master's degree
O. M. Beketov National University of Urban Economics in Kharkiv, Ukraine

Multifunctional residential complexes (MRC) can be classified based on various criteria, including their primary functions, architectural features, urban context and target demographics. We can classify it by different types based on these factors.

In the multifunctional residential complexes, the main function should be residential. Another functions can be: commercial, recreational, cultural, educational, healthcare, parking etc. And the location of this function can have different location in the structure of the complex.

Integration zoning, when functions integrated within the same building or complex, sharing common spaces and amenities.

Segregation zoning, when functions separated into distinct sections or buildings within the complex, each serving specific purposes.

Vertical zoning, when functions distributed across different floors of the building, with residential units typically located on upper levels and commercial or recreational spaces on lower levels.

Horizontal zoning, when functions distributed across different wings or sections of the building, with each part dedicated to specific functions.

Mixed-use building zoning, when combining multiple functions within the same building, such as having residential units on upper floors and commercial spaces on lower floors.

Hybrid Models, when innovative approaches that blend different functions in unique ways, adapting to specific needs and contexts. An urban complex that combines residential units with educational facilities such as a school or university campus. The complex also includes commercial spaces for shops and cafes, creating a vibrant live-work-play environment.

By blocking of functions in the MRC we can define: clustered blocks, linear blocks and mixed blocks.

The *clustered blocking* of MRC or modules create a sense of variety and diversity within the built environment. Architectural features may include staggered volumes, interlocking forms, and interconnected pathways that encourage exploration and discovery while promoting social interaction and visual interest.

The *linear blocking* of MRC create a configurations of functions along a central spine or axis optimize site efficiency and circulation while providing clear organization and orientation. Architectural features may include linear courtyards, elevated walkways, and facades that respond to solar orientation and views to maximize daylighting and natural ventilation.

The *mixed blocking* of MRC or hybrid typologies combine diverse functions within a single structure or ensemble. Architectural features may include flexible floor plans, adaptable spaces, and modular elements that allow for future expansion, reconfiguration, and customization to accommodate evolving needs and preferences.

By primary functions we can highlight: mixed-use complexes, integrated communities, transit-oriented developments.

Mixed-use MRC combine residential units with commercial, retail, office, and/or cultural spaces within the same development. They offer convenience and accessibility to residents and promote vibrant urban communities.

Integrated communities of MRC include residential units along with amenities such as schools, healthcare facilities, parks, and recreational areas. They aim to provide a self-sufficient environment where residents can live, work, and play without needing to travel far.

Transit-oriented developments (TODs) of MRC are located near public transportation hubs, such as train stations or bus terminals, and often include residential units, retail spaces, and public amenities. They encourage sustainable urban living by promoting transit use and reducing car dependency.

Having considered the functional formation of MRC, it can be noted that they are characterized by a special functional and spatial localization. The considered objects, according to their purpose, have specific compositional and planning, volume-spatial and structural features, special equipment.

References

1. Chen Y. Community Engagement Strategies in the Design of Multifunctional Residential Complexes: Promoting Social Interaction and Cohesion." Journal of Community Planning and Development, 2019. pp. 11-15.

2. Kim H. Adaptive Reuse and Repurposing of Existing Structures in Multifunctional Residential Complexes. Journal of Adaptive Reuse and Restoration

3. Wang L. Mixed-Use Development Strategies in Multifunctional Residential Complexes: Balancing Commercial, Residential, and Recreational Spaces." Journal of Mixed-Use Development.

АРХІТЕКТУРНІ ПАМ'ЯТКИ КРЕМЕНЕЦЬКО-ПОЧАЇВСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО ІСТОРИКО-АРХІТЕКТУРНОГО ЗАПОВІДНИКА

Дячок Володимир Юрійович
магістр архітектури

Вступ. Тернопільська область є однією із найбагатших регіонів України за кількістю пам'яток історії та культури, величиною архітектурної спадщини. Загалом, на її території обліковано до 1178 пам'яток архітектури та містобудування, які охороняє держава, серед них – третина старовинних українських замків [1].

Для дослідження, збереження, популяризації найцінніших пам'яток Тернопільського краю було створено архітектурні заповідники. Серед них - Національний заповідник «Замки Тернопілля» у Збаражі, Державний історико-архітектурний заповідник у м. Бережани та Кременецько-Почаївський державний історико-архітектурний заповідник.

Виклад основного матеріалу. Кременеччина – один з наймальовничіших куточків Європи, її недаремно називають Волинською Швейцарією чи Волинськими Афінами. За цінні історико-культурні пам'ятки Кременець називають «Золотим намистом України». Почаїв же відомий в Україні та за її межами за особливу енергетику, красу гір і важливе місце паломництва – Почаївську Свято-Успенську лавру. Тому доцільним було створення в регіоні Кременецько-Почаївського державного історико-архітектурного заповідника (постанова Кабінету Міністрів України від 29 травня 2001 року). 17 пам'яток, які знаходяться у місті Кременці та в Почаєві увійшли до його складу [2].

Найдавнішим об'єктом у заповіднику є руїни Кременецького замку, що височать над містом на горі Бона (ох.№ 666), датовані IX – XVI ст. Замок вважався одним з найбільш захищених природних укріплень на території України. За описом XVI ст. він мав два мости, три вежі, церкву Св.Михаїла, князівський палац, гарнізонні приміщення, гауптвахту. До сьогодні частково збережена квадратна надбрамна двоярусна вежа, залишки оборонних мурів товщиною 2-3 м., арка-заїзд у готичному стилі та вежа над «новим домом» (рис.1.).

Рис.1. Кременецький замок: рисунок Наполеона Орди. Замкова гора (Бона). 1862—1876 рр.; Сучасний вигляд замку.

Багатий Кременець і на сакральні будівлі, які належать до об'єктів національного культурного надбання. Головною архітектурною домінантою міста є будівлі Кременецького єзуїтського колегіуму (ох.№ 667/0), у центрі композиції якого розміщений Костел Святого Ігнатія Лойоли (ох.№ 667/1). Храм збудований у стилі пізнього бароко і до сьогодні є найвищою будівлею центральної частини міста. Архітекторами проєкту були Паоло Фонтана та Павло Гіжицький. У плані костел тринавний з трансептом у формі видовженого хреста. Над перехрестям нави і трансепту – баня з ліхтариком, розміщена на високому гранчастому барабані. Виразна пластика фасаду підкреслена двома багатоярусними вежами та прикрашена «дзеркалами». Костел поєднано з корпусами келій коридорною системою, виразності яким добавляють наріжні башти. Будівлі разом утворюють затишний курдонер. Штучна тераса, яка утворена через ухил землі прикрашена парадними сходами, балюстрадою, ліхтариками та ін. (рис.2) [3].

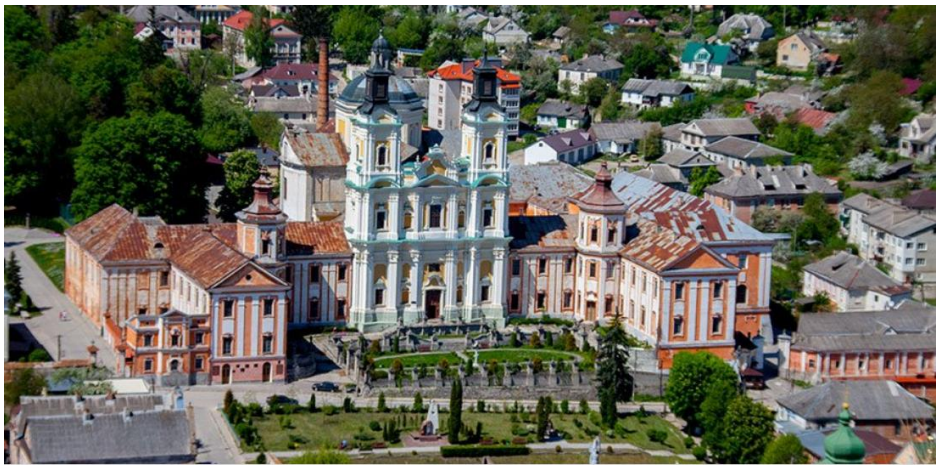

Рис.2. Сучасний вигляд Кременецького єзуїтського колегіуму

Заповідник також опікується комплексом споруд Францисканського монастиря XVII – XVIII ст. (ох.№ 668/0), до складу якого входить Свято-Миколаївський собор (ох.№ 668/1) [4]. Під час реконструкції за проектом П.Гіжицького будівлі набули барокового вигляду. Прибудована надбрамна вежа-дзвіниця пишно декорована архітектурними деталями, має виразну пластику фасаду (рис.3).

Рис.3. Свято-Миколаївський собор Францисканського монастиря

Ще один архітектурний комплекс, що входить до заповідника, розміщений у центральній частині Кременця – будівлі Свято-Богоявленського монастиря (XVIII – поч. XX ст.) (ох.№ 1591/0). Комплекс включає Богоявленський костел (ох.№ 1591/1) у стилі пізнього бароко, двоповерховий корпус келій (ох.№ 1591/2) та збудовану на початку XX ст. дзвіницю з маленькою церквою преподобного Іова Почаївського. Дзвіниця в стилі необароко з елементами російського зодчества (ох.№ 1591/3) (рис.4).

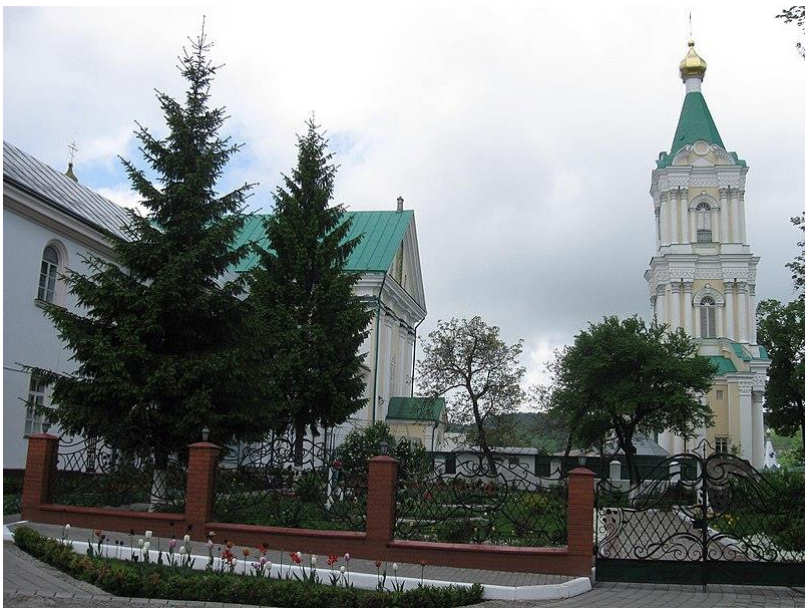

Рис.4. Сучасний вигляд Богоявленського монастиря

Одним з найкращих барокових храмів на території України є Свято-Успенський собор Почаївської лаври, збудований наприкінці XVIII ст. під час

реконструкції комплексу (ох.№ 672/1). Будівля стоїть у найвищій частині Почаївської гори на штучній терасі. Головний фасад прикрашений двома вежами, розміщеними під кутом 45^0 до головної осі. В плані собор – тринавна базиліка, виконана у формі видовженого хреста з високою банею на восьмерику над середньохрестям.

До комплексу Почаївської лаври входять також Троїцький собор (1912 р.), збудований архітектором О.Щусєвим (ох.№ 672/2) у стилі модерн з елементами новгородсько-псковської архітектури, монастирські келії (1771—1780 рр.) (ох.№ 672/3), Архієрейський будинок (1825 р.) (ох.№ 672/4), дзвіниця (1861 р.) (ох.№ 672/5) та Надбрамний корпус з церквою Різдва Пресвятої Діви Марії (1835 р.) (ох.№ 672/6). Усі вищезгадані будівлі є пам’ятками архітектури національного значення.

У 2003 році уряд В.Януковича вилучив комплекс Почаївської Лаври зі складу Кременецько-Почаївського державного історико-архітектурного заповідника та передав його на 49 років у безоплатне користування РПЦвУ. Лише у листопаді 2018 р. архітектурний комплекс розпорядженням Кабінету Міністрів України повернувся до складу заповідника. За цей час монастир поповнився сучасними будівлями, збудованими часто без дозвільних документів (рис. 5).

Рис.5. Сучасний вигляд Свято-Успенської Почаївської лаври.

У статті ми розглянули деякі архітектурні пам’ятки, які входять до Кременецько-Почаївського державного історико-архітектурного заповідника. Їх перелік є неповним та потребує подальшого дослідження.

Список літератури

1. Пелехатий Я. Архітектура Тернопільщини // Тернопільський енциклопедичний словник : у 4 т. / редкол.: Г. Яворський та ін. — Тернопіль : Видавничо-поліграфічний комбінат «Збруч», 2004. — Т. 1 : А — Й. — С. 51–55. — ISBN 966-528-197-6.

2. Кременецько-Почаївський державний історико-архітектурний заповідник / В. Д. Собчук // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол. : І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. –

К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2014. – Режим доступу : https://esu.com.ua/article-3064

3. Дячок О.М. Сакральні пам’ятки містобудування і архітектури у процесі формування простору міста Кременця. *Сучасні проблеми архітектури та містобудування*, К.: КНУБА. 2017. Вип. 49. С. 74-81.

4. Александрович В. Монастирі францисканців та реформатів у Кременці: нововіднайдені архівні матеріали // Релігія і церква в історії Волині: Зб. наук. пр. Кременець, 2007.

ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМКИ БУДІВНИЦТВА В УКРАЇНІ: СВІТОВІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПОВОЄННІ ПРІОРИТЕТИ

Шпакова Ганна Валентинівна
Д.е.н., к.т.н., професор
Професор «МетІнвестПолітехніка»

Загальновизнано, що пріоритетні напрямки розвитку будівельної галузі, втім як і загальноекономічні та політичні аспекти розвитку економіки більшості країн, визначаються ведучими країнами світу, серед яких чинне місце посідають США, Японія, ФРН, Франція, Великобританія. Тому країни, які прагнуть мати економічну безпеку на світовій арені, ретельно стежать за тенденціями розвитку будівельного сектора економіки ведучих країн з метою визначення прогнозів та розробки перспективних планів. Проте реальність українського будівельного простору, обумовлена тривалою військовою агресією, вносить зміни в тенденції та пріоритети не тільки європейських, але й світових будівельних корпорацій, зобов'язує переглядати світові стандарти безпеки, актуальність зведення захисних споруд різних типів і призначень. Значних змін та модернізації зазнають технології виконання робіт.

В царині корпоративного менеджменту галузі стала на сьогодні тенденція до використання у виробничій сфері міні-заводів отримала додаткову перевагу в Україні. Розгалуженість підприємств, їх «мініатюрність» є великою перевагою під час обстрілів: ураження одної невеликої ланки комплексу або виробництва малої потужності не приводить до зупинки всього виробничого комплексу. Тобто в умовах військового стану та ризиків повітряних атак пріоритет за «компактними» технологічними лініями. Звичайно, війна не є нормальними умовами функціонування економіки, проте і в мирні часи жодна територія не застрахована від стихійних лих та катаклізмів різної етимології – від природних до техногенних [1].

Друга тенденція, що спостерігається в розвитку будівництва ведучих країн світу, це структурні зрушення в будівельному комплексі. Одним з найважливіших факторів підвищення конкурентноздатності будівельних організацій є скорочення термінів будівництва, максимальне "стискання" всього інвестиційного циклу (передпроектне обґрунтування, проектування, будівництво, здача в експлуатацію), виконання робіт з високою якістю. Досвід будівництва в умовах війни навчив українські компанії працювати в над короткі терміни. Кожна перерва в роботі через повітряні тривоги, підвищені умови безпеки праці, часті заборони на виконання певних робіт збільшують загальну тривалість будівництва, що спричиняє його удорожчання. Будівництво ж захисних об'єктів стратегічного й тактичного значення, ремонтні та відновлювальні роботи – це комплекс робіт, який за визначенням має бути виконаний в найкоротші терміни. Тому має місце тенденція удосконалювання методів керування інвестиційним процесом, спрямованих на скорочення

тривалості всіх його етапів, підвищення рівня координованості та взаємодії всіх учасників процесу. Також скорочення термінів будівництва можна досягти за рахунок індустріалізації будівництва і переносу багатьох процесів з будмайданчика в заводські умови. В цьому разі можливі істотні структурні зрушення у витратах на користь сполучених галузей [2].

Одночасно слід розвивати галузь будівельних матеріалів, технологій, машин та обладнання.

Питання екології виробництва не залишається актуальним. В світовій практиці існує багато механізмів отримання прибутків на вкладений капітал у зелені технології. Проте основним шляхом в Україні в умовах воєнного та повоєнного періодів буде залишатись переробка вторинної сировини – використання будівельного лому. В такий спосіб можливо буде «утилізувати» більшість зруйнованих об’єктів, очистити територію від звалищ та забезпечити галузь будівельною сировиною.

Слід відзначити, що вирішення багатьох проблем будівництва, пов’язаних з питаннями екології, неможливе без використання наукомістких технологій. Зростання ролі таких технологій є також основною тенденцією розвитку будівництва. Науково-технічний розвиток усього будівельного комплексу здійснюється шляхом проникнення продуктових і технологічних інновацій промислових фірм, що обслуговують будівельний комплекс. Імовірніше всього, основні ресурси капіталовкладень галузей виробничої сфери, які формують інвестиційний попит, будуть переорієнтовані на наукомісткі технології, що забезпечують рішення проблеми економії праці. У будівельному виробництві очікується подальший розвиток індустріалізації шляхом застосування різноманітних, уніфікованих суперлегких будівельних конструкцій, автоматизованих машин і механізмів. Звичайно українським будівельникам розраховувати на використання найновіших екологічних технологій складно, проте в умовах стабільного миру, дотримання норм міжнародного права та сталості й привабливості національних стандартів підприємницької діяльності вірогідність модернізації виробництва можлива.

Для цього має відбутись посилення у вітчизняній практиці інтеграційних процесів. Загальними для багатьох розвинених країн регіональними факторами, що впливають на розвиток будівництва в недалекому майбутньому є лібералізація міжнародних інвестицій, яка виступає як фактор підвищення ефективності капітальних вкладень, та посилення безпосереднього економічного (інвестиційного) впливу між сусідніми територіями різних країн, що входять в єдині регіональні утворення (ЄС й інші подібні утворення) [4]. Це вплине на динаміку, територіальну і галузеву структуру інвестицій держав, що беруть участь у такій формі співробітництва. Число об'єднань і інтенсивність інвестиційної взаємодії в їхніх рамках, у перспективі, безсумнівно зросте.

З метою подолання відставання від ведучих закордонних країн та виходу на міжнародний рівень як конкурентноздатного виробника продукції в Україні має бути реалізована значна кількість інвестиційних задач, що на Заході в певній мірі вже вирішені. Серед них корінне відновлення виробничого потенціалу країни,

формування повноцінної виробничої і соціальної інфраструктури, створення сучасного агропромислового комплексу, розвиток ринку житла й ін. Виконання таких масштабних інвестиційних програм можливо лише у відносно стабільних економічних і політичних умовах при досить високих середньорічних темпах розвитку будівництва, а також за умови випереджального розвитку матеріально-технічної бази будівництва та її корінного переозброєння.

Список літератури:

1. Шпакова Г.В., Шпаков А.В. Повоєнне відновлення України: плани та реалії. Нотатки сучасної науки. Мультидисциплінарний науковий часопис. Ел. видання, №10. 2023. С. 116-118.

2. Recovery and reconstruction of Ukraine. EU Solidarity with Ukraine. An official website of the European Union. – URL: https://eu-solidarity-ukraine.ec.europa.eu/eu-assistance-ukraine/recovery-and-reconstruction-ukraine_en.

3. Shpakova H., Shpakov A., Kripak W., Koliakova V. Structural and technological aspects of conservation of street art on buildings damaged during the war. International Journal of Conservation Science, 15, pp. 103–118, 2024.

4. Karlsson M. Commercialization of Research Results in the United States. – Swedish Institute for Growth Policy Studies Report A2004:007, 2004.

ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВТОРИННОГО ВИКОРИСТАННЯ ПЛАСТИКУ

Кудлай Владислава Тарасівна
Національний університет «Києво-Могилянська академія», студентка 4 курсу

На сучасному етапі розвитку суспільства і світу проблеми забруднення навколишнього середовища та вичерпання природних ресурсів нашої планети стали надзвичайно актуальними. Одним із найпоширеніших матеріалів, який використовується в багатьох сферах життя та промисловості, є пластик різних видів та складу. Проте, надмірне, часто недоцільне його використання, а також невідповідна обробка пластмас призводять до дуже серйозних проблем, пов'язаних із функціонуванням навколишнього середовища. Одним з шляхів зменшення обсягів застосування пластику у життєдіяльності людини є скорочення його виробництва, а саме переробка вже раз використаного з подальшим використанням.

Головною проблемою забруднення різними видами полімерних відходів є їх надзвичайна поширеність – на Землі, морях, на дні Світового океану, питній воді і навіть на тілі людини. При цьому, у світі виробляється 300 млн. тон пластикових виробів на рік, з яких 50 % є товарами одноразового використання [13]. Цю проблему посилила пандемія COVID-19, оскільки для боротьби із поширенням цієї небезпечної для життя людини хвороби, масово застосовувалися засоби індивідуального захисту.

Пластик, матеріал, важливий завдяки своїм універсальним властивостям, має певну класифікацію (термопласти – можуть неодноразово плавитися, та при охолодженні твердіти; реактопласти – після нагрівання переходять у нерозчинний та незмінний твердий стан; еластомери – з властивостями розтягування та повернення до первісної форми та ін.) [10]. Розуміння цих класифікацій та врахування особливостей певних видів є ключовим у виборі правильного, відповідного типу пластику для конкретної сфери застосування, розробки ефективних методів його переробки та повторного використання.

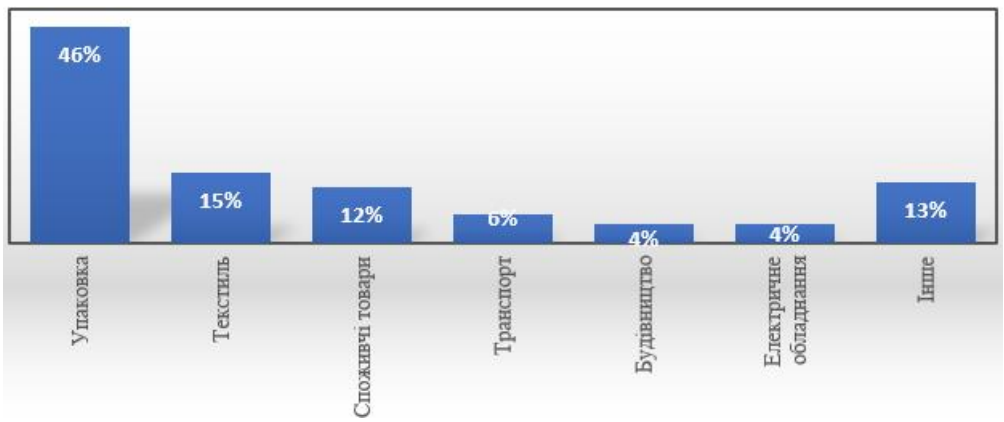

Рис. 1. Розподіл пластикових відходів у світі за 2019 р. за секторами (%) [4]

Пластики розрізняються за джерелом походження та поділяються на два види.

1. Синтетичні пластики виготовляються з нафтових продуктів або інших вуглеводневих сполук шляхом проведення операції полімеризації або поліконденсації. Широко використовуються у виробництві пакувальних, будівельних матеріалів, різних видів текстилю та ін.

2. Біопластики - виготовляються з біологічних джерел, таких як рослинна біомаса (наприклад, кукурудза, цукровий очерет) або мікроорганізми. Вони можуть бути біорозкладними і мають значний потенціал у зменшенні залежності як від викопного палива, так і впливу на довкілля [11].

Враховуючи факт широкого поширення пластику в сучасному світі та його негативний вплив на навколишнє середовище, вторинне використання синтетичних матеріалів видається привабливою альтернативою для зменшення шкідливих відходів та зниження їх впливу на екологічну ситуацію. Серед позитивних факторів впливу треба назвати зменшення залучення нових ресурсів, кількості відходів, що надходять на сміттє-полігони та енергоефективність. Серед негативних факторів – контамінація [14], обмеженість вторинної переробки, енергетичні витрати та загроза здоров'ю людини.

Розглянемо економічний аспект вторинного використання пластику. Він характеризується зниженням витрат на сировину, створенням додаткових робочих місць, підвищенням конкурентоспроможності та розвитком нових ринків [1].

У рамках циркулярної економіки, яка передбачає повторне використання, відновлення та збереження ресурсів, активно розвивається такий її вид, як циркулярна економіка пластмас. Це є особливо важливим, оскільки вона має на меті мінімізувати використання первинних матеріалів при виробництві різних видів пластмас, удосконалення різних видів пластмас з підвищенням їх якості і дизайну виробів з них, а також збереження ресурсів і енергії з опертям на чисте виробництво і споживання [2].

Необхідно враховувати, що ступінь ефективності вторинного використання пластику залежить від багатьох факторів, включаючи якість вторинного пластику, вартість його збору та переробки, а також ринкову ціну нового пластику [1]. Тому, для досягнення економічної вигоди від вторинного використання, необхідними умовами є розробка ефективної стратегії збору та переробки пластикових відходів, а також стимулювання попиту на вторинний пластик.

Існує дві основні технології переробки пластику – механічна та хімічна. Кожен метод має свої переваги та обмеження в залежності від типу пластику та його стану. Третім методом є механічний рециклінг, який особливо поширеним став в Україні [2].

Використання переробленого пластику включає 3D-друк, пакувальні матеріали, будівництво, автомобільна промисловість, електроніка, текстиль, іграшки та прикраси, отже, перероблений пластик може бути використаний у

широкому спектрі застосувань, сприяючи стабільному розвитку суспільства та зменшуючи вплив на навколишнє середовище.

Ці та інші інноваційні методи та технології вторинного використання пластику відкривають нові можливості для зменшення його негативного впливу на екологічну ситуацію в світі та забезпечення його більш розумного і виваженого використання.

Екологічні переваги вторинного використання пластику доволі значні. Методи вторинного використання пластику пропонують перспективне і життєздатне рішення цієї проблеми. Це особливо актуально зважаючи на проблему забруднення полімерних відходів Світового океану, що є масштабною проблемою - щорічно у водні екосистеми потрапляє 19-23 мільйони тон пластику [9]. Близько 1/3 виробленого пластика потрапляє у Океан [1]. Пластикове сміття вбиває значну кількість птахів, морських ссавців та загалом руйнує екосистему океану. Учасники конференції ООН 2017 року, присвяченої проблемам Світового океану, підрахували, що до 2050 року океани можуть набути такого обсягу пластику, що його загальна вага буде більшою, ніж всієї океанічної риби [13].

В Україні проблема з переробки пластикових відходів стоїть особливо гостро. Це пов’язано з тим, що 30 % сміття складають саме пластикові відходи [8]. Це відбувається на тлі погано розвинутої культури та відсутності інфраструктури сортування сміття. Також зазначимо, що загалом в нашій країні не функціонують державні заводи з переробки відсортованих відходів, а 35 недержавних завантажені лише на 30-40 %. Це призводить до того, що тільки 3 % пластикових відходів переробляються [5]. Засобами боротьби з надмірним пластиковим забрудненням є також обмеження або заборона використання поліетиленових пакетів. Так, у 130 країнах світу розроблене відповідне законодавство.

Україна у межах умов Угоди про асоціацію з ЄС також взяла на себе зобов’язання розробити та запровадити нормативно-правову базу поводження з відходами [7]. Наша країна вже у 2017 р. ухвалила відповідну стратегію строком до 2030 р. Загалом збільшується кількість проєктів з переробки. Наприклад, запрацювала відповідна ініціатива в Одесі [12]. Активно іде процес пошуку виробництва пакетів, які б відповідали критеріям зручності у використанні, екологічності та доступності для споживачів.

20 лютого 2019 р. затверджено Національний план управління відходами до 2030 р. у рамках відповідної стратегії. Ним передбачено сприяння та економічне стимулювання екологічно чистих технологій виробництва та ширшого використання методу рециклінгу. А також роботу централізованих підприємств з переробки різних видів відходів (див. рис. 1). Вказаний план є одним з засобів розробки державної політики у сфері управління відходами упаковки [6].

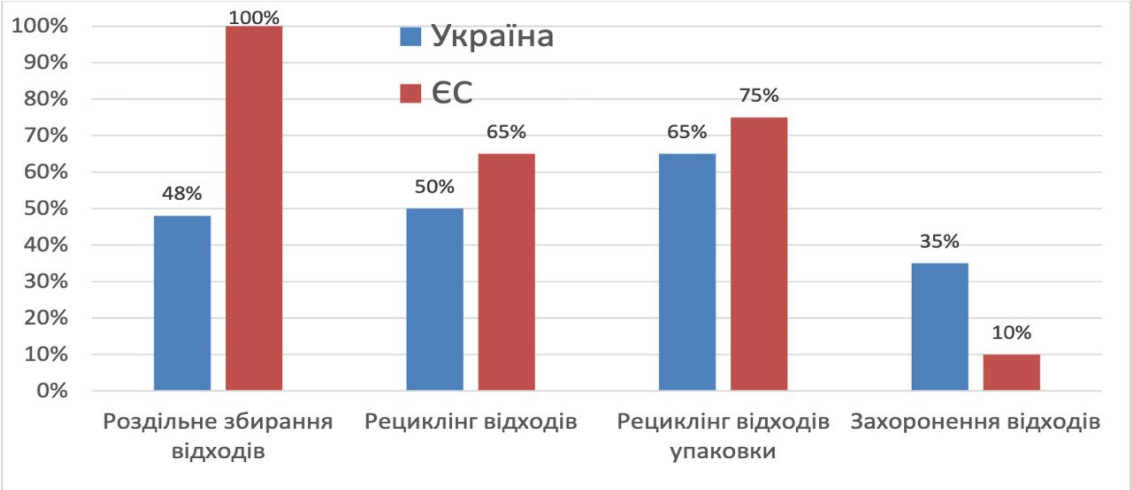

Рис. 2. Прогнозування різних способів поводження з побутовими відходами у країнах ЄС та Україні до 2030 р. [6]

Наведемо також деякі статистичні дані. Згідно інформації Державної служби статистики України обсяги полімерних відходів в країні значно зросли за останні роки. Так, наприклад, у 2020 році в Україні було зібрано близько 10 мільйонів тон твердих побутових відходів, з яких полімерні відходи складають приблизно 10-12% (1-1.2 мільйони тон). А тільки близько 6-7% полімерних відходів підлягають переробці, що є значно нижчим ніж у європейських країнах (де показник є 30-40%). Недостатньою є й кількість підприємств, що переробляють полімерні відходи. Їх кількість складає всього кілька сотень, що є недостатнім. [3]

Загалом національна стратегія передбачає наступне: до 2030 року роздільне збирання відходів в Україні має досягти 48 %; рециклінг відходів загалом - досягти 50 %; рециклінг відходів упаковки – 65 %; захоронення відходів на полігонах - знизитися до 35 % (див. рис. 3). Отже, вказані показники рециклінгу мають наблизитися до загальноєвропейських стандартів [7].

Рис. 3. План управління відходами на 2030 р. [7]

Найбільш перспективними напрямами розвитку технологій перероблення пластику є - розробка принципово інноваційних методів механічної переробки; всебічне використання біотехнологій. У цьому зв'язку варто наголосити й на важливість використання методу біорозкладання.

Висновки. Вторинне використання пластику має значний потенціал як з екологічної, так і з економічної точки зору, проте для максимізації його переваг необхідно постійно вдосконалювати технології переробки, покращувати системи управління відходами та створювати сприятливе законодавче середовище.

Список літератури

1. Герасимчук В.Г. Стратегія використання пластику у циркулярній економіці: розвиток бізнесу, скорочення відходів // Економічний вісник НТУУ «КПІ». 2019. https://ela.kpi.ua/server/api/core/bitstreams/b2523773-d7bb-4c40-9164-b180cf50a822/content

2. Гринько В.В., Колесник В.В. Перспективні напрямки розвитку технологій переробки пластику. [Електронний ресурс]: https://repo.btu.kharkov.ua/bitstream/123456789/44152/1/tezy-dop-conf-02-11-23-32-33.pdf

3. Державна служба України. [Електронний ресурс]: https://www.ukrstat.gov.ua/

4. Захарчук Д.В., Хаджинов І.В. Шляхи використання пластику в циркулярній економці. [Електронний ресурс]: file:///Users/admin/Downloads/11277-

5. Із третього світу в перший. Реформа управління відходами в Україні. Звіт за 2020 рік. PwC Україна. Грудень 2020. [Електронний ресурс]: https://www.pwc.com/ua/en/survey/2020/waste-management

6. Коломієць Т. М., Караваєв Т. А., Глушкова Т. Г. Полімерні відходи: проблеми накопичення та вторинної переробки // Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Технічні науки. 2021, № 26. С. 86-94

7. Коломієць Т.М., Караваєв Т.А., Глушкова Т.Г. Сучасні проблеми експертизи, регулювання та безпеки господарських систем // Вісник Львівського торг.-ек. Ун-ту. Техн. Науки. 2012. № 26. [Електронний ресурс]: http://www.journals-lute.lviv.ua/index.php/visnyk-tech/article/view/919/872

8. Лобойко Ю. Екологічна проблема Світового океану. [Електронний ресурс]: https://www.lvet.edu.ua/index.php/kafedra-vodnykh-bioresursiv-ta-akvakultury/705-plastyk-ekolohichna-problema-svitovoho-okeanu

9. Михайлова Є.О. Забруднення Світового океану пластиком. [Електронний ресурс]: http://repository.hneu.edu.ua/bitstream/

10. Пашкова О.М., Нардід Л.В., Руднєва К.Є., Зарубіна М.В. Характеристика сучасних полімерних матеріалів та їх застосування в автомобілебудуванні. [Електронний ресурс]: file:///Users/admin/Downloads/172546-

11. Перегиня О.В., Ільчук О.С. Проблеми використання пластику та сучасні методи його переробки. [Електронний ресурс]:

https://ela.kpi.ua/server/api/core/bitstreams/250d95d9-dc70-4aa5-bfbf-34a2f5050817/content

12. Про схвалення Національної стратегії управління відходами в Україні до 2030 р.: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 8 листопада 2017 р. [Електронний ресурс]: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/820-2017-%D1%80

13. Світ тоне у пластику: масштаби проблеми та шляхи вирішення. [Електронний ресурс]: http://diyi.org.ua/news/svit-tone-u-plastiku-masshtabi-problemi-ta-shlyahi-virishennya

14. Чагайда А.О., Тарасюк Г.Н. Тенденції зростання у навколишньому середовищі мікропластику та його вплив на споживачів послуг індустрії гостинності // Економіка, управління та адміністрування. 2023. № 1 (103). [Електронний ресурс]: https://www.researchgate.net/publication/369889992_Tendencii_zrostanna_u_navkolisnomu_seredovisi_mikroplastiku_ta_jogo_vpliv_na_spozivaciv_poslug_industrii_gostinnosti.

АНАЛІЗ ПОШИРЕННЯ АДВЕНТИВНИХ ВИДІВ (ДУБА ЧЕРВОНОГО) В УКРАЇНІ

Лисак Аріана Вікторівна
Національний університет «Києво-Могилянська академія», студентка 4 курсу

Вступ. Через втручання людини багато адвентивних видів набули широкого поширення в Європі в минулому столітті, серед яких дуб червоний (Quercus rubra L.), який є звичайним адвентивним видом європейських лісів помірного поясу [1]. Інвазивні види можуть загрожувати біологічному різноманіттю, зокрема, зменшуючи генетичну мінливість, через загрозу зникнення ендемічних видів і змінюючи середовище існування та функціонування екосистеми [1]. Враховуючи широке поширення дубу звичайного (Quercus robur) в Європі та його присутність на високих висотах у південних регіонах, цей вид є важливим елементом біорізноманіття континенту.

В Європі дуб червоний (Quercus rubra) був інтродукований в середині 19 ст., а в Україні його вперше висадили в 1809 році в Основ'янському акліматизаційному саду на Харківщині [1]. З того часу, цей вид дерев почав активно поширюватися. Особливо цінним була зимостійкість цього виду. Але впровадження червоного дубу в лісові насадження Галичини відбувалося досить обережно, з огляду на досвід його використання в Бельгії, Німеччині та Франції.

В лісовому господарстві України, інтродуковані види дерев, зокрема дуб червоний, відіграють важливу роль. Площа лісових насаджень з дубом червоним значно зросла протягом 20-го ст., досягаючи біля 40 тис. га на Заході України [1]. Цей вид дерев відзначається швидким зростанням, високою стійкістю та продуктивністю, що свідчить про його успішну акліматизацію в цьому регіоні. В 1959 році, дуб червоний був віднесений до швидкорослих порід і рекомендований для масового запровадження в лісові насадження України. Це спричинило значне збільшення площ насаджень дубу червоного в Україні. А в 1975 році, дуб червоний був включений до лісового фонду, що сприяло подальшому зростанню площ лісових культур з дубом червоним.

Метою дослідження є аналіз стану дубу червоного в лісових господарствах України.

Поширення дубу червоного (Quercus robur L) на території України. Площа лісових культур з використанням дубу червоного в Україні перевищувала 6 тис. га в 1970-х роках, а до 2002 року деревостани цього виду, що утворилися внаслідок спонтанного поширення, становили менше 1% загальної площі деревостанів цього роду [5]. На сьогоднішній день, дуб червоний росте майже по всій європейській частині континенту, з загальною площею насаджень понад 350 тис. га, більше половини з яких розташовані в Україні. Цей вид є одним з найпоширеніших чужорідних інтродуцентів у лісовому господарстві Європи [4].

Однак, не дивлячись на широке поширення та комерційну значущість дубе червоного, його вплив на місцеві екосистеми в Україні є предметом обговорення.

Існує думка про його потенційну інвазивність, особливо в певних лісо-рослинних умовах, таких як багаті та вологі лісові ділянки. Водночас, висаджування дубу червоного в мішаних хвойних лісах на лівобережжі України, за деякими даними, не загрожує місцевій флорі.

Однією з ключових характеристик інвазивних видів є їх здатність поширюватися на нові території та займати нові екологічні ніші. Дуб червоний, як зоохорний вид, розповсюджується виключно за допомогою тварин, які розносять його жолуді. Відстань посіву визначається видом тварин, які розносять жолуді - птахи можуть переносити насіння на значно більшу відстань. Так, сойки не дуже активно розсіюють жолуді Quercus rubra L., тоді як миші розсіюють жолуді, але зазвичай лише на невеликі відстані. Це свідчить про те, що інтенсивність просторової інвазії дубу червоного є невисокою в контрольованих умовах [4].

Ступінь інвазивності виду також визначається ступенем природного відновлення. Загалом, приживлюваність природно відновлених саджанців дуба червоного є низькою. А тому важливо вивчати механізми поширення та приживлюваності дубу червоного в Україні, а також його потенційну інвазивність та вплив на місцеві екосистеми.

За даними інвентаризації лісів в Україні (січень 2020 року), загальна площа деревостанів з головною породою дуб звичайний (Quercus robur L.) становить 66,72 тис. га. Найбільша кількість таких деревостанів проінвентаризована у лісових масивах Львівської (15 тис. га), Івано-Франківської (8,95 тис. га), Вінницької (8,91 тис. га) та Тернопільської (6,29 тис. га) областей. Для цих областей їхня частка в загальній площі, вкритій лісами, є найбільшою (1,6%-3,4%) (рис. 1) [4]. У той час як у двох інших західних адміністративних областях, Рівненській та Волинській, частка лісів з дубом червоним значно менша - від 0,3% до 0.6%. В Сумській адміністративній області на сході країни, також спостерігається багато деревостанів за участю дуба черешчатого та дуба звичайного (3,36 тис. га).

У той час як в інших східних адміністративних областях, а також у південних адміністративних областях, деревостани з червоного дуба як головної породи дуже рідкісні. Крім того, в Херсонській області такі деревостани не інвентаризовані.

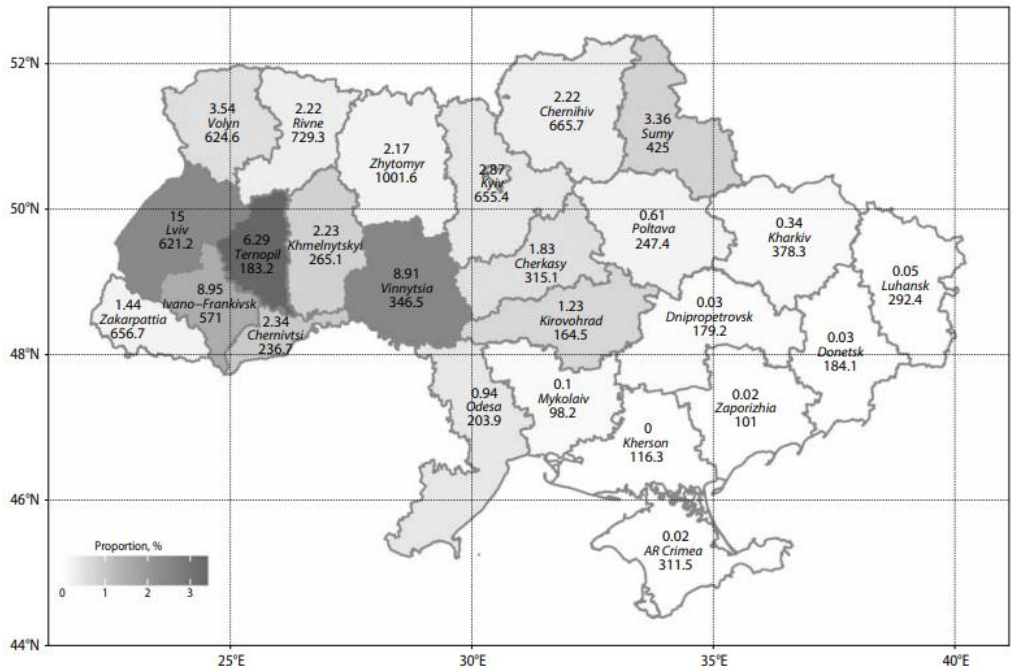

Рисунок 1. Розподіл деревостанів дубу звичайного (Quercus robus) в адміністративних областях України. Число в чисельнику - загальна площа деревостанів дубу звичайного, тис. га; у знаменнику - загальна площа лісів, тис. га; інтенсивність сірої заливки - частка деревостанів дубу звичайного у загальній площі лісів [4]

В той же час відбувається витіснення дубу звичайного червоним дубом, що може значно зменшити біорізноманіття лісових екосистем. Так, в [6] показано, що видове різноманіття в лісових екосистемах зменшилося після інтродукції дубу звичайного. Поширення дубу червоного може призвести до витіснення ендемічних видів рослин та тварин з їх природного середовища існування. Наприклад, дуб червоний може конкурувати з ендемічними видами дерев за світло, воду та поживні речовини. Це може призвести до загибелі ендемічних видів або до того, що вони будуть змушені переміститися в інші райони, де вони можуть не вижити.

Одним з головних ризиків поширення дубу червоного є його схильність до утворення густих монокультур. Ці монокультури, де дуб червоний домінує над іншими видами рослин, можуть витісняти місцеві види флори та фауни, що призводить до збіднення біологічного різноманіття. Зникнення різноманітних видів рослин та тварин веде до однорідного ландшафту, де екосистеми втрачають свою стійкість та екологічну цінність. Цей процес може призвести до ланцюгових реакцій, негативно впливаючи на ґрунтові та водні ресурси, а також на екосистемні послуги, які вони надають.

Окрім екологічних наслідків, монокультури дубу червоного можуть мати негативний вплив на естетику ландшафту. Різноманітність форм, кольорів та текстур, які надають місцеві види рослин, втрачається, роблячи ландшафт одноманітним та монотонним. Це може мати значний вплив на сприйняття людьми природного середовища, знижуючи його естетичну цінність та привабливість для відпочинку та туризму [].

Війна несе загрозу природним екосистемам. За оцінками експертів 20-30% території України вже зачеплено війною через обстріли, мінування, лісові пожежі та забруднення. Все це спричиняє нетиповий шум, вимушену міграцію та белігеративну трансформацію, порушення екологічних коридорів тощо [2].

Висновок. Дуб звичайний (Quercus robur) є ключовим видом для збереження біорізноманіття в Європі. Його захист та раціональне використання є важливими завданнями для забезпечення сталого розвитку лісового господарства та збереження природних ресурсів. Зростання площ насаджень дубу червоного в Україні є позитивним трендом, який, однак, вимагає подальшого наукового дослідження та моніторингу.

Список літератури

1. Івченко А. Історія впровадження дубу червоного. Науковий вісник Українського державного лісотехнічного університету, 2002. С.94–96. https://nv.nltu.edu.ua/Archive/2002/12_4/21.pdf.

2. «Війна не закінчується на лінії фронту». Як бойові дії впливають на екосистеми, та чи зможе природа відновитися самостійно. *ШоТам*. URL: https://shotam.info/viyna-ne-zakinchuietsia-na-linii-frontu-yak-boyovi-dii-vplyvaiut-na-ekosystemy-ta-chy-zmozhe-pryroda-vidnovytysia-samostiyno/.

3. Kucher O., Didukh Ya., Pashkevych N., Zavialova L., Rozenblit Yu., Orlov O., Shevera M. The impact of northern red oak (Quercus rubra; Fagaceae) on the forest phytodiversity in Ukraine. Ukrainian Botanical Journal, 2023, 80(6):453. https://doi.org/10.15407/ukrbotj80.06.453

4. Hayda Y., Mohytych V., Bidolakh D., Kuzovych V., Sułkowska M. The introduction of red oak (Quercus rubra L.) in Ukrainian forests: advantages of productivity versus disadvantages of invasiveness. Folia Forestalia Polonica, Series A – Forestry, 2022, 64 (4):245–252. https://doi.org/: 10.2478/ffp-2022-0023.

5. Nicolescu, V., Torsten Vor, Mason W., Bastien J., Brus R., Henin J, Kupka I., Lavnyy V., La Porta N., Mohren F. Ecology and management of northern red oak (Quercus rubra L. syn. Q. borealis F. Michx.) in Europe: a review. Forestry: An International Journal of Forest Research, 2020, 93(4):481–494. https://doi.org/10.1093/forestry/cpy032

6. Quercus robur - EUFORGEN European forest genetic resources programme. EUFORGEN European forest genetic resources programme. https://www.euforgen.org/species/quercus-robur (date of access: 25.07.2024).

7. Stanek M., Piechnik Ł., Stefanowicz A. Invasive red oak (Quercus rubra L.) modifies soil physicochemical properties and forest understory vegetation. Forest Ecology and Management, 2020, 472:118253. https://doi.org/10.1016/j.foreco.2020.118253.

8. Woziwoda B., Kopeć D., Witkowski J. The negative impact of intentionally introduced Quercus rubra L. on a forest community. Acta Societatis Botanicorum Poloniae, 2014,83(1): 39-49. https://doi.org/10.5586/asbp.2013.035

ВПЛИВ ВІЙСЬКОВИХ ДІЙ НА СТАН ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ УКРАЇНИ (НА ПРИКЛАДІ ПОВЕРХНЕВИХ ВОД)

Хлобистов Є. В.,
д. е.н., проф.,
декан факультету природничих наук
Національний університет «Києво-Могилянська академія»
м. Київ, Україна

Сова Л.О.,
аспірантка,
Національний університет «Києво-Могилянська академія»
м. Київ, Україна

Військові дії завдають непоправної шкоди природним ресурсам України. При цьому значного негативного впливу військових дій зазнають поверхневі води, що проявляється в знищенні чи деградації наданих ними екосистемних послуг. Така ситуація пронизує всі сфери суспільного життя й виходить за межі національних кордонів.

Приблизно 80% питної води в Україні отримується з поверхневих водойм, зокрема, річка Дніпро є найбільшим джерелом водопостачання для українців. Тому якість води для питного постачання безпосередньо залежить від екологічного стану водних ресурсів у річках та інтенсивності бойових дій, рівня відповідальності підприємств-забруднювачів [1]. Окрім прямого негативного впливу військових дій на якість води, ускладнюється й загальна екологічна ситуація з водоймами. Наприклад, внаслідок військових дій та спричинених ними техногенних забруднень, руйнування мостів, дамб та берегової лінії, отруєння нафтопродуктами та важкими металами, багато невеликих річок та ставків України зазнають патологічного впливу на біорізноманіття. Зокрема, у водоймах гине риба, порушується життєвий та міграційних цикл водних птахів, водойма втрачає здатність до самоочищення та природного відновлення [2]. За оцінками Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України, загальні збитки водним ресурсам внаслідок збройної агресії рф вже склали понад 84,65 млрд грн [3].

Визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії російської федерації, починаючи з 19 лютого 2014 року, встановлена згідно Постанови КМУ «Про затвердження Порядку визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації» від 20 березня 2022 р. № 326 [4]. На основі вище зазначеного Порядку розроблено Методику визначення збитків, заподіяних внаслідок забруднення та/або засмічення вод, самовільного користування водними ресурсами, затверджену наказом Міндовкілля України від 21.07.2022 № 252 [5].

Визначення розміру збитків, згідно зазначеної методики, проводиться на підставі матеріалів огляду місця події, інструментально-лабораторних вимірювань, даних візуальних спостережень, аерофотозйомки, дистанційного зондування Землі, державного моніторингу вод, первинного обліку водокористування, розрахункових методів, опрацювання експертних оцінок чи встановлених розслідуваннями або оцінених у результаті еколого-гідрологічних вишукувань. Оцінювання збитків здійснюється за формулою:

$$З = К_в \times К_{кат} \times К_р \times k_з \times [(M_{i1} \times \gamma_{i1}) + (M_{i2} \times \gamma_{i2}) + ... (M_{im} \times \gamma_{im})], \quad (1)$$

де:

$К_в$ = 10 –коефіцієнт, що враховує збільшення шкоди водній екосистемі під час воєнного стану;

$К_{кат}$ – коефіцієнт, що враховує категорію водного об'єкта, який визначається згідно з додатком 1 до цієї Методики;

$К_р$ – регіональний коефіцієнт дефіцитності водних ресурсів поверхневих вод, який визначається згідно з додатком 3 до Методики розрахунку розмірів відшкодування збитків, заподіяних державі внаслідок порушення законодавства про охорону та раціональне використання водних ресурсів, затвердженої наказом Міністерства охорони навколишнього природного середовища України від 20 липня 2009 року № 389;

$k_з$ = 1,5 – коефіцієнт ураженості водної екосистеми;

M_i – маса наднормативного скиду і-тої забруднюючої речовини у водний об'єкт зі зворотними водами, т, значення якої визначається відповідно до формули 4 Методики № 389 або на підставі методів, наведених у пункті 4 розділу 1 цієї Методики;

m – кількість забруднюючих речовин у зворотних водах;

γ_i – питомий економічний збиток від забруднення водних ресурсів, віднесений до 1 тонни умовної забруднюючої речовини, грн/т [5].

За результатами аналізу Методики виявлено, що при визначенні збитків поверхневим водам внаслідок збройної агресії, враховуються лише прямі втрати, тоді як опосередковані втрати, упущена вигода й майбутні наслідки від погіршення стану поверхневих водних екосистем на життєдіяльність населення не розглядаються.

На нашу думку, негативний вплив військових дій на поверхневі води доцільно розглядати через оцінювання втрачених екосистемних послуг (за їх видами) в контексті застосування екосистемного підходу, зокрема, методу «перенесення вартості» (по алгоритму Р. Костанзи) [6]. Наприклад, застосувавши цей метод, за нашими підрахунками, було оцінено збитки від втрачених екосистемних послуг Каховського водосховища внаслідок його знищення приблизно в $ 27452889000, які повинні підлягати відшкодуванню з боку держави-агресора [7].

Отже, застосування екосистемного підходу до розробки й удосконалення методології визначення шкоди поверхневим водним ресурсам внаслідок військових дій є перспективним інструментом для України, який здатний

сприяти вирішенню низки сучасних і майбутніх еколого-економічних проблем відновлення й раціонального використання водних ресурсів в контексті зеленого зростання та зеленої економіки.

Список літератури

1. Прощук Е. Вплив воєнних дії в Україні на водні ресурси та стан довкілля [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://firtka.if.ua/blog/view/vpliv-voiennikh-diyi-v-ukrayini-na-vodni-resursi-ta-stan-dovkillia.

2. Панченко Л. Озера з мертвої риби та отруєна річка: що відбувається з водоймами на деокупованих територіях [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://hmarochos.kiev.ua/2023/03/02/ozera-z-mertvoyi-ryby-ta-otruyena-richka-shho-vidbuvayetsya-z-vodojmamy-na-deokupovanyh-terytoriyah/

3. ЕкоЗагроза. Офіційний ресурс Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України. [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://ecozagroza.gov.ua/.

4. Постанова КМУ «Про затвердження Порядку визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації» від 20 березня 2022 р. № 326 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/326-2022-%D0%BF#Text.

5. Методика визначення збитків, заподіяних внаслідок забруднення та/або засмічення вод, самовільного користування водними ресурсами [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.dei.gov.ua/posts/2351.

6. Costanza R., d'Arge R., de Groot R., Farberk S., Grasso M., Hannon B., Limburg K., Naeem Sh., O'Neill R., Paruelo J., Raskin R., Suttonkk P., van den Belt M. The value of the world's ecosystem services and natural capital // Nature. 1997. Vol. 387. P. 253 – 260.

7. Хлобистов Є. В., Сова Л.О. Застосування екосистемного підходу до оцінювання збитків поверхневим водам внаслідок військових дій // Сталий розвиток – XXI століття. Дискусії 2023: матеріали VIII Міжнародної науковопрактичної конференції / Національний університет «Києво-Могилянська академія» / за ред. проф. Хлобистова Є.В. – Київ, 2023. С. 286-293.

Дослідження проведено за підтримки Фонду Фрімана

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ БОРГОВОЇ СТІЙКОСТІ В УМОВАХ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ

Губанов Вадим Євгенович
незалежний дослідник

Ущенко Павло Геннадійович
незалежний дослідник

Денисенко Юрій Миколайович
незалежний дослідник

Повоєнне відновлення України є критично важливим завданням, яке потребує значних фінансових ресурсів. Проблема боргової стійкості України в умовах повоєнного відновлення є надзвичайно актуальною та складною. За останні роки державний борг значно зріс через необхідність фінансування оборони, підтримки соціальної інфраструктури, а також вирішення гуманітарних проблем. Це створює додаткове навантаження на державний бюджет, оскільки значна частка сукупних доходів йде на обслуговування держборгу. В таких умовах невизначеності важливо знайти баланс між запозиченням для відновлення і забезпеченням стійкості фінансової системи.

Боргова стійкість – це здатність країни або іншої організації підтримувати свій борг на рівні, який вона може обслуговувати без значних проблем для економіки або своєї фінансової стабільності. Вона визначає, наскільки ефективно країна може управляти своїми борговими зобов'язаннями в довгостроковій перспективі, не зазнаючи ризику дефолту.

Відношення боргу до ВВП (валового внутрішнього продукту) – це один із основних індикаторів боргової стійкості, який показує, скільки боргу має країна відносно свого економічного обсягу. Високе відношення боргу до ВВП може свідчити про ризикованість фінансового стану країни (рис. 1).

Станом на кінець 2023 року, відношення боргу до ВВП України склало 84,4%, що є досить високим показником і свідчить про значне боргове навантаження на економіку країни. Це означає, що значна частина економічного потенціалу спрямовується на обслуговування державного боргу, що може призвести до фінансової нестабільності. Високий рівень боргу робить Україну вразливою до економічних шоків, таких як зміни глобальних відсоткових ставок або валютні коливання. Крім того, це може збільшити вартість запозичень, оскільки інвестори можуть вимагати вищих відсоткових ставок для компенсації ризиків. Таке співвідношення також обмежує можливості для економічного зростання, адже значна частина бюджетних коштів витрачається на обслуговування боргу, що ускладнює інвестування в розвиток інфраструктури та інші важливі сфери.

Попри те, що 84,4% не є критичною межею, це рівень, що підвищує ризик дефолту, особливо за несприятливих економічних умов. У порівнянні з іншими країнами, розвинені економіки можуть мати подібне або навіть більше відношення боргу до ВВП, але для країн, що розвиваються, таких як Україна, перевищення 70% є підставою для занепокоєння. Такий рівень боргу може бути результатом тривалого бюджетного дефіциту, високих державних витрат та недостатнього економічного зростання.

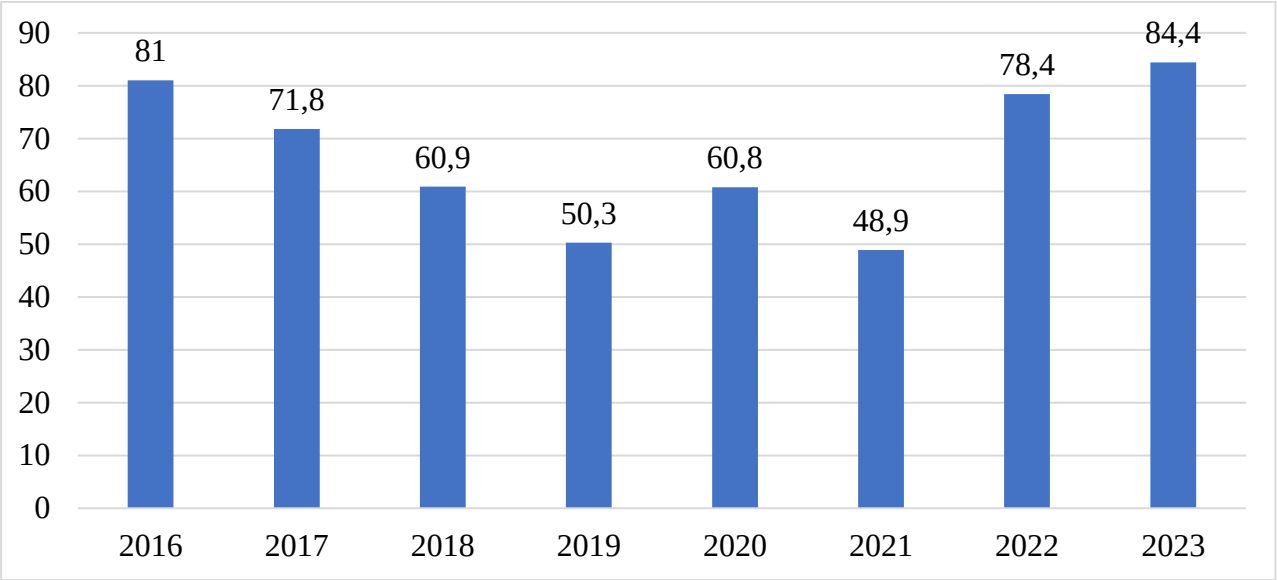

Рис. 1. Динаміка відношення сукупного державного боргу та ВВП України з 2016 по 2023 рр., млн. грн.

Джерело: побудовано авторами за [1].

Для зниження боргового навантаження та забезпечення фінансової стабільності Україні необхідні фіскальні реформи, спрямовані на збалансування бюджету, підвищення ефективності державних витрат та стимулювання економічного зростання. Управління боргом через реструктуризацію або зміни умов запозичення також може допомогти знизити фінансове навантаження на країну. У цьому контексті важливо покращувати кредитоспроможність через посилення інституційної спроможності та прозорості в управлінні державними фінансами. Відношення боргу до ВВП у 84,4% є сигналом для ретельного моніторингу та необхідності проведення економічних реформ, що сприятимуть зменшенню боргового навантаження і забезпеченню довгострокової стабільності та процвітання України.

Фінансове навантаження – це відсоток державного бюджету, який витрачається на обслуговування боргу (виплата відсотків та основної суми боргу). Високе фінансове навантаження може обмежувати можливості країни інвестувати в інші важливі сфери, такі як охорона здоров'я, освіта, інфраструктура тощо (табл. 1 та табл. 2).

Таблиця 1. Прогнозні платежі за державним боргом у 2024–2037 роках за діючими угодами

Показник	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031	2032	2033	2034	2035	2036	2037
ВСЬОГО	954,63	697,45	605,66	513,73	477,44	413,94	439,17	403,71	353,17	322,66	420,75	294,87	326,99
Внутрішній борг	561,76	285,03	230,80	120,69	103,14	113,53	131,34	113,62	118,22	101,45	118,23	130,56	168,68
Обслуговування	172,70	127,57	103,99	83,02	78,63	76,48	73,15	68,58	65,24	59,22	54,16	46,63	36,59
Інші зобов'язання	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Кредити НБУ	0,07	0,06	0,06	0,05	0,04	0,04	0,03	0,02	0,02	0,01	0	0	0
ОВДП	172,63	127,51	103,93	82,97	78,59	76,44	73,12	68,56	65,22	59,21	54,16	46,63	36,59
Погашення	389,06	157,46	126,81	37,67	24,51	37,05	58,19	45,03	52,98	42,23	64,07	83,92	132,10
Кредити НБУ	0,13	0,13	0,13	0,13	0,13	0,13	0,13	0,13	0,13	0,13	0,13	0	0
ОВДП	388,92	157,33	126,68	37,54	24,38	36,92	58,06	44,90	52,85	42,10	63,94	83,92	132,10
Зовнішній борг	392,87	412,42	374,86	393,04	374,29	300,41	307,83	290,10	234,95	221,21	302,52	164,31	158,31
Обслуговування	200,74	161,69	149,20	136,27	122,16	97,19	76,24	67,65	59,90	52,79	43,84	38,47	36,07
Інші зобов'язання	19,02	0,52	0,22	0,13	0,13	0,11	0,11	0,11	0,11	0,11	0,11	0,11	0,11
Комерційні позики	80,33	62,55	53,56	48,25	39,84	30,95	22,05	19,51	15,89	11,31	4,01	0,11	0,05
Офіційні позики	1,84	1,89	6,75	4,91	5,24	4,00	3,37	2,01	1,25	0,98	0,87	0,80	0,32
Позики, надані МФО	99,54	96,74	88,68	82,98	76,95	62,12	50,72	46,02	42,65	40,38	38,85	37,45	35,59
Погашення	192,14	250,73	225,66	256,77	252,14	203,23	231,58	222,44	175,05	168,42	258,67	125,85	122,24
Комерційні позики	77,64	115,92	68,77	118,43	63,27	66,66	72,66	56,73	62,34	62,34	107,10	1,02	1,02
Офіційні позики	3,13	5,87	41,15	37,98	43,89	40,91	40	55,07	26,77	15,50	10,06	8,83	7,14
Позики, надані МФО	111,37	128,94	115,73	100,36	144,98	95,65	118,93	110,65	85,94	90,58	141,52	116,00	114,08

Джерело: складено на основі [2].

Таблиця 2. Прогнозні платежі за державним боргом у 2038–2049 роках за діючими угодами

Показник	2038	2039	2040	2041	2042	2043	2044	2045	2046	2047	2048	2049
ВСЬОГО	173,87	166,93	182,55	132,81	216,35	120,82	116,92	114,50	111,66	108,92	93,73	92,68
Внутрішній борг	49,42	46,33	43,24	25,15	24,09	23,02	21,96	20,89	19,83	18,76	5,60	5,60
Обслуговування	22,32	19,23	16,14	13,05	11,99	10,92	9,86	8,79	7,73	6,66	5,60	5,60
Інші зобов'язання	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Кредити НБУ	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
ОВДП	22,32	19,23	16,14	13,05	11,99	10,92	9,86	8,79	7,73	6,66	5,60	5,60
Погашення	27,10	27,10	27,10	12,10	12,10	12,10	12,10	12,10	12,10	12,10	0	0
Кредити НБУ	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
ОВДП	27,10	27,10	27,10	12,10	12,10	12,10	12,10	12,10	12,10	12,10	0	0
Зовнішній борг	124,45	120,60	139,31	107,66	192,26	97,80	94,96	93,61	91,84	90,15	88,13	87,08
Обслуговування	34,14	32,56	31,14	26,21	25,01	20,92	19,89	18,87	17,88	16,91	15,99	15,05
Інші зобов'язання	0,11	0,11	0,11	0,11	0,11	0,11	0,11	0,11	0,11	0,11	0,11	0,11
Комерційні позики	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Офіційні позики	0,28	0,26	0,24	0,22	0,20	0,18	0,16	0,14	0,12	0,10	0,08	0,06
Позики, надані МФО	33,75	32,19	30,79	25,88	24,70	20,63	19,62	18,62	17,65	16,69	15,80	14,88
Погашення	90,31	88,04	108,18	81,45	167,26	76,87	75,07	74,73	73,95	73,25	72,14	72,03
Комерційні позики	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Офіційні позики	3,96	3,96	3,96	3,96	3,96	3,96	3,96	3,95	3,93	3,92	3,92	3,91
Позики, надані МФО	86,35	84,08	104,21	77,48	163,29	72,91	71,11	70,79	70,02	69,33	68,22	68,12

Джерело: складено на основі [2].

Структура боргу включає в себе аналіз того, яка частина боргу є внутрішньою, а яка – зовнішньою, які відсоткові ставки за боргом, терміни погашення, а також валюти, в яких номіновано борг. Країни з високою часткою зовнішнього боргу в іноземній валюті можуть бути вразливими до валютних коливань.

Станом на 31.05.2024 р. державний й гарантований державою борг України становив 6115,26 млрд грн або 150,99 млрд дол. США. Із цієї суми, державний й гарантований зовнішній борг склав 4410,12 млрд грн, що становить 72,12% від сукупної суми державного та гарантованого боргу або 108,89 млрд дол. США. Водночас державний та гарантований внутрішній борг дорівнював 1705,15 млрд грн, що складає 27,88% загальної суми або 42,10 млрд дол. США. [3].

Державний борг України склав 5797,76 млрд грн (94,81 % сукупної суми державного й гарантованого державою боргу) або 143,15 млрд дол. США. Державний зовнішній борг зіставив 4161,46 млрд грн (68,05 % сукупної суми державного та гарантованого державою боргу) або 102,75 млрд дол. США.

Державний внутрішній борг складав 1636,30 млрд грн (26,76 % загальної вартості державного й гарантованого державою боргу) або 40,40 млрд дол. США. [3] (табл. 3).

Таблиця 3. Сукупна сума державного та гарантованого державою боргу за 2019–31.05.2024 рр., млрд грн

Показник	2019	2020	2021	2022	2023	31.05.2024
Загальна сума державного та гарантованого державою боргу	*1998,30*	*2551,88*	*2672,06*	*4075,45*	*5519,51*	*6115,26*
Державний борг	1761,37	2259,23	2362,72	3715,13	5188,09	5797,76
Внутрішній борг	829,50	1000,71	1062,56	1389,69	1587,70	1636,30
1. Заборгованість за випущеними цінними паперами на внутрішньому ринку	827,38	998,73	1060,71	1387,97	1586,11	1634,75
2. Заборгованість перед банківськими та іншими фінансовими установами	2,12	1,98	1,85	1,72	1,59	1,55
Національний банк України	2,12	1,98	1,85	1,72	1,59	1,55
Зовнішній борг	931,87	1258,52	1300,16	2325,44	3600,39	4161,46
1. Заборгованість за позиками, одержаними від міжнародних фінансових організацій	292,20	443,31	463,17	1 100,26	2 252,58	2 677,22
2.1. Заборгованість за позиками, одержаними від органів управління іноземних держав (крім неврегульованої від органів управління держави-агресора та/або такої, що оскаржується)	24,24	26,77	24,22	160,51	239,96	304,82
2.2 Неврегульована заборгованість за позиками, одержаними від органів управління держави-агресора, та/або така, що оскаржується	14,35	17,13	16,53	22,16	23,01	24,54
Росія	14,35	17,13	16,53	22,16	23,01	24,54
3. Заборгованість за позиками, одержаними від іноземних комерційних банків, інших іноземних фінансових установ	33,34	61,09	50,74	60,38	59,49	66,55
4.1. Заборгованість за випущеними цінними паперами (крім неврегульованої та/або такої, що оскаржується)	456,47	575,39	543,17	718,84	750,57	797,65
4.2. Неврегульована заборгованість за випущеними цінними паперами, та/або така, що оскаржується	71,06	84,82	81,83	109,71	113,95	121,50
5. Заборгованість, не віднесена до ін. катег.	40,22	50,01	120,50	153,60	160,84	169,18
Гарантований державою борг	236,93	292,65	309,34	360,32	331,41	317,50
Внутрішній борг	9,35	32,24	49,04	72,20	68,80	68,85
1. Заборгованість за випущеними цінними паперами на внутрішньому ринку	4,19	24,39	16,93	11,85	7,98	7,98
2. Заборгованість перед банківськими та іншими фінансовими установами	5,16	7,85	32,11	60,35	60,82	60,87
3. Заборгованість, не віднесена до інших категорій	0	0	0	0	0	0
Зовнішній борг	227,57	260,41	260,30	288,12	262,62	248,65
1. Заборгованість за позиками, одержаними від міжнародних фінансових організацій	190,85	221,66	186,08	191,12	160,60	140,08
2. Заборгованість за позиками, одержаними від органів управління іноземних держав	0	0	0	0	1,13	1,35
3. Заборгованість за позиками, одержаними від іноземних комерційних банків, інших іноземних фінансових установ	34,05	35,43	29,51	37,27	38,82	41,09
4. Заборгованість за випущеними цінними паперами на зовнішньому ринку	0	0	41,60	55,77	57,92	61,76
5. Заборгованість, не віднесена до ін. катег.	2,67	3,32	3,11	3,96	4,15	4,37

Джерело: складено на основі [3].

Слід відмітити, що Верховна Рада на засіданні 18 липня прийняла за основу і в цілому законопроєкт № 11396 «Про внесення змін до розділу VI "Прикінцеві та перехідні положення" Бюджетного кодексу України», котрим передбачається надання права Уряду ухвалювати рішення щодо мораторію на виплати за зовнішнім комерційним гарантованим державою й державним боргом [4]. Прийняття цього законопроєкту є важливим технічним кроком, який надає Уряду можливість гнучкого управління перед підписанням принципової угоди про реструктуризацію з власниками зовнішнього комерційного боргу України, гарантованого державою. Зокрема, одна з серій єврооблігацій, яка підлягає погашенню в 2026 році, має здійснити купонний платіж на суму 35 мільйонів доларів США 1 серпня. Затвердження цього законопроєкту дозволить Україні тимчасово призупинити виплати за цими облігаціями до моменту досягнення домовленостей з інвесторами щодо умов реструктуризації та їхнього юридичного оформлення. Останні два місяці Україна активно обговорює з інвесторами можливість реструктуризації зовнішнього державного боргу в рамках програми МВФ, отримуючи підтримку офіційних кредиторів. Усі залучені сторони налаштовані на досягнення згоди в обумовлені терміни, що є критично важливим для подальшого економічного відновлення країни [4].

Однією з основних проблем, яка постає в цьому контексті, є забезпечення боргової стійкості країни. Під час війни обсяг державного боргу зріс, що створило додатковий тиск на бюджет та фінансову систему. У цьому зв’язку важливим є питання про управління боргом та його реструктуризацію. Основною проблемою є обмежені можливості для залучення нових позик на міжнародних ринках капіталу через знижену кредитоспроможність України та високі ризики інвестування.

Перспективи боргової стійкості пов’язані з необхідністю реалізації реформ, спрямованих на підвищення економічної ефективності та прозорості управління державними фінансами. Ключову роль можуть відігравати міжнародні фінансові організації, які можуть надати Україні фінансову та технічну допомогу, а також сприяти проведенню реформ [5].

У контексті повоєнного відновлення важливо зосередитися на модернізації економічної інфраструктури, розвитку промисловості та сільського господарства, а також на підтримці малого і середнього бізнесу. Це дозволить збільшити внутрішні доходи держави та підвищити її конкурентоспроможність на міжнародній арені. Зміцнення правової системи та антикорупційні заходи також сприятимуть поліпшенню інвестиційного клімату.

Іншою перспективою є розвиток внутрішнього ринку капіталу, що дозволить зменшити залежність від зовнішніх запозичень. Для цього необхідно зміцнити фінансову систему та забезпечити сприятливі умови для інвесторів. З огляду на складні умови повоєнного відновлення, Україна повинна зосередитися на стійкому економічному зростанні, що дозволить поступово зменшити боргове навантаження та забезпечити фінансову стабільність у довгостроковій перспективі [6, 7]

Таким чином, стратегічний підхід до управління державним боргом у поєднанні з економічними реформами може стати основою для сталого розвитку та процвітання України у майбутньому.

Список літератури

1. Державний борг України URL: https://index.minfin.com.ua/ua/finance/debtgov/
2. Боргові платежі та прогнози URL: https://mof.gov.ua/uk/borgovi-platezhi-ta-prognozi
3. Державний борг та гарантований державою борг. URL: https://mof.gov.ua/uk/derzhavnij-borg-ta-garantovanij-derzhavju-borg
4. Заява Мінфіну щодо схваленого законопроєкту, яким надається право Уряду ухвалювати рішення про мораторій на виплати за зовнішнім комерційним державним та гарантованим державою боргом. URL: https://mof.gov.ua/uk/news/zaiava_minfinu_shchodo_skhvalenogo_zakonoproiektu_iakim_nadaietsia_pravo_uriadu_ukhvaliuvati_rishennia_pro_moratorii_na_viplati_za_zovnishnim_komertsiinim_derzhavnim_ta_garantovanim_derzhavoiu_borgom-4698
5. Петруха Н. Мякота Р. Поняття та фінансово-економічна природа державного боргу. *Наукові праці НДФІ.* 2023. № 4. С. 23–37. https://doi.org/10.33763/npndfi2023.04.023
6. Petrukha S. Miakota R. Debt policy in the period of martial law and Post-war reconstruction. Materials of International Scientific Conference «*Modern science: global trends, technologies and innovations*». 2023. October 20–21, Riga, Republic of Latvia. Pp. 12–14. URL: http://www.baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/view/376/10272/21441-1
7. Petrukha N., Petrukha S., Miakot, R., Krupelnytska O. Tarasenko M. Public Debt Management in the Countries of the European Union: Lessons for Ukraine. *Inclusion and Society*. 2023. №1. Pp. 24–35. https://doi.org/10.32782/2787-5137-2023-1-3

ЩОДО ОЦІНЮВАННЯ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ МІЖ СКЛАДОВИМИ ВОЄННОЇ ТА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Клят Юрій
кандидат технічних наук, доцент
Центральний науково-дослідний інститут Збройних Сил України,

Онофрійчук Петро
кандидат економічних наук
старший науковий співробітник
Центральний науково-дослідний інститут Збройних Сил України,

Стрепетова Олександра
Кафедра військової підготовки
Національного авіаційного університету

Фундаментом національної безпеки України, а також однією з її найважливіших функцій [1] є забезпечення її економічної безпеки (ЕБ). Сьогодні перед Україною постала проблема, яка полягає в необхідності не тільки інтегрування в європейську економіку, що є одним із пріоритетних напрямів сучасного її розвитку, а й захисту власних територій, прав та свобод громадян. Важливу роль у забезпеченні внутрішньої економічної інтеграції, захисту свого внутрішнього ринку, власного товаровиробника і національних інтересів, а також збереження власної територіальної цілісності відіграє воєнна складова, що є невід'ємним елементом національної безпеки будь-якої держави. Оскільки її забезпечення неможливе без належного фінансування задоволення потреб, а захист від внутрішніх та зовнішніх загроз, захист економічної безпеки – без втручання воєнної сили (збройних сил), необхідно визначити таке нове поняття, як воєнно-економічна безпека держави. При цьому слід ураховувати, що європейська економіка і далі залишається ареною зіткнення інтересів різних країн. Тож створення власної єдиної системи і методики визначення стану ЕБ держави, а також механізму визначення характеру впливу змін складових елементів на її рівень може бути однією з можливостей уникнути потенційних руйнівних наслідків швидкого відкриття зовнішнього доступу до національної економіки, забезпечити її конкурентоспроможність, захистити вітчизняного товаровиробника та більш ефективно взаємодіяти з міжнародними фінансовими та економічними інституціями тощо.

Однак, незважаючи на всю важливість воєнно-економічного аспекту, урахування його впливу на економічну безпеку у середньостроковій та довгостроковій перспективі має другорядний характер, що є підґрунтям для суттєвого зниження її рівня у майбутньому.

Визначення елементів та показників воєнно-економічної складової у системі економічної безпеки держави покращить можливість всебічного оцінювання процесу розвитку та стійкості національної економіки держави, її здатності протистояти впливу негативних зовнішніх та внутрішніх факторів, а також визначати ефективність заходів, які практично реалізуються в рамках забезпечення необхідного рівня ЕБ (табл. 1).

Таблиця 1 – Складові ЕБ України відповідно до підходів щодо розрахунку її рівня

НІПМБ РНБОУ[2] (2003 р.)	**Наказ № 60[3] (2007 р.)**	**Мартинюк В. П.[6] (2013 р.)**	**Наказ № 1277[5] (2013 р.)**	**НІСД[7] (2014 р.)**	**ЦНДІ ЗСУ (2021 р.)**
-	Макро-економічна	Макро-економічна	Макро-економічна	-	Макро-економічна
Інвестиційна	Інвестиційна	Інвестиційна	-	-	Інвестиційна
Інноваційна	-	Інноваційна	-	Інноваційна	Інноваційна
Фінансова	Фінансова	Фінансова	Фінансова	Фінансова	Фінансова
-	Зовнішньо-економічна	Зовнішньо-економічна	Зовнішньо-економічна	Зовнішньо-економічна	Зовнішньо-економічна
Соціальна	Соціальна	Соціальна	Соціальна	Соціальна	Соціальна
-	Продовольча	Продовольча	Продовольча	Продовольча	Продовольча
Демографічна	Демографічна	Демографічна	Демографічна	-	Демографічна
Енергетична	Енергетична	Енергетична	Енергетична	Енергетична	Енергетична
-	Виробнича	-	Виробнича	Виробнича	Виробнича
-	-	-	-	Транспортна	-
-	Науково-технічна	-	-		Науково-технологічна
Зовнішньо-торгівельна	-	-	-	-	-
-	-	-	Інвестиційно-інноваційна	-	-
-	-	-	-	-	Воєнно-економічна

У 2021 році спеціалістами Центрального інституту ЗС України (ЦНДІ ЗСУ) було проведено експертне опитування щодо визначення важливості складових ЕБ на 2011–2021 роки. Результати наведено з урахуванням думок більш як 14 експертів за відповідним напрямом (табл. 1). Міністерство економічного розвитку і торгівлі, що є центральним органом виконавчої влади України, який формує та реалізує державну політику у сферах економіки та торгівлі [8], було сформовано у 2011 році на базі Міністерства економіки України. Тобто можна стверджувати, що Наказ № 60 та Наказ № 1277 розроблялися майже однією і тією самою реорганізованою організацією, але, на відміну від першого, останній має лише рекомендаційний характер. Тож нині на законодавчому рівні немає як діючої методики визначення рівня ЕБ України та єдиної системи її складових елементів, так і однозначного переліку параметрів та їхніх порогових значень. Тобто( ) за 2007-ий, 2013-ий та 2014 роки (табл. 2), за які визначено вагові коефіцієнти складових елементів ЕБ, їхня важливість мала змінний характер, що також може залежати від дотримання державою обраного стратегічного курсу, а отже, і додаткового їх фінансування.

Таблиця 2 – Вагові коефіцієнти складових елементів ЕБ України відповідно до підходів щодо розрахунку її рівня

п/п	**Складові ЕБ України**	**Наказ № 60[3] (2007 р.)**	**Наказ № 1277[5] (2013 р.)**	**НІСД[7] (2014 р.)**	**ЦНДІ ЗСУ (2021 р.)**
1	Демографічна	0,0836	0,0913*	0,1412**	0,1123**
2	Енергетична	0,1324**	0,1148	0,1380**	0,1043
3	Продовольча	0,1108	0,1007*	0,1374	0,1022
4	Соціальна	0,0808*	0,1013	0,1341	0,0877*
5	Інноваційна	-	-	0,1337	0,0865*
6	Зовнішньоекономічна	0,0901	0,1095	0,1273	0,1054
7	Фінансова	0,1127	0,1294**	0,0898	0,0998
8	Інвестиційна	0,0939	-	0,0572*	0,0972
9	Макроекономічна	0,1005	0,1224**	0,0409*	0,1009
10	Виробнича	0,0769*	0,1218	-	0,1187
11	Науково-технологічна	0,1183**	-	-	0,1101
12	Інвестиційно-інноваційна	-	0,1089	-	-
13	Воєнно-економічна	-	0,1089	-	0,1215**

* – найгірші показники; ** – найкращі показники.

Тому, з огляду на останні події, автори вважають за доцільне розглянути можливість виокремлення воєнно-економічної безпеки у складі системи ЕБ України (а також дослухатися до думки таких учених, як В. Т. Шлемко, І. Ф. Бінько [9], В. М. Мунтіян [11], представників науковців бізнес-школи) “Інтел-синтез” [10], які визнають її як одну з важливих складових ЕБ). Характер важливості впливу змін складових елементів (X_n) на стан ЕБ України (Y) було визначено за допомогою зіставлення результатів розрахунку коефіцієнтів: стійкості зв’язку (K_n) [12] та коефіцієнта кореляції (r_{yx_n}) [13], а постійність щорічних змін – коефіцієнта варіації (kV_n) [14], за 11 та 14 років відповідно. Безрозмірний коефіцієнт варіації (kV_n) було розраховано для визначення стабільності у змінах складових елементів ЕБ від їхньої середньої величини (1.). Якщо його значення більші ніж 30 %, це свідчить про наявність значної розбіжності величин від їхнього середнього значення.

$$kV_n = \frac{\sigma_n}{\overline{X_n}} * 100\ \%, \qquad (1)$$

де, σ_n – величина дисперсії вибірки; $\overline{X_n}$ – середня арифметична зважена сукупності; n – кількісний показник спостережень.

Коефіцієнт кореляції (ryx_n) було застосовано для визначення величини впливу змін складових елементів (X_n) ЕБ на її стан (Y). Вплив вважався суттєвим, якщо величина кореляційної залежності більша ніж 70 %:

$$r\,y\,x_{\text{п}} = \frac{\sum d_{X_{\text{п}}}\, d_Y}{\sqrt{\sum d_Y^2 \sum d_{X_{\text{п}}}^2}}, \qquad (2)$$

де $d_{X_{\text{п}}}^2$ – величина середньоквадратичного відхилення за $X_{\text{п}}$; d_Y^2 – величина середньоквадратичного відхилення за Y.

За допомогою коефіцієнта стійкості зв'язку ($K_{\text{п}}$) було визначено як величину зв'язку, так і характер впливу (прямий / обернений) змін $X_{\text{п}}$ на Y. Зв'язок вважається стійким, якщо отриманий результат вище ніж 0,7, та визначається за формулою:

$$K_{\text{п}} = 1 - \frac{\sum \left| d_Y - b_{\text{п}}\, d_{X_{\text{п}}} \right|}{\sum d_Y}, \qquad (3)$$

де $b_{\text{п}}$ – параметри рівнянь окремих факторних ознак; d_Y – розмір відхилень коефіцієнтів порівняння емпіричних значень результативної ознаки; $d_{X_{\text{п}}}$ – розмір відхилень коефіцієнтів порівняння емпіричних значень факторних ознак.

Відповідно до отриманих результатів, розрахованих за даними Наказу № 60, за 11 років найбільш стійкий зв'язок ($K_{\text{п}}$) був виявлений між зміною рівня ЕБ (Y) та зміною рівнів таких її складових елементів, як виробнича та соціальна безпека (табл. 3), а найменший (за рахунок характеру впливу на ЕБ) – демографічної та науково-технологічної безпеки. Проведені розрахунки коефіцієнта кореляції ($r\,y\,x_{\text{п}}$) підтвердили значний характер взаємовпливу наведених вище $X_{\text{п}}$ на зміну Y. Але результати, отримані за допомогою коефіцієнта kV_n, свідчать про непостійність щорічних змін $X_{\text{п}}$ відповідно Y, що може бути прикладом непостійності розвитку обраних параметрів складових елементів ЕБ тощо. Отримані результати, розраховані за даними НІСД за 14 років, свідчать про виявлений найбільш стійкий зв'язок ($K_{\text{п}}$) між змінами рівня ЕБ (Y) та таких її складових елементів, як енергетична та фінансова безпека (табл. 3), а найменший (за рахунок характеру впливу на ЕБ) – соціальної та виробничої безпеки. Проведені розрахунки коефіцієнтів кореляції ($r\,y\,x_{\text{п}}$) та kV_n підтвердили значний характер взаємовпливу наведених вище $X_{\text{п}}$ на зміну Y.

Таблиця 3 – Результати розрахунків коефіцієнтів: стійкості зв'язку ($K_{\text{п}}$), коефіцієнта кореляції ($r\,y\,x_{\text{п}}$) та коефіцієнта варіації (kV)

Складові ЕБ України	kV_n		$ryx_{\text{п}}$		$K_{\text{п}}$	
	Наказ № 60 (1997–2007 рр. – р.а.), у %	**ЦНДІ ЗСУ (2011–2021 рр. – р.а.), у %**	**Наказ № 60 (1997–2007 рр. – р.а.)**	**ЦНДІ ЗСУ (2011–2021 – р.а.)**	**Наказ № 60[** **(1997–2007 рр. – р.а.)**	**ЦНДІ ЗСУ (2011–2021 – р.а.)**
Демографічна	6,92**	4,09	0,8579*	0,7494	0,4882*	0,2921
Енергетична	9,78	3,58**	0,9122	0,7560	0,4953*	0,2991
Продовольча	22,44	3,98	0,9528	0,7494	0,7251	0,2725

Соціальна	24,92	4,34*	0,9926**	0,5377*	0,8894**	0,1048*
Інноваційна	-	4,17*	-	0,6512	-	0,2741
Зовнішньо-економічна	40,99*	4,17	0,9194	0,2794*	0,6453	-0,1090*
Фінансова	19,70	3,77**	0,9812	0,8879**	0,8014	0,5167**
Інвестиційна	43,85*	3,82	0,9815	0,7022	0,8153	0,2697
Макроеконо-мічна	18,53	3,95	0,9777	0,7373	0,7912	0,2810
Виробнича	19,57	-	0,9889**	-	0,8778**	-
Науково-технологічна	3,66**	-	0,9096*	-	0,4418*	-
Воєнно-економічна	-	3,58**	0,9096*	0,7560**	0,4418*	0,2991**

* – найгірші показники; ** – найкращі показники.

Тобто у різні часові проміжки, навіть у разі застосування для обчислень однієї методики (табл. 3), важливість складових елементів ЕБ мала змінний характер. Тому постійне уточнення щорічних вагових коефіцієнтів її складових елементів має більш інформативний характер, аніж практичний. Тому, на думку авторів, більш доцільним є створення на законодавчому рівні такого документа, як Концепція розвитку ЕБ України (Стратегія), або воєнно-економічної безпеки, у якій було б у ієрархічному порядку визначено важливість розвитку її складових елементів на певний період, відповідно до стратегічного курсу держави тощо. Також необхідно в найближчий час затвердити єдиний підхід до визначення потенційного (на середньостроковий та довгострокові періоди) та наявного рівнів ЕБ та ВЕБ держави.

Нині, на жаль, на законодавчому рівні немає як єдиної системи елементів ЕБ та ВЕБ України, так і однозначного математичного підходу, який був би застосований у Методиці розрахунку її рівня. На цей час Міністерством економічного розвитку і торгівлі України запропоновано методичні рекомендації щодо розрахунку її рівня, що також мають необов'язковий характер виконання, тому у контексті останніх подій не можна однозначно стверджувати, що виділення такого елемента, як воєнно-економічна безпека, у складі ЕБ України є маловірогідним. Тому автори вважають, що використаний ними підхід може стати в нагоді під час розроблення концепцій (стратегій) розвитку ЕБ або ВЕБ на законодавчому рівні, з ієрархічно визначеною градацією розвитку її складових елементів на певний період, відповідно до обраного стратегічного курсу держави, її фінансових можливостей тощо.

Список літератури

1. Конституція України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр
2. Наказ Міністерства економіки України № 60 від 02.03.2007. Про затвердження методики розрахунку рівня економічної безпеки України. URL: http://www.uazakon.com/documents/date_6s/pg_gewqwi/index.htm
3. Наказ №114 15.04.2003 від Державного комітету статистики України. Про затвердження Методики розрахунку інтегральних регіональних індексів економічного розвитку. URL: http://www.uazakon.com/ documents/date_1a/pg_ibcnog/

4. Харазішвілі Ю. М. Щодо вдосконалення методології інтегрального оцінювання рівня економічної безпеки України: аналітична записка. URL: http://www.niss. gov.ua/articles/1358/

5. Пілько А. Д. Моделювання процесу оцінювання рівня економічної безпеки регіону. URL: http://www. business-infonn.net/pdf/2015/8 0/77 84.pdf

6. Мартинюк В. П. Оцінка стану національної економіки на основі інтегрального показника економічної безпеки держави. Економіка. Менеджмент. Підприємництво. 2013. № 25. С. 179–187.

7. Щодо вдосконалення методології інтегрального оцінювання рівня економічної безпеки. Національний інститут стратегічних досліджень при Президентові України. URL: http://www.niss.gov. ua/articles/1358/#_ftnref5

8. Указ Президента України №689 від 18.12.2013 року. Про Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/ laws/show/634/

9. Шлемко В. Т. Економічна безпека України: сутність і напрямки забезпечення. Моногр. Київ. НІСД. 1997. 144 с.

10. Олейников Е. А. Основы экономической безопасности: государство, регион, предприятие, личность. Москва. ЗАО “Бизнес-школа “Интел-синтез”. 1997. 288 с.

11. Мунтіян В. І. Економічна безпека України. Моногр. Київ. Вид-во КВІЦ. 1999. 464 с.

12. Кулинич О. І. Теорія статистики. Київ. Знання. 2006. 294 с.

13. Кисіль І. С. Метрологія, точність і надійність засобів вимірювань Івано-Франківськ. “Факел”. 2002. 400 с.

14. Кушнір Н. Б., Кузнєцова Т. В., Красовська Ю. В. Статистика. Київ. Центр учбової літератури. 2009. 208 с.

15. Ольшевський В. Й. Воєнно-економічна безпека: теорія і практика. Наука і оборона. 1999. № 3. С. 36–41.

16. Пожаров А. И. Показатели и критерии военно-экономической безопасности. Военная мысль. 2000. № 6. С. 26.

17. Губарєва І. О. Формування економічної безпеки України в умовах активізації інтеграційних процесів. Автореф. дис. ... д-ра екон. наук: 08.00.03. Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України. Харків. 2015. 37 с.

18. Сак Т. В. Економічна безпека України: поняття, структура, основні тенденції. URL:http://iibis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe

19. Тимошенко О. В. Методичні підходи до оцінювання рівня економічної безпеки держави. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/binf_2014_6_6.pdf

ВЕТЕРАНСЬКИЙ БІЗНЕС В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ БЕЗБАР'ЄРНОСТІ

Петруха Сергій Валерійович,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту в будівництві,
Київський національний університет будівництва і архітектури,

Коноваленко Дмитро Валерійович
кандидат економічних наук,
викладач кафедри фінансів,
обліку та оподаткування імені С. Юрія
Навчально-реабілітаційний заклад вищої освіти
«Кам'янець-Подільський державний інститут»,

Петруха Ніна Миколаївна,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту в будівництві,
Київський національний університет будівництва і архітектури,

Перш за все, зростаюча кількість ветеранів, які повертаються до цивільного життя в Україні, потребує створення сприятливих умов для їхньої реінтеграції, зокрема через підприємницьку діяльність. Слід також враховувати, що цифровізація економіки та суспільства загалом відкриває нові можливості для ветеранського бізнесу, але водночас й вимагає адаптації до нових технологічних реалій та оволодіння відповідними компетенціями. Також, дослідження цієї проблематики сприятиме формуванню ефективної державної політики щодо підтримки ветеранського підприємництва в умовах цифрової трансформації, що є важливим елементом соціальної та економічної політики держави. Всі ці фактори обумовлюють актуальність та необхідність дослідження з даної тематики.

Актуальність дослідження підкреслюється також прийняттям в Україні стандарту ДСТУ EN 301 549:2022 "Інформаційні технології. Вимоги щодо доступності продуктів та послуг ІКТ" [1], що свідчить про прагнення держави створити умови для цифрової інклюзії всіх громадян, але в той же час назріла необхідність виокремлення розвитку та підтримки ветеранів надаючи їм можливості до ведення бізнесу через інструментарій цифрової безбар'єрності. Цей стандарт встановлює вимоги до доступності веб-сайтів, мобільних додатків, електронних документів та інших цифрових продуктів і послуг для людей з інвалідністю та інших маломобільних груп населення.

Аналіз наукової літератури демонструє, що в останні роки тема ветеранського бізнесу в Україні привертає значну увагу дослідників. Існує низка досліджень та публікацій, що висвітлюють різні аспекти підприємницької

діяльності ветеранів, її вплив на економіку, суспільство, державні фінанси та правовідносини [2-4]. Також, в окремих роботах підкреслюється важливість соціальної інклюзії для успішного повоєнного відновлення України [5] та досліджується роль малого і середнього бізнесу в інклюзивному відновленні України через набір заходів в системі управління державними фінансами для підтримки малого і середнього бізнесу, та пропонуються шляхи подальшого його розвитку через механізми бюджетного стратегування [6].

Важливим питанням також є питання міжнародного досвіду цифрової безбар'єрності та його законодавче регулювання. Наприклад, в роботі Програми розвитку ООН в Україні (UNDP) пропонуються рекомендації, які саме європейські практики щодо цифрової безбар'єрності варто було б імплементувати в українському законодавстві [7].

Водночас, питання взаємодії ветеранського підприємництва та цифрової трансформації залишаються недостатньо дослідженими.

Незважаючи на позитивну динаміку, частка ветеранського бізнесу в загальній структурі економіки України залишається відносно невеликою. За даними Міністерства у справах ветеранів України [8], на кінець 2023 р. кількість ветеранських підприємств налічує близько 5 тис., що становить близько 2 % від загальної кількості суб'єктів малого і середнього підприємництва. Цей показник свідчить про наявність значного нереалізованого потенціалу ветеранського бізнесу та необхідність подальшої підтримки його розвитку через створення ефективних методів його підтримки через цифрову безбар'єрность, яка досягається шляхом цифрової трансформації.

Цифрова безбар'єрність відкриває перед ветеранським бізнесом широкий спектр можливостей, що охоплюють різні аспекти підприємницької діяльності. Однією з ключових переваг є розширення ринків збуту. Цифрові платформи та онлайн-маркетплейси надають ветеранам-підприємцям доступ до широкого кола споживачів, як в Україні, так і за її межами. Це дозволяє ветеранам значно розширити географію своєї діяльності та збільшити обсяги продажів, долаючи традиційні обмеження фізичного розташування та досягаючи нових клієнтських сегментів.

Крім того, цифрові інструменти автоматизації та управління бізнес-процесами, такі як CRM-системи, ERP-системи та хмарні сервіси, дозволяють ветеранам оптимізувати свою діяльність, знижувати витрати та підвищувати ефективність. Автоматизація рутинних операцій звільняє час та ресурси для стратегічного розвитку бізнесу, а аналітичні інструменти допомагають приймати обґрунтовані управлінські рішення на основі даних.

Важливою перевагою цифрових технологій є зниження бар'єрів входу на ринок для ветеранського бізнесу. Онлайн-платформи та сервіси дозволяють ветеранам створювати та розвивати бізнес з мінімальними початковими інвестиціями, що особливо важливо для підприємців-початківців, які часто мають обмежені фінансові ресурси.

Цифрові технології також сприяють формуванню спільнот та нетворкінгу серед ветеранів-підприємців. Соціальні мережі, професійні онлайн-спільноти та

месенджери дозволяють ветеранам обмінюватися досвідом, знаннями та ідеями, знаходити партнерів та менторів, а також отримувати підтримку від однодумців. Це сприяє розвитку екосистеми ветеранського підприємництва та підвищенню його конкурентоспроможності.

Нарешті, цифрові маркетингові інструменти (SEO, SMM, контент-маркетинг, медійна реклама тощо) дозволяють ветеранам-підприємцям підвищити видимість свого бізнесу в онлайн-середовищі, залучити нових клієнтів та зміцнити репутацію бренду. Це особливо важливо в умовах високої конкуренції на сучасному ринку. Наразі, в Україні, існують програми від Google за підтримки уряду України, які направлені на навчання та фінансування певних проєктів малого та середнього бізнесу [9]. Подібним але більш профільним, можуть стати також проєкти, які будуть направлені саме на ветеранський бізнес, що допоможе в питанні цифрової безбар'єрності.

Поряд з можливостями, цифрова трансформація ставить перед ветеранським бізнесом низку викликів, які потребують уваги та вирішення. Одним з основних бар'єрів є недостатній рівень цифрової грамотності серед ветеранів. Це обмежує їхні можливості ефективного використання цифрових інструментів та платформ, що може негативно вплинути на конкурентоспроможність їхнього бізнесу. Для подолання цього бар'єру необхідні спеціальні навчальні програми та тренінги, адаптовані до потреб та особливостей ветеранів.

Доступ до фінансування також може бути проблемою для ветеранів-підприємців, оскільки традиційні фінансові інституції часто не враховують специфіку ветеранського бізнесу та не мають спеціалізованих програм кредитування чи інвестування. Для вирішення цієї проблеми необхідно розробляти та впроваджувати спеціалізовані фінансові інструменти та програми підтримки, адаптовані до потреб ветеранів.

Ризики кібербезпеки та захисту даних є особливо актуальними для малого та середнього бізнесу, включаючи ветеранський. Ветерани-підприємці повинні бути обізнані з цими ризиками та вживати заходів для захисту своїх бізнес-даних та інформаційних систем. Це може включати використання надійних паролів, регулярне оновлення програмного забезпечення, встановлення антивірусних програм та навчання співробітників основам кібербезпеки.

Висока конкуренція на цифровому ринку вимагає від ветеранів-підприємців постійного вдосконалення своїх цифрових навичок та знань, а також адаптації бізнес-моделей до нових реалій. Це може включати використання нових маркетингових каналів, розробку інноваційних продуктів та послуг, а також постійне навчання та розвиток.

Нарешті, деякі ветерани можуть відчувати психологічні бар'єри перед використанням цифрових технологій, пов'язані з негативним досвідом або відсутністю впевненості у своїх силах. Важливо створювати сприятливе середовище для навчання та підтримки ветеранів у процесі цифрової адаптації, надаючи їм необхідні ресурси та консультації.

Підсумовуючи слід підкреслити, що цифрова безбар'єрність має створити сприятливі умови для розвитку ветеранського бізнесу, надаючи доступ до нових

ринків, інструментів та можливостей. Прийняття стандарту ДСТУ EN 301 549:2022 "Інформаційні технології. Вимоги щодо доступності продуктів та послуг ІКТ" є важливим кроком у цьому напрямку, оскільки він сприяє створенню рівних можливостей для всіх учасників ринку. Однак, для повної реалізації цього потенціалу необхідно забезпечити комплексний підхід до підтримки ветеранського підприємництва, що має включати питання:

- розвитку цифрової грамотності серед ветеранів через спеціальні навчальні програми та тренінги.
- створенню спеціалізованих фінансових інструментів та програм підтримки для ветеранського бізнесу.
- розробку та впровадження законодавчих та регуляторних норм, що враховують специфіку ветеранського підприємництва в умовах цифрової трансформації
- підвищенню обізнаності суспільства про внесок ветеранів у розвиток економіки та важливість підтримки ветеранського бізнесу

Список літератури

1. Про прийняття національного стандарту. Наказ Державного підприємства «Український науково-дослідний і навчальний центр проблем стандартизації, сертифікації та якості» від 05.05.2022 р. № 68. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0068774-22#Text (дата звернення: 25.07.2024)

2. Petrukha S., Konovalenko D., Petrukha N. Inclusive Economy And Public Finance: Current State And Principles Of Post-War Recovery. Baltic Journal of Economic Studies. 2024. №10(2), pp. 219-231. DOI: https://doi.org/10.30525/2256-0742/2024-10-2-219-231

3. Петрик О. Соціальне підприємництво як інструмент державної підтримки реінтеграції військовослужбовців та ветеранів АТО/ООС: нормативно-правовий аспект. Проблеми сучасних трансформацій. Серія: право, публічне управління та адміністрування. 2022. №6. DOI: https://doi.org/10.54929/2786-5746-2022-6-02-02

4. Petrukha N., Petrukha S., Hudenko B., Hudenko O. The Policy of Heroes – A New Philosophy of Veteran Business. Business Inform. 2024. №1 pp.392–404. DOI: https://doi.org/10.32983/2222-4459-2024-1-392-404

5. Зубченко, С. О., Каплан, Ю. Б., Тищенко, Ю. А. (2020). Створення безбар'єрного середовища та соціальна інклюзія: світовий досвід для України : аналіт. доп. Київ : НІСД, 2020. 24 с. DOI: https://doi.org/10.53679/NISS-analytrep.2021.02

6. Ніколюк, О. В. (2023). Розвиток малого та середнього підприємництва в умовах формування інклюзивної економіки. Економіка: реалії часу. Науковий журнал. № 2 (66). С. 5-11 DOI: https://doi.org/10.15276/ETR.02.2023.1

7. Законодавче регулювання цифрової безбар'єрності: найкращі європейські практики. Звіт за результатами дослідження. UNDP. 2023. URL: https://www.undp.org/uk/ukraine/publications/zakonodavche-rehulyuvannya-tsyfrovoyi-bezbaryernosti-naykrashchi-yevropeyski-praktyky-zvit-za-rezultatamy-doslidzhennya (дата звернення: 25.07.2024)

8. Аналітика. Міністерство у справах ветеранів України. URL: https://veteranfund.com.ua/analitics/ (дата звернення: 25.07.2024)

9. Безкоштовні онлайн-програми для малого та середнього бізнесу. Google для бізнесу. URL: https://eventsonair.withgoogle.com/events/google-for-business-ua-smb (дата звернення: 25.07.2024)

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОЦІНКИ ПРИБУТКОВОСТІ ТА РЕНТАБЕЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Соболєва Ганна Григорівна
кандидат економічних наук, доцент
доцент кафедри економіки та маркетингу,

Валіуллов Марат Дамірович
Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова,
Харків, Україна

Питання підвищення рентабельності та прибутковості підприємств є важливим в умовах сучасної економіки, яка характеризується високим рівнем конкуренції та швидкими змінами технологічного середовища. Прибуток і рентабельність є основними показниками економічної ефективності компанії, що дозволяють оцінити її здатність отримувати дохід і ефективно використовувати наявні ресурси.

У сучасній економічній теорії та практиці управління підприємством особлива увага приділяється аналізу економічної ефективності діяльності. Серед численних показників, що використовуються для оцінки результатів, особливе місце займають прибуток і рентабельність. Ці показники не тільки відображають кінцеві результати господарювання, а й є важливим інструментом для прийняття управлінських рішень, що оцінюють інвестиційну привабливість і конкурентоспроможність підприємства.

Прибуток, який є центральним елементом фінансової інформації, слугує показником, який відображає здатність компанії генерувати додаткові кошти понад витрати на свою діяльність [1]. Ця властивість робить його не тільки показником успішності підприємницької діяльності в певний період, але й важливим ресурсом для подальшого розвитку та інвестицій. Таким чином, прибуток не тільки показує операційну ефективність компанії, але й вказує на її потенціал для зростання та розширення.

Функція самофінансування прибутку є вирішальною в умовах обмеженого доступу до зовнішніх джерел фінансування. Здатність генерувати достатній внутрішній капітал для реінвестування дозволяє компаніям залишатися конкурентоспроможними, інноваційними та незалежними від зовнішніх кредиторів.

Основою для обчислення податків є ще одна важлива роль прибутку. У багатьох країнах розмір податку на прибуток підприємств прямо пропорційний розміру отриманого прибутку. Це означає, що ефективне управління витратами та максимізація доходів не лише збільшують чистий прибуток, але й визначають податкові зобов’язання компанії, тим самим впливаючи на її чистий прибуток після оподаткування.

Прибуток як критерій ефективності дозволяє оцінити, наскільки підприємство використовує свої ресурси для досягнення фінансових результатів. Високий рівень рентабельності вказує на високу продуктивність, ефективність управління та сильну позицію на ринку, тоді як низький рівень рентабельності може свідчити про внутрішні проблеми чи несприятливу ринкову кон'юнктуру [2].

Мотиваційний аспект прибутку полягає в стимулюванні власників, інвесторів та управлінського персоналу до пошуку нових можливостей для розвитку та оптимізації бізнес-процесів. Розподіл прибутку у вигляді дивідендів або інвестицій у стратегічні проекти виступає як інструмент залучення та утримання інвестицій, а також заохочення високих стандартів управління [3].

У сучасному динамічному бізнес-середовищі збільшення прибутку та оптимізація витрат залишаються головними пріоритетами для підприємств будь-якого розміру. Ефективне управління прибутком вимагає глибокого аналізу ринкових тенденцій, поведінки споживачів і внутрішніх процесів компанії, що в кінцевому підсумку призводить до підвищення її економічної ефективності та посилення конкурентних переваг.

В економіці та бізнесі виділяють кілька основних видів прибутку, кожен з яких має своє значення для аналізу діяльності компанії. Розглянемо найпоширеніші [4]:

1. Валовий прибуток. Валовий прибуток визначається як різниця між доходом від продажу товарів або послуг і собівартістю проданих товарів (CGS). Цей показник відображає ефективність основної діяльності компанії та її здатність отримувати дохід від основної операційної діяльності, за винятком адміністративних, комерційних та інших операційних витрат.

2. Операційний прибуток. Операційний прибуток, який також називають прибутком до сплати відсотків і податків (EBIT), включає валовий прибуток за вирахуванням операційних витрат (витрати на бізнес і адміністрування).

Цей показник відображає прибуток, отриманий від основної діяльності компанії.

3. Прибуток до оподаткування (EBT). Прибуток до оподаткування визначається як прибуток до вирахування податку на прибуток. Цей показник дозволяє проаналізувати ефективність діяльності підприємства без урахування впливу податкової політики.

4. Чистий прибуток. Чистий прибуток є остаточним показником ефективності компанії, враховуючи всі доходи та витрати, включаючи операційні витрати, відсотки за кредитами, податки та інші надзвичайні доходи та витрати. Цей показник більш повно відображає фінансовий результат підприємства за відповідний період.

При аналізі ефективності діяльності компанії іноді використовують такі види переваг [5]:

1. Валовий прибуток. Хоча термін «валовий прибуток» іноді використовується як синонім валового прибутку, у деяких контекстах він може

стосуватися прибутку до вирахування будь-яких витрат, включаючи вартість проданих товарів.

2. Чистий операційний прибуток. Це показник, який враховує чистий операційний дохід без урахування конкретних витрат або надзвичайних доходів і витрат. Цей показник допомагає краще зрозуміти ефективність роботи компанії.

Але ці показники використовуються не дуже часто.

Кожен тип прибутку відіграє певну роль у фінансовому аналізі та управлінні бізнесом, дозволяючи керівництву та інвесторам отримати глибше розуміння фінансового стану та ефективності компанії.

Рентабельність є ключовим показником, який дозволяє оцінити, наскільки ефективно компанія управляє своїми ресурсами та отримує прибуток. Це відносний показник, який визначається як співвідношення між прибутком і кількістю використаних ресурсів або доходом від реалізації. Він відображає не тільки здатність компанії досягати фінансових результатів, а й її конкурентоспроможність на ринку. За допомогою показників прибутковості можна аналізувати різні аспекти діяльності компанії, оцінюючи її продуктивність, операційну ефективність і стратегічне позиціонування.

Основними показниками рентабельності є такі [6]:

1. Рентабельність активів (ROA) показує, наскільки ефективно компанія використовує свої активи для отримання прибутку. Цей коефіцієнт важливий для інвесторів, оскільки він показує, наскільки добре керівництво компанії може перетворити інвестований капітал у чистий прибуток.

2. Рентабельність капіталу (ROE) показує, наскільки ефективно компанія використовує капітал акціонерів для отримання прибутку. Високий ROE означає, що компанія ефективно використовує свої інвестиції та забезпечує хорошу віддачу акціонерам.

3. Рентабельність продажів (ROS) вимірює частку прибутку на кожен долар отриманих продажів. Цей показник дозволяє зрозуміти, наскільки ефективно підприємство управляє витратами та оптимізує свою цінову політику.

Однак, крім цих показників, аналіз також розраховує додаткові показники рентабельності: рентабельність продукції, операційну рентабельність тощо.

Оцінюючи ці показники разом, керівництво компанії та інвестори можуть отримати цілісну картину фінансової стабільності, ефективності та потенціалу зростання компанії. Рентабельність є основою для прийняття обґрунтованих рішень щодо інвестицій, цін, витрат і стратегічного планування.

Список літератури:

1. Биба В. В., Лоза Т. В. Діагностика та прогнозування фінансово-економічного стану підприємства. *Економіка та держава.* 2015. № 5. С. 110 – 113.

2. Гавриленко В. О. KRIZIS-діагностика в антикризовому управлінні. *Електронне наукове фахове видання з економічних наук «Modern Economics»*. 2017. № 6. URL: https://modecon.mnau.edu.ua/issue/6-2017/UKR/gavrylenko.pdf.

3. Конкурентоспроможність підприємств в умовах ринкової економіки. Том 3. Галузеві особливості конкурентоспроможності в умовах глобалізації: монографія. За ред. О. В. Захарченка, М. А.Зайця, В. С. Ніценка. Одеса, 2015. 570 с.

4. Кузьмін О., Мельник О. Економічна діагностика: навч. посіб. Київ: Знання, 2022. 318 с. ISBN 978-966-346-981-2

5. Батрак О. В. Методичні положення та методика діагностики фінансового стану підприємства. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2019. № 10 (137). С. 104 – 107.

6. Сарай Н. І. Економічна діагностика. Навчальний посібник для студентів спеціальності «Економіка підприємства» усіх форм навчання. Тернопіль: ТНЕУ, 2015. 165 с.

ЕКОНОМІЧНЕ ВІДНОВЛЕННЯ ТА УПРАВЛІННЯ БУДІВЕЛЬНИМИ ПРОЄКТАМИ ПІСЛЯ ВІЙНИ

Штохман Юрій Андрійович
незалежний дослідник

Яворський Владислав Вадимович
незалежний дослідник

Рибіцький Олександр Леонідович
незалежний дослідник

Після завершення війни перед Україною постане важливе завдання відновлення зруйнованої інфраструктури та забезпечення житлом населення, яке постраждало від бойових дій. Відновлення будівельної галузі вимагає нових підходів до економічного планування та управління проєктами, що зумовлює своєчасність та нагальність наукового вивчення проблеми.

Аналізуючи сучасні наукові дослідження приходимо до висновку про значний інтерес до питань відновлення інфраструктури у післявоєнний період. Зокрема проведені наукові розвідки [1–3] свідчать, що вони зосереджені на різних аспектах повоєнного відновлення. Проте, недостатньо уваги приділено порівняльному аналізу соціальних будівельних проєктів до та під час війни. Зокрема, недостатньо досліджено специфіку управління будівельними проєктами в умовах військового конфлікту та методологічні підходи до планування відновлення зруйнованої інфраструктури; недостатньо визначені механізми фінансування післявоєнного будівництва та порівняльні аналізи соціальних будівельних проєктів до та під час війни.

До початку російсько-української війни в Україні було реалізовано низку значущих соціальних будівельних проєктів, спрямованих на поліпшення житлових умов різних верств населення. Серед них:

– проєкт «Доступне житло» (метою проєкту було забезпечення житлом малозабезпечених сімей, молодих сімей та осіб, які потребують покращення житлових умов. Проєкт фінансувався за рахунок державного бюджету та залучення приватних інвестицій);

– соціальне житло для студентів (було збудовано або реконструйовано кілька студентських гуртожитків у великих містах України. Ці проєкти фінансувалися як за рахунок державного бюджету, так і за підтримки міжнародних грантів та програм);

– житло для ветеранів та інвалідів (реалізовувалися проєкти будівництва спеціально адаптованих квартир для ветеранів та людей з інвалідністю. Фінансування таких проєктів здійснювалося через спеціальні державні програми та міжнародні організації).

З початком війни пріоритети у будівництві значно змінилися. Головними завданнями стали забезпечення житлом внутрішньо переміщених осіб (ВПО) та відновлення зруйнованої інфраструктури. Основні акценти проєктів соціального будівництва під час війни включають:

– тимчасові модульні містечка (з метою швидкого забезпечення житлом ВПО, у багатьох регіонах України було встановлено модульні містечка. Ці проєкти фінансувалися за рахунок міжнародної допомоги та благодійних організацій);

– відновлення зруйнованого житла (відновлення зруйнованих будівель стало одним з ключових напрямків діяльності будівельної галузі. Для цього використовувалися кошти державного бюджету, місцевих громад та міжнародної допомоги);

– соціальні центри для ВПО (було створено центри тимчасового проживання та підтримки для ВПО, які забезпечували не тільки житло, але й необхідну соціальну та психологічну підтримку).

У порівнянні з довоєнним періодом, будівельні проєкти під час війни характеризуються такими особливостями (рис. 1).

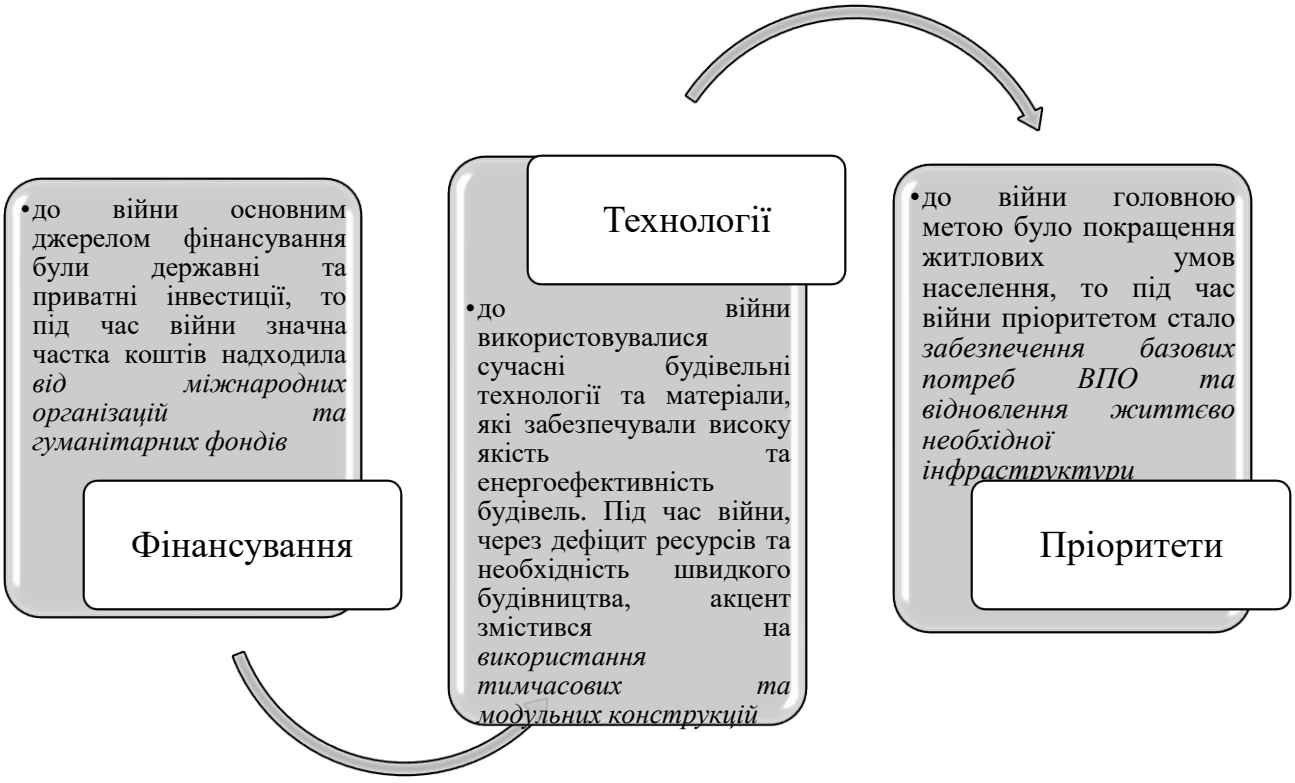

Рисунок 1. Специфіка повоєнних будівельних проєктів

Джерело: візуалізовано авторами.

Основними викликами, з якими стикається будівельна галузь у післявоєнний період, є відсутність стабільного фінансування, дефіцит будівельних матеріалів та кваліфікованої робочої сили, а також необхідність адаптації будівельних стандартів до нових умов. Водночас, перспективи розвитку галузі включають залучення міжнародних інвестицій, розвиток нових технологій будівництва та

відновлення зруйнованих об'єктів з урахуванням сучасних вимог до енергоефективності та екологічної безпеки.

Обсяг виконаних будівельних робіт в Україні у 2023 р. зріс на 22,6% і склав 162,7 млрд грн. Такий високий темп зростання пояснюється низькою базою порівняння, оскільки у 2022 р. обсяг будівельних робіт скоротився на 65% у річному вимірі [4].

Окремі сегменти демонстрували кардинально різну неоднорідність функціонування, зокрема житлове будівництво зазнало скорочення на 4,6% річних, до 22,3 млрд грн, а от нежитлове будівництво та інженерні споруди показали зростання на 20,0% річних, до 41,6 млрд грн та на 32,9% річних, до 98,8 млрд грн відповідно.

Загальний обсяг будівельних робіт у 2023 р. був на 52,2% нижчим, ніж у довоєнному 2021 р. Усі сегменти ринку показали аналогічну динаміку: житлове будівництво – падіння на 56,6%, нежитлове будівництво – зниження на 50,4%, будівництво інженерних споруд – скорочення на 51,8%.

В сегменті інженерного будівництва спостерігається відновлення зруйнованих внаслідок російської агресії об'єктів соціальної інфраструктури, мостів, доріг, комунікацій, ліній електропередач тощо, що супроводжується зміною структури витрат. Зокрема, частка витрат на ремонт і будівництво мостів зросла з 1,8% у 2021 р. до 8,5% у 2023 р., тоді як частка витрат на будівництво та ремонт доріг за той самий період знизилася з 54,1% до 24,8%.

Зростання обсягів робіт з відновлення зруйнованих об'єктів інженерно-транспортної та соціальної інфраструктури призвело до збільшення попиту на металопродукцію будівельного асортименту. Споживання арматури зросло вдвічі, оцинкованого прокату – на 47%, балки, швелера і куточка – на 38%. Загалом металоспоживання в Україні за підсумками 2023 р. зросло у 2,2 рази і досягло 3,5 млн тонн, що на 31,4% менше довоєнного 2021 р.

Попри зниження обсягів робіт у житловому будівництві, загальна площа прийнятого в експлуатацію житла у 2023 р. зросла на 4% і склала 7,38 млн м^2. Водночас площа прийнятих нежитлових приміщень у 2023 р. продемонструвала регрес – знизилася на 6% і склала 2,34 млн м^2 [4–5].

У 2023 р. частка нового будівництва у загальному обсязі виконаних будівельних робіт становила 36,3%, частка ремонтних робіт – 42,9%, реконструкція та технічне переоснащення – 20,8%. Така структура свідчить про пріоритетність відновлення та модернізації існуючої інфраструктури над новим будівництвом.

Відновлення зруйнованої інфраструктури в умовах післявоєнного періоду вимагає системного та комплексного підходу. Необхідно враховувати множинні аспекти, включаючи економічні, соціальні, технічні та екологічні чинники. Ефективне планування та реалізація відновлювальних проєктів можливі за умов застосування сучасних методологічних підходів, які забезпечують цілісність, узгодженість та ефективність дій на всіх етапах проєктного циклу.

Системний підхід передбачає розгляд інфраструктурних об'єктів як частини більшої системи, що взаємодіє з іншими елементами соціально-економічного

середовища. Це дозволяє забезпечити узгодженість між різними компонентами проєкту та враховувати взаємозв'язки між ними. Важливою складовою системного підходу є створення комплексних програм відновлення, які об'єднують різні проєкти в єдину цілісну систему.

Відновлення зруйнованої інфраструктури вимагає залучення фахівців з різних галузей: будівельників, економістів, екологів, соціологів, юристів та інших. Мультидисциплінарний підхід дозволяє врахувати всі аспекти відновлення та забезпечити комплексність вирішення проблеми. Співпраця між різними фахівцями дозволяє оптимізувати процес прийняття рішень та знижувати ризики, пов'язані з реалізацією проєктів.

Ефективне планування відновлювальних проєктів можливе за умов використання сучасних інформаційних технологій та аналітичних інструментів. Збір та аналіз даних про стан зруйнованої інфраструктури, соціально-економічну ситуацію, екологічні умови та інші фактори дозволяє приймати обґрунтовані рішення на всіх етапах проєктного циклу. Використання геоінформаційних систем та інших цифрових технологій сприяє точному моделюванню та прогнозуванню результатів відновлювальних заходів.

Залучення місцевих громад до процесу планування та реалізації відновлювальних проєктів є важливим елементом успіху. Участь громадськості дозволяє врахувати потреби та інтереси місцевого населення, забезпечити прозорість та підзвітність дій, а також підвищити рівень довіри до влади та інвесторів. Проведення громадських слухань, консультацій та опитувань сприяє формуванню суспільної підтримки та забезпечує врахування соціальних аспектів відновлення.

Відновлення зруйнованої інфраструктури в умовах післявоєнного періоду потребує гнучкого та адаптивного підходу до планування та реалізації проєктів. Враховуючи високу невизначеність та швидкі зміни умов, необхідно передбачати можливість коригування планів та внесення змін у процесі реалізації проєктів. Розробка сценаріїв розвитку подій, аналіз ризиків та підготовка альтернативних планів дій дозволяють підвищити стійкість та ефективність відновлювальних заходів.

Відновлення зруйнованої інфраструктури повинно здійснюватися з урахуванням принципів сталого розвитку. Це передбачає не лише відновлення та реконструкцію зруйнованих об'єктів, але й забезпечення їхньої стійкості, енергоефективності та екологічної безпеки. Використання сучасних технологій та матеріалів, впровадження енергоефективних рішень та врахування екологічних чинників дозволяють створити умови для тривалого розвитку та зниження негативного впливу на навколишнє середовище.

Залучення міжнародних організацій, донорів та інвесторів є важливим елементом успішного відновлення зруйнованої інфраструктури. Міжнародна співпраця дозволяє залучити додаткові ресурси, отримати доступ до передових технологій та практик, а також забезпечити обмін досвідом та знаннями. Важливим аспектом є координація дій з міжнародними партнерами, забезпечення прозорості та підзвітності використання коштів.

Ефективне відновлення зруйнованої інфраструктури вимагає застосування комплексних та сучасних методологічних підходів. Системний та мультидисциплінарний підходи, планування на основі даних, участь громадськості, гнучкість та адаптивність, інтеграція принципів сталого розвитку та міжнародна співпраця є ключовими елементами успіху. Подальші дослідження мають зосередитися на розробці нових моделей фінансування відновлювальних проєктів, вивченні міжнародного досвіду та адаптації його до українських реалій, а також на розробці методологічних підходів до планування та реалізації масштабних відновлювальних робіт.

Список літератури

1. Бойченко М. В. Відновлення та розвиток транспортної інфраструктури у повоєнний період. *Економічний вісник Донбасу*. 2023. № 3(73). С. 132–137. DOI: https://doi.org/10.12958/1817-3772-2023-3(73)-132-137

2. Гайко Ю. І., Жидкова Т. В., Апатенко Т. М. та ін. Проблеми та перспективи розвитку житлової забудови в умовах комплексної реконструкції міста : монографія. за заг. ред. Ю. І. Гайка, Т. В. Жидкової ; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2019. 247 с.

3. Petrukha S., Petrukha N., Alekseienko N., Mazur A., Maltsev M. The post-war potential and regulatory capacity of rural territorial communities in the clustering and integrating agri-food chains of local added value creation. *Modern foundations of economics, management and tourism*. Boston : International Science Group. Primedia eLaunch, 2022. P. 96–126. DOI: https://doi.org/10.46299/ISG.2022.MONO.ECON.4.3.1

4. Державна служба статистики України. Офіційний сайт. URL: https://www.ukrstat.gov.ua

5. GMR.Centr. Офіційний сайт. URL: https://gmk.center/ua

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПЕРСПЕКТИВ РОЗВИТКУ РОБОТИЗОВАНИХ СИСТЕМ НА ГЛОБАЛЬНОМУ ТА РЕГІОНАЛЬНОМУ БЕЗПЕКОВОМУ РІВНІ

Ярмольчик Марія
доктор філософії

Сєченєв Олександр
Кафедра військової підготовки
Національного авіаційного університету

Войцеховський Роман
Національний університет оборони України

Розвиток сил і засобів роботизованих систем (РС) є в загальній системі воєнної безпеки України надзвичайно актуальним та необхідним завданням з низки важливих причин [1]–[7]:

по-перше, ми спостерігаємо епохальні зміни у сфері автоматизації та роботизації в різних галузях – від промислового виробництва до медицини, освіти та сфери обслуговування. РС стають не тільки нормою, а й критичним фактором для забезпечення високої ефективності, точності і конкурентоспроможності;

по-друге, технологічний прогрес у галузі робототехніки і штучного інтелекту швидко розвивається. Роботи, які раніше були неможливі, стають реальністю завдяки новим розробкам у галузі мехатроніки, навчання машин та датчиків. Цей швидкий технологічний розвиток створює потребу в постійному дослідженні та аналізі того, як роботизовані системи можуть використовувати ці технології для досягнення нових висот в ефективності та продуктивності;

по-третє, дослідження цієї тематики також допомагає вирішувати важливі етичні, правові та соціокультурні питання, пов’язані із впровадженням РС у суспільство (йдеться про безпеку, приватність, регулювання та взаємодію між людьми та роботами).

Отже, дослідження формування поглядів на розвиток сил та засобів РС, особливо військового призначення, є важливим як із практичного, так і з наукового погляду, оскільки воно допомагає розуміти та формувати майбутнє, де роботи та технології відіграють ключову роль у нашому суспільстві та для нашої безпеки.

Військова робототехніка стала важливою галуззю розвитку для багатьох країн, зокрема й України. Засоби роботизованих систем (РС) можуть мати у своєму складі безпілотні літальні апарати, бойові роботи, автономні та телекеровані технічні засоби тощо. У табл. 1 наведено основні погляди на розвиток сил і засобів РС у ЗС України.

Розвиток РС у ЗС України має стратегічне значення для підвищення ефективності та забезпечення національної безпеки. Реалізація дієвих практичних рекомендацій відповідно до планованих напрямів розвитку на кожному періоді допоможе створити сучасні та потужні ЗС України, які готові впоратися зі складними викликами сучасності.

Таблиця 1 – Погляди щодо розвитку сил та засобів РС у ЗС України

№	Очікуваний результат	Пріоритетні напрями розвитку	Заходи та результати
Короткострокова перспектива (1–3 роки)			
1	Очікуваний результат розвитку збройних сил полягає в удосконаленні та впровадженні роботизованих систем для підтримки військових операцій.	Безпілотні літальні апарати (БпЛА) для ведення розвідки	Розроблення та впровадження українських БпЛА з високою якістю зображення та тривалим часом польоту, що дозволить покращити розвідку на фронті та забезпечити передовий контроль над територією.
		Роботизовані сітки для забезпечення зв'язку	Упровадження автономних роботів, які будуть використовуватися для забезпечення надійного зв'язку у разі збоїв у комунікаційних системах.
		Роботизована логістика	Використання роботів для транспортування матеріалів та боєприпасів, що допоможе знизити навантаження на людські ресурси та забезпечити швидку поставку необхідного обладнання.
Середньострокова перспектива (5–6 років)			
2	Очікуваний результат розвитку роботизованих систем у ЗС України буде орієнтований на покращення автономності та бойових можливостей.	Автономні бойові роботи, тобто розвиток автономних роботів	Розроблення роботів з високим рівнем штучного інтелекту, які здатні виконувати завдання на полі бою без постійного контролю оператора.
		Системи штучного зору та розпізнавання	Удосконалення технологій розпізнавання цілей та ворожих сил, що дозволить роботам здійснювати більш точні та ефективні дії.
		Кібербезпека роботизованих систем	Забезпечення високого рівня кіберзахисту для унеможливлення хакерських атак та контролю над роботизованими системами.
Довгострокова перспектива (10–12 років)			
3	Очікуваний результат розвитку роботизованих систем буде спрямований на створення повноцінних роботизованих бойових підрозділів та інтегровану систему управління.	Роботизовані батальйони	Створення повноцінних роботизованих бойових підрозділів, що здатні діяти самостійно та впроваджувати різноманітні тактики на полі бою.
		Інтегрована система управління роботизованими силами	Створення централізованої системи, що дозволить керувати роботизованими системами та координувати їхні дії на фронті.
		Роботи для ведення зовнішньої розвідки та внутрішнього спостереження	Упровадження роботів для ведення розвідки усередині ворожих територій та забезпечення безпеки власних позицій.

Аналіз поглядів на розвиток сил та засобів роботизованих систем у ЗС України дозволяє сформувати загальні тенденції їхнього розвитку, а саме:

розвиток автономних систем. Нині зусилля більшості передових країн зосереджені на вдосконаленні та впровадженні автономних роботизованих систем у військах, основними з яких є безпілотники, роботи-копачі, автономні бойові платформи тощо;

засоби інтелектуального оброблення інформації, а саме: засоби для оброблення великих обсягів даних із сенсорів та розвідувальних джерел, що допоможе підвищити ефективність військової розвідки та обґрунтованість ухвалення рішень;

захист від кібератак (кібернападів). Оскільки сьогодні активно зростають кіберзагрози, розвиваються силові структури цієї галузі, то, ймовірно, необхідно приділити значну увагу розвитку кіберзахисту та кібервійськам;

співпраця з промисловістю. Українська оборонна промисловість може бути важливим партнером у розробленні та виробництві роботизованих систем для військових потреб;

політичні та фінансові обмеження. Розвиток роботизованих систем може залежати від політичних і фінансових факторів. Фінансування та підтримка для таких проєктів можуть бути обмеженими залежно від обставин.

Швидкий технологічний прогрес, який ми спостерігаємо впродовж останніх десятиліть, створює нові можливості та виклики для військової сфери, що потребує перегляду та адаптації стратегій та підходів.

На глобальному рівні РС військового призначення стають ключовими компонентами військово-стратегічного планування. Завдяки автономності, швидкості реакції та точності вони можуть забезпечувати надзвичайно ефективні рішення в умовах швидкоплинних бойових ситуацій. Ці технології – від автономних безпілотників до наземних та морських дронів – можуть значно знизити ризики для військового персоналу та забезпечити перевагу на полі бою.

Регіональний рівень також має велике значення у контексті розвитку РС. Різні країни мають різні потреби та можливості, тому важливо адаптувати технології до конкретних умов та завдань. РС можуть виявитися особливо важливими для оборони в місцях, де доступ до важливих територій ускладнений або небезпечний для людини. З іншого боку, зростає потреба у розробленні етичних та юридичних рамок для застосування РС у військових діях. Питання відповідальності за автономні рішення машин і можливість неконтрольованих ситуацій вимагають серйозного обговорення та регулювання на міжнародному рівні.

Загалом, розроблення рекомендацій щодо перспектив розвитку РС військового призначення є надзвичайно важливим, беручи до уваги швидкий розвиток технологій та зміни у геополітичному ландшафті. Однак разом з перевагами вони також несуть у собі нові виклики та ризики, які потребують зважених та збалансованих рішень. Розвиток РС військового призначення вимагає обережного підходу, з огляду на потенційні впливи на міжнародну безпеку та етичні аспекти.

У табл. 2 представлено загальні рекомендації щодо перспектив розвитку РС на глобальному та регіональному рівнях у світі. Важливо пам’ятати, що РС військового призначення мають значний потенціал щодо впливу на безпеку на світовому рівні. З цим пов’язані відповідальність та потреба в уважному підході до їхнього розвитку, регулювання та застосування.

Таблиця 2 – Загальні рекомендації щодо перспектив розвитку роботизованих систем на глобальному та регіональному рівнях

№	Напрям формування рекомендацій	Зміст рекомендацій
На глобальному рівні		
1	Міжнародний діалог та стандартизація	Важливо сприяти діалогу між країнами щодо використання та розвитку роботизованих систем у військовій сфері. Встановлення міжнародних стандартів та конвенцій для регулювання використання цих систем може запобігти перегонам озброєнь та непередбаченим конфліктам.
2	Контроль за розвитком	Створення механізмів міжнародного контролю та відкритості стосовно розроблення та застосування роботизованих систем військового призначення допоможе уникнути загрози заборонених або небезпечних технологій.
3	Етичні стандарти	Розроблення і впровадження кодексу етики для використання роботів у військовій сфері має захищати права людини, допомагати уникати непропорційних дій та запобігати використанню автономних систем у воєнних злочинах.
На регіональному рівні		
1	Регулювання внутрішніх розробок	Країни мають розробляти та впроваджувати внутрішні законодавчі рамки для розроблення та використання роботизованих систем військового призначення, що враховують етичні, безпекові та правові аспекти.
2	Відкритий діалог	Забезпечення відкритого діалогу між військовими, науковцями, громадськістю та іншими зацікавленими сторонами щодо використання та можливих обмежень роботизованих систем сприятиме збалансованому підходу.
3	Співпраця з цивільними організаціями	Розгляд можливостей використання роботизованих систем для гуманітарних дій, рятувальних операцій та інших цивільних завдань може сприяти покращенню сприйняття таких технологій громадськістю.
4	Переконання у прозорості	Забезпечення доступу до інформації про розроблення та використання роботизованих систем допомагає зменшити спекуляції та забезпечує відкритість.

Розроблення рекомендацій щодо розвитку РС в Україні є критично важливим завданням для забезпечення сталого економічного розвитку, збереження робочих місць та впровадження інновацій у сфері технологій. Розвиток РС у ЗС України потребує виваженого підходу, який враховує технологічний прогрес, ефективність та етичні аспекти.

У табл. 3 наведено загальні рекомендації щодо розвитку РС в Україні на глобальному та регіональному рівнях. Важливо враховувати, що розроблення та використання РС військового призначення потребує балансу між технологічними можливостями, безпекою, етичними аспектами та відповідністю міжнародним стандартам.

Розроблення рекомендацій для розвитку РС у ЗС України є важливим завданням для забезпечення безпеки країни, підвищення бойової готовності й оптимізації ресурсів в умовах сучасних військових викликів.

У табл. 4 представлено загальні рекомендації для перспективного розвитку РС у ЗС Україні з визначенням тривалості, очікуваного ефекту та ризиків їх практичної реалізації у ЗС України.

Розвиток роботизованих систем у ЗС України має враховувати технічні, етичні, безпекові та правові аспекти. Важливо підтримувати баланс між забезпеченням національної безпеки та дотриманням міжнародних норм і цінностей.

Актуальність такого дослідження сьогодні полягає в необхідності адаптації ЗС України до сучасних викликів та можливостей технологічного розвитку. Висвітлено особливості мережецентричної моделі управління, зокрема інтеграції та оптимізації засобів комунікації, оброблення інформації та ухвалення рішень, спрямованих на підвищення оперативності та координації

збройних сил. Розглянуто сучасні можливості та особливості використання РС у ЗС України, зокрема у сферах розвідки, артилерійського удару та оборони, що сприяє підвищенню бойової ефективності та безпеки військових операцій, а також висвітлено виклики, які виникають у процесі впровадження мережецентричної моделі та РС, такі як кіберзагрози та потреба у висококваліфікованому персоналі, окреслено перспективи розвитку та можливості впровадження нових технологій.

Таблиця 3 – Загальні рекомендації для перспективного розвитку роботизованих систем в Україні

№	Напрям рекомендацій	Зміст рекомендацій	Тривалість реалізації	Очікуваний ефект	Ризики
На глобальному рівні (світ)					
1	Міжнародна співпраця	Розвиток партнерства з іншими країнами, що мають досвід у розробленні роботизованих систем, допоможе здобувати нові знання та технології.	Довго-строкова	Обмін досвідом, доступ до передових розробок.	Можливі конфлікти інтересів та ризики щодо безпеки інформації.
2	Стандартизація та нормативне регулювання	Прийняття міжнародних стандартів для розроблення та використання роботизованих систем військового призначення сприятиме забезпеченню сумісності та безпеки.	2–4 роки	Зменшення технічних та етичних ризиків.	Можливі ускладнення у встановленні загальноприйнятих стандартів.
3	Етичні стандарти	Розроблення кодексу етики для використання роботів у військових цілях сприятиме застосуванню цих технологій у відповідних межах.	1–2 роки	Забезпечення дотримання міжнародних норм та запобігання зловживанням.	Недостатнє виконання встановлених правил.
На регіональному рівні (Україна)					
1	Стратегічне планування	Розроблення довгострокової стратегії розвитку роботизованих систем у збройних силах на основі аналізу потреб, можливостей та загроз дозволить забезпечити належну реалізацію цих технологій.	2–5 років	Оптимізація використання ресурсів та забезпечення адаптованості до майбутніх викликів.	Недостатній фокус на інноваціях, можливі зміни у геополітичному середовищі.
2	Інвестиції в дослідження та розвиток	Надання фінансової підтримки та створення дослідницьких центрів сприятиме розробленню та вдосконаленню роботизованих систем військового призначення.	3–7 років	Розроблення нових технологій, підвищення спроможностей ЗС України.	Не забезпечення ефективного використання виділених коштів, можливі технічні та організаційні виклики.
3	Навчання та підготовка персоналу	Розвиток програм навчання для військових та технічних спеціалістів дозволить їм ефективно використовувати роботизовані системи.	1–3 роки	Забезпечення кваліфікованого персоналу, який може успішно впроваджувати та обслуговувати роботизовані системи.	Недостатній розвиток актуальних програм навчання, можливість втрати знань через втрату кадрів.

Підкреслено необхідність стратегічного планування та грамотного управління процесом впровадження нових технологій. Зауважено, що успіх модернізації збройних сил полягає у гармонійному поєднанні технічних засобів та кваліфікації військового персоналу. Напрямами подальших досліджень згідно з тематикою статті є розроблення та вдосконалення стратегій управління, забезпечення кібербезпеки та вдосконалення взаємодії між РС та військовим персоналом. У цілому, висновки до статті акцентують важливість та актуальність розроблення і впровадження МцМ управління в умовах сучасного військового конфлікту та використання РС для забезпечення ефективності й безпеки ЗС.

Таблиця 4 – Загальні рекомендації для перспективного розвитку роботизованих систем у ЗС України

№	Напрям рекомендацій	Зміст рекомендацій	Тривалість реалізації	Очікуваний ефект	Ризики
На глобальному рівні (світ)					
1	Підтримка міжнародних ініціатив	Активна участь України в міжнародних обговореннях, ініціативах та конференціях щодо роботизованих систем сприятиме обміну досвідом та розробленню глобальних норм.	Постійно	Участь у формуванні міжнародних стандартів та забезпечення глобальної безпеки.	Відсутність впливу на ухвалення рішень.
2	Дипломатична діяльність	Розвивати дипломатичні зусилля для залучення партнерів та підтримки міжнародних ініціатив з регулювання роботизованих систем у військовій сфері.	2–5 років	Підтримка глобальних ініціатив та робота над міжнародними угодами.	Складні геополітичні умови, можливі конфлікти інтересів.
3	Заходи з кібербезпеки	Забезпечити захист важливої інформації та інфраструктури від кібератак, які можуть бути спрямовані на роботизовані системи.	Постійно	Забезпечення надійності та безпеки функціонування роботизованих систем.	Збільшення кількості кіберзагроз та потенційних вразливостей.
На регіональному рівні (Україна)					
1	Прозорість та звітність	Створення механізмів для публічної звітності про розроблення, використання та ефективність роботизованих систем сприятиме підтримці їх громадськістю та довірі до цих технологій.	Постійно	Забезпечення демократичного контролю та надійності використання.	Можливе зловживання інформацією, витік конфіденційної інформації.
2	Співпраця з науковими установами та індустрією	Активізувати співпрацю з вітчизняними науковими центрами та технологічними компаніями для спільного розроблення та впровадження роботизованих систем.	2–5 років	Збільшення потенціалу розвитку та доступу до передових технологій.	Можливі недостатня ефективність співпраці, конкурентний тиск.
3	Створення правової бази	Розроблення та удосконалення законодавства регулює використання роботизованих систем у збройних силах, що допоможе забезпечити відповідність вимогам безпеки, етики та міжнародним стандартам.	2–4 роки	Юридична база для розроблення та використання роботизованих систем.	Недостатній розвиток законодавства, можливі неточності у правових регуляціях.

Список літератури

1. John Smith. The Russo-Ukrainian War: A Historical Analysis. London. Global Press. 2019. P. 250.

2. Maria Rodriguez. Ukraine in Flames: Voices from the Conflict. New York. Narratives Publishing. 2020. P. 180.

3. Іваненко О. Геополітичний вимір російсько-українського конфлікту. Київ. Український Ін-т Геополітики. 2018. С. 220.

4. Засади розвитку роботизованих систем в Збройних Силах України. Моногр. В. Ф. Залужний, С. О. Шаптала, В. В. Коваль, В. М. Назаров, Р. В. Грищук, С. М. Баранов, О. М. Семененко, С. М. Островський. За заг. ред. проф. О. М. Семененка. Київ. ЦНДІ ЗС України. 2023. 280 с.

5. Theory and practice of the robotic systems development for military purpose. Monogr. V. Zaluzhnyi, S. Shaptala, V. Koval, V. Nazarov, R. Hryshchuk, S. Baranov,

O. Semenenko, S. Ostrovskyi. Under general ed. Prof. O. Semenenko. Kyiv. Central Research Institute of the Armed Forces of Ukraine. 2023. 279 p.

6. Залужний В. Ф., Шаптала С. О., Коваль В. В. та ін. Роботизовані системи військового призначення наземного, повітряного та морського базування. Довідник. За заг. ред. проф. Р. В. Грищука. Київ. ЦНДІ ЗС України. 2023. 96 с.

7. Семененко О., Баранов С., Акініна Т., Добровольський Ю., Ярмольчик М., Мусієнко В. Концептуальні погляди на розвиток і застосування робототехнічних комплексів у Збройних Силах України (концепція, завдання, класифікація, система управління, завдання застосування, перспективи). Соціальний розвиток і безпека. 2023. № 13 (3). С. 24–42. URL: https://doi.org/10.33445/sds.2023.13.3.2

8. Шугуров О. С. Розвиток військових наземних роботизованих систем в контексті нових концепцій управління: перспективи України. Стратегічні пріоритети. 2007. № 4 (5). С. 198–205.

9. Семененко О., Островський С., Бондаренко М., Вовк Ю., Куценко Д. Рекомендації та перспективи впровадження досвіду зарубіжних країн у систему формування генезису розвитку кібертехнологій у сфері безпеки та оборони України. Соціальний розвиток і безпека. 2023. № 13 (4). 63–80. URL: https://doi.org/10.33445/sds.2023.13.4.6

10. Sexty, Robert W. Canadian Business and the New Stakeholder Economy. 1998. Prentice-Hall Canada Inc., Scarborough, Ontario. 4. URL: https://www.armada.ch/05-4/article-full.cf

ГЕОЛОГО-ТЕХНОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЮР'ЇВСЬКОГО НАФТОГАЗОКОНДЕНСАТНОГО РОДОВИЩА (УКРАЇНА)

Ішков Валерій Валерійович
кандидат геолого-мінералогічних наук, доцент
Національний ТУ «Дніпровська політехніка», Україна
старший науковий співробітник
інституту геотехнічної механіки ім. М.С. Полякова НАН України, Україна

Березняк Олександр Олександрович
кандидат технічних наук, доцент,
Національний ТУ «Дніпровська політехніка», Україна

Чечель Павло Олегович
інженер, Національний ТУ «Дніпровська політехніка», Україна

Родовище розташоване у Магдалинівському районі Дніпропетровської області на відстані 60 км від м. Дніпропетровськ. У тектонічному відношенні воно входить до складу Зачепилівсько-Левенцівського валу південної прибортової зони Дніпровсько-Донецької западини.

Структура виявлена в 1966 р. сейсмічними роботами МВХ. У 1973 р. вона введена в пошукове буріння, а в наступному році при випробуванні свердловини 2 з візейських відкладів (продуктивний горизонт В-25, інт. 1617-1625 м) одержано перший промисловий приплив газу дебітом 140 тис. $м^3$/добу через діафрагму діаметром 8 мм. У цьому ж році родовище прийняте на Державний баланс.

В межах структури пробурено вісім пошукових і розвідувальних та чотири експлуатаційні свердловини, якими розкритий розріз осадочних порід від четвертинних до турнейських.

У відкладах нижнього карбону структура є асиметричною брахіантикліналлю, витягнутою в південно-західному напрямку. Північно-західне крило пологе та протяжне, а південно-східне круте, частково зрізане крайовим розломом. Розміри складки по покрівлі горизонту Т-1 у межах ізогіпси -1700 м 4,7х1,7 км, амплітуда 170 м. У візейських, серпуховських та башкирських відкладах підняття виположується та зменшується в розмірі. По покрівлі візейського ярусу структура має куполовидну форму, розміри її 1,2х0,85 км, амплітуда 25 м, по підошві башкирського ярусу розміри 0,85х0,45 км, амплітуда 10 м.

Пошуково-розвідувальними роботами виявлено сім газоконденсатних покладів (горизонти Т-1, В-25, В-22-23, В-21, В-16, В-15а, В-15) та один нафтовий (горизонт С-21). Колектори складені пісковиками з високими фільтраційно-ємкісними властивостями, які в горизонтах В-21, В-22-23 і Т-1

витримані по площі, а в горизонтах В-15, В-16, В-25 часто заміщуються глинистими породами. Поклади пластові склепінні літологічно обмежені, а горизонту Т-1 - масивно-пластовий. Режим розробки газоконденсатних покладів газовий та пружноводонапірний, нафтового - пружноводонапірний. Поверх нафтогазоносності 520 м.

Експлуатація нафтових свердловин почалася в 1975 р., газових - у 1985 р. З семи газоконденсатних покладів у дослідно-промисловій експлуатації знаходяться п’ять (горизонти В-15, В-21, В-22-23, В-25, Т-1). На 1.01 2022 р. родовище знаходилось у розвідці з одночасною дослідно-промисловою експлуатацією.

Список літератури

1. Березняк О.О. (2019) Визначення частоти розмагнічування тонких феромагнітних частинок / О.О. Березняк. І.К. Младецький // Збагачення корисних копалин: Наук.-техн. зб. – Вип. 73(114). – С. 106-111.

2. Mladetskyi I., Beshta O., Berezniak O., Kuvaieva T. (2019) Improving cost efficiency of iron ore preparation by means of concentrate yield maximization. Sustainable development of resource-saving technologies in mineral mining and and processing. Multi-authored monograph, Petrosani, Romania: UNIVERSITAS Publishing, pp. 174–193.

3. Куваєв В.М. (2021) Гідравлічна класифікація в спіральних класифікаторах. Частина 2. Методика розрахунку технологічних показників зливу спірального класифікатора / В.М. Куваєв, І.К. Младецький, М.В. Куваєв, О.О. Березняк // Національний гірничий університет. Збірник наукових праць. – Дніпро : НТУ «Дніпровська політехніка». – № 67. – С. 15-28. - https://doi.org/10.33271/crpnmu/67.015

4. Куваєв В.М. (2021) Гідравлічна класифікація в спіральних класифікаторах. Частина 1. Теоретичне обґрунтування до складання математичної моделі / В.М. Куваєв, І.К. Младецький, М.В.Куваєв, О.О. Березняк // Національний гірничий університет. Збірник наукових праць. – Дніпро : НТУ «Дніпровська політехніка». – № 66. – С. 38-48. - https://doi.org/10.33271/crpnmu/66.038

5. Березняк О.О. (2024) Оцінка питомого пиловиносу із золосховища Придніпровської ТЕС. «Наукова весна» 2024: матеріали XIV Міжнародної науково-технічної конференції аспірантів та молодих вчених, Дніпро, 27–29 березня 2024 року / Національний технічний університет «Дніпровська політехніка» – Дніпро : НТУ «ДП», - С. 85-86.

6. Березняк О.О. (2024) Оцінка реологічних властивостей важких суспензій на основі залізовмісної фракції золи виносу ТЕС. «Наукова весна» 2024: матеріали XIV Міжнародної науково-технічної конференції аспірантів та молодих вчених, Дніпро, 27–29 березня 2024 року / Національний технічний університет «Дніпровська політехніка» – Дніпро : НТУ «ДП», - С. 87-88.

7. Dreshpak O., Berezniak O., Berezniak O. (2023) Wet high gradient magnetic separation of kaolin clay. 6th International Scientific and Technical Internet Conference "Innovative development of resource-saving technologies and sustainable

use of natural resources". Book of Abstracts. - Petrosani, Romania: UNIVERSITAS Publishing. - pp. 157-159.

8. Dreshpak O., Berezniak O., Berezniak O., Chechel P. (2023) The latest technologies for reuse of sludge of metallurgical enterprises in Ukraine. International scientific-technical conference MININGMETALTECH 2023 - The mining and metal sector: integration of business, technology and education. Vol. 2. - pp. 185- 188. – https://doi.org/10.30525/978-9934-26-361-3-140

9. Mladetskyi I.K., Kuvaiev V.M., Berezniak O.O. (2018) Demagnetization of fine ferromagnetic materials. Topical issues of resource-saving technologies in mineral mining and processing. Multi-authored monograph, Petrosani, Romania, UNIVERSITAS Publishing, pp. 90-110.

10. Berezniak O., Berezniak O. (2015) Pulse method of magnetite demagnetizing. Theoretical and Practical Solutions of Mineral Resources Mining, Leiden, CRC Press/Balkema, pp. 547-550. – https://doi.org/10.1201/b19901-93

11. Hlukhoveria M., Mladetskyi I., Levchenko K., Berezniak O. (2022) Beneficiation properties of ash-and-slag dumps. Naukovyi Visnyk Natsionalnoho Hirnychoho Universytetu. – No. 1, pp. 46-50. – https://doi.org/10.33271/nvngu/2022-1/046

12. Berezniak, O. & Berezniak, O. (2022). Classification of demagnized magnetite in an upward laminar flow. Scientific Collection «InterConf+», 25(125), 168-176. - https://doi.org/10.51582/interconf.19-20.09.2022.016

11.. Ішков В. В. Геолого-технологічні особливості Талалаївського газоконденсатного родовища (Україна) / Ішков Валерій Валерійович, Березняк Олександр Олександрович, Чечель Павло Олегович // Modern technologies among us in the environment : with the Abstracts of the XXIV International Scientific and Practical Conference, June 17-19, 2024, Rome, Italy. – Rome, 2024. – Pp. 112-143.– Режим доступу : https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/167174.

12.. Ішков В. В. Про геолого-технологічні особливості Східно-Харківцівського газоконденсатного родовища (Україна) / Ішков Валерій Валерійович, Березняк Олена Олександрівна, Чечель Павло Олегович // The current state of the organization of scientific activity in the world : with the Abstracts of the XXIII International Scientific and Practical Conference, June 10-12, 2024, Madrid, Spain. – Madrid, 2024. – Pp. 134-165. – Режим доступу :http://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/167107

13. Ішков В.В., Козій Є.С., Чернобук О.І. (2022). Зв'язок між вмістом германію і арсена у вугіллі пласта с7н поля шахти "Тернівська". The IX International Scientific and Practical Conference «Promising ways of solving scientific problems», December 26 – 28, Belgium, Brussels, pp.67-74.

14. Ішков В.В., Козій Є.С., Чернобук О.І., Мандрікевич В.М., Владик Д.В. (2022). Зв'язок германію і свинцю у вугільному пласті с7н поля шахти «Тернівська», Україна. The 14th International scientific and practical conference “Modern stages of scientific research development” (December 27 - 30, 2022) Prague, Czech Republic, pp.132-142.

15. Kozii Ye.S., Ishkov V.V. (2022). Nickel in the oils of the Dnipro-Donetsk basin of Ukraine. Молодь: наука та інновації: матеріали X Міжнародної науково-технічної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених. Дніпро: НТУ «ДП». С. 190-191.

16. Kozii Ye.S., Ishkov V.V. (2022). Germanium in c6 coal seam of Dniprovska mine of Western Donbas of Ukraine. Молодь: наука та інновації: матеріали X Міжнародної науково-технічної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених. Дніпро: НТУ «ДП». С. 188-189.

17. Ішков В.В., Козій Є.С., Чернобук О.І. (2022). Аналіз зв'язку германію і ванадію у вугільному пласті с10в поля шахти «Дніпровська». Сучасні проблеми гірничої геології та геоекології: збірник матеріалів ІІІ Міжнародної наукової конференції (Київ, 29 – 30 листопада 2022 р.). ДУ НЦГГГРІ НАН України, С. 35-40.

18. Ішков В.В., Козій Є.С., Чернобук О.І. (2022). Зв'язок між концентраціями германію і кобальту у вугільному пласті с8н поля шахти «Дніпровська». Сучасні проблеми гірничої геології та геоекології: збірник матеріалів ІІІ Міжнародної наукової конференції (Київ, 29 – 30 листопада 2022 р.). ДУ НЦГГГРІ НАН України, С. 29-34.

19. Ішков В.В., Козій Є.С., Чернобук О.І., Дрешпак О.С., Чечель П.О. (2022). Про зв'язок германію і сірки загальної у вугільному пласті с7н поля шахти «Тернівська», Україна. The 13th International scientific and practical conference “Implementation of modern technologies in science” (December 20 - 23, 2022) Varna, Bulgaria, pp.143-152.

20. Ішков В.В., Козій Є.С., Чернобук О.І. (2022). Зв'язок між вмістом германію і меркурію у вугіллі пласта с7н поля шахти «Тернівська», Україна. The VIII International Scientific and Practical Conference «Science, trends and development methods», December 19 – 21, Tokyo, Japan, pp.88-95.

21. Yerofieiev A.M., Ishkov V.V., Kozii Ye.S., Bartashevskiy S.Ye. (2022). Geochemical features of nickel in the oils of the Dnipro-Donetsk basin. Collection of scientific works "Geotechnical Mechanics". No. 160, pp. 17-28.

22. Ішков В.В., Козій Є.С., Чернобук О.І. (2022). Зв’язок між вмістом германію і сірки загальної у вугіллі пласта с1 поля шахти «Самарська», Україна. The VII International Scientific and Practical Conference «Theoretical methods and improvement of science», December 12 – 14, Bordeaux, France. pp. 81-88.

23. Ішков В.В., Козій Є.С., Чернобук О.І., Козар М.А., Пащенко П.С. (2022). Про просторовий зв'язок германію і мангану у вугільному пласті с1 поля шахти «Самарська», Україна. The 12th International scientific and practical conference “Current challenges, trends and transformations” (December 13 - 16, 2022) Boston, USA. pp. 169-179.

24. Ішков В.В., Козій Є.С., Чернобук О.І., Козар М.А., Стрілець О.П. (2022). Про зв'язок германію і фтору у вугільному пласті с1 поля шахти "Самарська", Україна. Proceedings of the XI International scientific and practical conference “Actual problems of learning and teaching methods”, December 06 - 09, Vienna, Austria. pp. 142-151.

25. Ішков В.В., Козій Є.С., Чернобук О.І. (2022). Зв'язок між вмістом германію і глибиною залягання вугільного пласті c1 поля шахти "Самарська", Україна. The VI International Scientific and Practical Conference «Scientific discussions and solution development», December 05 – 07, Graz, Austria. pp. 103-109.

26. Yerofieiev, A.M., Ishkov, V.V., Kozii, Ye.S., & Bartashevskiy, S.Ye. (2021). Geochemical features of nickel in the oils of the Dnipro-Donetsk basin. Collection of scientific works "Geotechnical Mechanics", 160, 17-30.

27. Ішков, В.В., & Козій, Є.С. (2020). Деякі особливості розподілу берилію у вугільному пласті k5 шахти «Капітальна» Красноармійського геолого-промислового району Донбасу. Вісник ОНУ. Сер.: Географічні та геологічні науки, 25 (1(36)), 214-227.

28. Ішков, В.В., & Козій, Є.С. (2017). Про розподіл токсичних і потенційно токсичних елементів у вугіллі пласта c7н шахти "Павлоградська" Павлоградсько-Петропавлівського геолого-промислового району. Вісн. Київ. нац. ун-ту. Геологія, 79 (4). 59-66.

29. Ішков, В.В., & Козій, Є.С. (2017). Про розподіл токсичних і потенційно токсичних елементів у вугіллі пласта c10в шахти «Дніпровська» Павлоградсько-Петропавлівського геолого-промислового району Донбасу. Збірник наукових праць «Геотехнічна механіка», 133, 213-227.

30. Ішков, В.В., & Козій, Є.С. (2021). Розподіл арсену та ртуті у вугільному пласті k5 шахти "Капітальна", Донбас. Мінералогічний журнал, 43 (4), 73-86.

31. Ишков, В.В., & Козий, Е.С. (2013). Новые данные о распределении токсичных и потенциально токсичных элементов в угле пласта c6н шахты "Терновская" Павлоград-Петропавловского геолого-промышленного района. Збірник наукових праць Національного гірничого університету, 41, С. 201-208.

32. Ишков, В.В., & Козий, Е.С. (2014). О распределении золы, серы, марганца в угле пласта c4 шахты "Самарская" Павлоград-Петропавловского геолого-промышленного района. Збірник наукових праць Національного гірничого університету, 44. С. 178-186.

33. Ишков, В.В., & Козий, Е.С. (2014). О классификации угольных пластов по содержанию токсичных элементов с помощью кластерного анализа. Збірник наукових праць Національного гірничого університету, 45, 209-221.

34. Козій, Є.С., & Ішков, В.В. (2017). Класифікація вугілля основних робочих пластів Павлоградсько-Петропавлівського геолого-промислового району по вмісту токсичних і потенційно токсичних елементів. Зб. наукових праць «Геотехнічна механіка», 136, 74-86.

35. Ishkov, V. V., Kozii Ye. S., & Lozovoi A. L. (2013). Definite peculiarities of toxic and potentially toxic elements distribution in coal seams of Pavlograd-Petropavlovka region. Збірник наукових праць Національного гірничого університету, 42, С. 18-23.

36. Kozar, M.A., Ishkov, V.V., Kozii, Ye.S., & Pashchenko, P.S. (2020). New data about the distri-bution of nickel, lead and chromium in the coal seams of the Donetsk-Makiivka geological and industrial district of the Donbas. Journ. Geol. Geograph. Geoecology, 29(4), 722-730.

37. Ишков В.В. Некоторые особенности распределения свинца и хрома в угле основных рабочих пластов Алмазно-Марьевского геолого-промышленного района. Збірник наукових праць Національного гірничого університету. 2012. № 37. С. 321 - 332.

38. Ишков В.В. Ванадий, хром и никель в угольных пластах Донецко-Макеевского геолого-промышленного района Донбасса. Збірник наукових праць національного гірничого університету. 2010. № 35. С. 17 - 31.

39. Ishkov, V. V. Kozii, Ye. S. (2019). Analysis of the distribution of chrome and mercury in the main coals of the Krasnoarmiiskyi geological and industrial area. Tectonics and Stratigraphy. № 46. pp. 96-104.

40. Ishkov V.V., Kozii Ye.S. (2021). Distribution of arsene and mercury in the coal seam k5 of the Kapitalna mine, Donbas. Mineralogical Journal. № 43(4), pp. 73-86.

41. Ishkov, V.V., Kozar, M.A., Kozii, Ye.S., Bartashevskiy, S.Ye. (2022). Nickel in oil deposits of the Dnipro-Donetsk depression (Ukraine). Problems of science and practice, tasks and ways to solve them. Proceedings of the XXVI International Scientific and Practical Conference. Helsinki, Finland. pp. 25-26

42. Ішков В.В., Козій Є.С., Труфанова М.О. Особливості онтогенезу уролітів жителів Дніпропетровської області. Мінерал. журн. 2020. 42, № 4. С. 50 - 59.

43. Козар М.А., Ішков В.В., Козій Є.С. (2021). Мінеральний склад уролітів мешканців Придніпров'я. Геологічна наука в незалежній Україні: Збірник тез наукової конференції (Київ, 8 - 9 вересня 2021 р.). / НАН України, Інститут геохімії, мінералогії та рудоутворення ім. М.П. Семененка. Київ. С.52 - 55.

44. Barannik C., Ishkov V., Barannik S. Peculiarities of structure and morphogenesis of ureatic stones in residents of developed industrial region. The XX International Scientific and Practical Conference «Problems of science and practice, tasks and ways to solve them», May 24 – 27, 2022, Warsaw, Poland. 874 p. P. 350 - 354.

45. Barannik C., Ichkov V., Molchanov R., Barannik S. Signification pratique des caractéristiques de la composition et de la structure des pierres d'urée chez les résidents de la région industrielle développée. The XXI International Scientific and Practical Conference «Actual priorities of modern science, education and practice», May 31 – 03 June, 2022, Paris, France. 873 p. P. 410 - 414.

46. Ишков В. В., Светличный Э. А., Труфанова М. А. О минеральном составе уролитов жителей города Днепропетровска // Збірник наукових праць НГУ. – 2015. – № 47. – С. 5 – 14.

47. Ишков В. В., Светличный Э. А., Труфанова М. А. Особенности морфологии уролитов жителей города Днепропетровска // Збірник наукових праць Національного гірничого університету. – 2015. – №. 46. – С. 5-10.

48. Козій Є.С., Ішков В.В. (2017). Класифікація вугілля основних робочих пластів Павлоград-Петропавлівського геолого-промислового району за вмістом токсичних та потенційно токсичних елементів. Збірник наукових праць «Геотехнічна механіка». (136), 74 – 86.

49. Ишков, В. В., Сердюк, Е. А., & Слипенький, Е. В. (2003). Особенности применения методов кластерного анализа для классификации угольных пластов

по содержанию токсичных и потенциально токсичных элементов (на примере Красноармейского геолого-промышленного района). Сборник научных трудов НГУ, (19), 5-16.

50. Ishkov V.V., Koziy E.S., Lozovoi A.L. (2013). Definite peculiarities of toxic and potentially toxic elements distribution in coal seams of Pavlograd-Petropavlovka region. Collection of scientific works of NMU, (42), 18-23.

51. Ишков В.В., Козий Е.С. (2013). Новые данные о распределении токсичных и потенциально токсичных элементов в угле пласта с6н шахты «Терновская» Павлоград-Петропавловского геолого-промышленного района. Збірник наукових праць НГУ. (41), 201-208.

52. Ишков В.В., Козий Е.С. (2014). О распределении золы, серы, марганца в угле пласта с4 шахты «Самарская» Павлоград-Петропавловского геолого-промышленного района. Збірник наукових праць НГУ. (44), 178-186.

53. Ишков В.В., Козий Е.С. (2014). О классификации угольных пластов по содержанию токсичных элементов с помощью кластерного анализа. Збірник наукових праць НГУ. (45), 209-221.

54. Ишков, В. В. (2009). Кобальт и ванадий в угле основных рабочих пластов Алмазно-Марьевского геолого-промышленного района Донбасса. Науковий вісник НГУ, (10), 48-53.

55. Ишков В.В., Нагорный В.Н. (2005). О закономерностях накопления ртути в угольных пластах Красноармейского геолого-промышленного района. Науковий вісник Національної гірничої академії України, (2), 84-88.

56. Ишков В.В. Мышьяк и фтор в угольных пластах Лисичанского геолого-промышленного района // Збірник наукових праць Національного гірничого університету № 33, т. 1. - Днепропетровск, 2009. – С. 5 - 16.

57. Ішков В.В., Козій Є.С. Розподіл ртуті у вугільному пласті с7н поля шахти «Павлоградська» / Наукові праці Донецького національного технічного університету, Серія: «Гірничо-геологічна». 2020. №1 (23) - 2(24). – С. 26 - 33.

58. Козар М.А., Ішков В.В., Козій Є.С., Стрєльник Ю.В. Токсичні елементи мінеральної та органічної складової вугілля нижнього карбону Західного Донбасу / Геологічна наука в незалежній Україні: Збірник тез наукової конференції Ін-ту геохімії, мінералогії та рудоутворення ім. М.П. Семененка НАН України. 2021. – С.55 - 58.

59. Ишков В.В., Козий Е.С. Накопление Co и Mn на примере пласта С5 Западного Донбасса как результат их миграции из кор выветривания Украинского кристаллического щита / Материалы XVI Международного совещания по геологии россыпей и месторождений кор выветривания «Россыпи и месторождения кор выветривания XXI века: задачи, проблемы, решения». 2021. – С. 160 - 162.

60. Ішков В.В., Козій Є.С., Стрєльник Ю.В. Результати досліджень розподілу кобальту у вугільному пласті k5 поля ВП «шахта «Капітальна» / Збірник праць Всеукраїнської конференції «Від мінералогії і геогнозії до геохімії, петрології, геології та геофізики: фундаментальні і прикладні тренди XXI століття» (MinGeoIntegration XXI). 2021. – С. 178 - 181.

61. Ішков В.В., Козій Є.С. Аналіз поширення хрому і ртуті в основних вугільних пластах Красноармійського геолого-промислового району / Вид-во ІГН НАН України. Серія тектоніка і стратиграфія. 2019. № 46. – С. 96 - 104.

62. Ішков В.В., Козій Є.С. Деякі особливості розподілу берилію у вугільному пласті k5 шахти «Капітальна» Красноармійського геолого-промислового району Донбасу / Вісник ОНУ. Сер.: Географічні та геологічні науки. 2020. Т. 25, вип. 1(36). – С. 214 - 227.

63. New data about the distribution of nickel, lead and chromium in the coal seams of the Donetsk - Makiivka geological and industrial district of the Donbas / Kozar M.A., Ishkov V.V., Kozii Ye.S., Pashchenko P.S. / Journ. Geol. Geograph. Geoecology. 2020. № 29(4). pp. 722 - 730.

64. Ішков В.В., Козій Є.С. Особливості розподілу свинцю у вугільних пластах Донецько-Макіївського геолого-промислового району Донбасу / Вид-во ІГН НАН України, Серія тектоніка і стратиграфія. 2020. № 47. – С. 77 - 90.

65. Ішков, В.В., Козій, Є.С. Розподіл арсену та ртуті у вугільному пласті k5 шахти "Капітальна", Донбас / Мінерал. журн. 2021. Вип. 43, № 4. – С. 73 - 86.

66. Ішков В. В. Проблеми геохімії «малих» і токсичних елементів у вугіллі України // Наук. вісник НГА України. - № 1. – Дніпропетровськ, НГАУ, 1999. – С. 128 – 132.

67. Ишков В.В., Лозовой А.Л. О закономерностях распределения токсичных и потенциально токсичных элементов в угольных пластах Павлоград – Петропавловского района // Наук. вісник НГА України. - № 2. –Дніпропетровськ, НГАУ, 2001. – С. 57 – 61.

68. Ishkov V., Kozii Ye. (2020). Distribution of mercury in coal seam c7н of Pavlohradska mine field. Scientific Papers of DONNTU Series: “The Mining and Geology”. № 1(23)-2(24), pp. 26-33.

69. Ishkov V.V., Koziy E.S. (2017). About peculiarities of distribution of toxic and potentially toxic elements in the coal of the layer c10в of the Dneprovskaya mine of Pavlogradsko-Petropavlovskiy geological and industrial district of Donbass. Collection of scientific works "Geotechnical Mechanics". № 133, pp. 213-227.

70. Ishkov V.V., Kozii Ye.S. (2020). Peculiarities of lead distribution in coal seams of Donetsk-Makiivka geological and industrial area of Donbas. Tectonics and Stratigraphy. № 47, pp. 77 - 90.

71. Ishkov, V. V. Kozii, Ye. S. (2019). Analysis of the distribution of chrome and mercury in the main coals of the Krasnoarmiiskyi geological and industrial area. Tectonics and Stratigraphy. No. 46. pp. 96-104.

72. Ishkov V.V., Kozii Ye.S. (2021). Distribution of arsene and mercury in the coal seam k5 of the Kapitalna mine, Donbas. Mineralogical Journal. № 43(4), pp. 73-86.

73. Ishkov, V.V., Kozar, M.A., Kozii, Ye.S., Bartashevskiy, S.Ye. (2022). Nickel in oil deposits of the Dnipro-Donetsk depression (Ukraine). Problems of science and practice, tasks and ways to solve them. Proceedings of the XXVI International Scientific and Practical Conference. Helsinki, Finland. pp. 25-26.

74. Ишков В. В., Чернобук А. И., Михальчонок Д. Я. О распределении бериллия, фтора, ванадия, свинца и хрома в продуктах и отходах обогащения Краснолиманской ЦОФ // Науковий вісник НГАУ. – 2001. – №. 4. – С. 89-90.

75. Ишков В.В. Некоторые особенности распределения свинца и хрома в угле основных рабочих пластов Алмазно-Марьевского геолого-промышленного района. Збірник наукових праць Національного гірничого університету. 2012. № 37. С. 321 - 332.

76. Ішков В.В., Козій Є.С., Клименко А.Г. (2021). Особливості розподілу германію у вугільному пласті с1 шахти «Дніпровська». Проблеми розвитку гірничо-промислових районів: матеріали IV-ї міжнародної науково-технічної конференції. ДонНТУ. С. 42 – 50.

77. Єрофєєв А.М., Ішков В.В., Козій Є.С. (2021). Застосування методів кластерізації до родовищ нафти за вмістом ванадію. Проблеми розвитку гірничо-промислових районів: матеріали IV-ї міжнародної науково-технічної конференції. ДонНТУ. С. 23 - 28.

78. Широков О.З., Сафронов І.Л. Ішков В.В., Козій Є.С. (2020). Основи методики прогнозу стійкості вуглевміщуючих порід по комплексу геолого-геофізичних методів. Проблеми розвитку гірничо-промислових районів: матеріали II-ї міжнародної науково-технічної конференції. ДонНТУ. С. 16 – 24.

79. Ішков В.В., Козій Є.С., Найден К.В., Сливний С.О. (2020). Деякі особливості розподілу миш'яку у вугільному пласті с8в поля шахти «Західно-Донбаська». Проблеми розвитку гірничо-промислових районів: матеріали II-ї міжнародної науково-технічної конференції. ДонНТУ. – С. 91 – 94.

80. Ішков В.В., Козій Є.С., Івінська В.О., Снігур А.Д. (2020). Про розподіл берилію у вугільному пласті k5 поля шахти «Капітальна» Проблеми розвитку гірничо-промислових районів: матеріали II-ї міжнародної науково-технічної конференції. ДонНТУ. – С. 73 – 77.

81. Ишков В. В. Новые данные о мышьяке в угольных пластах Лисичанского геолого-промышленного района Донбасса // Збірник наукових праць Національного гірничого університету. – 2013. – №. 40. – С. 19-25.

82. Ишков В. В. Особенности распределения свинца, хрома и никеля в углях основных рабочих пластов Донецко-Макеевского геолого-промышленного района Донбасса // Збірник наукових праць Національного гірничого університету. – 2012. – №. 39. – С. 276-282.

83. Ишков В. В. Новые данные о распределении ртути, мышьяка, берилия и фтора в угле основных рабочих пластов Павлоград-Петропавловского геолого-промышленного района // Збірник наукових праць Національного гірничого університету. – 2012. – №. 38. – С. 19-27.

84. Ишков, В. В. (2010). Мышьяк в углях Лисичанского и Красноармейского геолого-промышленных районов Донбасса. Збірник наукових праць Національного гірничого університету, (35 (2)), 261-271.

85. Нагорный Ю. Н., Сафронов И. Л., Ишков В. В. Оценка и подсчет запасов угля в расщепляющихся и весьма сближенных пластах Львовско-Волынского

басейна // Горный информационно-аналитический бюллетень (научно-технический журнал). – 1999. – №. 7. – С. 174.

86. Нагорный Ю. Н., Сафронов И. Л., Ишков В. В. Закономерности угленакопления в карбоне юго-восточной части Днепрово-Донецкой впадины // Горный информационно-аналитический бюллетень (научно-технический журнал). – 1999. – №. 7. – С. 175-179.

87. Кореляційно-регресійний аналіз вмісту германію з хромом у вугільному пласта с8н шахти «Дніпровська» / Чернобук Олександр Іванович, Ішков Валерій Валерійович, Козій Євген Сергійович, Пащенко Павло Сергійович, Дрешпак Олександр Станіславович // Application of knowledge for the development of science : with the Proceedings of the 7th International scientific and practical conference (February 21 – 24, 2023) Stockholm, Sweden. – Stockholm, 2023. – Pp. 96 - 106.

88. Complex determination of the identification of urinary stones in patients residents of the industrial region / Barannyk Kostyantyn, Balalaev Oleksandr, Ishkov Valeriy, Molchanov Robert, Barannyk Serhiy // Міжнародний науковий журнал «Грааль науки»: за матеріалами V Міжнародної науково-практичної конференції «Scientific researches and methods of their carrying out: world experience and domestic realities» (ГО «Європейська наукова платформа» (Вінниця, Україна), ТОВ «International Centre Corporative Management» (Відень, Австрія), 17 лютого 2023 р.). – Вінниця, Відень, 2023. – №24. – С. 669-676.

89. Козій Є. С. Особливості зв’язку між вмістом кобальту і германію у вугільному пласті с8н шахти «Дніпровська» Західного Донбасу / Є.С. Козій, В.В. Ішков, О.І. Чернобук // Гірнича геологія та геоекологія. – Київ, 2022. – №1 (4). – С. 16-23.

90. Зв’язок вмістів германію та берилію у вугільному пласті с8в шахти «Дніпровська» / Чернобук Олександр Іванович, Ішков Валерій Валерійович, Козій Євген Сергійович, Пащенко Павло Сергійович, Дрешпак Олександр Станіславович // Modern methods of applying scientific theories : with the Proceedings of the 10th International scientific and practical conference (March 14 – 17, 2023) Lisbon, Portugal. – . Lisbon, 2023. – Pp. 95-104.

91. Ішков В.В. Аналіз взаємозв'язку концентрацій ванадію і германію у вугільному пласті С10В шахти «Дніпровська» Західного Донбасу / В. В. Ішков, Є. С. Козій, О. І. Чернобук // Гірнича геологія та геоекологія. – 2022. – №2 (5). – С. 19-26.

92. Зв’язок вмістів германію та мангану у вугільному пласті с10в шахти «Дніпровська» / Чернобук Олександр Іванович, Ішков Валерій Валерійович, Козій Євген Сергійович, Пащенко Павло Сергійович, Могиленець Валерія Сергіївна // Basics of learning the latest theories and methods : with the Proceedings of the 9th International Scientific and Practical Conference, (March 07 – 10, 2023) Boston, USA. – Boston, 2023. – P. 107-117.

93. Ішков В. В. Зв'язок між концентраціями ванадію та вмістом сірки у нафтах з родовищ Дніпровсько-Донецької западини / Ішков Валерій Валерійович, Козій Євген Сергійович, Козар Микола Антонович // Analysis of the problems of science

and modern education : with the Proceedings of the IX International Scientific and Practical Conference, March 06 – 08, Prague, Czech Republic. – Prague, 2023. – P. 65-71.

94. Зв’язок вмістів германію та берилію у вугільному пласті С8в шахти «Дніпровська» / Чернобук Олександр Іванович, Ішков Валерій Валерійович, Козій Євген Сергійович, Пащенко Павло Сергійович, Дрешпак Олександр Станіславович // Modern methods of applying scientific theories : with the Proceedings of the 10th International scientific and practical conference (March 14 – 17, 2023) Lisbon, Portugal. – Lisbon, 2023. – Pp. 95-104.

95. Чернобук О.І. Про особливості зв’язку між концентраціями германію та свинцю у вугільному пласті с8н шахти «Дніпровська» / Чернобук О.І., Ішков В.В., Козій Є.С., Лобода А.Ю., Нечепорук К.С. // Theoretical aspects of education development : the 3th International scientific and practical conference (January 24 - 27, 2023) Warsaw, Poland. – Warsaw, 2023. – Pp. 119 - 129.

96. Ішков В.В., Козій Є.С., Козар М.А. (2023). Розробка класифікацій родовищ нафти за вмістом металів (на прикладі Дніпровсько-Донецької западини). Мінеральні ресурси України. № 1. С. 23-34.

97. Ішков В. В. Про зв'язок між загальним вмістом металів і парафінів у нафтах з родовищ Дніпровсько-Донецької западини / Ішков В.В., Козій Є.С., Козар М.А. // Goal and the role of world science in life : with the Proceedings of the XII International Scientific and Practical Conference, March 27 – 29, Stockholm, Sweden. – Stockholm, 2023. – P. 52-61.

98. Features of the structure of urate urolithiasis in inhabitants of an industrially developed region / Barannyk Kostyantyn, Ishkov Valeriy, Molchanov Robert, Barannyk Serhiy // Current issues of science, prospects and challenges: collection of scientific papers «SCIENTIA» with Proceedings of the IV International Scientific and Theoretical Conference, May 5, 2023, Sydney, Australia. – Sydney, 2023. – Pp. 171-174.

99. Про зв’язок між германієм та кобальтом у вугільному пласті с6н шахти «Тернівська» / Чернобук Олександр Іванович, Ішков Валерій Валерійович, Козій Євген Сергійович, Козар Микола Антонович, Дрешпак Олександр Станіславович // System analysis and intelligent systems for management : with the Proceedings of the 17th International Scientific and Practical Conference, (May 02 – 05, 2023) Ankara, Turkey. – Ankara, 2023. – Pp. 99 – 111.

100. Про зв’язок між германієм та миш’яку у вугільному пласті с4 шахти «Самарська» / Чернобук Олександр Іванович, Ішков Валерій Валерійович, Козій Євген Сергійович, Козар Микола Антонович, Дрешпак Олександр Станіславович // The influence of society on the development of science and the invention of new methods : with the Proceedings of the 23th International Scientific and Practical Conference, (June 13 – 16, 2023) Prague, Czech Republic. – Prague, 2023. – Pp. 103 – 115.

101. Зв’язок між германієм та берилієм у вугільному пласті с4 шахти «Самарська» / Чернобук О. І., Ішков В. В., Козій Є. С., Козар М. А., Дрешпак О. С. // Modern theories and improvement of world methods : with the Proceedings of the

22th International Scientific and Practical Conference, (June 06 – 09, 2023) Helsinki, Finland. – Helsinki, 2023. – Pp. 116 – 129. – URL: https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/163537

102. Про зв'язок між концентрацією германію і вмістом токсичних елементів та сірки загальної у вугільному пласті с8н шахти «Дніпровська» / В. В. Ішков, Є. С. Козій, О. І. Чернобук, М. А. Козар, О. С. Дрешпак // Національний гірничий університет. Збірник наукових праць. – Дніпро : НТУ «Дніпровська політехніка», 2022. – № 71. – С. 145-159. – URL: http://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/163619

103. Про зв'язок між германієм та сіркою у вугільному пласті с7н шахти «Тернівська» / Чернобук О. І., Ішков В. В., Козій Є. С., Козар М. А., Дрешпак О. С. // Theoretical foundations of scientists and modern opinions regarding the implementation of modern trends : with the Proceedings of the 25th International Scientific and Practical Conference, (June 27-30, 2023) San Francisco, USA. – San Francisco, 2023. – Pp. 102 – 114. – URL: https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/163797

104. Про зв'язок між германієм та зольністю у вугільному пласті с7н шахти «Тернівська» / Чернобук О. І., Ішков В. В., Козій Є. С., Козар М. А., Дрешпак О. С. // Scientific trends and ways of solving modern problems : with the Proceedings of the 26th International Scientific and Practical Conference, (July 04-07, 2023) La Rochelle, France. – La Rochelle, 2023. – Pp. 74 – 87. – URL: https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/163995

105. Пащенко П. С. Про особливості гірничо-геологічної будови Львівсько-Волинського вугільного басейну / Пащенко П. С., Ішков В. В., Дрешпак О. С. // Modernity and scientific youth trends : with the Abstracts of XXVI International Scientific and Practical Conference, July 03-05, Hamburg, Germany. – Hamburg, 2023. – Pp. 47-58. – URL: https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/163996

106. Особливості зв'язку концентрацій германію із вмістом токсичних елементів й сірки загальної у вугільному пласті с5в шахти «Тернівська» / О. І. Чернобук, В. В. Ішков,Є. С. Козій, М. А. Козар, О. С. Дрешпак // Наукові праці Донецького національного технічного університету. Серія: «Гірничо-геологічна». – Покровськ, 2023. – №1 (29). – С. 14-23. – URL: https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/163998

107. Пащенко П. С. Прогноз малоамплітудної дислокованості вугільних пластів за допомогою карт локальних структур / Пащенко Павло Сергійович, Ішков Валерій Валерійович, Дрешпак Олександр Станіславович // Promising ways of improving science and scientific solutions : with the Proceedings of the XXV International Scientific and Practical Conference, June 26-28, Warsaw, Poland. – Warsaw, 2023. – Pp. 47-58. – URL: https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/163794

108. Про зв'язок між германієм та ртуттю у вугільному пласті с5 шахти «Благодатна» / Чернобук Олександр Іванович, Ішков Валерій Валерійович, Козій Євген Сергійович, Козар Микола Антонович, Дрешпак Олександр Станіславович // Trends of young scientists regarding the development of science : with the Proceedings of the 27th International Scientific and Practical Conference,

(July 11-14, 2023) Edmonton, Canada. – Edmonton, 2023. – Pp. 61-74. – URL: https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/164142

109. Пащенко П. С. Про експрес метод напівкількісної оцінки загальної тріщинуватості вуглевмісних порід / Пащенко Павло Сергійович, Ішков Валерій Валерійович, Дрешпак Олександр Станіславович // Current, modern and new ways of improving scientific solutions : with the Abstracts of XXVII International Scientific and Practical Conference, July 10-12, Florence, Italy. – Florence, 2023. – Pp. 38-49. – URL: https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/164145

110. Ішков В.В., Козій Є.С. Розподіл арсену та ртуті у вугільному пласті k5 шахти «Капітальна», Донбас. Мінералогічний журнал, 2021. Том 43, №4. С. 73 – 86. – URL: https://doi.org/10.15407/mineraljournal.43.04.073

111. Про зв'язок між германієм та сіркою у вугільному пласті c4 шахти «Самарська» / Чернобук Олександр Іванович, Ішков Валерій Валерійович, Козій Євген Сергійович, Козар Микола Антонович, Дрешпак Олександр Станіславович // Information and innovative technologies in education in modern conditions : with the Proceedings of the 24th International Scientific and Practical Conference, (June 20 – 23, 2023) Varna, Bulgaria. – Varna, 2023. – Pp. 91 – 103. – URL: https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/163719

112. Зв'язок між германієм та берилієм у вугільному пласті c4 шахти «Самарська» / Чернобук Олександр Іванович, Ішков Валерій Валерійович, Козій Євген Сергійович, Козар Микола Антонович, Дрешпак Олександр Станіславович // Modern theories and improvement of world methods : with the Proceedings of the 22th International Scientific and Practical Conference, (June 06 – 09, 2023) Helsinki, Finland. – Helsinki, 2023. – Pp. 116 – 129. URL: https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/163537

113. Дрешпак О. С. Деякі актуальні питання розвитку вугезбагачувальної галузі України / Дрешпак Олександр Станіславович, Ішков Валерій Валерійович, Козар Микола Антонович // Unusual methods of development of science and thoughts : with the Proceedings of the XXVIII International Scientific and Practical Conference, July 17 – 19, Madrid, Spain. – Madrid, 2023. – Pp. 49-60. URL: http://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/164236

114. Ішков , В., Козій, Є. С. ., & Козар, М. А. . (2023). ОСОБЛИВОСТІ ГЕОХІМІЇ АЛЮМІНІЮ У НАФТАХ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ РОДОВИЩ ДНІПРОВСЬКО-ДОНЕЦЬКОЇ ЗАПАДИНИ ЗА ЙОГО ВМІСТОМ. Вісник Одеського національного університету. Географічні та геологічні науки, 28 (1 (42), 131 – 147. URL: https://visgeo.onu.edu.ua/article/view/282244

115. Козар М. А. Основні фактори, що впливають на стійкість капітальних гірничих виробок вугільних шахт Західного Донбасу / Козар Микола Антонович, Ішков Валерій Валерійович, Дрешпак Олександр Станіславович // The role of society in the development of scientific ideas : with the Abstracts of XXIX International Scientific and Practical Conference, July 24 – 26, Prague, Czech Republic. – Prague, 2023. – Pp. 45-57. URL: https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/164406

116. Залежність між германієм та хромом у вугільному пласті c5 шахти «Благодатна» / Чернобук Олександр Іванович, Ішков Валерій Валерійович, Козій

Євген Сергійович, Козар Микола Антонович, Дрешпак Олександр Станіславович // Modern scientific trends and youth development : with the Proceedings of the 28th International Scientific and Practical Conference, (July 25 – 28, 2023) Warsaw, Poland. – Warsaw, 2023. – Pp. 100-114. – URL: https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/164408

117. Зв'язок між вмістами германію та свинцю вугільного пласту с1 шахти «Благодатна» / Чернобук Олександр Іванович, Ішков Валерій Валерійович, Дрешпак Олександр Станіславович, Пащенко Павло Сергійович, Стрілець Олександр Петрович // Modern scientific technologies and solutions of scientists to create the latest ideas : with the Proceedings of the 33th International Scientific and Practical Conference, (August 22-25, 2023) London, Great Britain. – London, 2023. – Pp. 101-115. – URL: https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/164427

118. Деякі особливості геологічної структури Горішнє-Плавнинсько-Лавриківської ділянки надр (Україна) / Ішков Валерій Валерійович, Дрешпак Олександр Станіславович, Чечель Павло Олегович, Козар Микола Антонович, Пащенко Павло Сергійович // Modern scientific technologies and solutions of scientists to create the latest ideas : with the Proceedings of the 33th International Scientific and Practical Conference, (August 22-25, 2023) London, Great Britain. – London, 2023. – Pp. 85-100. – URL: https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/164426

119. Ішков В. В. Деякі основні особливості складу та будови залізістих кварцитів Горішнє-Плавнинсько-Лавриківської ділянки(Україна)/ Ішков Валерій Валерійович, Козар Микола Антонович, Дрешпак Олександр Станіславович // World trends, realities and modern problems: with the Abstracts of XXXIII International Scientific and Practical Conference, August 21-23, 2023, Helsinki, Finland. – Helsinki, 2023. – Pp. 33-46. – URL: https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/164424

120. Козар М. А. Особливості ендогенної тріщинуватості вапняків вугленосної товщі Донбасу / Козар Микола Антонович, Ішков Валерій Валерійович, Дрешпак Олександр Станіславович // Modernity and current problems of society regarding the development of science : with the Abstracts of XXX International Scientific and Practical Conference, July 31-August 02, Graz, Austria. – Graz, 2023. – Pp. 56-68. – URL: https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/164409

121. Про залежність між германієм та нікелем у вугільному пласті с5 шахти «Благодатна» / Чернобук Олександр Іванович, Ішков Валерій Валерійович, Козій Євген Сергійович, Козар Микола Антонович, Дрешпак Олександр Станіславович // Trends and modern methods of improving scientific ideas : with the Proceedings of the 30th International Scientific and Practical Conference, (August 01-04, 2023) Melbourne, Australia. – Melbourne, 2023. – Pp. 41-55. – URL: https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/164411

122. Ішков В. В. Особливості ендогенної тріщинуватості пісковиків вугленосної товщі Донбасу / Ішков Валерій Валерійович, Козар Микола Антонович, Дрешпак Олександр Станіславович // Technologies, ideas and ways of learning development in modern conditions : with the Abstracts of XXX International

Scientific and Practical Conference, August 07-09, 2023, Munich, Germany. – Munich, 2023. – Pp. 55-68. – URL: https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/164413

123. Про статистичну залежність між германієм та кобальтом у вугільному пласті с5 шахти «Благодатна» / Чернобук Олександр Іванович, Ішков Валерій Валерійович, Козар Микола Антонович, Дрешпак Олександр Станіславович, Чечель Павло Олегович // Science, worldview and modern youth : with the Proceedings of the 31th International Scientific and Practical Conference, (August 08-11, 2023) San Francisco, USA. – San Francisco, 2023. – Pp. 57-71. – URL: https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/164412

124. Особливості загального вмісту металів у нафтах родовищ Дніпровсько-Донецької западини /В. В. Ішков, Є. С. Козій, М. А. Козар, А. М. Єрофєєв, С. Є. Барташевський, О. С. Дрешпак // Національний гірничий університет. Збірник наукових праць. – Дніпро : НТУ «Дніпровська політехніка», 2023. – № 72. – С. 98-114. – URL: http://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/164419

125. Ішков В. В. Особливості геохімії алюмінію у нафтах та класифікація родовищ Дніпровсько-Донецької западини за його вмістом / В. В. Ішков, Є. С. Козій, М. А. Козар // Вісник ОНУ. Сер.: Географічні тагеологічні науки. – 2023. – Т. 28. – Вип. 1 (42). – С. 131-147. – URL: https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/164422

126. Про зв'язок між вмістами германію та потужністю вугільного пласту с1 шахти «Благодатна» / Чернобук Олександр Іванович, Ішков Валерій Валерійович, Козар Микола Антонович, Дрешпак Олександр Станіславович, Мандрікевич Василь Миколаєвич // Technologies for the development of modern ideas and opinions regarding world trends : with the Proceedings of the 32th International Scientific and Practical Conference, (August 15-18, 2023) Vancouver, Canada. – Vancouver, 2023. – Pp. 78-92. – URL: https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/164421

127. Ішков В. В. Особливості ендогенної тріщинуватості алевролітів вугленосної товщі Донбасу / Ішков Валерій Валерійович, Козар Микола Антонович, Дрешпак Олександр Станіславович // Science, modern trends and society : with the Abstracts of XXXII International Scientific and Practical Conference, August 14-16, 2023, Bilbao, Spain. – Bilbao, 2023. – Pp. 45-58. – URL: https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/164416

128. Особливості гранітоїдів демуринського комплексу західній частині Середньопридніпровського мегаблока (Україна) / Ішков Валерій Валерійович, Дрешпак Олександр Станіславович, Козар Микола Антонович, Пащенко Павло Сергійович, Чечель Павло Олегович // Modern methods of solving scientific problems of reality : with the Proceedings of the 35th International Scientific and Practical Conference, (September 05-08, 2023) Varna, Bulgaria. – Varna, 2023. – Pp. 21-37. – URL: https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/164437

129. Зв'язок між вмістами германію та ванадію у вугільному пласті с1 шахти «Благодатна» / Чернобук Олександр Іванович, Ішков Валерій Валерійович, Дрешпак Олександр Станіславович, Пащенко Павло Сергійович, Барташевський Станіслав Євгенович // Modern methods of solving scientific problems of reality :

with the Proceedings of the 35th International Scientific and Practical Conference, (September 05-08, 2023) Varna, Bulgaria. – Varna, 2023. – Pp. 38-53. – URL: https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/164439

130. Ішков В. В. Особливості будови кори вивітрювання кристалічних порід в межах Горішнє-Плавнинсько-Лавриківського родовища залізистих кварцитів / Ішков Валерій Валерійович, Дрешпак Олександр Станіславович, Чечель Павло Олегович // Scientists and modern theoretical ideas : with the Abstracts of XXXV International Scientific and Practical Conference, September 04-06, 2023, Haifa, Israel. – Haifa, 2023. – Pp. 32-45. – URL: https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/164440

131. Ішков В. В. Особливості регіонального метаморфізму порід криворізької серії у Кременчуцькому районі Криворізько-Кременчуцької структурно-формаційної зони / Ішков Валерій Валерійович, Дрешпак Олександр Станіславович, Чечель Павло Олегович // Current and youth ways of solving the problems of world science: with the Abstracts of XXXIV International Scientific and Practical Conference, August 28-30, 2023, Florence, Italy. – Florence, 2023. – Pp. 29-42. – URL: https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/164428

132. Ішков В. В. Деякі особливості первиної (ендогеної) тріщинуватості аргілітів вугленосної товщі Донбасу / Ішков Валерій Валерійович, Козар Микола Антонович, Пащенко Павло Сергійович // Current and youth ways of solving the problems of world science: with the Abstracts of XXXIV International Scientific and Practical Conference, August 28-30, 2023, Florence, Italy. – Florence, 2023. – Pp. 43-55. – URL: https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/164429

133. Петрографічні особливості підсвіти К22 Горішнє-Плавнинсько-Лавриківської ділянки надр (Україна) / Ішков Валерій Валерійович, Дрешпак Олександр Станіславович, Козар Микола Антонович, Чечель Павло Олегович, Пащенко Павло Сергійович // Science, latest trends, modern problems and improvement of theories : with the Proceedings of the 34th International Scientific and Practical Conference, (August 29 – September 01, 2023) Warsaw, Poland. – Warsaw, 2023. – Pp. 54-69. – URL: https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/164433

134. Зв'язок міжвмістами германію та хрому у вугільному пласті с1 шахти «Благодатна» / Чернобук Олександр Іванович, Ішков Валерій Валерійович, Дрешпак Олександр Станіславович, Пащенко Павло Сергійович, Стрілець Олександр Петрович // Science, latest trends, modern problems and improvement of theories : with the Proceedings of the 34th International Scientific and Practical Conference, (August 29 – September 01, 2023) Warsaw, Poland. – Warsaw, 2023. – Pp. 70-84. – URL: https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/164435

135. Ішков В. В. Деякі особливості складу та будови неоархейського дайкового комплексу Середньопридніпровського мегаблоку / Ішков Валерій Валерійович, Козар Микола Антонович, Пащенко Павло Сергійович // Modern problems and the latest theories of development : with the Abstracts of XXXVI International Scientific and Practical Conference, September 11-13, 2023, Munich, Germany. – Munich, 2023. – Pp. 72-86. – URL: https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/164477

136. Ішков В. В. Деякі особливості будови та складу порід кіровоградського комплексу (Україна) / Ішков Валерій Валерійович, Дрешпак Олександр Станіславович, Чечель Павло Олегович // Modern problems and the latest theories of development : with the Abstracts of XXXVI International Scientific and Practical Conference, September 11-13, 2023, Munich, Germany. – Munich, 2023. – Pp. 57-71. – URL: https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/164464

137. Про зв'язок між вмістами германію та нікелю у вугільному пласті с1 шахти «Благодатна» / Чернобук Олександр Іванович, Ішков Валерій Валерійович, Дрешпак Олександр Станіславович, Пащенко Павло Сергійович, Барташевський Станіслав Євгенович // Current trends in the development of youth theories : with the Proceedings of the 36th International Scientific and Practical Conference, (September 12-15, 2023) Ankara, Turkey. – Ankara, 2023. – Pp. 63-81. – URL: https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/164488

138. Деякі особливості мінералоутворення у залізістих породах надрудної товщі Горішнє-Плавнинсько-Лавриківського родовища (Україна) / Ішков Валерій Валерійович, Дрешпак Олександр Станіславович, Козар Микола Антонович, Пащенко Павло Сергійович, Чечель Павло Олегович // Current trends in the development of youth theories : with the Proceedings of the 36th International Scientific and Practical Conference, (September 12 – 15, 2023) Ankara, Turkey. – Ankara, 2023. – Pp. 44-62. – URL:https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/164484

139. Зв'язок між вмістами германію та кобальту у вугільному пласті с1 шахти «Благодатна» / Чернобук Олександр Іванович, Ішков Валерій Валерійович, Дрешпак Олександр Станіславович, Пащенко Павло Сергійович, Барташевський Станіслав Євгенович // Distance learning in modern conditions and new technologies with the Proceedings of the Ist International Scientific and Practical Conference, (September 19-22, 2023) Stockholm, Sweden. – Stockholm, 2023. – Pp. 78-97. – URL:https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/164863

140. Якісна характеристика гранітів та мігматитів Горішнє-Плавнинсько-Лавриківської ділянки (Україна) / Ішков Валерій Валерійович, Дрешпак Олександр Станіславович,Пащенко Павло Сергійович, Стрілець Олександр Петрович, Чечель Павло Олегович // Distance learning in modern conditions and new technologies with the Proceedings of the Ist International Scientific and Practical Conference, (September 19-22, 2023) Stockholm, Sweden. – Stockholm, 2023. – Pp. 58-77. – URL:https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/164821

141. Ішков В. В. Якісна характеристика амфіболітів Горішнє-Плавнинсько-Лавриківської ділянки (Україна) / Ішков Валерій Валерійович, Пащенко Павло Сергійович, Лозовий Андрій Леонідович // New ways of creating scientific ideas for implementation : with the Abstracts of I International Scientific and Practical Conference, September 18-20, 2023, Varna, Bulgaria. – Varna, 2023. – Pp. 49-65. – URL:https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/164645

142. Про особливості розподілу та зв'язку германію з нікелем та берилієм у вугільному пласті с1 шахти «Дніпровська» / О. І. Чернобук, В. В. Ішков, Є. С. Козій, О. С. Дрешпак, М. А. Козар // Технології і процеси в гірництві та

будівництві : збірка тез науково-практичної конференції. – Луцьк : ДВНЗ «ДонНТУ», 2023. – С. 74-80. – URL:https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/164616

143. Ішков В. В. Водоносний горизонт четвертинних відкладів Ново-Дмитрівського буровугільного родовища (Україна) / Ішков Валерій Валерійович, Козар Микола Антонович, Пащенко Павло Сергійович // Scientific opinions on modern methods of solving problems : with the Abstracts of III International Scientific and Practical Conference, October 02-04, 2023, Prague, Czech Republic. – Prague, 2023. – Pp. 63-79. – URL: https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/165009

144. Ішков В. В. Водоносний горизонт пліоценових відкладів Ново-Дмитрівського буровугільного родовища (Україна) / Ішков Валерій Валерійович, Дрешпак Олександр Станіславович, Чечель Павло Олегович // Scientific opinions on modern methods of solving problems : with the Abstracts of III International Scientific and Practical Conference, October 02-04, 2023, Prague, Czech Republic. – Prague, 2023. – Pp. 46-62. – URL: https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/165008

145. Про статистичний зв'язок між вмістами германію та ванадію у вугільному пласті с7н шахти «Павлоградська» / Чернобук Олександр Іванович, Ішков Валерій Валерійович, Дрешпак Олександр Станіславович, Барташевський Станіслав Євгенович, Чечель Павло Олегович // Problems of creating scientific ideas about world development : with the Proceedings of the 3rd International Scientific and Practical Conference, (October 03-06, 2023) Ottawa, Canada. – Ottawa, 2023. – Pp. 58-77. – URL: https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/164992

146. Ішков В. В. Деякі геоструктурні особливості району розташування унікального Ново-Дмитрівського буровугільного родовища (Україна) / Ішков Валерій Валерійович, Дрешпак Олександр Станіславович, Чечель Павло Олегович // Creation of new ideas of learning in modern conditions : with the Abstracts of the II International Scientific and Practical Conference, September 25-27, 2023, Bordeaux, France. – Bordeaux, 2023. – Pp. 53-69. – URL: https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/164950

147. Ішков В. В. Про значення буровугільних родовищ України генетично пов’язаних зі соляними діапіровими структурами / Ішков Валерій Валерійович, Козар Микола Антонович,Пащенко Павло Сергійович // Creation of new ideas of learning in modern conditions : with the Abstracts of the II International Scientific and Practical Conference, September 25-27, 2023, Bordeaux, France. – Bordeaux, 2023. – Pp. 36-52. – URL: https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/164949

148. Статистичний зв'язок між вмістами германію та марганцю у вугільному пласті с1 шахти «Благодатна» / Чернобук Олександр Іванович, Ішков Валерій Валерійович, Дрешпак Олександр Станіславович, Пащенко Павло Сергійович, Барташевський Станіслав Євгенович // Young scientists and methods of improving modern theories : with the Proceedings of the 2nd International Scientific and Practical Conference, (September 26-29, 2023) Milan, Italy. – Milan, 2023. – Pp. 36-55. – URL: https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/164912

149. Деякі особливості формування буровугільних родовищ північно-західних околиць Донбасу, що структурно та генетично пов’язані із соляними діапірами / Ішков Валерій Валерійович, Дрешпак Олександр Станіславович,

Пащенко Павло Сергійович, Стрілець Олександр Петрович, Чечель Павло Олегович // Young scientists and methods of improving modern theories : with the Proceedings of the 2nd International Scientific and Practical Conference, (September 26-29, 2023) Milan, Italy. – Milan, 2023. – Pp. 16-35. – URL: https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/164911

150. Ішков В. В. Загальні відомості про буровугільні горизонти Ново-Дмитрівського родовища (Україна) / Ішков Валерій Валерійович, Козар Микола Антонович, Пащенко Павло Сергійович // Science, people and the latest technologies : with the Abstracts of IV International Scientific and Practical Conference, October 09-11, 2023, Sofia, Bulgaria. – Sofia, 2023. – Pp. 65-83. – URL: https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/165193

151. Ішков В. В. Геоструктурна характеристика пласта ІІІ2 Ново-Дмитрівського буровугільного родовища (Україна) / Ішков Валерій Валерійович, Дрешпак Олександр Станіславович, Чечель Павло Олегович // Science, people and the latest technologies : with the Abstracts of IV International Scientific and Practical Conference, October 09-11, 2023, Sofia, Bulgaria. – Sofia, 2023. – Pp. 47-64. – URL: https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/165191

152. Про зв'язок між вмістами германію та нікелю увугільному пласті с7н шахти «Павлоградська» / Чернобук Олександр Іванович, Ішков Валерій Валерійович, Дрешпак Олександр Станіславович, Стрілець Олександр Петрович, Чечель Павло Олегович // The world of modern technologies and inventions : with the Proceedings of the 4th International Scientific and Practical Conference, (October 10-13, 2023) Vienna, Austria. – Vienna, 2023. – Pp. 83-104. – URL: https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/165204

153. Зв'язок між вмістами германію та кобальту у вугільному пласті с7н шахти «Павлоградська» / Чернобук Олександр Іванович, Ішков Валерій Валерійович, Козар Микола Антонович, Дрешпак Олександр Станіславович, Чечель Павло Олегович // Scientific projects on improving the environment : with the Proceedings of the 5th International Scientific and Practical Conference, (October 17-20, 2023) Brussels, Belgium. – Brussels, 2023. – Pp. 48-69. – URL: https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/165205

154. Деякі структурні та мінеральні особливості великих уролітів мешканців міста Павлоград / В. В. Ішков, Є. С. Козій, К. С. Баранник, Д. В. Владик // Сучасні проблеми гірничої геології та геоекології : збірник матеріалів ІІІ Міжнародної наукової конференції (Київ, 28-29 листопада 2023 р.). – Київ, 2023. – С. 45-49. – Режим доступу : https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/165338

155. Ішков В. В. Особливості розподілу та зв’язку германію та кобальту у вугільному пласті с1 шахти «Благодатна» / В. В. Ішков, Є. С. Козій, О. І. Чернобук // Сучасні проблеми гірничої геології та геоекології : збірник матеріалів ІІІ Міжнародної наукової конференції (Київ, 28-29 листопада 2023 р.). – Київ, 2023. – С. 18-22. – Режим доступу : https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/165339

156. Про зв'язок між вмістами германію та ванадію у вугільному пласті с8н шахти «Благодатна» / Чернобук Олександр Іванович, Ішков Валерій Валерійович,

Козар Микола Антонович, Дрешпак Олександр Станіславович, Чечель Павло Олегович // Integration of science as a mechanism of effective development : with the Proceedings of the 11th International Scientific and Practical Conference, (November 28 - December 01, 2023) Helsinki, Finland. – Helsinki, 2023. – Pp. 74 - 96. – Режим доступу : https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/165340

157. Нові дані прозв'язок вмістів германію із концентраціями токсичних елементів увугільному пласті с5в шахти «Тернівська» / Чернобук О. І., Ішков В. В., Козій Є. С., Пащенко П. С. // Геотехнічні проблеми розробки родовищ : матеріали XXIміжнародної конф. молодих вчених (26 жовтня 2023 року, м. Дніпро). – Дніпро : ІГТМ ім. М. С. Полякова НАН України, 2023. – С. 21-26. – Режим доступу: https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/165352

158. Основні геолого-структурні закономірності у формуванні буровугільних родовищ північно-західних околиць Донбасу та їх класифікація / Ішков В. В., Козій Є. С., Пащенко П. С., Чернобук О. І., Малюга В. Д. // Геотехнічні проблеми розробки родовищ : матеріали XXI міжнародної конф. молодих вчених (26 жовтня 2023 року, м. Дніпро). – Дніпро : ІГТМ ім. М. С. Полякова НАН України, 2023. – С. 34-38. – Режим доступу : https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/165353

159. Аналітичний огляд впливу геоструктурних особливостей зарубіжних вугільних родовищ на прояви гірських ударів / Ішков В. В., Пащенко П. С., Козій Є. С., Лазарев Р. П. // Геотехнічні проблеми розробки родовищ : матеріали XXI міжнародної конф. молодих вчених (26 жовтня 2023 року, м. Дніпро). – Дніпро : ІГТМ ім. М. С. Полякова НАН України, 2023. – С. 75-79. – Режим доступу : https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/165354

160. Будова та мінеральний склад залізістих кварцитів Горішнє-Плавнинсько-Лавриківської ділянки / Ішков В. В., Дрешпак О. С., Березняк О. О., Козій Є. С., Пащенко П. С., Чечель П. О. // Геотехнічні проблеми розробки родовищ : матеріали XXI міжнародної конф. молодих вчених (26 жовтня 2023 року, м. Дніпро). – Дніпро : ІГТМ ім. М. С. Полякова НАН України, 2023. – С. 84-88. – Режим доступу: https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/165355

161. Основні особливості гранітоїдів Демуринського комплексу та плагіогранітоїдів Саксаганського комплексу в районі Горішнє-Плавнинсько-Лавриківського родовища залізистих кварцитів / Ішков В. В., Дрешпак О. С., Березняк О. О., Козій Є. С., Пащенко П. С., Чечель П. О. // Геотехнічні проблеми розробки родовищ : матеріали XXI міжнародної конф. молодих вчених (26 жовтня 2023 року, м. Дніпро). – Дніпро : ІГТМ ім. М. С. Полякова НАН України, 2023. – С. 90-95. – Режим доступу : https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/165356

162. Про особливості мінерального складу дрібних сечевих конкрементів мешканців міста Нікополь / Ішков В. В., Бараннік К. С., Козій Є. С., Владик Д. В. // Геотехнічні проблеми розробки родовищ : матеріали XXI міжнародної конф. молодих вчених (26 жовтня 2023 року, м. Дніпро). – Дніпро : ІГТМ ім. М. С. Полякова НАН України, 2023. – С. 176-178. – Режим доступу : https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/165357

163. Про зв'язок між вмістами германію та кобальту у вугільному пласті с42 шахти «Сташкова» / Чернобук Олександр Іванович, Ішков Валерій Валерійович,

Козар Микола Антонович, Дрешпак Олександр Станіславович, Чечель Павло Олегович // Development trends and improvement of old methods : with the Proceedings of the 13th International Scientific and Practical Conference, (December 12-15, 2023) Warsaw, Poland. – Warsaw, 2023. – Pp.154-177. – Режим доступу : https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/165437

164. Про статистичний зв'язок між вмістами германію та кобальту у вугільному пласті с8н шахти «Благодатна» / Чернобук Олександр Іванович, Ішков Валерій Валерійович, Козар Микола Антонович, Дрешпак Олександр Станіславович, Чечель Павло Олегович // New integrations of modern education in universities : with the Proceedings of the 12th International Scientific and Practical Conference, (December 05-08, 2023) Amsterdam, Netherlands. – Amsterdam, 2023. – Pp. 92-115. – Режим доступу : https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/165438

165. Ішков В. В. Про особливості формування пісковикових уранових родовищ Малі-Нігерської синеклізи / Ішков Валерій Валерійович, Дрешпак Олександр Станіславович, Чечель Павло Олегович // Modern ways of development of science and the latest theories : with the Abstracts of XI International Scientific and Practical Conference, December 11-13, 2023, Madrid, Spain. – Madrid, 2023. – Pp. 96-115. – Режим доступу : https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/165439

166. Ішков В. В. Про особливості формування пластово-ролових уранових родовищ Чехії та Румунії / Ішков Валерій Валерійович, Дрешпак Олександр Станіславович, Чечель Павло Олегович // Youth, education and science through today's challenges : with the Abstracts of XII International Scientific and Practical Conference, November 04-06, 2023, Bordeaux, France. – Bordeaux, 2023. – Pp. 88-107. – Режим доступу : https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/165441

167. Альохін В. І. Особливості складу і деформацій пісковиків поля шахти «Капітальна» (Донбас) / Альохін Віктор Іванович, Ішков Валерій Валерійович, Лисенко Сергій // Youth, education and science through today's challenges : with the Abstracts of XII International Scientific and Practical Conference, November 04-06, 2023, Bordeaux, France. – Bordeaux, 2023. – Pp. 108-114. – Режим доступу: https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/165442

168. Особливості зв'язку між вмістами германію та фтору у вугільному пласті с42 шахти «Сташкова» / Чернобук Олександр Іванович, Ішков Валерій Валерійович, Козар Микола Антонович, Дрешпак Олександр Станіславович, Чечель Павло Олегович // World trends, realities and accompanying problems of development : with the Proceedings of the 14th International Scientific and Practical Conference, (December 19-22, 2023) Copenhagen, Denmark. – Copenhagen, 2023. – Pp. 108-131. – Режим доступу : https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/165477

169. Ішков В. В. Дякі особливості металогенії Середнього Побужжя (Україна) / Ішков Валерій Валерійович, Дрешпак Олександр Станіславович, Чечель Павло Олегович // People and the world: global problems of human development : with the Abstracts of XIV International Scientific and Practical Conference, December 18-20, 2023, Prague, Czech Republic. – Prague, 2023. – Pp. 78-99. – Режим доступу : https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/165478

170. Ішков В. В., Козій Є. С., Бараннік С. І. Деякі морфоструктурні та мінеральні особливості дрібних уролітів мешканців Кривого Рогу //Геолого-мінералогчіний вісник Криворізького національного університету. – 2022. – Т. 24. – №. 2. – С. 5-17. – Режим доступу : http://repo.dma.dp.ua/id/eprint/8678

171. Ішков В. В. Особливості евлізітова формація Середнього Побужжя (Україна) / Ішков Валерій Валерійович, Дрешпак Олександр Станіславович, Чечель Павло Олегович // Distance learning: problems, ways of development and the latest technologies : with the Abstracts of the XV International Scientific and Practical Conference, December 25-27 2023, Munich, Germany. – Munich, 2023. – Pp. 88-109. – Режим доступу : https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/165573

172. Трофименко Л. П. Мінеральний склад та будова патогенного біомінеральнго утворення – уроліту одинадцятирічного хлопчика зміста Дніпро / Трофименко Любов Петрівна, Ішков Валерій Валерійович, Агафонов Ілля Сергійович // Distance education as the main problem of young people : with the Proceedings of the 15th International Scientific and Practical Conference, (December 26-29, 2023) Madrid, Spain. – Madrid, 2023. – Pp. 62-72. – Режим доступу : https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/165578

173. Особливості статистичного зв'язку між вмістами германію та хрому у вугільному пласті с42 шахти «Сташкова» / Чернобук Олександр Іванович, Ішков Валерій Валерійович, Козар Микола Антонович, Дрешпак Олександр Станіславович, Чечель Павло Олегович // Distance education as the main problem of young people : with the Proceedings of the 15th International Scientific and Practical Conference, (December 26-29, 2023) Madrid, Spain. – Madrid, 2023. – Pp. 73-97. – Режим доступу : https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/165579

174. Чернобук, О. І., Ішков, В. В., Козій, Є. С., & Козар, М. А. (2023). ОСОБЛИВОСТІ ЗВ’ЯЗКУ ВМІСТУ ГЕРМАНІЮ ІЗ КОНЦЕНТРАЦІЯМИ ТОКСИЧНИХ ЕЛЕМЕНТІВ ТА ЇХ РОЗПОДІЛ У ВУГІЛЬНОМУ ПЛАСТІ С5 ШАХТИ «БЛАГОДАТНА». Вісник Одеського національного університету. Географічні та геологічні науки, 28(2(43), 184–195. https://doi.org/10.18524/2303-9914.2023.2(43).292747

175. Про особливості статистичного зв'язку між вмістами германію та ванадію у вугільному пласті с42 шахти «Сташкова» / Чернобук Олександр Іванович, Ішков Валерій Валерійович, Козар Микола Антонович, Дрешпак Олександр Станіславович, Чечель Павло Олегович // Advanced technologies for the implementation of new ideas : with the Proceedings of the 1st International Scientific and Practical Conference, (January 09-12, 2024) Brussels, Belgium. – Brussels, 2024. – Pp. 50-74. – Режим доступу : https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/165745

176. Ішков В. В. Особливості кондалитової та мармур-кальцифірової формації Середнього Побужжя (Україна) / Ішков Валерій Валерійович, Дрешпак Олександр Станіславович, Чечель Павло Олегович // Current methods of improving outdated technologies and methods : with the Abstracts of the I International Scientific and Practical Conference, January 08-10, 2024, Bilbao, Spain.

– Bilbao, 2024. – Pp. 119-141. – Режим доступу : https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/165746

177. Ішков В. В. Про деякі особливості формації кварцитів та високоглиноземистих порід Середнього Побужжя (Україна) / Ішков Валерій Валерійович, Дрешпак Олександр Станіславович, Чечель Павло Олегович // Research work in the system of training teachers in technological fields : with the Abstracts of II International Scientific and Practical Conference, January 15-17, 2024, Berlin, Germany. – Berlin, 2024. – Pp. 105-127. – Режим доступу : https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/165956

178. Західно-Харківцівське нафтогазоконденсатне родовище (Україна) / Ішков Валерій Валерійович, Коровяка Євгеній Анатолійович, Хоменко Володимир Львович, Пащенко Олександр Анатолійович, Пащенко Павло Сергійович // Innovations in education: prospects and challenges of today : with the Proceedings of the 2nd International Scientific and Practical Conference, (January 16-19, 2024) Sofia, Bulgaria. – Sofia, 2024. – Pp. 51-78. – Режим доступу : https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/165960

179. Про статистичний зв'язок між вмістами германію та нікелю у вугільному пласті с42 шахти «Сташкова» (Україна) / Чернобук Олександр Іванович, Ішков Валерій Валерійович, Козар Микола Антонович, Дрешпак Олександр Станіславович, Чечель Павло Олегович // Innovations in education: prospects and challenges of today : with the Proceedings of the 2nd International Scientific and Practical Conference, (January 16-19, 2024) Sofia, Bulgaria. – Sofia, 2024. – Pp. 79-104. – Режим доступу : https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/165963

180. Ішков В. В. Результати петрографічних досліджень метабазальтів Середнього Побужжя (Україна) / Ішков Валерій Валерійович, Дрешпак Олександр Станіславович, Чечель Павло Олегович // Intellectual education of students and schoolchildren of the new generation : with the Abstracts of the III International Scientific and Practical Conference, January 22-24, 2024, Paris, France. – Paris, 2024. – Pp. 53-75. – Режим доступу : https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/166054

181. Зв'язок між вмістами германію та потужністю вугільного пласту с42 шахти «Сташкова» (Україна)/ Чернобук Олександр Іванович, Ішков Валерій Валерійович, Козар Микола Антонович, Дрешпак Олександр Станіславович, Чечель Павло Олегович // Technologies in education in schools and universities : with the Proceedings of the 3rd International Scientific and Practical Conference (January 23-26, 2024) Athens, Greece. – Athens, 2024. – Pp. 111-136. – Режим доступу : https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/166053

182. Геолого-технологічні особливості Малосорочинського нафтогазового родовища (Україна) / Ішков Валерій Валерійович, Коровяка Євгеній Анатолійович, Хоменко Володимир Львович, Пащенко Олександр Анатолійович, Пащенко Павло Сергійович // Technologies in education in schools and universities : with the Proceedings of the 3rd International Scientific and Practical Conference (January 23-26, 2024) Athens, Greece. – Athens, 2024. – Pp. 78-110. – Режим доступу : https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/166025

183. Ішков В. В. Геолого-технологічні особливості Качалівського нафтогазоконденсатного родовища (Україна) / Ішков Валерій Валерійович, Коровяка Євгеній Анатолійович, Хоменко Володимир Львович // Problems of integration of education, science and business in globalization : with the Abstracts of the V International Scientific and Practical Conference, February 05-07, 2024, Sofia, Bulgaria. – Sofia, 2024. – Pp. 89-119. – Режим доступу : https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/166115

184. Зв'язок між вмістами германію та марганцю у вугільному пласті с9 шахти «Благодатна» (Україна) / Чернобук Олександр Іванович, Ішков Валерій Валерійович, Козар Микола Антонович, Дрешпак Олександр Станіславович, Чечель Павло Олегович // Modern technologies and processes of implementation of new methods : with the Proceedings of the 5th International Scientific and Practical Conference (February 06 - 09, 2024) Madrid, Spain. – Madrid, 2024. – Pp. 92-118. – Режим доступу : https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/166113

185. Ішков В. В. Результати петрографічних досліджень деяких олівінових мета базальтів Середнього Побужжя (Україна) / Ішков Валерій Валерійович, Дрешпак Олександр Станіславович, Чечель Павло Олегович // Problems of integration of education, science and business in globalization : with the Abstracts of the V International Scientific and Practical Conference, February 05-07, 2024, Sofia, Bulgaria. – Sofia, 2024. – Pp. 66-88. – Режим доступу : http://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/166114

186. Зв'язок між вмістами германію та свинцю у вугільному пласті с9 шахти «Благодатна» (Україна) / Чернобук Олександр Іванович, Ішков Валерій Валерійович, Козар Микола Антонович, Дрешпак Олександр Станіславович, Чечель Павло Олегович // Old and new technologies of learning development in modern conditions : with the Proceedings of the 6th International Scientific and Practical Conference (February 13-16, 2024) Berlin, Germany. – Berlin, 2024. – Pp. 78-104. – Режим доступу: https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/166159

187. Ішков В. В. Результати петрографічних досліджень деяких серіцитових кристалосланців Середнього Побужжя (Україна) / Ішков Валерій Валерійович, Дрешпак Олександр Станіславович, Чечель Павло Олегович // Theory and practice of the development of technical sciences : with the Abstracts of the VI International Scientific and Practical Conference, February 12-14, 2024, Prague, Czech Republic. – Prague, 2024. – Pp. 70-93. – Режим доступу: https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/166160

188. Ішков В. В. Геолого-технологічні особливості Кибинцівського нафтового родовища (Україна) / Ішков Валерій Валерійович, Коровяка Євгеній Анатолійович, Хоменко Володимир Львович // Theory and practice of the development of technical sciences : with the Abstracts of the VI International Scientific and Practical Conference, February 12-14, 2024, Prague, Czech Republic. – Prague, 2024. – Pp. 94-125. – Режим доступу: https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/166161

189. Про зв'язок між вмістами германію та нікелю у вугільному пласті с9 шахти «Благодатна» (Україна) / Чернобук Олександр Іванович, Ішков Валерій

Валерійович, Козар Микола Антонович, Дрешпак Олександр Станіславович, Чечель Павло Олегович // Professional development: theoretical basis and innovative technologies : with the Proceedings of the 7th International Scientific and Practical Conference (February 20-23, 2024) Paris, France. – Paris, 2024. – Pp. 97-123. – Режим доступу : http://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/166277

190. Ішков В. В. Результати петрографічних досліджень деяких піроксен-амфіболових кристалосланців Середнього Побужжя (Україна) / Ішков Валерій Валерійович, Дрешпак Олександр Станіславович, Чечель Павло Олегович // Information technologies in education, technology and industry : with the Abstracts of the VII International Scientific and Practical Conference, February 19-21, 2024, Madrid, Spain. – Madrid, 2024. – Pp. 45-68. – Режим доступу : http://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/166292

191. Ішков В. В. Геолого-технологічні особливості Матлахівського нафтогазоконденсатного родовища (Україна) / Ішков Валерій Валерійович, Коровяка Євгеній Анатолійович, Хоменко Володимир Львович // Information technologies in education, technology and industry : with the Abstracts of the VII International Scientific and Practical Conference, February 19-21, 2024, Madrid, Spain. –Madrid, 2024. – Pp. 69-100. – Режим доступу : https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/166295

192. Зв'язок германію із зольністю та «токсичними» елементами у вугіллі на прикладі пласта с5 поля шахти Благодатна Західного Донбасу / О. І. Чернобук, В. В. Ішков, Є. С. Козій, М. А. Козар, П. С. Пащенко, О. С. Дрешпак // Наукові праці Донецького національного технічного університету. Сер.: Гірничо-геологічна. – 2023. – Вип. 2 (30). – С. 68-79. – Режим доступу : http://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/166297

193. Зв'язок між вмістами германію та ванадію у вугільному пласті с9 шахти «Благодатна» (Україна) / Чернобук Олександр Іванович, Ішков Валерій Валерійович, Козар Микола Антонович, Дрешпак Олександр Станіславович, Чечель Павло Олегович // Priority areas of research in the scientific activity of teachers: with the Proceedings of the 8th International Scientific and Practical Conference (February 27 – March 01, 2024) Zagreb, Croatia. – Zagreb, 2024. – Pp. 30-57. – Режим доступу : http://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/166311

194. Ішков В. В. Результати петрографічних досліджень деяких карбонатизованих олівінових метабазальтів Середнього Побужжя (Україна) / Ішков Валерій Валерійович, Дрешпак Олександр Станіславович, Чечель Павло Олегович // Information technologies and automation of learning in modern conditions : with the Abstracts of the VIII International Scientific and Practical Conference, February 26-28, 2024, Munich, Germany. – Munich, 2024. – Pp. 50-74. – Режим доступу : http://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/166312

195. Ішков В. В. Геолого-технологічні особливості Монастирищенського нафтового родовища (Україна) / Ішков Валерій Валерійович, Коровяка Євгеній Анатолійович, Хоменко Володимир Львович // Information technologies and automation of learning in modern conditions : with the Abstracts of the VIII International Scientific and Practical Conference, February 26-28, 2024, Munich,

Germany. – Munich, 2024. – Pp. 75-108. – Режим доступу : https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/166313

196. Про статистичний зв'язок між вмістами германію та хрому у вугільному пласті с9 шахти «Благодатна» (Україна) / Чернобук Олександр Іванович, Ішков Валерій Валерійович, Козар Микола Антонович, Дрешпак Олександр Станіславович, Чечель Павло Олегович Theoretical and practical aspects of the development of science and education : with the Proceedings of the 9th International Scientific and Practical Conference (March 05-08, 2024) Prague, Czech Republic. – Prague, 2024. – Pp. 51-79. – Режим доступу : https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/166372

197. Ішков В. В. Результати петрографічних досліджень деяких кумінгтонітових кристалосланців Середнього Побужжя (Україна) / Ішков Валерій Валерійович, Дрешпак Олександр Станіславович, Чечель Павло Олегович // Questions regarding the problems of higher education : with the Abstracts of the IX International Scientific and Practical Conference, March 04-06, 2024, Bordeaux, France. – Bordeaux, 2024. – Pp. 81-105. – Режим доступу : https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/166373

198. Ішков В. В. Геолого-технологічні особливості Новомиколаївського (Мовчанівського) нафтогазоконденсатного родовища (Україна) / Ішков Валерій Валерійович, Коровяка Євгеній Анатолійович, Хоменко Володимир Львович // Questions regarding the problems of higher education : with the Abstracts of the IX International Scientific and Practical Conference, March 04-06, 2024, Bordeaux, France. – Bordeaux, 2024. – Pp. 106-139. – Режим доступу : https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/166374

199. Про зв'язок між вмістами германію та кобальту у вугільному пласті с9 шахти «Благодатна» (Україна) / Чернобук Олександр Іванович, Ішков Валерій Валерійович, Козар Микола Антонович, Дрешпак Олександр Станіславович, Чечель Павло Олегович // Problems and prospects of modern science and education : with the Proceedings of the 10th International Scientific and Practical Conference (March 12-15, 2024) Stockholm, Sweden. – Stockholm, 2024. – Pp. 76-104. – Режим доступу : https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/166408

200. Ішков В. В. Результати петрографічних досліджень деяких карбонатизованих піроксен-олівінових метабазальтів Середнього Побужжя (Україна) / Ішков Валерій Валерійович, Дрешпак Олександр Станіславович, Чечель Павло Олегович // Global achievements and current trends in the development of science : with the Abstracts of the X International Scientific and Practical Conference, March 11-13, 2024, Sofia, Bulgaria. – Sofia, 2024. – Pp. 53-77. – Режим доступу : https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/166409

201. Про зв'язок між вмістами германію та кобальту у вугільному пласті с8в шахти «Західно-Донбаська» (Україна) / Чернобук Олександр Іванович, Ішков Валерій Валерійович, Козар Микола Антонович, Дрешпак Олександр Станіславович, Чечель Павло Олегович // Advanced technologies for the implementation of educational initiatives : with the Proceedings of the 11th International Scientific and Practical Conference (March 19-22, 2024) Boston, USA. –

Boston, 2024. – Pp. 50-79. – Режим доступу : https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/166464

202. Ішков В. В. Результати петрографічних досліджень деяких серпинизованих піроксен-олівінових метабазальтів Середнього Побужжя (Україна) / Ішков Валерій Валерійович, Дрешпак Олександр Станіславович, Чечель Павло Олегович // Quality management in education and industry: experience, problems and prospects : with the Abstracts of the XI International Scientific and Practical Conference, March 18-20, 2024, Florence, Italy. – Florence, 2024. – Pp. 69-94. – Режим доступу : https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/166465

203. Про статистичний зв'язок між вмістами германію та хрому у вугільному пласті с8в шахти «Західно-Донбаська» (Україна) / Чернобук Олександр Іванович, Ішков Валерій Валерійович, Козар Микола Антонович, Дрешпак Олександр Станіславович, Чечель Павло Олегович // Modern thoughts on the development of science: ideas, technologies and theories : with the Proceedings of the 12th International Scientific and Practical Conference (March 26-29, 2024) Amsterdam, Netherlands. – Amsterdam, 2024. – Pp. 38-67. – Режим доступу : https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/166500

204. Ішков В. В. Результати петрографічних досліджень деяких метадіабазів Середнього Побужжя (Україна) / Ішков Валерій Валерійович, Дрешпак Олександр Станіславович, Чечель Павло Олегович // Modern education – accessibility, quality, recognition and problems : with the Abstracts of the XI International Scientific and Practical Conference, March 25-27, 2024, Helsinki, Finland. – Helsinki, 2024. – Pp. 63-88. – Режим доступу : https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/166502

205. Ishkov V.V., Kozii Ye.S. (2024). Geochemistry features of mercury in oils from the deposits of the Dnipro-Donetsk depth. Mining Machines. Vol. 42. Issue 1. pp. 12-29. https://doi.org/10.32056/KOMAG2024.1.2

206. Чернобук О.І., Ішков В.В., Козій Є.С., Козар М.А., Пащенко П.С., Дрешпак О.С. (2023). Зв'язок германію із зольністю та «токсичними» елементами у вугіллі на прикладі пласта с5 поля шахти Благодатна Західного Донбасу. Наукові праці Донецького національного технічного університету. Серія: «Гірничо-геологічна». 2(30). С. 68-79. https://doi.org/10.31474/2073-9575-2023-2-30-68-79

207. Трофименко Л. П. Дослідження стану вивітрювання гірських порід укщ на відслоненнях правого берега р. Дніпро та Монастирського острова (м. Дніпро) / Трофименко Любов Петрівна, Ішкова Євгенія Валеріївна, Ішков Валерій Валерійович // Social ways of training specialists in the social sphere and inclusive education : with the Abstracts of the XIII International Scientific and Practical Conference, April 01-03, 2024, Prague, Czech Republic. – Prague, 2024. – Pp. 162-168. – Режим доступу : https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/166601

208. Ішков В. В. Про зв’язок між германієм та меркурієм у вугільному пласту с8в шахти «Західно-Донбаська» (Україна) / Ішков Валерій Валерійович, Чернобук Олександр Іванович, Коваль Світлана Олександрівна // Social ways of

training specialists in the social sphere and inclusive education : with the Abstracts of the XIII International Scientific and Practical Conference, April 01-03, 2024, Prague, Czech Republic. – Prague, 2024. – Pp. 135-161. – Режим доступу : https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/166600

209. Ішков В. В. Результати петрографічних досліджень деяких хлоритизованих базальтів Середнього Побужжя (Україна) / Ішков Валерій Валерійович, Дрешпак Олександр Станіславович, Чечель Павло Олегович // Social ways of training specialists in the social sphere and inclusive education : with the Abstracts of the XIII International Scientific and Practical Conference, April 01-03, 2024, Prague, Czech Republic. – Prague, 2024. – Pp. 108-134. – Режим доступу : https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/166598

210. Зв'язок між вмістами германію та ванадію у вугільному пласті с8в шахти «Західно-Донбаська» (Україна) / Чернобук Олександр Іванович, Ішков Валерій Валерійович, Козар Микола Антонович, Дрешпак Олександр Станіславович, Чечель Павло Олегович

211. Про зв'язок між вмістами германію та нікелю у вугільному пласті с8в шахти «Західно-Донбаська» (Україна) / Ішков Валерій Валерійович, Чернобук Олександр Іванович, Козар Микола Антонович, Дрешпак Олександр Станіславович, Чечель Павло Олегович // Actual problems of personality psychology in the modern world : with the Proceedings of the 14th International Scientific and Practical Conference (April 09-12, 2024) Rome, Italy. – Rome, 2024. – Pp. 65-95. – Режим доступу : https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/166619

212. Ішков В. В. Геолого-технологічні особливості Перекопівського нафтогазоконденсатного родовища (Україна) / Ішков Валерій Валерійович, Дрешпак Олександр Станіславович, Чечель Павло Олегович // The latest opportunities for learning, broadcasting and social developmen : with the Abstracts of the XIV International Scientific and Practical Conference, April 08-10, 2024, Graz, Austria. – Graz, 2024. – Pp. 72-100. – Режим доступу : https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/166620

213. Чернобук О. І. Про статистичний зв’язок між германієм та арсеном у вугільному пласту с8в шахти «Західно-Донбаська» (Україна) / Чернобук Олександр Іванович, Ішков Валерій Валерійович // The latest opportunities for learning, broadcasting and social developmen : with the Abstracts of the XIV International Scientific and Practical Conference, April 08-10, 2024, Graz, Austria. – Graz, 2024. – Pp. 101-127. – Режим доступу : https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/166621

214. Ішков В. В. Геолого-технологічні особливості Прокопенківського нафтового родовища (Україна) / Ішков Валерій Валерійович, Дрешпак Олександр Станіславович, Чечель Павло Олегович // Trends in the development of science and teaching methods : with the Abstracts of the XVI International Scientific and Practical Conference, April 22-24, 2024, Sofia, Bulgaria. – Sofia, 2024. – Pp. 61-88. – Режим доступу : https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/166739

215. Чернобук О. І. Зв’язок між германієм та марганцем у вугільному пласту с8в шахти «Західно-Донбаська» (Україна) / Чернобук Олександр Іванович, Ішков

Валерій Валерійович // Trends in the development of science and teaching methods : with the Abstracts of the XVI International Scientific and Practical Conference, April 22-24, 2024, Sofia, Bulgaria. – Sofia, 2024. – Pp. 89-116. – Режим доступу : https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/166740

216. Про зв'язок між вмістами германію та сірки загальної у вугільному пласті с8в шахти «Західно-Донбаська» (Україна) / Ішков Валерій Валерійович, Чернобук Олександр Іванович, Козар Микола Антонович, Дрешпак Олександр Станіславович, Чечель Павло Олегович // Innovations in education: problems, prospects and answers to today's challenges : with the Proceedings of the 16th International Scientific and Practical Conference (April 23-26, 2024) Zagreb, Croatia. – Zagreb, 2024. – Pp. 82-113. – Режим доступу : https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/166735

217. Про статистичний зв'язок між вмістами германію та свинцю у вугільному пласті с8в шахти «Західно-Донбаська» (Україна) / Ішков Валерій Валерійович, Чернобук Олександр Іванович, Козар Микола Антонович, Дрешпак Олександр Станіславович, Чечель Павло Олегович // New knowledge: strategies and technologies for teaching young people : with the Proceedings of the 15th International Scientific and Practical Conference (April 16-19, 2024) Lisbon, Portugal. – Lisbon, 2024. – Pp. 95-126. – Режим доступу : https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/166747

218. Ішков В. В. Геолого-технологічні особливості Прилуцького нафтового родовища (Україна) / Ішков Валерій Валерійович, Дрешпак Олександр Станіславович, Чечель Павло Олегович // Innovative technologies in the field of human services : with the Abstracts of the XV International Scientific and Practical Conference, April 15-17, 2024, Stockholm, Sweden. – Stockholm, 2024. – Pp. 67-95. – Режим доступу : https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/166748

219. Чернобук О. І. Зв'язок між германієм та марганцем у вугільному пласту с8в шахти «Західно-Донбаська» (Україна) / Чернобук Олександр Іванович, Ішков Валерій Валерійович // Innovative technologies in the field of human services : with the Abstracts of the XV International Scientific and Practical Conference, April 15-17, 2024, Stockholm, Sweden. – Stockholm, 2024. – Pp. 96-123. – Режим доступу : https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/166749

220. Про зв'язок між вмістами германію та марганцю у вугільному пласті с10в шахти «Сташкова» (Україна) / Ішков Валерій Валерійович, Чернобук Олександр Іванович, Козар Микола Антонович, Дрешпак Олександр Станіславович, Чечель Павло Олегович // The latest technologies in the development of science, business and education : with the Proceedings of the 17th International Scientific and Practical Conference (April 30-May 03, 2024) London, Great Britain. – London, 2024. – Pp. 97-128. – Режим доступу : https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/166809

221. Ішков В. В. Геолого-технологічні особливості Радченківського нафтогазового родовища (Україна) / Ішков Валерій Валерійович, Дрешпак Олександр Станіславович, Чечель Павло Олегович // Modern problems of the environment, youth and the new generation : with the Abstracts of the XVII International Scientific and Practical Conference, April 29-May 01, 2024, Zagreb,

Croatia. – Zagreb, 2024. – Pp. 102-131. – Режим доступу : https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/166810

222. Чернобук О. І. Про зв’язок між германієм та потужністю у вугільному пласту с8в шахти «Західно-Донбаська» (Україна) / Чернобук Олександр Іванович, Ішков Валерій Валерійович, Мандрікевич Василь Миколайович // Modern problems of the environment, youth and the new generation : with the Abstracts of the XVII International Scientific and Practical Conference, April 29-May 01, 2024, Zagreb, Croatia. – Zagreb, 2024. – Pp. 132-160. – Режим доступу : https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/166812

223. Про зв'язок між вмістами германію та кобальту у вугільному пласті с10в шахти «Сташкова» (Україна) / Ішков Валерій Валерійович, Чернобук Олександр Іванович, Козар Микола Антонович, Дрешпак Олександр Станіславович, Чечель Павло Олегович // Modern challenges: trends, problems and prospects development : with the Proceedings of the 18th International Scientific and Practical Conference (May 07-10, 2024) Copenhagen, Denmark. – Copenhagen, 2024. – Pp. 78-110. – Режим доступу : https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/166852

224. Ішков В. В. Геолого-технологічні особливості Розпашнівського нафтогазоконденсатного родовища (Україна) / Ішков Валерій Валерійович, Дрешпак Олександр Станіславович, Чечель Павло Олегович // Actual scientific ideas of the development of the latest technologies : with the Abstracts of the XVIII International Scientific and Practical Conference, May 06-08, 2024, Lisbon, Portugal. –Lisbon, 2024. – Pp. 68-97. – Режим доступу : https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/166853

225. Чернобук О. І. Про статистичний зв'язок між вмістами германію та меркурію у вугільному пласті с10в шахти «Сташкова» (Україна) / Чернобук Олександр Іванович, Ішков Валерій Валерійович, Пащенко Павло Сергійович // Actual scientific ideas of the development of the latest technologies : with the Abstracts of the XVIII International Scientific and Practical Conference, May 06-08, 2024, Lisbon, Portugal. –Lisbon, 2024. – Pp. 98-126. – Режим доступу : https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/166854

226. Ішков В. В. Геолого-технологічні особливості Середняківського нафтогазоконденсатного родовища (Україна) / Ішков Валерій Валерійович, Дрешпак Олександр Станіславович, Чечель Павло Олегович // Introduction of new technologies to improve education : with the Abstracts of the XIX International Scientific and Practical Conference, May 13-15, 2024, Rome, Italy. – Rome, 2024. – Pp. 89-119. – Режим доступу : https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/166865

227. Зв'язок між вмістами германію та нікелю у вугільному пласті с10в шахти «Сташкова» (Україна) / Ішков Валерій Валерійович, Чернобук Олександр Іванович, Козар Микола Антонович, Дрешпак Олександр Станіславович, Чечель Павло Олегович // Creative business management and implementation of new ideas : with the Proceedings of the 19th International Scientific and Practical Conference (May 14- 17, 2024) Tallinn, Estonia. – Tallinn, 2024. – Pp. 74-106. – Режим доступу : https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/166864

228. Чернобук О. І. Про зв'язок між вмістами германію та фтору у вугільному пласті с10в шахти «Сташкова» (Україна) / Чернобук Олександр Іванович, Ішков Валерій Валерійович, Пащенко Павло Сергійович // Introduction of new technologies to improve education : with the Abstracts of the XIX International Scientific and Practical Conference, May 13-15, 2024, Rome, Italy. – Rome, 2024. – Pp. 120-149. – Режим доступу : https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/166866

229. Про статистичний зв'язок між вмістами германію та ванадію у вугільному пласті с10в шахти «Сташкова» (Україна) / Ішков Валерій Валерійович, Чернобук Олександр Іванович, Козар Микола Антонович, Дрешпак Олександр Станіславович, Чечель Павло Олегович // Trends in the development of quality training of future specialists : with the Proceedings of the 20th International Scientific and Practical Conference (May 21-24, 2024) Oslo, Norway. – Oslo, 2024. – Pp. 79-112. – Режим доступу : https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/166930

230. Ішков В. В. Геолого-технологічні особливості Солохівського газоконденсатного родовища (Україна) / Ішков Валерій Валерійович, Дрешпак Олександр Станіславович, Чечель Павло Олегович // Problems of solving global problems of humanity : with the Abstracts of the XX International Scientific and Practical Conference, May 20-22, 2024, Athens, Greece. – Athens, 2024. – Pp. 120-150. – Режим доступу : https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/166934

231. Ішков В. В. Про статистичний зв'язок між вмістами германію та берилію у вугільному пласті с10в шахти «Сташкова» (Україна) / Ішков Валерій Валерійович, Чернобук Олександр Іванович, Пащенко Павло Сергійович // Problems of solving global problems of humanity : with the Abstracts of the XX International Scientific and Practical Conference, May 20-22, 2024, Athens, Greece. – Athens, 2024. – Pp. 151-180. – Режим доступу : https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/166938

232. Ішков В. В. Геолого-технологічні особливості Тростянецького нафтового родовища (Україна) / Ішков Валерій Валерійович, Березняк Олександр Олександрович, Чечель Павло Олегович // Problems with distance learning and ways to solve them : with the Abstracts of the XXV International Scientific and Practical Conference, June 24-26, 2024, Prague, Czech Republic. – Prague, 2024. – Pp. 89-120. – Режим доступу : https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/167221

233. Ішков В. В. Геолого-технологічні особливості Турутинського нафтового родовища (Україна) / Ішков Валерій Валерійович, Березняк Олександр Олександрович, Чечель Павло Олегович // Innovations in modern education: local and global context : with the Abstracts of the XXVI International Scientific and Practical Conference, July 01-03, 2024, Stockholm, Sweden. – Stockholm, 2024. – Pp. 37-68. – Режим доступу : https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/167226

234. Ішков В. В. Геолого-технологічні особливості Хухрянського нафтогазоконденсатного родовища (Україна) / Ішков Валерій Валерійович, Березняк Олена Олександрівна, Чечель Павло Олегович // Scientific research: a paradigm of innovative development of society : with the Abstracts of the XXVII International Scientific and Practical Conference, July 08-10, 2024, Lisbon, Portugal.

– Lisbon, 2024. – Pp. 30-61. – Режим доступу : https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/167297

235. Ішков В. В. Геолого-технологічні особливості Червонозаярського газового родовища (Україна) / Ішков Валерій Валерійович, Березняк Олександр Олександрович, Чечель Павло Олегович // Development of science in the conditions of deepening European integration processes : with the Abstracts of the XXVIII International Scientific and Practical Conference, July 15-17, 2024, Rome, Italy. – Rome, 2024. – Pp. 78-108. – Режим доступу : http://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/167336

ЗВ'ЯЗОК МІЖ ВМІСТАМИ ГЕРМАНІЮ ТА ПОТУЖНІСТЮ ВУГІЛЬНОГО ПЛАСТУ C_5 ШАХТИ «ПАВЛОГРАДСЬКА» (УКРАЇНА)

Ішков Валерій Валерійович
кандидат геолого-мінералогічних наук, доцент
Національний ТУ «Дніпровська політехніка», Україна
старший науковий співробітник
інституту геотехнічної механіки ім. М.С. Полякова НАН України, Україна

Дрешпак Олександр Станіславович
кандидат технічних наук, доцент,
Національний ТУ «Дніпровська політехніка», Україна

Пащенко Павло Сергійович
старший науковий співробітник
інституту геотехнічної механіки ім. М.С. Полякова НАН України, Україна

Вступ. Загальна актуальність дослідження вмісту Ge у вугільних пластах обумовлена можливістю його промислового вилучення та використання в якості цінного попутного компонента [1 - 3].

Останні досягнення. Раніше у вугільних пластах різних геолого-промислових районів Донбасу переважно досліджувалися токсичні та потенційно токсичні елементи [4 - 231]. У той же час, дослідження зв’язку між вмістами Ge та пртужністю (m) вугільного пласту c_5 поля шахти «Павлоградська» раніше не виконувалися.

Мета роботи: полягає у досліджені особливостей зв’язку концентрацій Ge та m вугільного пласту c_5 поля шахти «Павлоградська».

Методика досліджень. Фактологічною основою роботи були результати 83 кількісних спектральних аналізів Ge та визначень m виконаних після 1981р. в центральних сертифікованих лабораторіях виробничих геологорозвідувальних організацій України з матеріалу пластових проб отриманих виробничими і науково-дослідницькими підприємствами і організаціями та особисто авторами.

Результати досліджень. Було виконано аналітичні розрахунки відповідності емпіричних розподілів досліджуваних факторів розподілу Гауса. С цією метою були розраховані критерії Ліллієфорса, Шапіро-Уїлка**,** Колмогорова – Смірнова та згоди хі-квадрат Пірсона**.** У всіх випадках результати розрахунків підтвердили невідповідність досліджуваних вибірок нормальному або логнормальному закону розподілу. Таким чином, для більш реалістичної оцінки центральної тенденції вмістів Ge та m замість значень середнього арифметичного необхідно використовувати медіанні значення. За результатами кореляційного аналізу встановлено дуже тісний зворотній зв'язок між концентраціями Ge та m, при

цьому коефіцієнт кореляції Пірсона дорівнює -0,94. За результатами регресійного аналізу розраховане лінійне рівняння регресії:

$$Ge = 0{,}9087 - 0{,}9381 \cdot m.$$

Висновки. Аналіз виконаних досліджень свідчить про: 1) невідповідність емпіричних вибірок розглянутих характеристик нормальному або логнормальному закону розподілу; 2) фіксується полімодальность розподілу Ge та m; 3) встановлено дуже тісний та зворотній зв'язок між концентраціями Ge та m; 4) розраховане рівняння регресії дозволяє прогнозувати концентрації Ge у вугільному пласті c_5 поля шахти «Павлоградська».

Список літератури

1. Ішков В.В., Козій Є.С., Козар М.А. (2023). Зв'язок між вмістом сірки і меркурію у нафтах з родовищ Дніпровсько-Донецької нафтогазоносної області. The XI International Scientific and Practical Conference «Implementation of modern scientific opinions in practice», March 20 – 21, Bilbao, Spain, pp. 86-93.

2. Чернобук О.І., Ішков В.В., Козій Є.С., Козар М.А., Стрілець О.П. (2023). Зв’язок між германієм та ванадієм у вугільному пласті с8в шахти "Дніпровська". The 11th International scientific and practical conference “Problems of the development of science and the view of society” (March 21 – 24, 2023) Graz, Austria, pp. 93-104.

3. Чернобук О.І., Ішков В.В., Козій Є.С., Пащенко П.С., Дрешпак О.С. (2023). Зв’язок вмістів германію та берилію у вугільному пласті с8в шахти "Дніпровська". The 10th International scientific and practical conference “Modern methods of applying scientific theories” (March 14 – 17, 2023) Lisbon, pp. 95-104.

4. Ішков В.В., Козій Є.С., Козар М.А. (2023). Про зв'язок між вмістом сірки і ванадію у нафтах з родовищ Дніпровсько-Донецької западини. The X International Scientific and Practical Conference «Innovative ways of learning development», March 13 – 15, Varna, Bulgaria, pp. 56-63.

5. Чернобук О.І., Ішков В.В., Козій Є.С., Пащенко П.С., Могиленець В.С. (2023). Зв’язок вмістів германію та мангану у вугільному пласті с10в шахти «Дніпровська». The 9th International scientific and practical conference “Basics of learning the latest theories and methods” (March 07 – 10, 2023) Boston, USA, pp. 107-117.

6. Ішков В.В., Козій Є.С., Козар М.А. (2023). Зв'язок між концентраціями ванадію та вмістом сірки у нафтах з родовищ Дніпровсько-Донецької западини. The IX International Scientific and Practical Conference «Analysis of the problems of science and modern education», March 06 – 08, Prague, Czech Republic, pp. 65-71.

7. Чернобук О.І., Ішков В.В., Козій Є.С., Пащенко П.С., Дрешпак О.С. (2023). Кореляційно-регресійний аналіз вмісту германію з хромом у вугільному пласта с8н шахти "Дніпровська". The 7th International scientific and practical conference “Application of knowledge for the development of science” (February 21 – 24, 2023) Stockholm, Sweden. 2023, pp. 96-106.

8. Чернобук О.І., Ішков В.В., Козій Є.С., Васильченко Н.В., Кузнецова С.С. (2023). Особливості зв’язку між концентраціями германію та нікелю у вугільному пласті с8н шахти "Дніпровська". The 5th International scientific and

practical conference “Prospects of modern science and education” (February 07 – 10, 2023) Stockholm, Sweden. 2023, pp. 129-139.

9. Ішков В.В., Козій Є.С., Озерянська К.Т. (2023). Мінеральний склад дрібних уролітів із колекції професора Баранника С.І. The V International Scientific and Practical Conference «Priority directions of science development», February 06 – 08, Hamburg, Germany, pp. 99-106.

10. Чернобук О.І., Ішков В.В., Козій Є.С., Лобода А.Ю., Нечепорук К.С. (2023). Про особливості зв’язку між концентраціями германію та свинцю у вугільному пласті с8н шахти "Дніпровська". The 3th International scientific and practical conference “Theoretical aspects of education development” (January 24 - 27, 2023) Warsaw, Poland, pp. 119-129.

11.. Ішков В. В. Геолого-технологічні особливості Талалаївського газоконденсатного родовища (Україна) / Ішков Валерій Валерійович, Березняк Олександр Олександрович, Чечель Павло Олегович // Modern technologies among us in the environment : with the Abstracts of the XXIV International Scientific and Practical Conference, June 17-19, 2024, Rome, Italy. – Rome, 2024. – Pp. 112-143.– Режим доступу : https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/167174.

12.. Ішков В. В. Про геолого-технологічні особливості Східно-Харківцівського газоконденсатного родовища (Україна) / Ішков Валерій Валерійович, Березняк Олена Олександрівна, Чечель Павло Олегович // The current state of the organization of scientific activity in the world : with the Abstracts of the XXIII International Scientific and Practical Conference, June 10-12, 2024, Madrid, Spain. – Madrid, 2024. – Pp. 134-165. – Режим доступу :http://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/167107

13. Ішков В.В., Козій Є.С., Чернобук О.І. (2022). Зв'язок між вмістом германію і арсена у вугіллі пласта с7н поля шахти "Тернівська". The IX International Scientific and Practical Conference «Promising ways of solving scientific problems», December 26 – 28, Belgium, Brussels, pp.67-74.

14. Ішков В.В., Козій Є.С., Чернобук О.І., Мандрікевич В.М., Владик Д.В. (2022). Зв'язок германію і свинцю у вугільному пласті с7н поля шахти «Тернівська», Україна. The 14th International scientific and practical conference “Modern stages of scientific research development” (December 27 - 30, 2022) Prague, Czech Republic, pp.132-142.

15. Kozii Ye.S., Ishkov V.V. (2022). Nickel in the oils of the Dnipro-Donetsk basin of Ukraine. Молодь: наука та інновації: матеріали X Міжнародної науково-технічної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених. Дніпро: НТУ «ДП». С. 190-191.

16. Kozii Ye.S., Ishkov V.V. (2022). Germanium in c6 coal seam of Dniprovska mine of Western Donbas of Ukraine. Молодь: наука та інновації: матеріали X Міжнародної науково-технічної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених. Дніпро: НТУ «ДП». С. 188-189.

17. Ішков В.В., Козій Є.С., Чернобук О.І. (2022). Аналіз зв'язку германію і ванадію у вугільному пласті с10в поля шахти «Дніпровська». Сучасні проблеми гірничої геології та геоекології: збірник матеріалів III Міжнародної наукової

конференції (Київ, 29 – 30 листопада 2022 р.). ДУ НЦГГГРІ НАН України, С. 35-40.

18. Ішков В.В., Козій Є.С., Чернобук О.І. (2022). Зв'язок між концентраціями германію і кобальту у вугільному пласті с8н поля шахти «Дніпровська». Сучасні проблеми гірничої геології та геоекології: збірник матеріалів ІІІ Міжнародної наукової конференції (Київ, 29 – 30 листопада 2022 р.). ДУ НЦГГГРІ НАН України, С. 29-34.

19. Ішков В.В., Козій Є.С., Чернобук О.І., Дрешпак О.С., Чечель П.О. (2022). Про зв'язок германію і сірки загальної у вугільному пласті с7н поля шахти «Тернівська», Україна. The 13th International scientific and practical conference “Implementation of modern technologies in science” (December 20 - 23, 2022) Varna, Bulgaria, pp.143-152.

20. Ішков В.В., Козій Є.С., Чернобук О.І. (2022). Зв'язок між вмістом германію і меркурію у вугіллі пласта с7н поля шахти «Тернівська», Україна. The VIII International Scientific and Practical Conference «Science, trends and development methods», December 19 – 21, Tokyo, Japan, pp.88-95.

21. Yerofieiev A.M., Ishkov V.V., Kozii Ye.S., Bartashevskiy S.Ye. (2022). Geochemical features of nickel in the oils of the Dnipro-Donetsk basin. Collection of scientific works "Geotechnical Mechanics". No. 160, pp. 17-28.

22. Ішков В.В., Козій Є.С., Чернобук О.І. (2022). Зв’язок між вмістом германію і сірки загальної у вугіллі пласта с1 поля шахти «Самарська», Україна. The VII International Scientific and Practical Conference «Theoretical methods and improvement of science», December 12 – 14, Bordeaux, France. pp. 81-88.

23. Ішков В.В., Козій Є.С., Чернобук О.І., Козар М.А., Пащенко П.С. (2022). Про просторовий зв'язок германію і мангану у вугільному пласті с1 поля шахти «Самарська», Україна. The 12th International scientific and practical conference “Current challenges, trends and transformations” (December 13 - 16, 2022) Boston, USA. pp. 169-179.

24. Ішков В.В., Козій Є.С., Чернобук О.І., Козар М.А., Стрілець О.П. (2022). Про зв'язок германію і фтору у вугільному пласті с1 поля шахти "Самарська", Україна. Proceedings of the XI International scientific and practical conference “Actual problems of learning and teaching methods”, December 06 - 09, Vienna, Austria. pp. 142-151.

25. Ішков В.В., Козій Є.С., Чернобук О.І. (2022). Зв'язок між вмістом германію і глибиною залягання вугільного пласті с1 поля шахти "Самарська", Україна. The VI International Scientific and Practical Conference «Scientific discussions and solution development», December 05 – 07, Graz, Austria. pp. 103-109.

26. Yerofieiev, A.M., Ishkov, V.V., Kozii, Ye.S., & Bartashevskiy, S.Ye. (2021). Geochemical features of nickel in the oils of the Dnipro-Donetsk basin. Collection of scientific works "Geotechnical Mechanics", 160, 17-30.

27. Ішков, В.В., & Козій, Є.С. (2020). Деякі особливості розподілу берилію у вугільному пласті k5 шахти «Капітальна» Красноармійського геолого-промислового району Донбасу. Вісник ОНУ. Сер.: Географічні та геологічні науки, 25 (1(36)), 214-227.

28. Ішков, В.В., & Козій, Є.С. (2017). Про розподіл токсичних і потенційно токсичних елементів у вугіллі пласта с7н шахти "Павлоградська" Павлоградсько-Петропавлівського геолого-промислового району. Вісн. Київ. нац. ун-ту. Геологія, 79 (4). 59-66.

29. Ішков, В.В., & Козій, Є.С. (2017). Про розподіл токсичних і потенційно токсичних елементів у вугіллі пласта с10в шахти «Дніпровська» Павлоградсько-Петропавлівського геолого-промислового району Донбасу. Збірник наукових праць «Геотехнічна механіка», 133, 213-227.

30. Ішков, В.В., & Козій, Є.С. (2021). Розподіл арсену та ртуті у вугільному пласті k5 шахти "Капітальна", Донбас. Мінералогічний журнал, 43 (4), 73-86.

31. Ишков, В.В., & Козий, Е.С. (2013). Новые данные о распределении токсичных и потенциально токсичных элементов в угле пласта с6н шахты "Терновская" Павлоград-Петропавловского геолого-промышленного района. Збірник наукових праць Національного гірничого університету, 41, С. 201-208.

32. Ишков, В.В., & Козий, Е.С. (2014). О распределении золы, серы, марганца в угле пласта с4 шахты "Самарская" Павлоград-Петропавловского геолого-промышленного района. Збірник наукових праць Національного гірничого університету, 44. С. 178-186.

33. Ишков, В.В., & Козий, Е.С. (2014). О классификации угольных пластов по содержанию токсичных элементов с помощью кластерного анализа. Збірник наукових праць Національного гірничого університету, 45, 209-221.

34. Козій, Є.С., & Ішков, В.В. (2017). Класифікація вугілля основних робочих пластів Павлоградсько-Петропавлівського геолого-промислового району по вмісту токсичних і потенційно токсичних елементів. Зб. наукових праць «Геотехнічна механіка», 136, 74-86.

35. Ishkov, V. V., Kozii Ye. S., & Lozovoi A. L. (2013). Definite peculiarities of toxic and potentially toxic elements distribution in coal seams of Pavlograd-Petropavlovka region. Збірник наукових праць Національного гірничого університету, 42, С. 18-23.

36. Kozar, M.A., Ishkov, V.V., Kozii, Ye.S., & Pashchenko, P.S. (2020). New data about the distri-bution of nickel, lead and chromium in the coal seams of the Donetsk-Makiivka geological and industrial district of the Donbas. Journ. Geol. Geograph. Geoecology, 29(4), 722-730.

37. Ишков В.В. Некоторые особенности распределения свинца и хрома в угле основных рабочих пластов Алмазно-Марьевского геолого-промышленного района. Збірник наукових праць Національного гірничого університету. 2012. № 37. С. 321 - 332.

38. Ишков В.В. Ванадий, хром и никель в угольных пластах Донецко-Макеевского геолого-промышленного района Донбасса. Збірник наукових праць національного гірничого університету. 2010. № 35. С. 17 - 31.

39. Ishkov, V. V. Kozii, Ye. S. (2019). Analysis of the distribution of chrome and mercury in the main coals of the Krasnoarmiiskyi geological and industrial area. Tectonics and Stratigraphy. № 46. pp. 96-104.

40. Ishkov V.V., Kozii Ye.S. (2021). Distribution of arsene and mercury in the coal seam k5 of the Kapitalna mine, Donbas. Mineralogical Journal. № 43(4), pp. 73-86.

41. Ishkov, V.V., Kozar, M.A., Kozii, Ye.S., Bartashevskiy, S.Ye. (2022). Nickel in oil deposits of the Dnipro-Donetsk depression (Ukraine). Problems of science and practice, tasks and ways to solve them. Proceedings of the XXVI International Scientific and Practical Conference. Helsinki, Finland. pp. 25-26

42. Ішков В.В., Козій Є.С., Труфанова М.О. Особливості онтогенезу уролітів жителів Дніпропетровської області. Мінерал. журн. 2020. 42, № 4. С. 50 - 59.

43. Козар М.А., Ішков В.В., Козій Є.С. (2021). Мінеральний склад уролітів мешканців Придніпров'я. Геологічна наука в незалежній Україні: Збірник тез наукової конференції (Київ, 8 - 9 вересня 2021 р.). / НАН України, Інститут геохімії, мінералогії та рудоутворення ім. М.П. Семененка. Київ. С.52 - 55.

44. Barannik C., Ishkov V., Barannik S. Peculiarities of structure and morphogenesis of ureatic stones in residents of developed industrial region. The XX International Scientific and Practical Conference «Problems of science and practice, tasks and ways to solve them», May 24 – 27, 2022, Warsaw, Poland. 874 p. P. 350 - 354.

45. Barannik C., Ichkov V., Molchanov R., Barannik S. Signification pratique des caractéristiques de la composition et de la structure des pierres d'urée chez les résidents de la région industrielle développée. The XXI International Scientific and Practical Conference «Actual priorities of modern science, education and practice», May 31 – 03 June, 2022, Paris, France. 873 p. P. 410 - 414.

46. Ишков В. В., Светличный Э. А., Труфанова М. А. О минеральном составе уролитов жителей города Днепропетровска // Збірник наукових праць НГУ. – 2015. – № 47. – С. 5 – 14.

47. Ишков В. В., Светличный Э. А., Труфанова М. А. Особенности морфологии уролитов жителей города Днепропетровска // Збірник наукових праць Національного гірничого університету. – 2015. – №. 46. – С. 5-10.

48. Козій Є.С., Ішков В.В. (2017). Класифікація вугілля основних робочих пластів Павлоград-Петропавлівського геолого-промислового району за вмістом токсичних та потенційно токсичних елементів. Збірник наукових праць «Геотехнічна механіка». (136), 74 – 86.

49. Ишков, В. В., Сердюк, Е. А., & Слипенький, Е. В. (2003). Особенности применения методов кластерного анализа для классификации угольных пластов по содержанию токсичных и потенциально токсичных элементов (на примере Красноармейского геолого-промышленного района). Сборник научных трудов НГУ, (19), 5-16.

50. Ishkov V.V., Koziy E.S., Lozovoi A.L. (2013). Definite peculiarities of toxic and potentially toxic elements distribution in coal seams of Pavlograd-Petropavlovka region. Collection of scientific works of NMU, (42), 18-23.

51. Ишков В.В., Козий Е.С. (2013). Новые данные о распределении токсичных и потенциально токсичных элементов в угле пласта с6н шахты «Терновская» Павлоград-Петропавловского геолого-промышленного района. Збірник наукових праць НГУ. (41), 201-208.

52. Ишков В.В., Козий Е.С. (2014). О распределении золы, серы, марганца в угле пласта с4 шахты «Самарская» Павлоград-Петропавловского геолого-промышленного района. Збірник наукових праць НГУ. (44), 178-186.

53. Ишков В.В., Козий Е.С. (2014). О классификации угольных пластов по содержанию токсичных элементов с помощью кластерного анализа. Збірник наукових праць НГУ. (45), 209-221.

54. Ишков, В. В. (2009). Кобальт и ванадий в угле основных рабочих пластов Алмазно-Марьевского геолого-промышленного района Донбасса. Науковий вісник НГУ, (10), 48-53.

55. Ишков В.В., Нагорный В.Н. (2005). О закономерностях накопления ртути в угольных пластах Красноармейского геолого-промышленного района. Науковий вісник Національної гірничої академії України, (2), 84-88.

56. Ишков В.В. Мышьяк и фтор в угольных пластах Лисичанского геолого-промышленного района // Збірник наукових праць Національного гірничого університету № 33, т. 1. - Днепропетровск, 2009. – С. 5 - 16.

57. Ішков В.В., Козій Є.С. Розподіл ртуті у вугільному пласті с7н поля шахти «Павлоградська» / Наукові праці Донецького національного технічного університету, Серія: «Гірничо-геологічна». 2020. №1 (23) - 2(24). – С. 26 - 33.

58. Козар М.А., Ішков В.В., Козій Є.С., Стрєльник Ю.В. Токсичні елементи мінеральної та органічної складової вугілля нижнього карбону Західного Донбасу / Геологічна наука в незалежній Україні: Збірник тез наукової конференції Ін-ту геохімії, мінералогії та рудоутворення ім. М.П. Семененка НАН України. 2021. – С.55 - 58.

59. Ишков В.В., Козий Е.С. Накопление Co и Mn на примере пласта С5 Западного Донбасса как результат их миграции из кор выветривания Украинского кристаллического щита / Материалы XVI Международного совещания по геологии россыпей и месторождений кор выветривания «Россыпи и месторождения кор выветривания XXI века: задачи, проблемы, решения». 2021. – С. 160 - 162.

60. Ішков В.В., Козій Є.С., Стрєльник Ю.В. Результати досліджень розподілу кобальту у вугільному пласті k5 поля ВП «шахта «Капітальна» / Збірник праць Всеукраїнської конференції «Від мінералогії і геогнозії до геохімії, петрології, геології та геофізики: фундаментальні і прикладні тренди XXI століття» (MinGeoIntegration XXI). 2021. – С. 178 - 181.

61. Ішков В.В., Козій Є.С. Аналіз поширення хрому і ртуті в основних вугільних пластах Красноармійського геолого-промислового району / Вид-во ІГН НАН України. Серія тектоніка і стратиграфія. 2019. № 46. – С. 96 - 104.

62. Ішков В.В., Козій Є.С. Деякі особливості розподілу берилію у вугільному пласті k5 шахти «Капітальна» Красноармійського геолого-промислового району Донбасу / Вісник ОНУ. Сер.: Географічні та геологічні науки. 2020. Т. 25, вип. 1(36). – С. 214 - 227.

63. New data about the distribution of nickel, lead and chromium in the coal seams of the Donetsk - Makiivka geological and industrial district of the Donbas / Kozar M.A.,

Ishkov V.V., Kozii Ye.S., Pashchenko P.S. / Journ. Geol. Geograph. Geoecology. 2020. № 29(4). pp. 722 - 730.

64. Ішков В.В., Козій Є.С. Особливості розподілу свинцю у вугільних пластах Донецько-Макіївського геолого-промислового району Донбасу / Вид-во ІГН НАН України, Серія тектоніка і стратиграфія. 2020. № 47. – С. 77 - 90.

65. Ішков, В.В., Козій, Є.С. Розподіл арсену та ртуті у вугільному пласті k5 шахти "Капітальна", Донбас / Мінерал. журн. 2021. Вип. 43, № 4. – С. 73 - 86.

66. Ішков В. В. Проблеми геохімії «малих» і токсичних елементів у вугіллі України // Наук. вісник НГА України. - № 1. – Дніпропетровськ, НГАУ, 1999. – С. 128 – 132.

67. Ишков В.В., Лозовой А.Л. О закономерностях распределения токсичных и потенциально токсичных элементов в угольных пластах Павлоград – Петропавловского района // Наук. вісник НГА України. - № 2. –Дніпропетровськ, НГАУ, 2001. – С. 57 – 61.

68. Ishkov V., Kozii Ye. (2020). Distribution of mercury in coal seam c7н of Pavlohradska mine field. Scientific Papers of DONNTU Series: “The Mining and Geology”. № 1(23)-2(24), pp. 26-33.

69. Ishkov V.V., Koziy E.S. (2017). About peculiarities of distribution of toxic and potentially toxic elements in the coal of the layer c10в of the Dneprovskaya mine of Pavlogradsko-Petropavlovskiy geological and industrial district of Donbass. Collection of scientific works "Geotechnical Mechanics". № 133, pp. 213-227.

70. Ishkov V.V., Kozii Ye.S. (2020). Peculiarities of lead distribution in coal seams of Donetsk-Makiivka geological and industrial area of Donbas. Tectonics and Stratigraphy. № 47, pp. 77 - 90.

71. Ishkov, V. V. Kozii, Ye. S. (2019). Analysis of the distribution of chrome and mercury in the main coals of the Krasnoarmiiskyi geological and industrial area. Tectonics and Stratigraphy. No. 46. pp. 96-104.

72. Ishkov V.V., Kozii Ye.S. (2021). Distribution of arsene and mercury in the coal seam k5 of the Kapitalna mine, Donbas. Mineralogical Journal. № 43(4), pp. 73-86.

73. Ishkov, V.V., Kozar, M.A., Kozii, Ye.S., Bartashevskiy, S.Ye. (2022). Nickel in oil deposits of the Dnipro-Donetsk depression (Ukraine). Problems of science and practice, tasks and ways to solve them. Proceedings of the XXVI International Scientific and Practical Conference. Helsinki, Finland. pp. 25-26.

74. Ишков В. В., Чернобук А. И., Михальчонок Д. Я. О распределении бериллия, фтора, ванадия, свинца и хрома в продуктах и отходах обогащения Краснолиманской ЦОФ // Науковий вісник НГАУ. – 2001. – №. 4. – С. 89-90.

75. Ишков В.В. Некоторые особенности распределения свинца и хрома в угле основных рабочих пластов Алмазно-Марьевского геолого-промышленного района. Збірник наукових праць Національного гірничого університету. 2012. № 37. С. 321 - 332.

76. Ішков В.В., Козій Є.С., Клименко А.Г. (2021). Особливості розподілу германію у вугільному пласті c1 шахти «Дніпровська». Проблеми розвитку гірничо-промислових районів: матеріали IV-ї міжнародної науково-технічної конференції. ДонНТУ. С. 42 – 50.

77. Єрофєєв А.М., Ішков В.В., Козій Є.С. (2021). Застосування методів кластерізації до родовищ нафти за вмістом ванадію. Проблеми розвитку гірничо-промислових районів: матеріали IV-ї міжнародної науково-технічної конференції. ДонНТУ. С. 23 - 28.

78. Широков О.З., Сафронов І.Л. Ішков В.В., Козій Є.С. (2020). Основи методики прогнозу стійкості вуглевміщуючих порід по комплексу геолого-геофізичних методів. Проблеми розвитку гірничо-промислових районів: матеріали II-ї міжнародної науково-технічної конференції. ДонНТУ. С. 16 – 24.

79. Ішков В.В., Козій Є.С., Найден К.В., Сливний С.О. (2020). Деякі особливості розподілу миш'яку у вугільному пласті с8в поля шахти «Західно-Донбаська». Проблеми розвитку гірничо-промислових районів: матеріали II-ї міжнародної науково-технічної конференції. ДонНТУ. – С. 91 – 94.

80. Ішков В.В., Козій Є.С., Івінська В.О., Снігур А.Д. (2020). Про розподіл берилію у вугільному пласті k5 поля шахти «Капітальна» Проблеми розвитку гірничо-промислових районів: матеріали II-ї міжнародної науково-технічної конференції. ДонНТУ. – С. 73 – 77.

81. Ишков В. В. Новые данные о мышьяке в угольных пластах Лисичанского геолого-промышленного района Донбасса // Збірник наукових праць Національного гірничого університету. – 2013. – №. 40. – С. 19-25.

82. Ишков В. В. Особенности распределения свинца, хрома и никеля в углях основных рабочих пластов Донецко-Макеевского геолого-промышленного района Донбасса // Збірник наукових праць Національного гірничого університету. – 2012. – №. 39. – С. 276-282.

83. Ишков В. В. Новые данные о распределении ртути, мышьяка, берилия и фтора в угле основных рабочих пластов Павлоград-Петропавловского геолого-промышленного района // Збірник наукових праць Національного гірничого університету. – 2012. – №. 38. – С. 19-27.

84. Ишков, В. В. (2010). Мышьяк в углях Лисичанского и Красноармейского геолого-промышленных районов Донбасса. Збірник наукових праць Національного гірничого університету, (35 (2)), 261-271.

85. Нагорный Ю. Н., Сафронов И. Л., Ишков В. В. Оценка и подсчет запасов угля в расщепляющихся и весьма сближенных пластах Львовско-Волынского басейна // Горный информационно-аналитический бюллетень (научно-технический журнал). – 1999. – №. 7. – С. 174.

86. Нагорный Ю. Н., Сафронов И. Л., Ишков В. В. Закономерности угленакопления в карбоне юго-восточной части Днепрово-Донецкой впадины // Горный информационно-аналитический бюллетень (научно-технический журнал). – 1999. – №. 7. – С. 175-179.

87. Кореляційно-регресійний аналіз вмісту германію з хромом у вугільному пласта с8н шахти «Дніпровська» / Чернобук Олександр Іванович, Ішков Валерій Валерійович, Козій Євген Сергійович, Пащенко Павло Сергійович, Дрешпак Олександр Станіславович // Application of knowledge for the development of science : with the Proceedings of the 7th International scientific and practical

conference (February 21 – 24, 2023) Stockholm, Sweden. – Stockholm, 2023. – Pp. 96 - 106.

88. Complex determination of the identification of urinary stones in patients residents of the industrial region / Barannyk Kostyantyn, Balalaev Oleksandr, Ishkov Valeriy, Molchanov Robert, Barannyk Serhiy // Міжнародний науковий журнал «Грааль науки»: за матеріалами V Міжнародної науково-практичної конференції «Scientific researches and methods of their carrying out: world experience and domestic realities» (ГО «Європейська наукова платформа» (Вінниця, Україна), ТОВ «International Centre Corporative Management» (Відень, Австрія), 17 лютого 2023 р.). – Вінниця, Відень, 2023. – №24. – С. 669-676.

89. Козій Є. С. Особливості зв’язку між вмістом кобальту і германію у вугільному пласті с8н шахти «Дніпровська» Західного Донбасу / Є.С. Козій, В.В. Ішков, О.І. Чернобук // Гірнича геологія та геоекологія. – Київ, 2022. – №1 (4). – С. 16-23.

90. Зв’язок вмістів германію та берилію у вугільному пласті с8в шахти «Дніпровська» / Чернобук Олександр Іванович, Ішков Валерій Валерійович, Козій Євген Сергійович, Пащенко Павло Сергійович, Дрешпак Олександр Станіславович // Modern methods of applying scientific theories : with the Proceedings of the 10th International scientific and practical conference (March 14 – 17, 2023) Lisbon, Portugal. – . Lisbon, 2023. – Pp. 95-104.

91. Ішков В.В. Аналіз взаємозв'язку концентрацій ванадію і германію у вугільному пласті С10В шахти «Дніпровська» Західного Донбасу / В. В. Ішков, Є. С. Козій, О. І. Чернобук // Гірнича геологія та геоекологія. – 2022. – №2 (5). – С. 19-26.

92. Зв’язок вмістів германію та мангану у вугільному пласті с10в шахти «Дніпровська» / Чернобук Олександр Іванович, Ішков Валерій Валерійович, Козій Євген Сергійович, Пащенко Павло Сергійович, Могиленець Валерія Сергіївна // Basics of learning the latest theories and methods : with the Proceedings of the 9th International Scientific and Practical Conference, (March 07 – 10, 2023) Boston, USA. – Boston, 2023. – P. 107-117.

93. Ішков В. В. Зв'язок між концентраціями ванадію та вмістом сірки у нафтах з родовищ Дніпровсько-Донецької западини / Ішков Валерій Валерійович, Козій Євген Сергійович, Козар Микола Антонович // Analysis of the problems of science and modern education : with the Proceedings of the IX International Scientific and Practical Conference, March 06 – 08, Prague, Czech Republic. – Prague, 2023. – P. 65-71.

94. Зв’язок вмістів германію та берилію у вугільному пласті С8в шахти «Дніпровська» / Чернобук Олександр Іванович, Ішков Валерій Валерійович, Козій Євген Сергійович, Пащенко Павло Сергійович, Дрешпак Олександр Станіславович // Modern methods of applying scientific theories : with the Proceedings of the 10th International scientific and practical conference (March 14 – 17, 2023) Lisbon, Portugal. – Lisbon, 2023. – Pp. 95-104.

95. Чернобук О.І. Про особливості зв’язку між концентраціями германію та свинцю у вугільному пласті с8н шахти «Дніпровська» / Чернобук О.І., Ішков В.В.,

Козій Є.С., Лобода А.Ю., Нечепорук К.С. // Theoretical aspects of education development : the 3th International scientific and practical conference (January 24 - 27, 2023) Warsaw, Poland. – Warsaw, 2023. – Pp. 119 - 129.

96. Ішков В.В., Козій Є.С., Козар М.А. (2023). Розробка класифікацій родовищ нафти за вмістом металів (на прикладі Дніпровсько-Донецької западини). Мінеральні ресурси України. № 1. С. 23-34.

97. Ішков В. В. Про зв'язок між загальним вмістом металів і парафінів у нафтах з родовищ Дніпровсько-Донецької западини / Ішков В.В., Козій Є.С., Козар М.А. // Goal and the role of world science in life : with the Proceedings of the XII International Scientific and Practical Conference, March 27 – 29, Stockholm, Sweden. – Stockholm, 2023. – P. 52-61.

98. Features of the structure of urate urolithiasis in inhabitants of an industrially developed region / Barannyk Kostyantyn, Ishkov Valeriy, Molchanov Robert, Barannyk Serhiy // Current issues of science, prospects and challenges: collection of scientific papers «SCIENTIA» with Proceedings of the IV International Scientific and Theoretical Conference, May 5, 2023, Sydney, Australia. – Sydney, 2023. – Pp. 171-174.

99. Про зв’язок між германієм та кобальтом у вугільному пласті с6н шахти «Тернівська» / Чернобук Олександр Іванович, Ішков Валерій Валерійович, Козій Євген Сергійович, Козар Микола Антонович, Дрешпак Олександр Станіславович // System analysis and intelligent systems for management : with the Proceedings of the 17th International Scientific and Practical Conference, (May 02 – 05, 2023) Ankara, Turkey. – Ankara, 2023. – Pp. 99 – 111.

100. Про зв’язок між германієм та миш’яку у вугільному пласті с4 шахти «Самарська» / Чернобук Олександр Іванович, Ішков Валерій Валерійович, Козій Євген Сергійович, Козар Микола Антонович, Дрешпак Олександр Станіславович // The influence of society on the development of science and the invention of new methods : with the Proceedings of the 23th International Scientific and Practical Conference, (June 13 – 16, 2023) Prague, Czech Republic. – Prague, 2023. – Pp. 103 – 115.

101. Зв’язок між германієм та берилієм у вугільному пласті с4 шахти «Самарська» / Чернобук О. І., Ішков В. В., Козій Є. С., Козар М. А., Дрешпак О. С. // Modern theories and improvement of world methods : with the Proceedings of the 22th International Scientific and Practical Conference, (June 06 – 09, 2023) Helsinki, Finland. – Helsinki, 2023. – Pp. 116 – 129. – URL: https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/163537

102. Про зв’язок між концентрацією германію і вмістом токсичних елементів та сірки загальної у вугільному пласті с8н шахти «Дніпровська» / В. В. Ішков, Є. С. Козій, О. І. Чернобук, М. А. Козар, О. С. Дрешпак // Національний гірничий університет. Збірник наукових праць. – Дніпро : НТУ «Дніпровська політехніка», 2022. – № 71. – С. 145-159. – URL: http://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/163619

103. Про зв’язок між германієм та сіркою у вугільному пласті с7н шахти «Тернівська» / Чернобук О. І., Ішков В. В., Козій Є. С., Козар М. А., Дрешпак О. С. // Theoretical foundations of scientists and modern opinions regarding the

implementation of modern trends : with the Proceedings of the 25th International Scientific and Practical Conference, (June 27-30, 2023) San Francisco, USA. – San Francisco, 2023. – Pp. 102 – 114. – URL: https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/163797

104. Про зв'язок між германієм та зольністю у вугільному пласті с7н шахти «Тернівська» / Чернобук О. І., Ішков В. В., Козій Є. С., Козар М. А., Дрешпак О. С. // Scientific trends and ways of solving modern problems : with the Proceedings of the 26th International Scientific and Practical Conference, (July 04-07, 2023) La Rochelle, France. – La Rochelle, 2023. – Pp. 74 – 87. – URL: https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/163995

105. Пащенко П. С. Про особливості гірничо-геологічної будови Львівсько-Волинського вугільного басейну / Пащенко П. С., Ішков В. В., Дрешпак О. С. // Modernity and scientific youth trends : with the Abstracts of XXVI International Scientific and Practical Conference, July 03-05, Hamburg, Germany. – Hamburg, 2023. – Pp. 47-58. – URL: https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/163996

106. Особливості зв'язку концентрацій германію із вмістом токсичних елементів й сірки загальної у вугільному пласті с5в шахти «Тернівська» / О. І. Чернобук, В. В. Ішков,Є. С. Козій, М. А. Козар, О. С. Дрешпак // Наукові праці Донецького національного технічного університету. Серія: «Гірничо-геологічна». – Покровськ, 2023. – №1 (29). – С. 14-23. – URL: https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/163998

107. Пащенко П. С. Прогноз малоамплітудної дислокованості вугільних пластів за допомогою карт локальних структур / Пащенко Павло Сергійович, Ішков Валерій Валерійович, Дрешпак Олександр Станіславович // Promising ways of improving science and scientific solutions : with the Proceedings of the XXV International Scientific and Practical Conference, June 26-28, Warsaw, Poland. – Warsaw, 2023. – Pp. 47-58. – URL: https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/163794

108. Про зв'язок між германієм та ртуттю у вугільному пласті с5 шахти «Благодатна» / Чернобук Олександр Іванович, Ішков Валерій Валерійович, Козій Євген Сергійович, Козар Микола Антонович, Дрешпак Олександр Станіславович // Trends of young scientists regarding the development of science : with the Proceedings of the 27th International Scientific and Practical Conference, (July 11-14, 2023) Edmonton, Canada. – Edmonton, 2023. – Pp. 61-74. – URL: https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/164142

109. Пащенко П. С. Про експрес метод напівкількісної оцінки загальної тріщинуватості вуглевмісних порід / Пащенко Павло Сергійович, Ішков Валерій Валерійович, Дрешпак Олександр Станіславович // Current, modern and new ways of improving scientific solutions : with the Abstracts of XXVII International Scientific and Practical Conference, July 10-12, Florence, Italy. – Florence, 2023. – Pp. 38-49. – URL: https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/164145

110. Ішков В.В., Козій Є.С. Розподіл арсену та ртуті у вугільному пласті k5 шахти «Капітальна», Донбас. Мінералогічний журнал, 2021. Том 43, №4. С. 73 – 86. – URL: https://doi.org/10.15407/mineraljournal.43.04.073

111. Про зв’язок між германієм та сіркою у вугільному пласті с4 шахти «Самарська» / Чернобук Олександр Іванович, Ішков Валерій Валерійович, Козій Євген Сергійович, Козар Микола Антонович, Дрешпак Олександр Станіславович // Information and innovative technologies in education in modern conditions : with the Proceedings of the 24th International Scientific and Practical Conference, (June 20 – 23, 2023) Varna, Bulgaria. – Varna, 2023. – Pp. 91 – 103. – URL: https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/163719

112. Зв’язок між германієм та берилієм у вугільному пласті с4 шахти «Самарська» / Чернобук Олександр Іванович, Ішков Валерій Валерійович, Козій Євген Сергійович, Козар Микола Антонович, Дрешпак Олександр Станіславович // Modern theories and improvement of world methods : with the Proceedings of the 22th International Scientific and Practical Conference, (June 06 – 09, 2023) Helsinki, Finland. – Helsinki, 2023. – Pp. 116 – 129. URL: https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/163537

113. Дрешпак О. С. Деякі актуальні питання розвитку вугезбагачовальної галузі України / Дрешпак Олександр Станіславович, Ішков Валерій Валерійович, Козар Микола Антонович // Unusual methods of development of science and thoughts : with the Proceedings of the XXVIII International Scientific and Practical Conference, July 17 – 19, Madrid, Spain. – Madrid, 2023. – Pp. 49-60. URL: http://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/164236

114. Ішков , В., Козій, Є. С. ., & Козар, М. А. . (2023). ОСОБЛИВОСТІ ГЕОХІМІЇ АЛЮМІНІЮ У НАФТАХ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ РОДОВИЩ ДНІПРОВСЬКО-ДОНЕЦЬКОЇ ЗАПАДИНИ ЗА ЙОГО ВМІСТОМ. Вісник Одеського національного університету. Географічні та геологічні науки, 28 (1 (42), 131 – 147. URL: https://visgeo.onu.edu.ua/article/view/282244

115. Козар М. А. Основні фактори, що впливають на стійкість капітальних гірничих виробок вугільних шахт Західного Донбасу / Козар Микола Антонович, Ішков Валерій Валерійович, Дрешпак Олександр Станіславович // The role of society in the development of scientific ideas : with the Abstracts of XXIX International Scientific and Practical Conference, July 24 – 26, Prague, Czech Republic. – Prague, 2023. – Pp. 45-57. URL: https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/164406

116. Залежність між германієм та хромом у вугільному пласті с5 шахти «Благодатна» / Чернобук Олександр Іванович, Ішков Валерій Валерійович, Козій Євген Сергійович, Козар Микола Антонович, Дрешпак Олександр Станіславович // Modern scientific trends and youth development : with the Proceedings of the 28th International Scientific and Practical Conference, (July 25 – 28, 2023) Warsaw, Poland. – Warsaw, 2023. – Pp. 100-114. – URL: https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/164408

117. Зв'язок між вмістами германію та свинцю вугільного пласту с1 шахти «Благодатна» / Чернобук Олександр Іванович, Ішков Валерій Валерійович, Дрешпак Олександр Станіславович, Пащенко Павло Сергійович, Стрілець Олександр Петрович // Modern scientific technologies and solutions of scientists to create the latest ideas : with the Proceedings of the 33th International Scientific and

Practical Conference, (August 22-25, 2023) London, Great Britain. – London, 2023. – Pp. 101-115. – URL: https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/164427

118. Деякі особливості геологічної структури Горішнє-Плавнинсько-Лавриківської ділянки надр (Україна) / Ішков Валерій Валерійович, Дрешпак Олександр Станіславович, Чечель Павло Олегович, Козар Микола Антонович, Пащенко Павло Сергійович // Modern scientific technologies and solutions of scientists to create the latest ideas : with the Proceedings of the 33th International Scientific and Practical Conference, (August 22-25, 2023) London, Great Britain. – London, 2023. – Pp. 85-100. – URL: https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/164426

119. Ішков В. В. Деякі основні особливості складу та будови залізістих кварцитів Горішнє-Плавнинсько-Лавриківської ділянки(Україна)/ Ішков Валерій Валерійович, Козар Микола Антонович, Дрешпак Олександр Станіславович // World trends, realities and modern problems: with the Abstracts of XXXIII International Scientific and Practical Conference, August 21-23, 2023, Helsinki, Finland. – Helsinki, 2023. – Pp. 33-46. – URL: https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/164424

120. Козар М. А. Особливості ендогенної тріщинуватості вапняків вугленосної товщі Донбасу / Козар Микола Антонович, Ішков Валерій Валерійович, Дрешпак Олександр Станіславович // Modernity and current problems of society regarding the development of science : with the Abstracts of XXX International Scientific and Practical Conference, July 31-August 02, Graz, Austria. – Graz, 2023. – Pp. 56-68. – URL: https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/164409

121. Про залежність між германієм та нікелем у вугільному пласті с5 шахти «Благодатна» / Чернобук Олександр Іванович, Ішков Валерій Валерійович, Козій Євген Сергійович, Козар Микола Антонович, Дрешпак Олександр Станіславович // Trends and modern methods of improving scientific ideas : with the Proceedings of the 30th International Scientific and Practical Conference, (August 01-04, 2023) Melbourne, Australia. – Melbourne, 2023. – Pp. 41-55. – URL: https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/164411

122. Ішков В. В. Особливості ендогенної тріщинуватості пісковиків вугленосної товщі Донбасу / Ішков Валерій Валерійович, Козар Микола Антонович, Дрешпак Олександр Станіславович // Technologies, ideas and ways of learning development in modern conditions : with the Abstracts of XXX International Scientific and Practical Conference, August 07-09, 2023, Munich, Germany. – Munich, 2023. – Pp. 55-68. – URL: https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/164413

123. Про статистичну залежність між германієм та кобальтом у вугільному пласті с5 шахти «Благодатна» / Чернобук Олександр Іванович, Ішков Валерій Валерійович, Козар Микола Антонович, Дрешпак Олександр Станіславович, Чечель Павло Олегович // Science, worldview and modern youth : with the Proceedings of the 31th International Scientific and Practical Conference, (August 08-11, 2023) San Francisco, USA. – San Francisco, 2023. – Pp. 57-71. – URL: https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/164412

124. Особливості загального вмісту металів у нафтах родовищ Дніпровсько-Донецької западини /В. В. Ішков, Є. С. Козій, М. А. Козар, А. М. Єрофєєв, С. Є.

Барташевський, О. С. Дрешпак // Національний гірничий університет. Збірник наукових праць. – Дніпро : НТУ «Дніпровська політехніка», 2023. – № 72. – С. 98-114. – URL: http://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/164419

125. Ішков В. В. Особливості геохімії алюмінію у нафтах та класифікація родовищ Дніпровсько-Донецької западини за його вмістом / В. В. Ішков, Є. С. Козій, М. А. Козар // Вісник ОНУ. Сер.: Географічні тагеологічні науки. – 2023. – Т. 28. – Вип. 1 (42). – С. 131-147. – URL: https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/164422

126. Про зв'язок між вмістами германію та потужністю вугільного пласту с1 шахти «Благодатна» / Чернобук Олександр Іванович, Ішков Валерій Валерійович, Козар Микола Антонович, Дрешпак Олександр Станіславович, Мандрікевич Василь Миколаєвич // Technologies for the development of modern ideas and opinions regarding world trends : with the Proceedings of the 32th International Scientific and Practical Conference, (August 15-18, 2023) Vancouver, Canada. – Vancouver, 2023. – Pp. 78-92. – URL: https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/164421

127. Ішков В. В. Особливості ендогенної тріщинуватості алевролітів вугленосної товщі Донбасу / Ішков Валерій Валерійович, Козар Микола Антонович, Дрешпак Олександр Станіславович // Science, modern trends and society : with the Abstracts of XXXII International Scientific and Practical Conference, August 14-16, 2023, Bilbao, Spain. – Bilbao, 2023. – Pp. 45-58. – URL: https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/164416

128. Особливості гранітоїдів демуринського комплексу західній частині Середньопридніпровського мегаблока (Україна) / Ішков Валерій Валерійович, Дрешпак Олександр Станіславович, Козар Микола Антонович, Пащенко Павло Сергійович, Чечель Павло Олегович // Modern methods of solving scientific problems of reality : with the Proceedings of the 35th International Scientific and Practical Conference, (September 05-08, 2023) Varna, Bulgaria. – Varna, 2023. – Pp. 21-37. – URL: https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/164437

129. Зв'язок між вмістами германію та ванадію у вугільному пласті с1 шахти «Благодатна» / Чернобук Олександр Іванович, Ішков Валерій Валерійович, Дрешпак Олександр Станіславович, Пащенко Павло Сергійович, Барташевський Станіслав Євгенович // Modern methods of solving scientific problems of reality : with the Proceedings of the 35th International Scientific and Practical Conference, (September 05-08, 2023) Varna, Bulgaria. – Varna, 2023. – Pp. 38-53. – URL: https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/164439

130. Ішков В. В. Особливості будови кори вивітрювання кристалічних порід в межах Горішнє-Плавнинсько-Лавриківського родовища залізистих кварцитів / Ішков Валерій Валерійович, Дрешпак Олександр Станіславович, Чечель Павло Олегович // Scientists and modern theoretical ideas : with the Abstracts of XXXV International Scientific and Practical Conference, September 04-06, 2023, Haifa, Israel. – Haifa, 2023. – Pp. 32-45. – URL: https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/164440

131. Ішков В. В. Особливості регіонального метаморфізму порід криворізької серії у Кременчуцькому районі Криворізько-Кременчуцької структурно-

формаційної зони / Ішков Валерій Валерійович, Дрешпак Олександр Станіславович, Чечель Павло Олегович // Current and youth ways of solving the problems of world science: with the Abstracts of XXXIV International Scientific and Practical Conference, August 28-30, 2023, Florence, Italy. – Florence, 2023. – Pp. 29-42. – URL: https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/164428

132. Ішков В. В. Деякі особливості первиної (ендогеної) тріщинуватості аргілітів вугленосної товщі Донбасу / Ішков Валерій Валерійович, Козар Микола Антонович, Пащенко Павло Сергійович // Current and youth ways of solving the problems of world science: with the Abstracts of XXXIV International Scientific and Practical Conference, August 28-30, 2023, Florence, Italy. – Florence, 2023. – Pp. 43-55. – URL: https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/164429

133. Петрографічні особливості підсвіти К22 Горішнє-Плавнинсько-Лавриківської ділянки надр (Україна) / Ішков Валерій Валерійович, Дрешпак Олександр Станіславович, Козар Микола Антонович, Чечель Павло Олегович, Пащенко Павло Сергійович // Science, latest trends, modern problems and improvement of theories : with the Proceedings of the 34th International Scientific and Practical Conference, (August 29 – September 01, 2023) Warsaw, Poland. – Warsaw, 2023. – Pp. 54-69. – URL: https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/164433

134. Зв'язок міжвмістами германію та хрому у вугільному пласті с1 шахти «Благодатна» / Чернобук Олександр Іванович, Ішков Валерій Валерійович, Дрешпак Олександр Станіславович, Пащенко Павло Сергійович, Стрілець Олександр Петрович // Science, latest trends, modern problems and improvement of theories : with the Proceedings of the 34th International Scientific and Practical Conference, (August 29 – September 01, 2023) Warsaw, Poland. – Warsaw, 2023. – Pp. 70-84. – URL: https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/164435

135. Ішков В. В. Деякі особливості складу та будови неоархейського дайкового комплексу Середньопридніпровського мегаблоку / Ішков Валерій Валерійович, Козар Микола Антонович, Пащенко Павло Сергійович // Modern problems and the latest theories of development : with the Abstracts of XXXVI International Scientific and Practical Conference, September 11-13, 2023, Munich, Germany. – Munich, 2023. – Pp. 72-86. – URL: https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/164477

136. Ішков В. В. Деякі особливості будови та складу порід кіровоградського комплексу (Україна) / Ішков Валерій Валерійович, Дрешпак Олександр Станіславович, Чечель Павло Олегович // Modern problems and the latest theories of development : with the Abstracts of XXXVI International Scientific and Practical Conference, September 11-13, 2023, Munich, Germany. – Munich, 2023. – Pp. 57-71. – URL: https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/164464

137. Про зв'язок між вмістами германію та нікелю у вугільному пласті с1 шахти «Благодатна» / Чернобук Олександр Іванович, Ішков Валерій Валерійович, Дрешпак Олександр Станіславович, Пащенко Павло Сергійович, Барташевський Станіслав Євгенович // Current trends in the development of youth theories : with the Proceedings of the 36th International Scientific and Practical Conference, (September

12-15, 2023) Ankara, Turkey. – Ankara, 2023. – Pp. 63-81. – URL: https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/164488

138. Деякі особливості мінералоутворення у залізістих породах надрудної товщі Горішнє-Плавнинсько-Лавриківського родовища (Україна) / Ішков Валерій Валерійович, Дрешпак Олександр Станіславович, Козар Микола Антонович, Пащенко Павло Сергійович, Чечель Павло Олегович // Current trends in the development of youth theories : with the Proceedings of the 36th International Scientific and Practical Conference, (September 12 – 15, 2023) Ankara, Turkey. – Ankara, 2023. – Pp. 44-62. – URL:https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/164484

139. Зв'язок між вмістами германію та кобальту у вугільному пласті с1 шахти «Благодатна» / Чернобук Олександр Іванович, Ішков Валерій Валерійович, Дрешпак Олександр Станіславович, Пащенко Павло Сергійович, Барташевський Станіслав Євгенович // Distance learning in modern conditions and new technologies with the Proceedings of the Ist International Scientific and Practical Conference, (September 19-22, 2023) Stockholm, Sweden. – Stockholm, 2023. – Pp. 78-97. – URL:https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/164863

140. Якісна характеристика гранітів та мігматитів Горішнє-Плавнинсько-Лавриківської ділянки (Україна) / Ішков Валерій Валерійович, Дрешпак Олександр Станіславович,Пащенко Павло Сергійович, Стрілець Олександр Петрович, Чечель Павло Олегович // Distance learning in modern conditions and new technologies with the Proceedings of the Ist International Scientific and Practical Conference, (September 19-22, 2023) Stockholm, Sweden. – Stockholm, 2023. – Pp. 58-77. – URL:https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/164821

141. Ішков В. В. Якісна характеристика амфіболітів Горішнє-Плавнинсько-Лавриківської ділянки (Україна) / Ішков Валерій Валерійович, Пащенко Павло Сергійович, Лозовий Андрій Леонідович // New ways of creating scientific ideas for implementation : with the Abstracts of I International Scientific and Practical Conference, September 18-20, 2023, Varna, Bulgaria. – Varna, 2023. – Pp. 49-65. – URL:https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/164645

142. Про особливості розподілу та зв'язку германію з нікелем та берилієм у вугільному пласті с1 шахти «Дніпровська» / О. І. Чернобук, В. В. Ішков, Є. С. Козій, О. С. Дрешпак, М. А. Козар // Технології і процеси в гірництві та будівництві : збірка тез науково-практичної конференції. – Луцьк : ДВНЗ «ДонНТУ», 2023. – С. 74-80. – URL:https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/164616

143. Ішков В. В. Водоносний горизонт четвертинних відкладів Ново-Дмитрівського буровугільного родовища (Україна) / Ішков Валерій Валерійович, Козар Микола Антонович, Пащенко Павло Сергійович // Scientific opinions on modern methods of solving problems : with the Abstracts of III International Scientific and Practical Conference, October 02-04, 2023, Prague, Czech Republic. – Prague, 2023. – Pp. 63-79. – URL: https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/165009

144. Ішков В. В. Водоносний горизонт пліоценових відкладів Ново-Дмитрівського буровугільного родовища (Україна) / Ішков Валерій Валерійович, Дрешпак Олександр Станіславович, Чечель Павло Олегович // Scientific opinions on modern methods of solving problems : with the Abstracts of III International

Scientific and Practical Conference, October 02-04, 2023, Prague, Czech Republic. – Prague, 2023. – Pp. 46-62. – URL: https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/165008

145. Про статистичний зв'язок між вмістами германію та ванадію у вугільному пласті с7н шахти «Павлоградська» / Чернобук Олександр Іванович, Ішков Валерій Валерійович, Дрешпак Олександр Станіславович, Барташевський Станіслав Євгенович, Чечель Павло Олегович // Problems of creating scientific ideas about world development : with the Proceedings of the 3rd International Scientific and Practical Conference, (October 03-06, 2023) Ottawa, Canada. – Ottawa, 2023. – Pp. 58-77. – URL: https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/164992

146. Ішков В. В. Деякі геоструктурні особливості району розташування унікального Ново-Дмитрівського буровугільного родовища (Україна) / Ішков Валерій Валерійович, Дрешпак Олександр Станіславович, Чечель Павло Олегович // Creation of new ideas of learning in modern conditions : with the Abstracts of the II International Scientific and Practical Conference, September 25-27, 2023, Bordeaux, France. – Bordeaux, 2023. – Pp. 53-69. – URL: https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/164950

147. Ішков В. В. Про значення буровугільних родовищ України генетично пов’язаних зі соляними діапіровими структурами / Ішков Валерій Валерійович, Козар Микола Антонович,Пащенко Павло Сергійович // Creation of new ideas of learning in modern conditions : with the Abstracts of the II International Scientific and Practical Conference, September 25-27, 2023, Bordeaux, France. – Bordeaux, 2023. – Pp. 36-52. – URL: https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/164949

148. Статистичний зв'язок між вмістами германію та марганцю у вугільному пласті с1 шахти «Благодатна» / Чернобук Олександр Іванович, Ішков Валерій Валерійович, Дрешпак Олександр Станіславович, Пащенко Павло Сергійович, Барташевський Станіслав Євгенович // Young scientists and methods of improving modern theories : with the Proceedings of the 2nd International Scientific and Practical Conference, (September 26-29, 2023) Milan, Italy. – Milan, 2023. – Pp. 36-55. – URL: https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/164912

149. Деякі особливості формування буровугільних родовищ північно-західних околиць Донбасу, що структурно та генетично пов’язані із соляними діапірами / Ішков Валерій Валерійович, Дрешпак Олександр Станіславович, Пащенко Павло Сергійович, Стрілець Олександр Петрович, Чечель Павло Олегович // Young scientists and methods of improving modern theories : with the Proceedings of the 2nd International Scientific and Practical Conference, (September 26-29, 2023) Milan, Italy. – Milan, 2023. – Pp. 16-35. – URL: https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/164911

150. Ішков В. В. Загальні відомості про буровугільні горизонти Ново-Дмитрівського родовища (Україна) / Ішков Валерій Валерійович, Козар Микола Антонович, Пащенко Павло Сергійович // Science, people and the latest technologies : with the Abstracts of IV International Scientific and Practical Conference, October 09-11, 2023, Sofia, Bulgaria. – Sofia, 2023. – Pp. 65-83. – URL: https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/165193

151. Ішков В. В. Геоструктурна характеристика пласта І̶І̶І2 Ново-Дмитрівського буровугільного родовища (Україна) / Ішков Валерій Валерійович, Дрешпак Олександр Станіславович, Чечель Павло Олегович // Science, people and the latest technologies : with the Abstracts of IV International Scientific and Practical Conference, October 09-11, 2023, Sofia, Bulgaria. – Sofia, 2023. – Pp. 47-64. – URL: https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/165191

152. Про зв'язок між вмістами германію та нікелю увугільному пласті с7н шахти «Павлоградська» / Чернобук Олександр Іванович, Ішков Валерій Валерійович, Дрешпак Олександр Станіславович, Стрілець Олександр Петрович, Чечель Павло Олегович // The world of modern technologies and inventions : with the Proceedings of the 4th International Scientific and Practical Conference, (October 10-13, 2023) Vienna, Austria. – Vienna, 2023. – Pp. 83-104. – URL: https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/165204

153. Зв'язок між вмістами германію та кобальту у вугільному пласті с7н шахти «Павлоградська» / Чернобук Олександр Іванович, Ішков Валерій Валерійович, Козар Микола Антонович, Дрешпак Олександр Станіславович, Чечель Павло Олегович // Scientific projects on improving the environment : with the Proceedings of the 5th International Scientific and Practical Conference, (October 17-20, 2023) Brussels, Belgium. – Brussels, 2023. – Pp. 48-69. – URL: https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/165205

154. Деякі структурні та мінеральні особливості великих уролітів мешканців міста Павлоград / В. В. Ішков, Є. С. Козій, К. С. Баранник, Д. В. Владик // Сучасні проблеми гірничої геології та геоекології : збірник матеріалів ІІІ Міжнародної наукової конференції (Київ, 28-29 листопада 2023 р.). – Київ, 2023. – С. 45-49. – Режим доступу : https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/165338

155. Ішков В. В. Особливості розподілу та зв’язку германію та кобальту у вугільному пласті с1 шахти «Благодатна» / В. В. Ішков, Є. С. Козій, О. І. Чернобук // Сучасні проблеми гірничої геології та геоекології : збірник матеріалів ІІІ Міжнародної наукової конференції (Київ, 28-29 листопада 2023 р.). – Київ, 2023. – С. 18-22. – Режим доступу : https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/165339

156. Про зв'язок між вмістами германію та ванадію у вугільному пласті с8н шахти «Благодатна» / Чернобук Олександр Іванович, Ішков Валерій Валерійович, Козар Микола Антонович, Дрешпак Олександр Станіславович, Чечель Павло Олегович // Integration of science as a mechanism of effective development : with the Proceedings of the 11th International Scientific and Practical Conference, (November 28 - December 01, 2023) Helsinki, Finland. – Helsinki, 2023. – Pp. 74 - 96. – Режим доступу : https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/165340

157. Нові дані прозв’язок вмістів германію із концентраціями токсичних елементів увугільному пласті с5в шахти «Тернівська» / Чернобук О. І., Ішков В. В., Козій Є. С., Пащенко П. С. // Геотехнічні проблеми розробки родовищ : матеріали ХХІміжнародної конф. молодих вчених (26 жовтня 2023 року, м. Дніпро). – Дніпро : ІГТМ ім. М. С. Полякова НАН України, 2023. – С. 21-26. – Режим доступу: https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/165352

158. Основні геолого-структурні закономірності у формуванні буровугільних родовищ північно-західних околиць Донбасу та їх класифікація / Ішков В. В., Козій Є. С., Пащенко П. С., Чернобук О. І., Малюга В. Д. // Геотехнічні проблеми розробки родовищ : матеріали XXI міжнародної конф. молодих вчених (26 жовтня 2023 року, м. Дніпро). – Дніпро : ІГТМ ім. М. С. Полякова НАН України, 2023. – С. 34-38. – Режим доступу : https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/165353

159. Аналітичний огляд впливу геоструктурних особливостей зарубіжних вугільних родовищ на прояви гірських ударів / Ішков В. В., Пащенко П. С., Козій Є. С., Лазарев Р. П. // Геотехнічні проблеми розробки родовищ : матеріали XXI міжнародної конф. молодих вчених (26 жовтня 2023 року, м. Дніпро). – Дніпро : ІГТМ ім. М. С. Полякова НАН України, 2023. – С. 75-79. – Режим доступу : https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/165354

160. Будова та мінеральний склад залізістих кварцитів Горішнє-Плавнинсько-Лавриківської ділянки / Ішков В. В., Дрешпак О. С., Березняк О. О., Козій Є. С., Пащенко П. С., Чечель П. О. // Геотехнічні проблеми розробки родовищ : матеріали XXI міжнародної конф. молодих вчених (26 жовтня 2023 року, м. Дніпро). – Дніпро : ІГТМ ім. М. С. Полякова НАН України, 2023. – С. 84-88. – Режим доступу: https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/165355

161. Основні особливості гранітоїдів Демуринського комплексу та плагіогранітоїдів Саксаганського комплексу в районі Горішнє-Плавнинсько-Лавриківського родовища залізистих кварцитів / Ішков В. В., Дрешпак О. С., Березняк О. О., Козій Є. С., Пащенко П. С., Чечель П. О. // Геотехнічні проблеми розробки родовищ : матеріали XXI міжнародної конф. молодих вчених (26 жовтня 2023 року, м. Дніпро). – Дніпро : ІГТМ ім. М. С. Полякова НАН України, 2023. – С. 90-95. – Режим доступу : https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/165356

162. Про особливості мінерального складу дрібних сечевих конкрементів мешканців міста Нікополь / Ішков В. В., Бараннік К. С., Козій Є. С., Владик Д. В. // Геотехнічні проблеми розробки родовищ : матеріали XXI міжнародної конф. молодих вчених (26 жовтня 2023 року, м. Дніпро). – Дніпро : ІГТМ ім. М. С. Полякова НАН України, 2023. – С. 176-178. – Режим доступу : https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/165357

163. Про зв'язок між вмістами германію та кобальту у вугільному пласті с42 шахти «Сташкова» / Чернобук Олександр Іванович, Ішков Валерій Валерійович, Козар Микола Антонович, Дрешпак Олександр Станіславович, Чечель Павло Олегович // Development trends and improvement of old methods : with the Proceedings of the 13th International Scientific and Practical Conference, (December 12-15, 2023) Warsaw, Poland. – Warsaw, 2023. – Pp.154-177. – Режим доступу : https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/165437

164. Про статистичний зв'язок між вмістами германію та кобальту у вугільному пласті с8н шахти «Благодатна» / Чернобук Олександр Іванович, Ішков Валерій Валерійович, Козар Микола Антонович, Дрешпак Олександр Станіславович, Чечель Павло Олегович // New integrations of modern education in universities : with the Proceedings of the 12th International Scientific and Practical

Conference, (December 05-08, 2023) Amsterdam, Netherlands. – Amsterdam, 2023. – Pp. 92-115. – Режим доступу : https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/165438

165. Ішков В. В. Про особливості формування пісковикових уранових родовищ Малі-Нігерської синеклізи / Ішков Валерій Валерійович, Дрешпак Олександр Станіславович, Чечель Павло Олегович // Modern ways of development of science and the latest theories : with the Abstracts of XI International Scientific and Practical Conference, December 11-13, 2023, Madrid, Spain. – Madrid, 2023. – Pp. 96-115. – Режим доступу : https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/165439

166. Ішков В. В. Про особливості формування пластово-ролових уранових родовищ Чехії та Румунії / Ішков Валерій Валерійович, Дрешпак Олександр Станіславович, Чечель Павло Олегович // Youth, education and science through today's challenges : with the Abstracts of XII International Scientific and Practical Conference, November 04-06, 2023, Bordeaux, France. – Bordeaux, 2023. – Pp. 88-107. – Режим доступу : https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/165441

167. Альохін В. І. Особливості складу і деформацій пісковиків поля шахти «Капітальна» (Донбас) / Альохін Віктор Іванович, Ішков Валерій Валерійович, Лисенко Сергій // Youth, education and science through today's challenges : with the Abstracts of XII International Scientific and Practical Conference, November 04-06, 2023, Bordeaux, France. – Bordeaux, 2023. – Pp. 108-114. – Режим доступу: https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/165442

168. Особливості зв'язку між вмістами германію та фтору у вугільному пласті с42 шахти «Сташкова» / Чернобук Олександр Іванович, Ішков Валерій Валерійович, Козар Микола Антонович, Дрешпак Олександр Станіславович, Чечель Павло Олегович // World trends, realities and accompanying problems of development : with the Proceedings of the 14th International Scientific and Practical Conference, (December 19-22, 2023) Copenhagen, Denmark. – Copenhagen, 2023. – Pp. 108-131. – Режим доступу : https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/165477

169. Ішков В. В. Дякі особливості металогенії Середнього Побужжя (Україна) / Ішков Валерій Валерійович, Дрешпак Олександр Станіславович, Чечель Павло Олегович // People and the world: global problems of human development : with the Abstracts of XIV International Scientific and Practical Conference, December 18-20, 2023, Prague, Czech Republic. – Prague, 2023. – Pp. 78-99. – Режим доступу : https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/165478

170. Ішков В. В., Козій Є. С., Бараннік С. І. Деякі морфоструктурні та мінеральні особливості дрібних уролітів мешканців Кривого Рогу //Геолого-мінералогчіний вісник Криворізького національного університету. – 2022. – Т. 24. – №. 2. – С. 5-17. – Режим доступу : http://repo.dma.dp.ua/id/eprint/8678

171. Ішков В. В. Особливості евлізітова формація Середнього Побужжя (Україна) / Ішков Валерій Валерійович, Дрешпак Олександр Станіславович, Чечель Павло Олегович // Distance learning: problems, ways of development and the latest technologies : with the Abstracts of the XV International Scientific and Practical Conference, December 25-27 2023, Munich, Germany. – Munich, 2023. – Pp. 88-109. – Режим доступу : https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/165573

172. Трофименко Л. П. Мінеральний склад та будова патогенного біомінеральнго утворення – уроліту одинадцятирічного хлопчика зміста Дніпро / Трофименко Любов Петрівна, Ішков Валерій Валерійович, Агафонов Ілля Сергійович // Distance education as the main problem of young people : with the Proceedings of the 15th International Scientific and Practical Conference, (December 26-29, 2023) Madrid, Spain. – Madrid, 2023. – Pp. 62-72. – Режим доступу : https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/165578

173. Особливості статистичного зв'язку між вмістами германію та хрому у вугільному пласті с42 шахти «Сташкова» / Чернобук Олександр Іванович, Ішков Валерій Валерійович, Козар Микола Антонович, Дрешпак Олександр Станіславович, Чечель Павло Олегович // Distance education as the main problem of young people : with the Proceedings of the 15th International Scientific and Practical Conference, (December 26-29, 2023) Madrid, Spain. – Madrid, 2023. – Pp. 73-97. – Режим доступу : https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/165579

174. Чернобук, О. І., Ішков, В. В., Козій, Є. С., & Козар, М. А. (2023). ОСОБЛИВОСТІ ЗВ’ЯЗКУ ВМІСТУ ГЕРМАНІЮ ІЗ КОНЦЕНТРАЦІЯМИ ТОКСИЧНИХ ЕЛЕМЕНТІВ ТА ЇХ РОЗПОДІЛ У ВУГІЛЬНОМУ ПЛАСТІ С5 ШАХТИ «БЛАГОДАТНА». Вісник Одеського національного університету. Географічні та геологічні науки, 28(2(43), 184–195. https://doi.org/10.18524/2303-9914.2023.2(43).292747

175. Про особливості статистичного зв'язку між вмістами германію та ванадію у вугільному пласті с42 шахти «Сташкова» / Чернобук Олександр Іванович, Ішков Валерій Валерійович, Козар Микола Антонович, Дрешпак Олександр Станіславович, Чечель Павло Олегович // Advanced technologies for the implementation of new ideas : with the Proceedings of the 1st International Scientific and Practical Conference, (January 09-12, 2024) Brussels, Belgium. – Brussels, 2024. – Pp. 50-74. – Режим доступу : https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/165745

176. Ішков В. В. Особливості кондалитової та мармур-кальцифірової формації Середнього Побужжя (Україна) / Ішков Валерій Валерійович, Дрешпак Олександр Станіславович, Чечель Павло Олегович // Current methods of improving outdated technologies and methods : with the Abstracts of the I International Scientific and Practical Conference, January 08-10, 2024, Bilbao, Spain. – Bilbao, 2024. – Pp. 119-141. – Режим доступу : https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/165746

177. Ішков В. В. Про деякі особливості формації кварцитів та високоглиноземистих порід Середнього Побужжя (Україна) / Ішков Валерій Валерійович, Дрешпак Олександр Станіславович, Чечель Павло Олегович // Research work in the system of training teachers in technological fields : with the Abstracts of II International Scientific and Practical Conference, January 15-17, 2024, Berlin, Germany. – Berlin, 2024. – Pp. 105-127. – Режим доступу : https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/165956

178. Західно-Харківцівське нафтогазоконденсатне родовище (Україна) / Ішков Валерій Валерійович, Коровяка Євгеній Анатолійович, Хоменко

Володимир Львович, Пащенко Олександр Анатолійович, Пащенко Павло Сергійович // Innovations in education: prospects and challenges of today : with the Proceedings of the 2nd International Scientific and Practical Conference, (January 16-19, 2024) Sofia, Bulgaria. – Sofia, 2024. – Pp. 51-78. – Режим доступу : https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/165960

179. Про статистичний зв'язок між вмістами германію та нікелю у вугільному пласті с42 шахти «Сташкова» (Україна) / Чернобук Олександр Іванович, Ішков Валерій Валерійович, Козар Микола Антонович, Дрешпак Олександр Станіславович, Чечель Павло Олегович // Innovations in education: prospects and challenges of today : with the Proceedings of the 2nd International Scientific and Practical Conference, (January 16-19, 2024) Sofia, Bulgaria. – Sofia, 2024. – Pp. 79-104. – Режим доступу : https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/165963

180. Ішков В. В. Результати петрографічних досліджень метабазальтів Середнього Побужжя (Україна) / Ішков Валерій Валерійович, Дрешпак Олександр Станіславович, Чечель Павло Олегович // Intellectual education of students and schoolchildren of the new generation : with the Abstracts of the III International Scientific and Practical Conference, January 22-24, 2024, Paris, France. – Paris, 2024. – Pp. 53-75. – Режим доступу : https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/166054

181. Зв'язок між вмістами германію та потужністю вугільного пласту с42 шахти «Сташкова» (Україна)/ Чернобук Олександр Іванович, Ішков Валерій Валерійович, Козар Микола Антонович, Дрешпак Олександр Станіславович, Чечель Павло Олегович // Technologies in education in schools and universities : with the Proceedings of the 3rd International Scientific and Practical Conference (January 23-26, 2024) Athens, Greece. – Athens, 2024. – Pp. 111-136. – Режим доступу : https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/166053

182. Геолого-технологічні особливості Малосорочинського нафтогазового родовища (Україна) / Ішков Валерій Валерійович, Коровяка Євгеній Анатолійович, Хоменко Володимир Львович, Пащенко Олександр Анатолійович, Пащенко Павло Сергійович // Technologies in education in schools and universities : with the Proceedings of the 3rd International Scientific and Practical Conference (January 23-26, 2024) Athens, Greece. – Athens, 2024. – Pp. 78-110. – Режим доступу : https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/166025

183. Ішков В. В. Геолого-технологічні особливості Качалівського нафтогазоконденсатного родовища (Україна) / Ішков Валерій Валерійович, Коровяка Євгеній Анатолійович, Хоменко Володимир Львович // Problems of integration of education, science and business in globalization : with the Abstracts of the V International Scientific and Practical Conference, February 05-07, 2024, Sofia, Bulgaria. – Sofia, 2024. – Pp. 89-119. – Режим доступу : https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/166115

184. Зв'язок між вмістами германію та марганцю у вугільному пласті с9 шахти «Благодатна» (Україна) / Чернобук Олександр Іванович, Ішков Валерій Валерійович, Козар Микола Антонович, Дрешпак Олександр Станіславович, Чечель Павло Олегович // Modern technologies and processes of implementation of

new methods : with the Proceedings of the 5th International Scientific and Practical Conference (February 06 - 09, 2024) Madrid, Spain. – Madrid, 2024. – Pp. 92-118. – Режим доступу : https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/166113

185. Ішков В. В. Результати петрографічних досліджень деяких олівінових мета базальтів Середнього Побужжя (Україна) / Ішков Валерій Валерійович, Дрешпак Олександр Станіславович, Чечель Павло Олегович // Problems of integration of education, science and business in globalization : with the Abstracts of the V International Scientific and Practical Conference, February 05-07, 2024, Sofia, Bulgaria. – Sofia, 2024. – Pp. 66-88. – Режим доступу : http://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/166114

186. Зв'язок між вмістами германію та свинцю у вугільному пласті с9 шахти «Благодатна» (Україна) / Чернобук Олександр Іванович, Ішков Валерій Валерійович, Козар Микола Антонович, Дрешпак Олександр Станіславович, Чечель Павло Олегович // Old and new technologies of learning development in modern conditions : with the Proceedings of the 6th International Scientific and Practical Conference (February 13-16, 2024) Berlin, Germany. – Berlin, 2024. – Pp. 78-104. – Режим доступу: https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/166159

187. Ішков В. В. Результати петрографічних досліджень деяких серіцитових кристалосланців Середнього Побужжя (Україна) / Ішков Валерій Валерійович, Дрешпак Олександр Станіславович, Чечель Павло Олегович // Theory and practice of the development of technical sciences : with the Abstracts of the VI International Scientific and Practical Conference, February 12-14, 2024, Prague, Czech Republic. – Prague, 2024. – Pp. 70-93. – Режим доступу: https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/166160

188. Ішков В. В. Геолого-технологічні особливості Кибинцівського нафтового родовища (Україна) / Ішков Валерій Валерійович, Коровяка Євгеній Анатолійович, Хоменко Володимир Львович // Theory and practice of the development of technical sciences : with the Abstracts of the VI International Scientific and Practical Conference, February 12-14, 2024, Prague, Czech Republic. – Prague, 2024. – Pp. 94-125. – Режим доступу: https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/166161

189. Про зв'язок між вмістами германію та нікелю у вугільному пласті с9 шахти «Благодатна» (Україна) / Чернобук Олександр Іванович, Ішков Валерій Валерійович, Козар Микола Антонович, Дрешпак Олександр Станіславович, Чечель Павло Олегович // Professional development: theoretical basis and innovative technologies : with the Proceedings of the 7th International Scientific and Practical Conference (February 20-23, 2024) Paris, France. – Paris, 2024. – Pp. 97-123. – Режим доступу : http://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/166277

190. Ішков В. В. Результати петрографічних досліджень деяких піроксен-амфіболових кристалосланців Середнього Побужжя (Україна) / Ішков Валерій Валерійович, Дрешпак Олександр Станіславович, Чечель Павло Олегович // Information technologies in education, technology and industry : with the Abstracts of the VII International Scientific and Practical Conference, February 19-21, 2024,

Madrid, Spain. – Madrid, 2024. – Pp. 45-68. – Режим доступу : http://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/166292

191. Ішков В. В. Геолого-технологічні особливості Матлахівського нафтогазоконденсатного родовища (Україна) / Ішков Валерій Валерійович, Коровяка Євгеній Анатолійович, Хоменко Володимир Львович // Information technologies in education, technology and industry : with the Abstracts of the VII International Scientific and Practical Conference, February 19-21, 2024, Madrid, Spain. –Madrid, 2024. – Pp. 69-100. – Режим доступу : https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/166295

192. Зв'язок германію із зольністю та «токсичними» елементами у вугіллі на прикладі пласта с5 поля шахти Благодатна Західного Донбасу / О. І. Чернобук, В. В. Ішков, Є. С. Козій, М. А. Козар, П. С. Пащенко, О. С. Дрешпак // Наукові праці Донецького національного технічного університету. Сер.: Гірничо-геологічна. – 2023. – Вип. 2 (30). – С. 68-79. – Режим доступу : http://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/166297

193. Зв'язок між вмістами германію та ванадію у вугільному пласті с9 шахти «Благодатна» (Україна) / Чернобук Олександр Іванович, Ішков Валерій Валерійович, Козар Микола Антонович, Дрешпак Олександр Станіславович, Чечель Павло Олегович // Priority areas of research in the scientific activity of teachers: with the Proceedings of the 8th International Scientific and Practical Conference (February 27 – March 01, 2024) Zagreb, Croatia. – Zagreb, 2024. – Pp. 30-57. – Режим доступу : http://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/166311

194. Ішков В. В. Результати петрографічних досліджень деяких карбонатизованих олівінових метабазальтів Середнього Побужжя (Україна) / Ішков Валерій Валерійович, Дрешпак Олександр Станіславович, Чечель Павло Олегович // Information technologies and automation of learning in modern conditions : with the Abstracts of the VIII International Scientific and Practical Conference, February 26-28, 2024, Munich, Germany. – Munich, 2024. – Pp. 50-74. – Режим доступу : http://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/166312

195. Ішков В. В. Геолого-технологічні особливості Монастирищенського нафтового родовища (Україна) / Ішков Валерій Валерійович, Коровяка Євгеній Анатолійович, Хоменко Володимир Львович // Information technologies and automation of learning in modern conditions : with the Abstracts of the VIII International Scientific and Practical Conference, February 26-28, 2024, Munich, Germany. – Munich, 2024. – Pp. 75-108. – Режим доступу : https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/166313

196. Про статистичний зв'язок між вмістами германію та хрому у вугільному пласті с9 шахти «Благодатна» (Україна) / Чернобук Олександр Іванович, Ішков Валерій Валерійович, Козар Микола Антонович, Дрешпак Олександр Станіславович, Чечель Павло Олегович Theoretical and practical aspects of the development of science and education : with the Proceedings of the 9th International Scientific and Practical Conference (March 05-08, 2024) Prague, Czech Republic. – Prague, 2024. – Pp. 51-79. – Режим доступу : https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/166372

197. Ішков В. В. Результати петрографічних досліджень деяких кумінгтонітових кристалосланців Середнього Побужжя (Україна) / Ішков Валерій Валерійович, Дрешпак Олександр Станіславович, Чечель Павло Олегович // Questions regarding the problems of higher education : with the Abstracts of the IX International Scientific and Practical Conference, March 04-06, 2024, Bordeaux, France. – Bordeaux, 2024. – Pp. 81-105. – Режим доступу : https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/166373

198. Ішков В. В. Геолого-технологічні особливості Новомиколаївського (Мовчанівського) нафтогазоконденсатного родовища (Україна) / Ішков Валерій Валерійович, Коровяка Євгеній Анатолійович, Хоменко Володимир Львович // Questions regarding the problems of higher education : with the Abstracts of the IX International Scientific and Practical Conference, March 04-06, 2024, Bordeaux, France. – Bordeaux, 2024. – Pp. 106-139. – Режим доступу : https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/166374

199. Про зв'язок між вмістами германію та кобальту у вугільному пласті с9 шахти «Благодатна» (Україна) / Чернобук Олександр Іванович, Ішков Валерій Валерійович, Козар Микола Антонович, Дрешпак Олександр Станіславович, Чечель Павло Олегович // Problems and prospects of modern science and education : with the Proceedings of the 10th International Scientific and Practical Conference (March 12-15, 2024) Stockholm, Sweden. – Stockholm, 2024. – Pp. 76-104. – Режим доступу : https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/166408

200. Ішков В. В. Результати петрографічних досліджень деяких карбонатизованих піроксен-олівінових метабазальтів Середнього Побужжя (Україна) / Ішков Валерій Валерійович, Дрешпак Олександр Станіславович, Чечель Павло Олегович // Global achievements and current trends in the development of science : with the Abstracts of the X International Scientific and Practical Conference, March 11-13, 2024, Sofia, Bulgaria. – Sofia, 2024. – Pp. 53-77. – Режим доступу : https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/166409

201. Про зв'язок між вмістами германію та кобальту у вугільному пласті с8в шахти «Західно-Донбаська» (Україна) / Чернобук Олександр Іванович, Ішков Валерій Валерійович, Козар Микола Антонович, Дрешпак Олександр Станіславович, Чечель Павло Олегович // Advanced technologies for the implementation of educational initiatives : with the Proceedings of the 11th International Scientific and Practical Conference (March 19-22, 2024) Boston, USA. – Boston, 2024. – Pp. 50-79. – Режим доступу : https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/166464

202. Ішков В. В. Результати петрографічних досліджень деяких серпинизованих піроксен-олівінових метабазальтів Середнього Побужжя (Україна) / Ішков Валерій Валерійович, Дрешпак Олександр Станіславович, Чечель Павло Олегович // Quality management in education and industry: experience, problems and prospects : with the Abstracts of the XI International Scientific and Practical Conference, March 18-20, 2024, Florence, Italy. – Florence, 2024. – Pp. 69-94. – Режим доступу : https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/166465

203. Про статистичний зв'язок між вмістами германію та хрому у вугільному пласті с8в шахти «Західно-Донбаська» (Україна) / Чернобук Олександр Іванович, Ішков Валерій Валерійович, Козар Микола Антонович, Дрешпак Олександр Станіславович, Чечель Павло Олегович // Modern thoughts on the development of science: ideas, technologies and theories : with the Proceedings of the 12th International Scientific and Practical Conference (March 26-29, 2024) Amsterdam, Netherlands. – Amsterdam, 2024. – Pp. 38-67. – Режим доступу : https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/166500

204. Ішков В. В. Результати петрографічних досліджень деяких метадіабазів Середнього Побужжя (Україна) / Ішков Валерій Валерійович, Дрешпак Олександр Станіславович, Чечель Павло Олегович // Modern education – accessibility, quality, recognition and problems : with the Abstracts of the XI International Scientific and Practical Conference, March 25-27, 2024, Helsinki, Finland. – Helsinki, 2024. – Pp. 63-88. – Режим доступу : https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/166502

205. Ishkov V.V., Kozii Ye.S. (2024). Geochemistry features of mercury in oils from the deposits of the Dnipro-Donetsk depth. Mining Machines. Vol. 42. Issue 1. pp. 12-29. https://doi.org/10.32056/KOMAG2024.1.2

206. Чернобук О.І., Ішков В.В., Козій Є.С., Козар М.А., Пащенко П.С., Дрешпак О.С. (2023). Зв'язок германію із зольністю та «токсичними» елементами у вугіллі на прикладі пласта с5 поля шахти Благодатна Західного Донбасу. Наукові праці Донецького національного технічного університету. Серія: «Гірничо-геологічна». 2(30). С. 68-79. https://doi.org/10.31474/2073-9575-2023-2-30-68-79

207. Трофименко Л. П. Дослідження стану вивітрювання гірських порід укщ на відслоненнях правого берега р. Дніпро та Монастирського острова (м. Дніпро) / Трофименко Любов Петрівна, Ішкова Євгенія Валеріївна, Ішков Валерій Валерійович // Social ways of training specialists in the social sphere and inclusive education : with the Abstracts of the XIII International Scientific and Practical Conference, April 01-03, 2024, Prague, Czech Republic. – Prague, 2024. – Pp. 162-168. – Режим доступу : https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/166601

208. Ішков В. В. Про зв’язок між германієм та меркурієм у вугільному пласту с8в шахти «Західно-Донбаська» (Україна) / Ішков Валерій Валерійович, Чернобук Олександр Іванович, Коваль Світлана Олександрівна // Social ways of training specialists in the social sphere and inclusive education : with the Abstracts of the XIII International Scientific and Practical Conference, April 01-03, 2024, Prague, Czech Republic. – Prague, 2024. – Pp. 135-161. – Режим доступу : https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/166600

209. Ішков В. В. Результати петрографічних досліджень деяких хлоритизованих базальтів Середнього Побужжя (Україна) / Ішков Валерій Валерійович, Дрешпак Олександр Станіславович, Чечель Павло Олегович // Social ways of training specialists in the social sphere and inclusive education : with the Abstracts of the XIII International Scientific and Practical Conference, April 01-

03, 2024, Prague, Czech Republic. – Prague, 2024. – Pp. 108-134. – Режим доступу : https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/166598

210. Зв'язок між вмістами германію та ванадію у вугільному пласті с8в шахти «Західно-Донбаська» (Україна) / Чернобук Олександр Іванович, Ішков Валерій Валерійович, Козар Микола Антонович, Дрешпак Олександр Станіславович, Чечель Павло Олегович

211. Про зв'язок між вмістами германію та нікелю у вугільному пласті с8в шахти «Західно-Донбаська» (Україна) / Ішков Валерій Валерійович, Чернобук Олександр Іванович, Козар Микола Антонович, Дрешпак Олександр Станіславович, Чечель Павло Олегович // Actual problems of personality psychology in the modern world : with the Proceedings of the 14th International Scientific and Practical Conference (April 09-12, 2024) Rome, Italy. – Rome, 2024. – Pp. 65-95. – Режим доступу : https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/166619

212. Ішков В. В. Геолого-технологічні особливості Перекопівського нафтогазоконденсатного родовища (Україна) / Ішков Валерій Валерійович, Дрешпак Олександр Станіславович, Чечель Павло Олегович // The latest opportunities for learning, broadcasting and social developmen : with the Abstracts of the XIV International Scientific and Practical Conference, April 08-10, 2024, Graz, Austria. – Graz, 2024. – Pp. 72-100. – Режим доступу : https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/166620

213. Чернобук О. І. Про статистичний зв’язок між германієм та арсеном у вугільному пласту с8в шахти «Західно-Донбаська» (Україна) / Чернобук Олександр Іванович, Ішков Валерій Валерійович // The latest opportunities for learning, broadcasting and social developmen : with the Abstracts of the XIV International Scientific and Practical Conference, April 08-10, 2024, Graz, Austria. – Graz, 2024. – Pp. 101-127. – Режим доступу : https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/166621

214. Ішков В. В. Геолого-технологічні особливості Прокопенківського нафтового родовища (Україна) / Ішков Валерій Валерійович, Дрешпак Олександр Станіславович, Чечель Павло Олегович // Trends in the development of science and teaching methods : with the Abstracts of the XVI International Scientific and Practical Conference, April 22-24, 2024, Sofia, Bulgaria. – Sofia, 2024. – Pp. 61-88. – Режим доступу : https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/166739

215. Чернобук О. І. Зв’язок між германієм та марганцем у вугільному пласту с8в шахти «Західно-Донбаська» (Україна) / Чернобук Олександр Іванович, Ішков Валерій Валерійович // Trends in the development of science and teaching methods : with the Abstracts of the XVI International Scientific and Practical Conference, April 22-24, 2024, Sofia, Bulgaria. – Sofia, 2024. – Pp. 89-116. – Режим доступу : https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/166740

216. Про зв'язок між вмістами германію та сірки загальної у вугільному пласті с8в шахти «Західно-Донбаська» (Україна) / Ішков Валерій Валерійович, Чернобук Олександр Іванович, Козар Микола Антонович, Дрешпак Олександр Станіславович, Чечель Павло Олегович // Innovations in education: problems, prospects and answers to today’s challenges : with the Proceedings of the 16th

International Scientific and Practical Conference (April 23-26, 2024) Zagreb, Croatia. – Zagreb, 2024. – Pp. 82-113. – Режим доступу : https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/166735

217. Про статистичний зв'язок між вмістами германію та свинцю у вугільному пласті с8в шахти «Західно-Донбаська» (Україна) / Ішков Валерій Валерійович, Чернобук Олександр Іванович, Козар Микола Антонович, Дрешпак Олександр Станіславович, Чечель Павло Олегович // New knowledge: strategies and technologies for teaching young people : with the Proceedings of the 15th International Scientific and Practical Conference (April 16-19, 2024) Lisbon, Portugal. – Lisbon, 2024. – Pp. 95-126. – Режим доступу : https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/166747

218. Ішков В. В. Геолого-технологічні особливості Прилуцького нафтового родовища (Україна) / Ішков Валерій Валерійович, Дрешпак Олександр Станіславович, Чечель Павло Олегович // Innovative technologies in the field of human services : with the Abstracts of the XV International Scientific and Practical Conference, April 15-17, 2024, Stockholm, Sweden. – Stockholm, 2024. – Pp. 67-95. – Режим доступу : https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/166748

219. Чернобук О. І. Зв’язок між германієм та марганцем у вугільному пласту с8в шахти «Західно-Донбаська» (Україна) / Чернобук Олександр Іванович, Ішков Валерій Валерійович // Innovative technologies in the field of human services : with the Abstracts of the XV International Scientific and Practical Conference, April 15-17, 2024, Stockholm, Sweden. – Stockholm, 2024. – Pp. 96-123. – Режим доступу : https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/166749

220. Про зв'язок між вмістами германію та марганцю у вугільному пласті с10в шахти «Сташкова» (Україна) / Ішков Валерій Валерійович, Чернобук Олександр Іванович, Козар Микола Антонович, Дрешпак Олександр Станіславович, Чечель Павло Олегович // The latest technologies in the development of science, business and education : with the Proceedings of the 17th International Scientific and Practical Conference (April 30-May 03, 2024) London, Great Britain. – London, 2024. – Pp. 97-128. – Режим доступу : https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/166809

221. Ішков В. В. Геолого-технологічні особливості Радченківського нафтогазового родовища (Україна) / Ішков Валерій Валерійович, Дрешпак Олександр Станіславович, Чечель Павло Олегович // Modern problems of the environment, youth and the new generation : with the Abstracts of the XVII International Scientific and Practical Conference, April 29-May 01, 2024, Zagreb, Croatia. – Zagreb, 2024. – Pp. 102-131. – Режим доступу : https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/166810

222. Чернобук О. І. Про зв’язок між германієм та потужністю у вугільному пласту с8в шахти «Західно-Донбаська» (Україна) / Чернобук Олександр Іванович, Ішков Валерій Валерійович, Мандрікевич Василь Миколайович // Modern problems of the environment, youth and the new generation : with the Abstracts of the XVII International Scientific and Practical Conference, April 29-May 01, 2024, Zagreb, Croatia. – Zagreb, 2024. – Pp. 132-160. – Режим доступу : https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/166812

223. Про зв'язок між вмістами германію та кобальту у вугільному пласті с10в шахти «Сташкова» (Україна) / Ішков Валерій Валерійович, Чернобук Олександр Іванович, Козар Микола Антонович, Дрешпак Олександр Станіславович, Чечель Павло Олегович // Modern challenges: trends, problems and prospects development : with the Proceedings of the 18th International Scientific and Practical Conference (May 07-10, 2024) Copenhagen, Denmark. – Copenhagen, 2024. – Pp. 78-110. – Режим доступу : https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/166852

224. Ішков В. В. Геолого-технологічні особливості Розпашнівського нафтогазоконденсатного родовища (Україна) / Ішков Валерій Валерійович, Дрешпак Олександр Станіславович, Чечель Павло Олегович // Actual scientific ideas of the development of the latest technologies : with the Abstracts of the XVIII International Scientific and Practical Conference, May 06-08, 2024, Lisbon, Portugal. –Lisbon, 2024. – Pp. 68-97. – Режим доступу : https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/166853

225. Чернобук О. І. Про статистичний зв'язок між вмістами германію та меркурію у вугільному пласті с10в шахти «Сташкова» (Україна) / Чернобук Олександр Іванович, Ішков Валерій Валерійович, Пащенко Павло Сергійович // Actual scientific ideas of the development of the latest technologies : with the Abstracts of the XVIII International Scientific and Practical Conference, May 06-08, 2024, Lisbon, Portugal. –Lisbon, 2024. – Pp. 98-126. – Режим доступу : https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/166854

226. Ішков В. В. Геолого-технологічні особливості Середняківського нафтогазоконденсатного родовища (Україна) / Ішков Валерій Валерійович, Дрешпак Олександр Станіславович, Чечель Павло Олегович // Introduction of new technologies to improve education : with the Abstracts of the XIX International Scientific and Practical Conference, May 13-15, 2024, Rome, Italy. – Rome, 2024. – Pp. 89-119. – Режим доступу : https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/166865

227. Зв'язок між вмістами германію та нікелю у вугільному пласті с10в шахти «Сташкова» (Україна) / Ішков Валерій Валерійович, Чернобук Олександр Іванович, Козар Микола Антонович, Дрешпак Олександр Станіславович, Чечель Павло Олегович // Creative business management and implementation of new ideas : with the Proceedings of the 19th International Scientific and Practical Conference (May 14- 17, 2024) Tallinn, Estonia. – Tallinn, 2024. – Pp. 74-106. – Режим доступу : https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/166864

228. Чернобук О. І. Про зв'язок між вмістами германію та фтору у вугільному пласті с10в шахти «Сташкова» (Україна) / Чернобук Олександр Іванович, Ішков Валерій Валерійович, Пащенко Павло Сергійович // Introduction of new technologies to improve education : with the Abstracts of the XIX International Scientific and Practical Conference, May 13-15, 2024, Rome, Italy. – Rome, 2024. – Pp. 120-149. – Режим доступу : https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/166866

229. Про статистичний зв'язок між вмістами германію та ванадію у вугільному пласті с10в шахти «Сташкова» (Україна) / Ішков Валерій Валерійович, Чернобук Олександр Іванович, Козар Микола Антонович, Дрешпак Олександр Станіславович, Чечель Павло Олегович // Trends in the development of

quality training of future specialists : with the Proceedings of the 20th International Scientific and Practical Conference (May 21-24, 2024) Oslo, Norway. – Oslo, 2024. – Pp. 79-112. – Режим доступу : https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/166930

230. Ішков В. В. Геолого-технологічні особливості Солохівського газоконденсатного родовища (Україна) / Ішков Валерій Валерійович, Дрешпак Олександр Станіславович, Чечель Павло Олегович // Problems of solving global problems of humanity : with the Abstracts of the XX International Scientific and Practical Conference, May 20-22, 2024, Athens, Greece. – Athens, 2024. – Pp. 120-150. – Режим доступу : https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/166934

231. Ішков В. В. Про статистичний зв'язок між вмістами германію та берилію у вугільному пласті с10в шахти «Сташкова» (Україна) / Ішков Валерій Валерійович, Чернобук Олександр Іванович, Пащенко Павло Сергійович // Problems of solving global problems of humanity : with the Abstracts of the XX International Scientific and Practical Conference, May 20-22, 2024, Athens, Greece. – Athens, 2024. – Pp. 151-180. – Режим доступу : https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/166938

232. Ішков В. В. Геолого-технологічні особливості Тростянецького нафтового родовища (Україна) / Ішков Валерій Валерійович, Березняк Олександр Олександрович, Чечель Павло Олегович // Problems with distance learning and ways to solve them : with the Abstracts of the XXV International Scientific and Practical Conference, June 24-26, 2024, Prague, Czech Republic. – Prague, 2024. – Pp. 89-120. – Режим доступу : https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/167221

233. Ішков В. В. Геолого-технологічні особливості Турутинського нафтового родовища (Україна) / Ішков Валерій Валерійович, Березняк Олександр Олександрович, Чечель Павло Олегович // Innovations in modern education: local and global context : with the Abstracts of the XXVI International Scientific and Practical Conference, July 01-03, 2024, Stockholm, Sweden. – Stockholm, 2024. – Pp. 37-68. – Режим доступу : https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/167226

234. Ішков В. В. Геолого-технологічні особливості Хухрянського нафтогазоконденсатного родовища (Україна) / Ішков Валерій Валерійович, Березняк Олена Олександрівна, Чечель Павло Олегович // Scientific research: a paradigm of innovative development of society : with the Abstracts of the XXVII International Scientific and Practical Conference, July 08-10, 2024, Lisbon, Portugal. – Lisbon, 2024. – Pp. 30-61. – Режим доступу : https://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/167297

235. Ішков В. В. Геолого-технологічні особливості Червонозаярського газового родовища (Україна) / Ішков Валерій Валерійович, Березняк Олександр Олександрович, Чечель Павло Олегович // Development of science in the conditions of deepening European integration processes : with the Abstracts of the XXVIII International Scientific and Practical Conference, July 15-17, 2024, Rome, Italy. – Rome, 2024. – Pp. 78-108. – Режим доступу : http://ir.nmu.org.ua/handle/123456789/167336

SUPPLYING THE POPULATION WITH CLEAN DRINKING WATER AND THE INFLUENCE OF THE PUBLIC SERVICES SECTOR ON HEALTH CARE IN UZBEKISTAN

Jomurodov Lazizbek Islomovich
Independent researcher
Karshi State University

Abstract: Providing clean drinking water to the population and improving the quality of services in a particular country is one of the most urgent issues in the fight against infectious diseases. During the Soviet period, a certain amount of attention was paid to the issue of providing the population with clean drinking water in Uzbekistan. Sanitary authorities constantly monitored the quality of water and compliance with the rules for its collection and treatment. In order to improve the supply of clean drinking water, reservoirs were sealed, a protective fence was built, and filters were carefully cleaned according to the schedule. Filter-chlorination devices using drinking water were built in the regions. Annual spring-summer and autumn sanitary cleaning works were carried out in cities and settlements. Drinking water pipelines were installed in cities and districts.

Keywords: autumn sanitary, clean drinking water, infectious diseases.

However, during the Soviet era, the funds allocated to communal services in Uzbekistan did not increase, but decreased. Funds allocated for the construction of water pipelines in cities have been decreasing since 1956. In 1956, according to the plan, 10.80 million rubles were allocated for laying drinking water pipelines in the cities of the republic, and in 1958, this figure was 8.2 million rubles. Due to the allocated funds, it was possible to lay water pipes in only 12 out of 33 cities in the republic [1]. Funds for the construction of water pipelines in district centers were used very little. In Samarkand region, three water pipelines were not put into operation in district centers, one in Bukhara, one in Kashkadarya, three in Andijan, one in Namangan, four in Fergana, and three in Tashkent.

In the cities of Karshi, Kogon, Nukus, Urganch, Begovat and Fergana, the share of water supply to the population was much lower. Due to the insufficient development of water supply sources, the level of actual water consumption in all cities except Tashkent is quite low, ranging from 25 to 35 liters per person per day. This indicator was even lower in some regions. When this issue is studied on the example of the regions of the Fergana Valley, it is noticeable that the situation has improved a little. During this period, water pipelines were laid in "Oltinkol", "Moskva", "Ormonbek", "Khaldivonbek", "Chinabad" machine-tractor stations of Andijan region.

year, 1,250 sanitary inspectors were trained in the region, 86 sanitary stations were established in enterprises, 96 in the residential sector, and a large number of sanitary stations in collective farms. Special places have been allocated for landfills. Sanitary days were held at least once every 10 days. In 1955 alone, 23 baths were built by

collective farms in the region. Certain works were carried out on gasification and electrification of settlements [2].

Construction of water pipelines started in 1957 in 20 district centers and in 14 district centers in 1958 based on the developed and approved projects. The construction of water pipelines in cities and regional centers was carried out by construction trusts of the Ministry of Construction of the Ukrainian SSR [3]. Expansion of water pipelines in new cities and reconstruction of existing ones was carried out at the expense of the capital investment limit, and construction of water pipelines in regional centers was carried out at the expense of other sources and local budgets of the regional executive committee. In general, in 1959-1960, 47 million rubles were allocated for the construction of water pipes and sewers in Uzbekistan [4].

Provisions on drinking water supply have also been included in government decisions and other documents aimed at improving the sanitary condition of residential areas in Uzbekistan. For example, in the decision of the Council of Ministers of the Uzbek SSR, adopted on May 26, 1959, "On measures to improve the sanitary condition of urban and district centers of the Uzbek SSR" Clauses on were introduced. In 1959-1965, special attention was paid to the construction of clean drinking water supply and sewage networks in cities and districts in Uzbekistan. The main measures planned to improve the environment naturally helped to reduce the incidence. The general public involved in improving sanitation and hygiene. The organization of the Red Crescent Society took part in these events along with residents of a certain area. But these measures were not carried out in the same way everywhere. Sanitation works in cities and villages were in an extremely unsatisfactory condition. The level of provision of sanitary facilities low, and only 30-50% of the need was met in this regard. Existing facilities did not meet the minimum requirements and became a breeding ground for flies and a source of infection. Wastewater disposal was also in an unsatisfactory state. In the city of Tashkent alone, more than 80 percent of wastewater inside the city, polluting the water, soil, and air, causing the spread of infectious diseases [6].

Despite the great shortcomings that prevented the improvement of the sanitary conditions of cities and settlements, city and district party committees, local councils, as well as some leaders of many industrial enterprises, organizations and institutions, ministries and agencies did not make payment in the prescribed manner. Considering that only medical personnel should deal with this issue, this issue has been neglected. A similar situation occurred in Tashkent, Namangan, Samarkand, Urganch, Nukus, Yangiyol and other cities. The creative initiative of the population played an important role in maintaining cleanliness and sanitation in cities and villages. For example, the residents of Fergana made serious efforts to green the city of Yangiyer and improve the sanitary conditions. In general, during this period, there was a need to expand mass movement for exemplary sanitation in cities and villages in Uzbekistan [7].

In August 1961, the Council of Ministers of the Uzbek SSR developed a plan for 1962-1965 development of water pipelines and sewerage in the republic, elimination of sources of pollution of canals and ponds, and implemented a number of measures. In accordance with these measures, sanitary cleanliness and landscaping in settlements, transportation of drinking water through pipelines to rural areas and gasification were

made the main issues. However, the decisions made during the Soviet era and the measures defined in them were not always fully implemented. Only 47 of the 198 tasks provided for in the decision on environmental protection have been completed in the republic. This served to increase these problems, especially in rural areas. Failure to fulfill the tasks specified in the government documents on time was also the reason for not fully utilizing the allocated funds. For example, in 1967, only 60% of the funds allocated for the construction of clean drinking water pipelines in the Surkhandarya region were appropriated [8].

Resolution No. 189 of the Council of Ministers of the Uzbek SSR on March 31, 1964 "On measures to improve water supply to rural settlements" was adopted. But for various reasons, the tasks specified in the decisions were not fulfilled. For example, the provision of clean drinking water to rural residents of Uzbekistan has always maintained its relevance. In remote areas of the republic, the population mainly got drinking water from open water reservoirs. For example, in Kashkadarya region in 1969, only 21.8% of the population used drinking water pipes [9]. Or in the villages of Zharkurgan district of Surkhandarya region, the population got drinking water from ditches until the end of the 60s of the 20th century. There were no water pipes in the district [9]. There were many similar problems in Bukhara region. For example, in the Bukhara region, there are serious deficiencies in providing the population with quality drinking water, and the construction of water pipes and sewage facilities has been slow. Only 21 percent of the population of the region is provided with clean drinking water. In Sverdlovsk and Karakol districts, this indicator did not exceed 9 percent. In the city of Bukhara, each citizen received about 17 liters of water per day. In the center of Gijduvan district, each resident received an average of 10.6 liters of water per day. The standard of sanitation should be 50 liters. Only 3 collective farms in the district have water pipes. In 1970, 81 thousand rubles were allocated for the construction of a water pipeline in the city of Bukhara, of which only 55 thousand rubles were appropriated. In this regard, the situation in the cities of Kogon and Romitan became difficult. For example, in 1970, it was planned to allocate 70 thousand rubles for the construction of a water pipeline in the city of Kogon, but in practice only 41 thousand rubles were appropriated. Also, only 47 percent of the republic's water pipelines had a sanitary protection zone [10].

In 1966, the Council of Ministers of the Uzbek SSR adopted the decision No. 54 "On measures to improve the provision of services to the population of the Uzbek SSR". Based on the tasks defined in the decision, 2-month sanitary cleaning works were carried out in settlements. The water supply distribution network of Andijan region has reached 2.2 kilometers, and the supply of tap water to the population has reached 62%. In the Namangan region, the supply of drinking water to the population through a centralized communal water network (water supply) has increased by 60 percent [11].

The earthquake that occurred in Tashkent on April 26, 1966 was one of the strongest earthquakes in the history of Uzbekistan. During this period, about 1.5 million people lived in Tashkent, and more than 300,000 people were left homeless as a result of the earthquake [12]. In accordance with the decree of the Council of

Ministers of the Uzbek SSR No. 260 of May 17, 1966 "On measures to strengthen sanitary and anti-epidemic measures in the city of Tashkent", a plan of sanitary and anti-epidemic measures was developed. Undoubtedly, during this period, the earthquake caused a significant increase in the number of diseases in the city and the deterioration of the sanitary and hygienic conditions of the residents of the city of Tashkent.

In 1966, the issue of measures to improve the provision of medical and sanitary services to the builders from other republics and the residents of Tashkent to help eliminate the consequences of the natural disaster was thoroughly discussed. These issues were discussed several times at the urgent meetings of the "Tashgorzdrav" administration and the Ministry of Health of the Uzbek SSR. The Ministry of Health of the republic sent: 275 students of the 4th-5th year of “TashgosMI”, 140 students of the Faculty of Medicine, 42 sanitary doctors from other republics to help the city health authorities in strengthening sanitary and anti-epidemic measures. Medical staff of medical institutions, students of medical institutes and medical schools, and more than 3 thousand sanitary doctors conducted door-to-door medical supervision in Tashkent city in order to identify suspected infectious diseases early and hospitalize them in time[13].

Decision No. 320 of 1966 of the Council of Ministers of the Uzbek SSR "On measures to improve the provision of drinking water to the residents of the city of Tashkent" was announced. According to the decision, Tashkent city trust "Vodokanal" together with the state sanitary control bodies selected 5 objects in Lenin district and 3 objects in Frunze district, and digging of artesian wells was carried out [14].

Thus, in Uzbekistan during the Soviet era, the problem of providing the population with clean drinking water and expanding the sewerage network was one of the issues that has kept its relevance. Certain measures have been taken by the government to lay drinking water pipelines and expand the sewerage network, and although it is noticeable that the indicator in this regard has partially increased, the problems in this area in the southern regions of Uzbekistan did not find a solution. This, in turn, served to spread various infectious diseases among the population.

Reference

1. O‘z MA, R-837-fond, 38-ro‘yxat, 9182-ish, 17-varaq.
2. O‘z MA, R-837-fond, 41-ro‘yxat, 702-ish, 70-varaq.
3. Ўзбекистон тарихи (1917-1991 йиллар)
4. O‘z ITTH MA, R-837-fond, 41-ro‘yxat, 702-ish, 124-varaq.
5. O‘z ITTH MA, R-837-fond, 41-ro‘yxat, 702-ish, 125-varaq.
6. O‘z ITTH MA, R-837-fond, 41-ro‘yxat, 702-ish, 126-varaq.
7. Алимов У. Успех и задачи в борьбе с инфекционными болезнями в Андижанской области // Медицинский журнал Узбекистана.– №2. –1959. – С.80.
8. Ўзбекистон 1939-1991 йилларда.– Тошкент, 2019.– Б. 114.(576)
9. O‘z MA, R-837-fond, 38-ro‘yxat, 9182-ish, 16-varaq.
10. O‘z MA, R-837-fond, 38-ro‘yxat, 9182-ish, 18-varaq.
11.O‘z MA, R-2389-fond, 1-ro‘yxat, 315-ish, 150-varaq.

12. Ахунджанов Б.А. О мерах снижения инфекционной заболеваемости в республике // Медицинский журнал Узбекистана, 1960.– №2.– С-9-10.

13. Mo‘minova G.E. O‘zbekistonda ekologiya tarixiga doir ba’zi mulohazalar // Imom Buxoriy saboqlari.–2017.–№ 1.–B.80-81.

14. SVDA, 77 fond, 1-ro‘yxat, 120-ish, 2-7 varaqlar.

15. O‘z MA, 837-fond, 41-ro‘yxat, 2493-ish, 146-varaq.

СИСТЕМНО-СТРУКТУРНІ ЕЛЕМЕНТИ ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТАТТЕЮ 111-2 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Вереша Роман Вікторович
доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри кримінального та
адміністративного права
Академії адвокатури України

Склад кримінального правопорушення – це сукупність встановлених у кримінальному законі юридичних ознак (об'єктивних і суб'єктивних), що визначають вчинене суспільно небезпечне діяння як кримінально протиправне. З цього визначення випливає, що визнання того чи іншого суспільно небезпечного діяння кримінальним правопорушенням є виключним правом законодавця, тобто Верховної Ради України. *Саме тут реалізовано принцип: «Немає кримінального правопорушення без вказівки на те у кримінальному законі».*

З іншого боку, у чинному законодавстві міститься вичерпний перелік тих суспільно небезпечних діянь, що у даний момент визначені як кримінально протиправні. Отже, для того, щоб будь-яке суспільно небезпечне діяння, що відбувається в реальному житті, набуло статусу кримінального правопорушення, необхідно, щоб таке діяння було визначене законодавцем як кримінальне правопорушення. Лише за такі суспільно небезпечні діяння особу може бути притягнуто до кримінальної відповідальності і щодо неї може бути призначене кримінальне покарання. Відступ від цієї вимоги призводить на практиці до серйозних порушень законності і обмеження прав громадян.

Тільки законодавець у нормах закону, за допомогою закріплення відповідних об'єктивних і суб'єктивних ознак визначає, які з вчинених суспільно небезпечних діянь є кримінальними правопорушеннями [1, 192]. Причому законодавець не в змозі (та у цьому і немає необхідності) виділити і нормативно закріпити всю сукупність ознак конкретного кримінального правопорушення. Будь-яке конкретне кримінальне правопорушення (вбивство, тілесні ушкодження, розбій) має безліч ознак. Чимало з них взагалі не мають безпосереднього відношення до вирішення питання про кримінальну протиправність і караність діяння. Тому законодавець виділяє з усієї сукупності ознак, що характеризують те чи інше кримінальне правопорушення, найбільш важливі, значущі та найбільш типові, що однаково притаманні всім кримінальним правопорушенням певного виду.

Отже, обсяг ознак, що характеризують вчинене кримінальне правопорушення, значно ширший за обсяг тих юридично значущих ознак, що визначають суспільно небезпечні діяння певного виду як кримінально протиправні. В той же час, склад кримінального правопорушення виступає і як більш широке поняття, бо він містить у собі характеристику не одного

кримінального правопорушення, а всіх кримінальних правопорушень певного виду. Тому, при встановленні ознак складу у вчиненому кримінальному правопорушенні потрібно йти не шляхом їх ототожнення, а через їх виявлення у вчиненому діянні та на підставі зіставлення з ознаками (елементами) видового поняття складу кримінального правопорушення, закріпленого в кримінальному законі [2, с. 70–71].

Статтею 111-2 КК передбачено відповідальність за ряд складів злочинів, що полягають в пособництві державі-агресору. Всі склади злочинів розміщені законодавцем в єдиній (не розділеній на частини) диспозиції, і належать до особливо тяжких злочинів.

Пособництво як елемент об'єктивної сторони. Слід відмітити застосування в диспозиції статті нової 111-2 КК терміну «пособництво», що є спеціальним терміном, вживаним у КК та кримінальній юстиції для позначення різновиду співучасника в злочині.

Як відомо, Кримінальний кодекс побудований за певними принципами, має певну структуру та логіку у такій її будові.

Так, Особлива частина КК містить склади кримінальних правопорушень, які, за замовчуванням, вчиняються виконавцем. За положеннями Загальної частини, зокрема ч. 1 ст. 27 КК України співучасниками кримінального правопорушення, поряд із виконавцем можуть бути організатор, підбурювач та пособник. У свою чергу, частиною 5 ст. 27 КК надано визначення пособнику як особі, яка порадами, вказівками, наданням засобів чи знарядь або усуненням перешкод сприяла вчиненню кримінального правопорушення іншими співучасниками, а також особа, яка заздалегідь обіцяла переховати особу, яка вчинила кримінальне правопорушення, знаряддя чи засоби вчинення кримінального правопорушення, сліди кримінального правопорушення чи предмети, здобуті кримінально-протиправним шляхом, придбати чи збути такі предмети або іншим чином сприяти приховуванню кримінального правопорушення.

Отже, за загальноприйнятою термінологією, пособник – це особа, яка самостійно кримінальне правопорушення не вчиняє, а лише своїми діями чи бездіяльністю сприяє його вчиненню виконавцем.

При цьому є встановлені правила кримінально-правової кваліфікації дій пособника, що ґрунтуються на положеннях ч. 2 ст. 29 КК, оскільки пособник підлягає кримінальній відповідальності за ч. 5 ст. 27 і тією статтею (частиною статті) Особливої частини цього Кодексу, яка передбачає кримінальне правопорушення, вчинене виконавцем.

Натомість об'єктивна сторона складів злочинів, передбачених ст. 111-2 КК, полягає у пособництві, при цьому, саме пособник вважається основним виконавцем цих злочинів. Кваліфікація дій пособника державі-агресору у розглядуваних випадках здійснюється безпосередньо за ст. 111-2 КК.

Кодекс до появи цієї статті таких складів не містив, таким чином, вживанням терміну «пособництво» у ст. 111-2 КК по суті об'єднано пособника із виконавцем в одній особі.

У цьому зв'язку, постає питання щодо того, чи можна говорити і про можливість при розгляді судом кримінального провадження за цією статтею застосування положень ч. 2 ст. 31 КК України про те, що не підлягають кримінальній відповідальності при добровільній відмові пособник, якщо він відвернув вчинення кримінального правопорушення або своєчасно повідомив відповідні органи державної влади про кримінальне правопорушення, що готується або вчиняється. Добровільною відмовою пособника є також ненадання ним засобів чи знарядь вчинення кримінального правопорушення або неусунення перешкод вчиненню кримінального правопорушення.

Суб'єкт правопорушень за ст. 111-2 КК – загальний: громадянин України або іноземець чи особа без громадянства, за одним винятком –суб'єктом не може бути громадянин держави-агресора.

За суб'єктивною стороною ці кримінальні правопорушення можуть бути вчинені у формі прямого або непрямого умислу. Кримінальне правопорушення вчиняється з метою завдати шкоди Україні.

Об'єктивна сторона має вираження у формі дій. Першою групою дій, за які передбачено відповідальність за ст. 111-2 КК є реалізація чи підтримка рішень та/або дій держави-агресора, збройних формувань та/або окупаційної адміністрації держави-агресора.

Щодо цих форм, необхідно відзначити використання законодавцем оціночного поняття – підтримка, наприклад і щодо відмежування від складу, передбаченого ч. 1 ст. 111-1 КК (публічні заклики до підтримки).

При цьому склад, передбачений ч. 1 ст. 111-1 КК (публічні заклики до підтримки) є проступком, а склад, передбачений ст. 111-2 КК (підтримка) – є особливо тяжким злочином.

Варто мати на увазі, що підтримка в такому випадку має бути суттєвою, тобто утворювати достатньо матеріалізований вираз (що залишається оціночною категорією).

Для кваліфікації тут важливе значення має умисел щодо реалізації рішень та мета – завдання шкоди Україні (про що йшлося вище). Якщо, наприклад, представники місцевого населення примусово виконують накази військових держави-агресора під загрозою застосування зброї, навряд чи можна говорити про умисел на виконання таких рішень із метою зашкодити Україні.

Другою групою кримінально караних дій є добровільний збір, підготовка та/або передача матеріальних ресурсів чи інших активів представникам держави-агресора, її збройним формуванням та/або окупаційній адміністрації держави-агресора.

Щодо вчинення злочину в цих формах варто наголосити на криміналізації підготовки ресурсів (що можна розглядати як готування до злочину). Водночас на початку статті ми недаремно навели визначення поняття «пособника», оскільки дії з надання засобів чи знарядь, що відповідає підготовці ресурсів, є змістом пособництва.

Відтак за доведеності умислу підготовки матеріальних ресурсів чи інших активів для відповідних реципієнтів, має місце закінчений склад особливо тяжкого злочину.

Також важливо зупинитися на реципієнтах, адже тут злочин необхідно відмежовувати від передбаченого ч. 4 ст. 111-1 КК (передача матеріальних ресурсів незаконним збройним чи воєнізованим формуванням, створеним на тимчасово окупованій території, та/або збройним чи воєнізованим формуванням держави-агресора). Як бачимо, в обох складах ідеться про передачу ресурсів збройним чи воєнізованим формуванням держави-агресора, тобто має місце колізія норм (яку практично неможливо однозначно вирішити). За ч. 4 ст. 111-1 є ще й інші реципієнти – збройні чи воєнізовані формування, створені на тимчасово окупованій території; в разі передачі ресурсів цим отримувачам, діяння належить кваліфікувати за цією нормою.

І загалом склади правопорушень (як за ч. 4 ст. 111-1, так і за ст. 111-2) щодо передачі матеріальних ресурсів державі-агресору судовій практиці належатиме відмежовувати від державної зради в формі надання іноземній державі, іноземній організації або їх представникам допомоги в проведенні підривної діяльності проти України.

Місце і обстановка. Законодавець не конкретизує, за яких умов обов'язково може бути вчинено це правопорушення, тобто і до тимчасової окупації певної території і вже під час такої окупації шляхом вчинення дій на користь окупаційної адміністрації держави-агресора, на відміну від положень за ст. 111-1 КК (колабораційна діяльність), за якими незаконні дії вчиняються переважно на тимчасово окупованій території тощо.

Можливість розгляду in absentia. Згідно з доповненнями ст. 297-1 КПК, внесеними Законом № 2198-IX щодо злочинів, передбачених ст. 111-2 КК, стосовно підозрюваного, крім неповнолітнього, який переховується від органів слідства та суду на тимчасово окупованій території України, на території держави-агресора, з метою ухилення від кримінальної відповідальності та/або оголошений у міжнародний розшук, з дозволу слідчого судді можливо проводити спеціальне досудове розслідування (in absentia). Згідно з ч. 3 ст. 323 КПК щодо таких підозрюваних з дозволу суду можливо проводити спеціальне судове провадження (in absentia).

Підслідність. Злочини, передбачені ст. 111-2 КК, – за Законом № 2198-IX віднесено до підслідності органів безпеки, тобто СБУ (абз. 1 ч. 2 ст. 216 КПК).

Запобіжний захід. Окрім зазначених змін, Законом № 2198-IX унесено зміни до ст. 176, 183 КПК, передбачено, що за наявності передбачених в ст. 177 КПК ризиків, до осіб, підозрюваних або обвинувачених у злочинах за ст. 111-2 та рядом інших злочинів, зокрема, проти основ національної безпеки (в т.ч. державна зрада, диверсія та колабораційна діяльність), застосовується лише запобіжний захід у вигляді тримання під вартою. При цьому слідчий суддя, виходячи з ризиків та інших обставин, що враховуються при обранні запобіжного заходу, має право не визначати розмір застави в якості альтернативного запобіжного заходу.

Слід відмітити, що в ст. 177 КК вже була схожа норма ч. 5 щодо неможливості застосування інших запобіжних заходів, крім тримання під вартою, фактично до того ж самого переліку злочинів. І ця норма була визнана неконституційною рішенням Конституційного Суду України від 25 червня 2019 року № 7-р/2019[5]. На відміну від попередньої норми, законодавець у нових акцентує увагу на те, що тримання під вартою як запобіжний захід застосовується за наявності відповідних ризиків.

Відповідно, в слідчого судді за новим законом (за наявності обґрунтованої підозри) є три опції щодо застосування до підозрюваного в злочинах, перелічених в новій ч. 6 ст. 176 КПК, запобіжного заходу:

- у разі відсутності або недостатності ризиків – не обирати запобіжний захід;
– обрати тримання під вартою із визначенням розміру застави;
– обрати тримання під вартою без визначення розміру застави.

Щодо покарання злочини, передбачені ст. 111-2 КК, то ми вказали, що вони відносяться до особливо тяжких. Ці злочини караються позбавленням волі на строк від десяти до дванадцяти років, із перебачнням санкцією статті двох обов'язкових додаткових покарань – позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від десяти до п'ятнадцяти років та з конфіскацією майна або без такої.

Закордонний досвід. Відомо, що єдиною країною Європи, в якій встановлена кримінальна відповідальність за колабораціонізм є Литовська Республіка. Цей злочин полягає у тому, що громадянин Литовської Республіки, який в умовах окупації або анексії сприяв структурам незаконної влади затвердити окупацію або анексію, придушувати опір жителів Литви або іншими способами допомагав незаконній владі діяти проти Литовської Республіки, та карається позбавленням волі на строк до п'яти років.

У Кримінальному кодексі Литовської Республіки також передбачена відповідальність за «Пособництво іншій державі діяти проти Литовської Республіки», що настає у разі, якщо той, хто у мирний час допомагав іншій державі або її організації діяти проти Литовської Республіки – її конституційного ладу, суверенітету, цілісності території, захисної або економічної потужності. Це правопорушення карається позбавленням волі на строк до семи років. Відтак, важливим вважаємо чіткість у розумінні, хто є суб'єктом цих злочинів, у яких умовах вони можуть бути вчинені, у чому полягали протиправні дії винної особи, з якою метою вчинялись та на які суспільно важливі об'єкти відбулось посягання.

Об'єктивна сторона в межах статті 112-2 КК України має вираження у формі дій.

Першою групою дій, за які передбачено відповідальність за ст. 111-2 КК, є реалізація чи підтримка рішень та/або дій держави-агресора, збройних формувань та/або окупаційної адміністрації держави-агресора. Щодо вчинення правопорушень у цій формі, необхідно відзначити використання законодавцем оціночного поняття – підтримка, наприклад і щодо відмежування від складу, передбаченого ч. 1 ст. 111-1 КК (публічні заклики до підтримки). При цьому

склад, передбачений ч. 1 ст. 111-1 КК (публічні заклики до підтримки) є проступком, а склад, передбачений ст. 111-2 КК (підтримка) – є особливо тяжким злочином. Варто мати на увазі, що підтримка в такому випадку має бути суттєвою, тобто утворювати достатньо матеріалізований вираз (що залишається оціночною категорією).

Другою групою кримінально караних дій є добровільний збір, підготовка та/або передача матеріальних ресурсів чи інших активів представникам держави-агресора, її збройним формуванням та/ або окупаційній адміністрації держави-агресора. Щодо вчинення злочину в цих формах варто наголосити на криміналізації підготовки ресурсів (що можна розглядати як готування до злочину). За доведеності умислу, підготовки матеріальних ресурсів чи інших активів для відповідних реципієнтів, має місце закінчений склад особливо тяжкого злочину. Також важливо зупинитися на реципієнтах, адже тут злочин необхідно відмежовувати від передбаченого ч. 4 ст. 111-1 (передача матеріальних ресурсів незаконним збройним чи воєнізованим формуванням, створеним на тимчасово окупованій території, та/або збройним чи воєнізованим формуванням держави-агресора). Як бачимо, в обох складах йдеться про передачу ресурсів збройним чи воєнізованим формуванням держави-агресора, тобто має місце колізія норм. За ч. 4 ст. 111-1 є ще й інші реципієнти – збройні чи воєнізовані формування, створені на тимчасово окупованій території; в разі передачі ресурсів цим отримувачам, діяння належить кваліфікувати за цією нормою.

І загалом склади правопорушень (як за ч. 4 ст. 111-1, так і за ст. 111-2) щодо передачі матеріальних ресурсів державі-агресору судовій практиці належатиме відмежовувати від державної зради в формі надання іноземній державі, іноземній організації або їх представникам допомоги в проведенні підривної діяльності проти України.

Термін «національно-правовий інтерес України», в межах реалізації ст. 111-2 КК України, може використовуватись в контексті конкретизації загального поняття «заподіяння шкоди Україні» в розумінні п. 10 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про національну безпеку України», а саме: «Національні інтереси України - життєво важливі інтереси людини, суспільства і держави, реалізація яких забезпечує державний суверенітет України, її прогресивний демократичний розвиток, а також безпечні умови життєдіяльності і добробут її громадян».

Кримінальний закон, як і будь-яке інше явище об’єктивної дійсності, з необхідністю існує у часі. Інакше кажучи, його зміст і форма в їх єдності є не постійно існуючими, а визначаються певними часовими рамками. І при цьому, темпоральні властивості кримінального закону самі по собі є предметом правового регулювання, причому регулюються вони як самим кримінальним законом (статті 4, 5 КК України), так і актами конституційного законодавства України (статті 57, 58, 94 Конституції України). Таким чином, часові рамки існування кримінального закону отримали нормативне закріплення. Визначальним моментом у такому дослідженні має бути констатація того, що час як такий не є юридичною категорією. Поряд з категорією простору він є

особливим загальним співвідношенням явищ дійсності, є одним з видів діалектичного співвідношення матеріальних станів. За своєю суттю час є особливою категорією діалектики.

Законодавством України регулюються (визначаються) лише межі (початкова та кінцева) існування кримінального закону в часі, а не сам час існування кримінального закону як абсолютний об'єктивний його атрибут, що є формою послідовних існувань кримінального закону одномірно і односпрямовано від минулого до майбутнього. Час, протягом якого існує кримінальний закон (як, втім, і будь-який інший закон), прийнято називати часом чинності кримінального закону; початковий момент цього часу - моментом (часом) набуття чинності законом, а кінцевий - моментом (часом) втрати чинності законом. Отже, чинність кримінального закону - це його існування впродовж певного проміжку часу, протягом якого закон «живе» - від його появи і до зникнення.

Відповідно до ст. 4 КК України, Закон про кримінальну відповідальність набирає чинності через десять днів з дня його офіційного оприлюднення, якщо інше не передбачено самим законом, але не раніше дня його опублікування. Кримінальна протиправність і караність, а також інші кримінально-правові наслідки діяння визначаються законом про кримінальну відповідальність, що діяв на час вчинення цього діяння. Часом вчинення кримінального правопорушення визнається час вчинення особою передбаченої законом про кримінальну відповідальність дії або бездіяльності.

Таким чином, відповідно до положень Конституції України та КК України, для того, щоб кримінальний закон набув чинності, мусить мати місце сукупність двох обставин. По-перше, такий закон має бути офіційно оприлюднений, по-друге, з моменту офіційного оприлюднення має сплинути певний строк, визначений Конституцією України або самим законом. Тільки за дотримання цих двох умов закон набуде чинності. І навпаки, у разі відсутності (порушення, недотримання) хоча б однієї з них, прийнятий Верховною Радою України закон не можна вважати чинним.

З огляду на те, що кримінальні закони встановлюють можливість найбільш суворого обмеження прав людини, а в сфері кримінального права протиріччя інтересів особи та держави набувають найбільшої гостроти, визначні юристи-гуманісти минулого часто спеціально акцентували на обов'язковості оприлюднення саме кримінальних законів. Так, на необхідність визначення злочинів та покарань лише відомими населенню законами неодноразово вказував Ш. Л. Монтеск'є, а Є. Бентам прямо називав недійсним покарання, призначене хоча й на підставі закону, але такого, що належним чином не доведений до відома осіб, щодо яких він повинен діяти.

Декларуючи свою відданість ідеалам права та демократії, і Конституція України встановлює, що закони повинні бути доведені до відома населення у встановленому законом порядку (ч. 2 ст. 57) і що не доведений до відома населення закон є нечинним (частина 3 тієї ж статті). Загальні положення про порядок оприлюднення законів України та набуття ними чинності сформульовані у ч. 4 ст. 94 Конституції України та ч. 1 ст. 4 КК України.

Відповідно до обох названих правових приписів, закон набирає чинності «через десять днів з дня його офіційного оприлюднення, якщо інше не передбачено самим законом, але не раніше дня його опублікування».

Таким чином, відповідно до Закону України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо удосконалення відповідальності за колабораційну діяльність та особливостей застосування запобіжних заходів за вчинення злочинів проти основ національної та громадської безпеки», положення ст. 111-2 КК України набули чинності з дня, наступного за днем його опублікування, тобто 23 квітня 2022 року. Відмічаємо, що обмеження, встановлені постановою КМУ № 1076 від 27 вересня 2022 р., про заборону вивезення товарів з України на митну територію рф змістовно доповнюють об'єктивні ознаки складу злочину передбаченого ст. 111-2 КК України.

Список літератури:

1. Вереша Р. В. Філософія вини у кримінальному праві : монографія. Київ: Алерта, 2024. 366 с.
2. Вереша Р. В. Кримінальне право України. Загальна частина : Навчальний посібник. – Вид. 10-те, перероб. та допов. Київ: Алерта, 2024. 604 с.

ЗАХИСТ ПРАВ ДИТИНИ В УМОВАХ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ У КОНТЕКСТІ МІЖНАРОДНОГО ПРИВАТНОГО ПРАВА

Лісняк Анастасія Євгеніївна
здобувач вищої освіти, 2-го курсу Факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Національної поліції України Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:
Жеглінська Тетяна Олегівна
Старший викладач кафедри
Теорії та історії держави і права
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ

У результаті повномасштабного вторгнення на територію України значна кількість дітей стикається з порушеннями їхніх прав, які гарантовані на міжнародному рівні. Наразі кожна з 7,5 мільйонів дітей стикається з такими порушеннями, як обмеження права на відпочинок, освіту, дозвілля та родинне життя, а також право на захист від усіх форм фізичного та психологічного насильства, катувань та інших жорстоких, нелюдських або принижуючих гідність форм поводження [1].

Актуальність цієї теми виявляється у зростанні кількості порушень прав дітей під час воєнних конфліктів, що потребує негайних заходів для зменшення цих протиправних вчинків. Свідченням актуальності є і значна кількість досліджень, проведених науковцями, такими Пилипишина І.І., Опольська Н.М., Репецький В.М., Стефанчук М.О. та інші, які приділяють увагу цьому питанню.

Стаття 19 Конвенції про права дитини визначає загальну норму, згідно з якою держави-учасниці зобов'язані приймати всі необхідні законодавчі, адміністративні, соціальні та освітні заходи для захисту дітей від усіх форм фізичного та психологічного насильства, знущань, зловживань, недбалого та жорстокого поводження, а також експлуатації, включаючи сексуальне насильство, з боку батьків, законних опікунів чи будь-якої іншої особи, яка має опіку про дитину. Згідно зі статтею 38 Конвенції, держави зобов'язані дотримуватися норм міжнародного гуманітарного права, що стосуються дітей у випадку збройних конфліктів, та забезпечувати їх дотримання, а також приймати всі можливі заходи для захисту та догляду за дітьми, які постраждали внаслідок збройних конфліктів. Ці норми узгоджуються з положеннями міжнародного гуманітарного права, зокрема, з Женевськими конвенціями 1949 року та Додатковими протоколами до них 1977 року, які містять положення про захист дітей, як загального цивільного населення, так і як окремої уразливої категорії [2].

Станом на липень 2022 року понад 234 тисячі українських дітей були примусово вивезені на територію країни - агресора. Ці дії однозначно можна визначити як примусову депортацію та примусове переміщення, що порушує міжнародне право, включаючи Конвенцію про права дитини та Женевську конвенцію. За словами радниці-уповноваженої Президента України з прав дитини та дитячої реабілітації, дії, що здійснює росія стосовно українських дітей, мають всі ознаки геноциду. Існує широко відомий факт про знущання, вбивства, катування, сексуальне насильство та зґвалтування українських дітей російськими загарбниками на тимчасово окупованих територіях. Ці жахливі події підтверджують порушення прав дітей, норм міжнародного права та моральних норм. Наразі Україна робить все можливе, щоб повернути примусово вивезених дітей назад та покарати всіх причетних до цього жорстокого поводження з ними.

Україна стикається з проблемою дітей, які залишилися без батьків, а це створює складнощі з їх адаптацією у сімейне середовище. Засоби масової інформації активно розповсюджують інформацію про необхідність усиновлення дітей, які втратили батьків або перебували у закладах інституційного догляду поблизу зон активних бойових дій. Проте Міністерство соціальної політики України вбачає в цих діях ризики шахрайства, порушення прав дітей та розповсюдження недостовірної інформації. Вони наголошують на неможливості спрощення процедури усиновлення з метою захисту дітей та запобігання можливим негативним наслідкам.

Однак, уряд активно адаптується до сучасних реалій і трохи спростив процес усиновлення та опікунства. Тепер на порталі "Дія" доступна можливість подати заявку на первинну консультацію з питань усиновлення, а також отримати додаткову інформацію. У цифровому форматі можна надати необхідний пакет документів для статусу кандидата в усиновлювачі, опікуна або батька-вихователя в прийомній сім'ї чи дитячому будинку сімейного типу. Також буде можливість отримувати повідомлення від служби щодо запрошень на зустріч з дитиною або на навчання, або ознайомитися з анкетами дітей, які є на сайті Міністерства соціальної політики.

Зауважимо, що 22 березня 2022 року Постановою Кабінету Міністрів України № 349 "Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо захисту прав дітей на період надзвичайного або воєнного стану" були внесені зміни до Положення про дитячий будинок сімейного типу та Положення про прийомну сім'ю. Згідно з цими змінами, під час дії на території України надзвичайного або воєнного стану, дитячий будинок сімейного типу та прийомна сім'я можуть приймати дітей, які залишилися без батьківського піклування, на тимчасових умовах в межах передбаченої граничної чисельності дітей у цих установах [3].

Одне з основних прав дитини - це право на освіту. У 2019 році Україна приєдналася до Декларації про безпеку шкіл, яка закликає сторони збройних конфліктів утримуватися від дій, що перешкоджають доступу дітей до освіти. Для реалізації цієї Декларації урядом було затверджено план заходів щодо її реалізації. Серед цих заходів - забезпечення безперервності навчання,

моніторинг нападів на навчальні заклади, їх захист та відновлення у разі пошкодження. З метою забезпечення безпечних умов для навчання на території деяких областей було введено дистанційну форму навчання [4].

Підсумовуючи, можна зазначити, що велика кількість дітей по всьому світу стає жертвами порушень прав під час збройних конфліктів. Ця проблема стосується не лише однієї країни, але й всього міжнародного співтовариства. росія порушила значну кількість міжнародно-правових актів, що стосуються прав дитини, і має нести відповідальність за свої дії.

Список літератури

1. Брифінг «Захист прав дітей в умовах війни». Медіа Центр Україна – Укрінформ. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/3496680-zahist-prav-ditej-v-umovah-vijni-zmini-vproceduri-usinovlenna.html (дата звернення 05.05.2024).
2. Конвенція про права дитини від 20 листопада 1989 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text (дата звернення 05.05.2024).
3. Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо захисту прав дітей на період надзвичайного або воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 22 березня 2022 р. № 349. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/349-2022-п#Text (дата звернення 05.05.2024).
4. Про затвердження плану заходів щодо реалізації Декларації про безпеку шкіл: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 04.08.2021 року. № 898-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2021-%D1%80#Text (дата звернення 05.05.2024).

ЩОДО ГЕОГРАФІЇ ПОРУШЕНЬ ПРАВИЛ БЕЗПЕКИ ДОРОЖНЬОГО РУХУ АБО ЕКСПЛУАТАЦІЇ ТРАНСПОРТУ ОСОБАМИ, ЯКІ КЕРУЮТЬ ТРАНСПОРТНИМИ ЗАСОБАМИ, У 2023 РОЦІ

Новіков Олег,
кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник
Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені
академіка В. В. Сташиса Національної академії правових наук України,

1. Дослідження регіонального розподілу кримінальних правопорушень є важливою складової державної кримінологічної політики. Розуміння особливостей просторового поширення тих чи інших правопорушень за регіонами країни допомагає уповноваженим політикоформуючим та правоохоронним органам розробляти якісні стратегії запобігання та протидії злочинності, ефективно розподіляти обмежені ресурси залежно від рівня кримінальної вираженості регіонів, а також своєчасно відстежувати ефективність вжитих заходів щодо запобігання злочинності в межах окремих адміністративно-територіальних одиниць. Також неабияке значення має дослідження особливостей регіонального розподілу кримінальних правопорушень для пізнання детермінації злочинності. Саме аналізуючи та порівнюючи «правопорушність» у різних регіонах держави можна виявити неочевидні причинно-наслідкові та кореляційні зв’язки окремих правопорушень із різноманітними явищами та процесами, що відбуваються в регіонах. Враховуючи значний науковий та прикладний потенціал регіонального дослідження, кримінологи та експерти-аналітики правоохоронних органів періодично звертаються до аналізу так званої «географії» злочинності [1, с. 87].

2. Дослідження регіональних особливостей розподілу порушень правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту передбачає визначення регіонів України, які є найбільш кримінально вираженими від цих кримінальних правопорушень в абсолютних показниках. У табл. 1 наведено розподіл порушень правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобам (ст. 286 КК України), та порушень правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобам в стані сп’яніння (ст. 286-1 КК України), за регіонами (областями) України у 2023 р.

Таблиця 1.

Розподіл облікованих кримінальних правопорушень, передбачених ст.ст. 286, 286-1 КК України, за регіонами України у 2023 р.

Регіон України	Обліковано кримінальних правопорушень, передбачених ст. 286 КК України	Обліковано кримінальних правопорушень, передбачених ст. 286-1 КК України
АР Крим	0	0
Вінницька	294	39
Волинська	228	43
Дніпропетровська	736	83
Донецька	230	30
Житомирська	278	60
Закарпатська	199	18
Запорізька	208	17
Івано-Франківська	239	45
Київська	434	68
м. Київ	450	33
Кіровоградська	202	25
Луганська	1	0
Львівська	414	62
Миколаївська	228	29
Одеська	517	67
Полтавська	264	33
Рівненська	303	31
м. Севастополь	0	0
Сумська	174	40
Тернопільська	172	18
Харківська	484	44
Херсонська	45	8
Хмельницька	242	50
Черкаська	294	31
Чернівецька	186	22
Чернігівська	195	54
Всього по Україні	7017	950

На підставі цих даних визначимо перелік регіонів (областей), де було виявлено найбільше зазначених кримінальних правопорушень у 2023 р. Так, ТОП-10 регіонів (областей) щодо порушень правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобам (ст. 286 КК України) виглядає таким чином: Дніпропетровська (736), Одеська (517), Харківська (484) області, м. Київ (450), Київська (434), Львівська (414), Рівненська (303), Вінницька (294), Черкаська (294) та Житомирська (278)

області. Найменша кількість цих кримінальних правопорушень була облікована (без урахування повністю окупованих рф регіонів АР Крим та Луганської області) у: Херсонський (45), Тернопільській (172), Сумській (174), Чернівецькій (186) та Чернігівській (195) областях.

Список літератури:

1. Новіков О. В. Регіональний розподіл адміністративних правопорушень у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху. *Питання боротьби зі злочинністю*. 2023. Вип. 46. С. 87–94.

ПРАВО МІЖНАРОДНИХ ДОГОВОРІВ

Чернявська Орина Олегівна
здобувач вищої освіти, 2-го курсу Факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Національної поліції України
Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:
Жеглінська Тетяна Олегівна
Старший викладач кафедри Теорії та історії держави і права
Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Міжнародне договірне право (право міжнародних договорів) є системою принципів і норм, що регулюють взаємини між суб'єктами міжнародного права стосовно укладання, виконання та припинення дії міжнародних договорів. Ця галузь права займає центральне місце в системі міжнародного права, оскільки вона взаємодіє з усіма іншими галузями та інститутами міжнародного права.

Термін «міжнародна угода» охоплює різноманітні правові акти, які можуть мати різні назви, такі як договір, конвенція, хартія, декларація, пакт, статут тощо. Серед міжнародних правових актів виділяються ті, що визначають права і обов'язки відповідних суб'єктів (наприклад, конвенції, пакти, угоди, договори), а також ті, що зазвичай не містять правил поведінки і не формулюють прав і обов'язків безпосередньо (наприклад, декларації, заяви, меморандуми) [5].

Міжнародні договори є основним інструментом, за допомогою якого держави та інші суб'єкти міжнародного права встановлюють свої права та обов'язки в різних сферах міжнародних відносин. Вони можуть регулювати широке коло питань, від економічної співпраці та захисту прав людини до екологічної безпеки та мирного врегулювання спорів. Міжнародні договори не лише встановлюють юридичні зобов'язання, але й сприяють розвитку співпраці між державами та зміцненню міжнародної безпеки.

Крім того, важливо розрізняти міжнародні договори, які мають юридично обов'язковий характер, від інших міжнародних документів, таких як декларації або меморандуми, які зазвичай носять рекомендаційний характер і не створюють прямих правових зобов'язань для їхніх учасників. Однак, навіть такі неформальні документи можуть мати значний політичний вплив і сприяти формуванню міжнародних норм та стандартів [2].

Міжнародні договори стали невід'ємною частиною сучасного міжнародного та внутрішнього правового середовища багатьох країн, включаючи Україну. З 1947 до 2000 року Секретаріат ООН зареєстрував і опублікував майже 30 тисяч міжнародних договорів, укладених між державами з різних питань, таких як політичні, економічні, правові та науково-технічні.

Ускладнення міжнародних відносин та їх зростаюче значення для держав зробили необхідність правового регулювання міждержавних зв'язків усе більш

актуальною. Відповідно, зростала роль міжнародного права, зокрема права міжнародних договорів [1].

Право міжнародних договорів регулює взаємини між суб'єктами міжнародного права щодо укладання, тривалості дії та умов припинення дії міжнародних договорів. Основним предметом регулювання є процес укладання цих договорів. Джерелами права міжнародних договорів є міжнародні звичаї, договори, а також загальні принципи міжнародного права.

Значна частина права міжнародних договорів є кодифікованою, оскільки міжнародний договір є одним із ключових джерел міжнародного права. Це потребує встановлення єдиних процедур укладання договорів, уніфікованих правил припинення їхньої дії тощо. Міжнародні звичаї, поряд із договірними нормами, регулюють структуру міжнародних договорів, проведення переговорів, розробку тексту договорів, правила й методи тлумачення [3].

Наразі діють норми як звичаєвого, так і договірного права. Серед найбільш важливих універсальних конвенцій, що регулюють укладання і застосування міжнародних договорів, слід відзначити Віденську конвенцію про право міжнародних договорів 1969 року, яка детально регламентує порядок укладання, набуття чинності, тлумачення, виконання та припинення дії міжнародних договорів між державами. До інших значущих документів належать Віденська конвенція про правонаступництво держав щодо договорів 1978 року та Віденська конвенція про право договорів між державами та міжнародними організаціями або між міжнародними організаціями 1986 року.

Конституція України визначає місце міжнародних договорів у національному законодавстві (ст. 9). Закон України «Про дію міжнародних договорів на території України» від 10 грудня 1991 року регулює застосування міжнародних договорів у межах країни. Закон України «Про міжнародні договори України» від 22 грудня 1993 року встановлює порядок укладання, виконання та денонсації міжнародних договорів України і застосовується до всіх видів договорів — міждержавних, міжурядових і міжвідомчих, незалежно від їх форми та назви [4].

Відповідно до Віденської конвенції про право міжнародних договорів 1969 року, суб'єктами права міжнародних договорів є держави (ст. 1), а згідно з Віденською конвенцією про право договорів між державами та міжнародними організаціями або між міжнародними організаціями 1986 року — міжнародні міжурядові організації (ст. 1). Інші суб'єкти міжнародного права, згідно зі ст. 3 Віденської конвенції 1969 року, підпадають під її норми лише в тих відносинах, де держави є сторонами міжнародних договорів, учасниками яких також є інші суб'єкти міжнародного права [3].

Отже, право міжнародних договорів є фундаментальною складовою сучасної системи міжнародного права, оскільки воно регулює правові відносини між державами та іншими суб'єктами міжнародного права у процесі укладання, виконання та припинення дії міжнародних договорів. Це право є одним з основних інструментів, за допомогою якого держави встановлюють свої права та

обов'язки у різних сферах міжнародних відносин, таких як політика, економіка, право і науково-технічна співпраця.

З історичної точки зору, важливу роль у формуванні права міжнародних договорів відіграли доктринальні кодифікації, здійснені видатними вченими, які підготували основи для сучасного правового регулювання цієї галузі. З часом, зростання міжнародних зв'язків і ускладнення міжнародних відносин призвели до необхідності чіткішого правового регулювання, що сприяло подальшій кодифікації міжнародного права.

Віденські конвенції про право міжнародних договорів, зокрема конвенції 1969, 1978 та 1986 років, стали ключовими документами, що визначають загальні принципи та правила укладання, виконання та припинення міжнародних договорів. Ці конвенції встановлюють єдині стандарти, які забезпечують передбачуваність і стабільність міжнародних правовідносин.

Національне законодавство також відіграє важливу роль у регулюванні міжнародних договорів. У випадку України, Конституція та закони «Про дію міжнародних договорів на території України» і «Про міжнародні договори України» створюють правову основу для впровадження міжнародних договорів у національну правову систему, забезпечуючи їх належне виконання та відповідність внутрішньому законодавству.

Список літератури

1. Гутник В., Я. Яворський. Право міжнародних договорів у наукових працях Херша Лаутерпахта. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право № 69 2022р. 438-443с.

2. Лясота С. В. Чинність міжнародних договорів. Відповідальний редактор: доктор юридичних наук, професор, завідувачка кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства Міжнародного гуманітарного університету 2021р. 70с.

3. Острогляд О. В. Міжнародні договори як джерела кримінально-правої політики. 2022р. 78-81с.

4. Хоббі Ю. С., В. Г. Іванова. Міжнародні договори як складова правової системи України. Український правовий вимір: пошук відповідей на глобальні міжнародні виклики: матеріали III міжнародної науково-практичної конференції.–Дніпро: Університет митної справи та фінансів, 2021. 221с.

5. Ходаківська Д. Внутрішнє право міжнародних організацій. Публічне право №2 2020р. 88-98с.

THE DEVELOPMENT OF THE EMOTIONAL INTELLIGENCE AMONG MARITIME PERSONNEL OF MULTICULTURAL CREWS

Singh Binay Kumar,
2nd year postgraduate student,
the third level of higher education,
National University Odesa Maritime Academy

Since 2014 when Ukraine signed an Association Agreement with the European Union, all its efforts where directed towards the gradual integration to the European Union by adjusting its legislation and best business practises. In modern world when you think about the prospects of the AI, you definitely think about emotional intelligence which define human being as a socially active player in life. At the end of the day, the success in our competitive world depends on the emotional intelligence.

Therefore, emotional intelligence plays a critical role in the success of multicultural maritime crews where effective communication, conflict resolution and interpersonal relationships are essential for smooth operations. One of the key characteristics of emotional intelligence among multicultural maritime crews is their understanding of cultural nuances in communication styles. Crew members must navigate different cultural traditions and communication norms to ensure clear and effective interactions. This requires a high level of cultural awareness and adaptability to address potential gaps in communication. In addition, the ability to effectively manage conflict resolution in a variety of settings is critical to maintaining harmony on board. Crew members with high emotional intelligence can constructively resolve conflicts by considering different perspectives and finding mutually beneficial solutions. In addition, empathy and intercultural sensitivity in interpersonal interactions are necessary to build trust and co-operation between crew members from different cultures [1, P. 226].

The development of emotional intelligence (EI) among maritime personnel in multicultural marine environments is multifaceted, involving various factors and methodologies. Emotional intelligence is critical for effective leadership and operational success in maritime settings, where it aids in managing complex interpersonal interactions and stressors such as social isolation and long work hours. Studies have shown that EI can predict the success of naval officers during internships, emphasising the importance of self-regulation, self-control, and empathy. Cross-cultural differences also play a significant role; for instance, Southeast Asian officers have been found to score higher on facets like "Utilization of emotions" and "Self-control" compared to their European counterparts, which can influence interpersonal relations and ship management [2]. The integration of intercultural competence into professional training, such as through specialized English language courses, further enhances EI by preparing cadets to handle real-life multicultural interactions effectively. Additionally, mental health monitoring and support systems are crucial, as

poor mental health can adversely affect EI and overall performance. Innovative assessment methods, such as the dual subjective-objective testing scheme, have shown promise in providing accurate psychological evaluations, thereby supporting the development of EI. Theoretical and methodological analyses suggest that incorporating EI into leadership training can significantly improve mission safety and efficiency in the naval field. Overall, the development of EI among maritime personnel is a comprehensive process that involves targeted training, cultural sensitivity, and robust mental health support, all of which contribute to a more cohesive and effective maritime workforce [3].

Several factors influence the development of emotional intelligence in multicultural maritime crews. Training programmes specifically designed to improve emotional intelligence skills can enhance crew members' ability to understand and effectively regulate their emotions. Moreover, leadership styles that prioritise emotional intelligence can set a positive example for the entire crew by encouraging open communication and empathy. Organisational support for the development of multicultural awareness and emotional intelligence is also crucial. By creating a culture that values diversity and emotional intelligence, maritime companies can create a more inclusive and harmonious work environment.

Cultural differences impact emotional intelligence among top officers on board merchant ships, with Southeast Asian officers scoring higher than European officers on the total Emotional Intelligence scale. Asian officers showed higher scores in facets like "Utilization of emotions", "Handling relationships", and "Self-control". Training programs focusing on stress management and diversity training in intercultural communication are recommended for future superiors on board ships to enhance crew communication and limit unwanted impacts of cultural diversity .

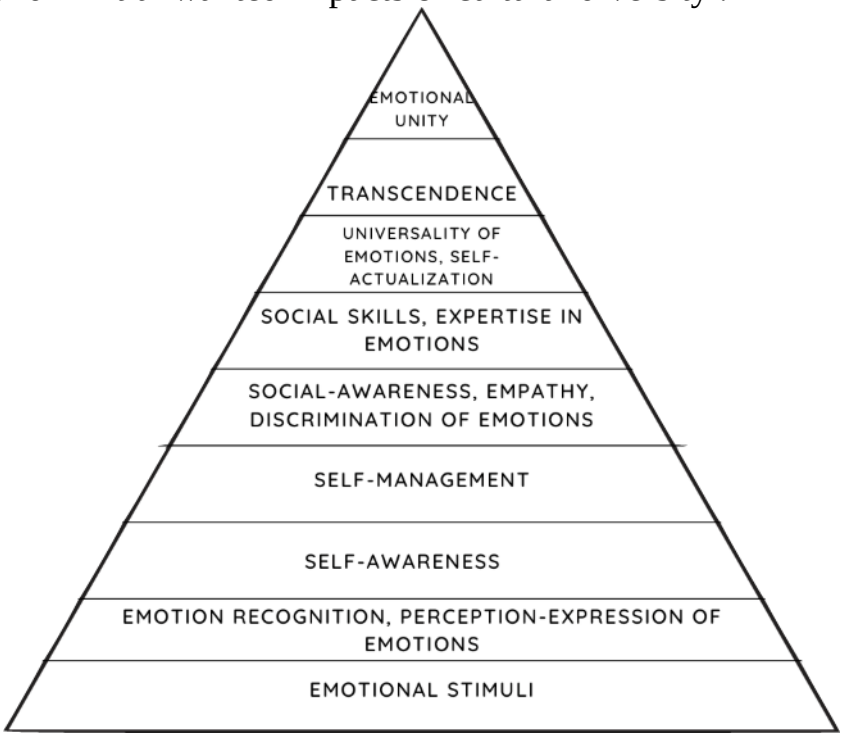

The maritime industry faces challenges due to multicultural crews, emphasising the need for crew management to consider cultural differences and enhance communication to avoid misunderstandings and negative impacts on assessment and

safety. Multinational crew compositions in the maritime industry highlight the importance of understanding culturally-motivated interpersonal dynamics and the significance of Maritime English as a field of study to address communication barriers and enhance cohesion among crew members .

Despite the benefits of emotional intelligence in multicultural maritime crews, there are challenges in developing it. Language barriers can hinder emotional expression and understanding between crew members, leading to misunderstandings and miscommunication. Cultural differences can also contribute to conflict and problems in building cohesive teams. Moreover, stressful working conditions at sea can affect crew members' emotional regulation and interpersonal relationships, making it difficult to maintain a high level of emotional intelligence. Overcoming these challenges requires proactive efforts to overcome language barriers, develop cultural understanding and ensure the emotional wellbeing of crew members [3].

In conclusion, developing emotional intelligence among multicultural maritime crews is essential for effective communication, conflict resolution and teamwork in this diverse environment. By understanding the key characteristics of emotional intelligence, recognising the factors that influence its development and addressing the challenges that arise, maritime companies can create a more inclusive and harmonious working environment on board. Investing in emotional intelligence training, promoting leadership styles that prioritise emotional intelligence and providing support for multicultural awareness are important steps towards developing a culture of emotional intelligence among multicultural maritime crews.

Reference

1. Predicting emotional Intelligence in Maritime Management : Imperative, yet elusive / E. S. Potoker, J. Corwin // International Journal on Marine Navigation and Safety of Sea Transportation . − Vol. 3. − №2. − 2009.− 225-229 pp.
2. A deep learning based method for intelligent detection of seafarers`mental health condition /Z. Zhen, R. Wang // Scientific report [Electronic resource]. − Access: https://www.nature.com/articles/s41598-022-11207-7
3. Mental health and psychological well being of maritime personal: a systematic review / S. Brooks, N. Greenberg [Electronic resource]. https://bmcpsychology.biomedcentral.com/articles/10.1186/s40359-022-00850-4

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ КАДРОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Семененко Лілія
Національний університет оборони України

Добровольський Юзеф
кандидат технічних наук, доцент

Ремез Володимир
доктор філософії

Для оптимізації діяльності суб'єкта системи кадрового забезпечення (СКЗ) (комплектування) ЗС України у сучасних умовах необхідно [1], [3]:

по-перше, чітко та прозоро розмежувати сфери компетенції та відповідальності між її різними елементами СКЗ, налагодити їхні зв'язки з метою координації діяльності щодо задоволення потреб ЗС України в особовому складі;

по-друге, застосовувати нові інноваційні підходи до комплектування особовим складом, які базуються на більш якісних та інтенсивних рекламних кампаніях щодо популяризації військової служби;

по-третє, продовжувати вдосконалення законотворчої діяльності щодо подальшої адаптації системи комплектування (кадрового забезпечення) до умов розвитку ЗС України та держави в цілому. Діюча СКЗ має бути гнучкою і мати здатність до своєчасних змін відповідно до дійсності, що змінюється.

Одним із інструментів удосконалення СКЗ ЗС України має стати трансформація Стратегії кадрового забезпечення (комплектування) ЗС України (Сил оборони України) (далі – Стратегії) до умов, у яких розвиваються ЗС України. Головною метою Стратегії має стати формування поглядів щодо створення сучасної, ефективної та стійкої системи кадрового менеджменту, яка забезпечує комплектування ЗС України професійним, мотивованим і висококваліфікованим персоналом, здатним виконувати завдання національної оборони та реагувати на сучасні виклики і загрози. Це включає розвиток професійної підготовки, удосконалення системи підбору та утримання кадрів, підвищення мотивації та умов служби, а також забезпечення соціального захисту військовослужбовців. Функціонування СКЗ ЗС України має забезпечити формування та реалізацію ефективної системи управління персоналом, що забезпечує відповідність наявного і реального кадрового потенціалу ЗС України сучасним вимогам обороноздатності держави [2], [5]. Основними напрямами формування Стратегії мають стати: розроблення та впровадження чітких вимог до професійних, фізичних та морально-психологічних якостей військовослужбовців; підвищення рівня професійної підготовки та кваліфікації кадрів; залучення, утримання та розвиток висококваліфікованого і мотивованого

персоналу; удосконалення процесів відбору, оцінювання та просування кадрів; забезпечення належного соціального захисту та умов служби для військовослужбовців та їхніх сімей тощо. Одним із головних завдань Стратегії кадрового забезпечення ЗС України є формування та реалізація ефективної системи управління персоналом, що забезпечує відповідність реального кадрового потенціалу (з урахуванням відповідності особового складу вимогам до посади) наявному (за штатом) з метою підвищення обороноздатності держави шляхом реалізації певних заходів щодо впровадження сучасних методів управління персоналом та інформаційних технологій для оптимізації процесів комплектування та управління кадрами, а також моніторингу та аналізу відповідності реального кадрового потенціалу наявному для своєчасного виявлення та усунення дисбалансу між цими показниками. Стратегія спрямована на формування боєздатного, професійного та адаптивного кадрового складу, який відповідає сучасним вимогам і здатний ефективно виконувати завдання у поточних умовах військових загроз та викликів.

Особливої значущості в сучасних умовах розвитку ЗС України набуває питання щодо загострення протиріччя між потребою повноцінного забезпечення процесу бойової підготовки та обмеженістю матеріально-фінансових ресурсів, що виділяються з цією метою. Треба розуміти, що не забезпечивши відповідних економічних умов для вдосконалення рівня навченості військовослужбовця, система комплектування з економічної точки зору набуває ірраціонального змісту.

Дослідження стану та перспектив розвитку СКЗ ЗС України дозволяє визначити низку основних особливостей її функціонування та подальшого розвитку, а саме – СКЗ ЗС України є цілісною, динамічною, соціальною спеціально створеною державною системою, головною функцією якої є забезпечення якісного та надійного комплектування (поповнення) ЗС України особовим складом, що відповідає вимогам сучасної війни, а також організація постачання матеріальних засобів та ресурсів, необхідних для захисту суверенітету та територіальної цілісності України.

Однією із основних ознак кадрового забезпечення збройних сил є повна залежність цієї системи від суспільства.

СКЗ збройних сил зобов’язана спиратися на культурні традиції суспільства, військову практику та історичний досвід держави в організації кадрового забезпечення її збройних сил, а також враховувати міжнародний досвід розвитку аналогічних систем в інших державах.

До основних пропозицій та рекомендацій щодо підвищення ефективності функціонування СКЗ ЗС України можна віднести пропозиції та рекомендації сформовані за напрямами:

модернізації інформаційних систем, а саме: впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій для автоматизації процесів управління кадрами; створення єдиної бази даних, яка дозволить інтегрувати всі необхідні відомості про військовослужбовців;

підвищення кваліфікації персоналу, а саме: регулярне проведення навчальних програм і тренінгів для співробітників кадрових служб; впровадження системи безперервної освіти для підвищення професійного рівня кадровиків;

оптимізації процесів набору та відбору кадрів, а саме: розроблення та впровадження прозорих і ефективних процедур набору та відбору кадрів; використання сучасних методів оцінки компетенцій та психофізіологічних характеристик кандидатів;

покращення мотиваційної системи, а саме: розроблення і впровадження стимулюючих програм, спрямованих на заохочення військовослужбовців до довготривалої служби; вдосконалення системи матеріального та нематеріального заохочення;

розвитку лідерських якостей та управлінських навичок, а саме: впровадження програм з розвитку лідерських якостей та управлінських навичок для офіцерів та командного складу; підвищення ефективності роботи командирів на всіх рівнях;

покращення соціального захисту військовослужбовців, а саме: вдосконалення системи соціального забезпечення та підтримки військовослужбовців та їхніх сімей; забезпечення доступу до якісної медичної допомоги та житлових умов;

впровадження системи оцінки та контролю ефективності, а саме: розроблення та впровадження системи оцінки ефективності роботи кадрових служб; регулярний моніторинг та аудит діяльності кадрових підрозділів для виявлення та усунення недоліків;

співпраці з освітніми установами, а саме: розширення співпраці з вищими навчальними закладами для підготовки висококваліфікованих фахівців для ЗС України; організація стажувань та практик для студентів у військових частинах.

забезпечення гендерної рівності, а саме: впровадження політик і заходів, спрямованих на забезпечення рівних можливостей для чоловіків і жінок у військовій службі; створення умов для комфортного проходження служби жінками-військовослужбовцями;

підвищення рівня правової свідомості та етики, а саме: проведення регулярних занять з правової освіти та етики для військовослужбовців; впровадження програм з профілактики корупції та зловживань у сфері кадрового забезпечення.

Реалізація цих заходів дозволить підвищити ефективність роботи СКЗ ЗС України, що, в свою чергу, сприятиме зміцненню обороноздатності країни.

Сформовані рекомендації можна поділити на два блоки.

Перший блок рекомендацій – це перспективні напрями дослідження проблем комплектування ЗС України, а саме: досвід соціально-філософського осмислення становлення та розвитку комплектування (кадрового забезпечення) ЗС України; узагальнення та визначення загального, особливого, одиничного під час вивчення досвіду створення СКЗ збройних сил в іноземних державах різних регіонів; залежність системи комплектування збройних сил від характеру державно-політичного устрою (політичного режиму держави); роль економічного потенціалу держави у забезпеченні збройних сил особовим

складом та матеріальними засобами; вплив духовних та соціокультурних факторів у створенні системи комплектування збройних сил; роль людини у процесі розвитку ЗС України (соціально-філософський аспект); оцінювання та прогнозування результатів, наслідків і перспектив розвитку ЗС України.

До другого блоку рекомендацій можна віднести безпосередній практичний характер та спрямовані на оптимізацію СКЗ ЗС України на трьох рівнях соціальної детермінації, а саме:

на державному рівні – рівні суспільства, з метою успішного функціонування СКЗ ЗС України необхідно:

систематично проводити заслуховування про стан та розвиток ЗС України, розвиток їх СКЗ як одного з найважливіших елементів системи розвитку збройних сил, проблеми та перспективи її функціонування, а також про вдосконалення політичних, соціально-економічних та правових умов функціонування цієї системи;

органам законодавчої та виконавчої влади створити систему цивільного контролю за діяльністю ЗС України та органів військового управління, сконцентрувавши її на механізмах застосування ЗС України для вирішення державно-політичних завдань, дотримання прав і свобод військовослужбовців, охорони їх життя, честі та гідності, реалізації державних і військових програм соціального захисту військовослужбовців та членів їхніх сімей, викорінення соціально-моральних аномалій, створення в колективах умов, що сприяють всебічному розкриттю здібностей, закладених в особі кожного військовослужбовця;

удосконалити системи соціально-економічної захищеності та підвищення привабливості військової служби; визнати необхідним відхід від практики подвійних стандартів щодо ЗС України, коли декларації та заяви про необхідність їхнього економічного забезпечення не повною мірою відповідають реально проведеній політиці;

необхідно враховувати темпи інфляції у розмірі грошового забезпечення військовослужбовців з метою забезпечення стосовно їх соціальної справедливості;

продовжувати використовувати принцип комплексного комплектування ЗС України з віддаванням лідируючих позицій екстериторіальному принципу з постійним узгодженням форми та змісту процесу;

виробити сучасну ідеологію, в основу якої мають бути покладені ідеї патріотизму, захисту державності, суверенітету та територіальної цілісності України, традиції соборності та духовності із реалізацією дієвої системи виховання та морально-психологічної підготовки військовослужбовців;

МО України та Міністерству культури, а також органам стратегічних комунікацій необхідно докласти зусиль для цілеспрямованої роботи з координації діяльності установ культури, ЗМІ, діячів літератури та мистецтва на підтримку духовного оновлення особового складу ЗС України. Сьогодні в умовах війни потребує серйозної переорієнтації діяльність культурно-освітніх установ, що мають значний потенціал впливу на духовний світ людини, суспільну

свідомість. Існуюча недосконалість інформаційного впливу на свідомість громадян України загострюється внаслідок повної зміни інформаційної політики шляхом підвищення її "агресивності", періодичності, бажаності перегляду певних ток-шоу (програм), створення ефекту "очікуваності" новин про війну та противника, зниження пропаганди та актуалізації інформативності, відходу від однобічності та принципів звикання до однотипності подання інформації тощо;

забезпечити відновлену систему початкової військової підготовки учнів у навчальних закладах підготовленими спеціалістами, навчальними та навчально-методичними посібниками, матеріально-технічною базою.

на рівні Збройних Сил України необхідно:

розробити чітку систему ротації військовослужбовців за різних варіантів підписання контракту зі ЗС України у разі продовження війни;

удосконалити систему соціальної захищеності військовослужбовців та членів їхніх сімей;

удосконалити систему бронювання цивільного персоналу на критично важливих напрямах розвитку національної економіки держави;

перед початком комплектування частин створювати повну інфраструктуру для проживання військовослужбовців та членів їхніх сімей, їхнього дозвілля, навчання дітей;

знизити негативний вплив на процес кадрового забезпечення ЗС України недосконалостей юридичного оформлення статусу військовослужбовців, які беруть участь у бойових діях. Існуючий статус передбачає значну відстрочку зобов'язань держави перед військовослужбовцями. Також слід переглянути відповідальність військовослужбовців за розірвання контракту через порушення умов контракту;

розробити юридично вивірену, чітку і конкретну форму договору, у якій військовослужбовцю зазначені всі його права, пільги та обов'язки. Необхідне юридичне закріплення системи взаємної відповідальності сторін, які укладають договір;

розробити правову процедуру, що передбачає утримання грошової компенсації з військовослужбовців, які здобули вищу військову професійну освіту, за умови дострокового розірвання контракту за його не дотримання з боку військовослужбовця;

визначити порядок проходження військової служби в інших частинах для військовослужбовців, які розірвали контракт про проходження військової служби та не вислужили встановлених термінів військової служби на заклик;

розробити ефективні дисциплінарні та матеріальні стимули для військовослужбовців, які проходять військову службу за контрактом, що включає систему штрафів за дисциплінарні провини, у тому числі надати командирам підрозділів право диференційовано виплачувати надбавку за особливі умови бойової підготовки залежно від результатів службової діяльності та стану військової дисципліни преміювати додатково;

у з'єднаннях та частинах розробити та впровадити комплексні програми розвитку свідомості у військовослужбовців, формування у них стійкого

морально-психологічного стану з урахуванням специфіки виконуваних підрозділами завдань;

створити цілісну систему управління формуванням патріотичної свідомості у військовослужбовців у військових колективах, що передбачає постійне вивчення динаміки його розвитку, чітку організацію та координацію взаємодії командування військових частин, науково-дослідних організацій та установ, вищих військових навчальних закладів;

активізувати проведення науково-практичних конференцій з питань удосконалення СКЗ ЗС України, що дозволить своєчасно узагальнювати досвід роботи у цій галузі, виробляти теоретико-методичні та практичні рекомендації для військ щодо її ефективного функціонування;

здійснити комплекс заходів щодо вдосконалення військово-службових відносин у військових колективах з'єднань та військових частинах постійної готовності, що переходять на новий спосіб комплектування;

підвищити ефективність культурно-дозвільної роботи, підвищити відповідальність посадових осіб за забезпечення повноцінного побуту та дозвілля військовослужбовців;

нарощувати військово-рекламну діяльність на користь підвищення престижу ЗС України та залучення добровольців до збройних сил шляхом демонстрації позитивних сторін військової служби;

на рівні військових частин (підрозділів), тобто на рівні саморегуляції:

в основу виховної роботи доцільно покласти принцип розвитку особистості військовослужбовця, створення необхідних передумов для її самореалізації в умовах війни;

доповнити зміст та спрямованість виховної діяльності основними цінностями, в першу чергу, спрямованими на розуміння та усвідомлення кожним військовослужбовцем свого військового обов'язку щодо захисту життєво важливих національних інтересів України.

Практична реалізація рекомендацій може сприяти вирішенню проблем підвищення престижу військової служби.

Список літератури

1. Уроки російсько-української війни 2022 року: воєнні аспекти: інф. матер. Звіт № 25 Аналіз проведення в Україні мобілізаційних заходів у 2022 році. ЦНДІ ЗСУ. Київ. 2022. 60 с. Для службового користування. Інв. № 18346.

2. Про призов резервістів на військову службу за призовом осіб із числа резервістів в особливий період: наказ Верховного Головнокомандувача Збройних Сил України від 22.02.22 № 2. URL: https://document.vobu.ua/doc/10144.

3. Україна. Президент (В. О. Зеленський). Про загальну мобілізацію: Указ Президента України від 24.02.2022 № 69/2022. URL: https://www.president.gov.ua/documents/692022-41413.

4. Семененко О. М., Абрамов А. П., Пекуляк Р. О., Коверга В. Л.

Методичний підхід до раціонального розподілу фінансових ресурсів на основні заходи будівництва Збройних Сил України з урахуванням економічних показників розвитку держави. Зб. наук. пр. ЦНДІ ЗС України. 2018. № 4 (86). С. 67–76. Таємно. Інв. № 46047.

5. Про військові формування на Україні. Постанова Верховної Ради України від 24.08.1991 № 1431-XII. Відомості Верховної Ради України. 1991. № 38. С. 506. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1431-12.

6. Конституція України: Верховна Рада України. Закон від 128.06.1996 № 254к/96-ВР. Ред. від 30.09.2016. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр.

7. Форсайт економіки України: середньостроковий (2015–2020 роки) і довгостроковий (2020–2030 роки) часові горизонти. Наук. кер. проєкту акад. НАН України М. З. Згуровський. Міжн. рада з науки (ICSU); Нац. техн. ун-т України "Київський політехнічний інститут"; Ін-т прикладного системного аналізу НАН України та МОН України; Світовий центр даних з геоінформатики та сталого розвитку. Київ. НТУУ "КПІ". 2015. 36 с.

8. Державна кадрова політика в Україні: стан, проблеми та перспективи розвитку. Наук. доп. Авт. кол.: Ю. В. Ковбасюк, К. О. Ващенко, Ю. П. Сурмін та ін. За заг. ред. докт. наук з держ. упр., проф. Ю. В. Ковбасюка.

9. Семененко О. М., Трегубенко С. С., Коверга В. Л., Пекуляк Р. О. Рекомендації щодо вибору та обґрунтування шляхів оптимізації системи кадрового забезпечення Збройних Сил України. Зб. наук. пр. ЦНДІ ЗС України. 2022. № 3 (102). С. 180–189. Таємно. Інв. № 46706.

10. Фитц-Енц Як. Рентабельність інвестицій у персонал: вимір економічної цінності персоналу. Пер. с англ. Меньшикова М. С., Леонова Ю. П. під заг. ред. В. И. Ярных. Москва. Вершина. 2009. 320 с.

11. Жуков Г. П., Викулов С. Ф. Военно-экономический анализ и исследование операций. Москва. Воениздат. 1987. 440 с.

ГЛОБАЛЬНЕ ПОТЕПЛІННЯ ТА СИСТЕМА КРОВООБІГУ: РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Вадзюк Степан Несторович,
заслужений діяч науки і техніки України, доктор медичних наук, професор,
завідувач кафедри фізіології з основами біоетики та біобезпеки,
Тернопільський національний медичний університет імені І. Я. Горбачевського
МОЗ України,

Цибульський Віктор,
магістр медицини,
Тернопільський національний медичний університет імені І. Я. Горбачевського
МОЗ України,

Впродовж останніх десятиліть відмічено зростання рівня тепла в навколишньому середовищі. Важливою причиною цієї зміни є антропогенна емісія парникових газів [1]. З часів промислової революції спостерігається підвищення середньої глобальної температури на 1,1 °C, з прогнозованим зростанням на 2,5–2,9 °C до кінця століття за відсутності різкого скорочення викидів парникових газів. [2].

Як відомо, серцево-судинна система є основною системою організму яка забезпечує адаптацію до впливу глобального потепління. Задовільна терморегуляція забезпечує належну теплову адаптацію [3].

Глобальне потепління має негативний вплив на серцево-судинну систему. Особливо вразливими для змін клімату є групи населення з уже наявними сецево-судинними захворюваннями, а також ті, які виконують важку фізичну роботу, і люди похилого віку [4].

Фізіологічні реакції на тепло носять індивідуальний характер і були вивчені та проаналізовані в багатьох дослідженнях. Виявлені особливості центральної та периферійної гемодинаміки в осіб із вищою та нижчою теплочутливістю свідчать про те, що серцево-судинна система осіб із нижчою чутливістю до теплового фактора характеризується високою стійкістю та економністю функціонування. А в осіб із вищою теплочутливістю, в результаті високої енергозатратності і напруженості роботи системи кровообігу, прогнозовано швидше настане зрив адаптаційних процесів в умовах глобального потепління [3] [4]. Багато робіт проведено з вивчення термогрегуляції проведено на молодих і здорових добровольцях, особливо на спортсменах і військовослужбовцях, тоді як досліджень на найбільш вразливих групах мало, з очевидних етичних причин [5].

Саме тому важливим для вивчення реакцій організму на вплив підвищених температур є проведення експерементальних досліджень так і у вразливих груп

населення. Немає даних про генетичні особливості у осіб з різною теплочутливістю у поєднанні з наявними серцево-судинними захворюваннями.

Наявна доцільність у проведенні досліджень для вивчення психологічних особливостей які забезпечують високу резистентність до умов глобального потепління. Також необхідно дослідити психологічні відмінності у осіб з різною теплочутливістю.

Існує значне підвищення відносного ризику серцево-судинної смертності, коли середньодобова температура перевищує оптимальний діапазон. Відповідно до проведеного великого мета-аналізу, підвищення середньої температури лише на 1 °C пов'язано зі збільшенням серцево-судинної смертності на 3,44% [6]. Перспективою в подальших дослідженнях є вивчення особливостей протікання серцево-судинних захворювань у осіб з різною теплочутливістю.

Таким чином, глобальне потепління є серйозним фактором ризику для нормального функціонування серцево-судинної системи, що підкреслює доцільність проведення досліджень для вивчення наслідків впливу тепла на здоров'я у вразливих груп населення. Результати таких робіт мають потенціал у введенні персоніфікованих профілактичних заходів та надання клінічної допомоги пацієнтам що, допоможе адаптувати медичні стратегії до змін клімату у майбутні роки.

Список літератури:

1. Jonathan De Blois; Tord Kjellstrom; Stefan Agewall; Justin A. Ezekowitz; Paul W. Armstrong; Dan Atar. Cardiology (2015) 131 (4): 209–217.

2. Masson-Delmotte V, Zhai P, Pörtner HO, et al., eds. IPCC, 2018: summary for policymakers. In: Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC). Cambridge, United Kingdom: Cambridge University Press, 2018:8-24.

3. Вадзюк С.Н., Гук В.О., Табас П.С. Функціональні можливості серцево-судинної системи та стресостійкість осіб із різною теплочутливістю. Фізіол. журн., 2023. Т. 69, № 3. С.24-30.

4. Вадзюк, С. Н., & Гук, В. О. (2023). ОСОБЛИВОСТІ СИСТЕМИ КРОВООБІГУ В ОСІБ З РІЗНОЮ ТЕПЛОЧУТЛИВІСТЮ. Здобутки клінічної і експериментальної медицини, (1), 44–52.

5. Rowell, L.B. Cardiovascular aspects of human thermoregulation. Circ. Res. 1983, 52, 367–379.

6. Bunker, A.; Wildenhain, J.; Vandenbergh, A.; Henschke, N.; Rocklöv, J.; Hajat, S.; Sauerborn, R. Effects of Air Temperature on Climate-Sensitive Mortality and Morbidity Outcomes in the Elderly; a Systematic Review and Meta-analysis of Epidemiological Evidence. EBioMedicine 2016, 6, 258–268.

SOME ASPECTS OF PHRASAL VERBS TEACHING IN ENGLISH

Nataliia Dido
Senior Lecturer
Department of Foreign Languages
Uzhhorod National University

Olesia Kaniuk
Senior Lecturer
Department of Foreign Languages
Uzhhorod National University

Phrasal verbs, consisting of a verb and one or more particles (usually prepositions or adverbs), are an integral part of the English language, playing an important role in both written and spoken language. Their significance in English language education cannot be overstated, as they are widely used in everyday speech, literature, media and business. Phrasal verbs represent a significant aspect of English language proficiency, yet their complexity poses challenges for both learners and educators.

The main objective of teaching English to university students is to develop their fundamental speaking skills and ensure they grasp the correct comprehension and usage of specific phrases and structures, particularly those that differ from patterns found in their native language. Phrasal verbs are one of those linguistic phenomena that are distinctive feature of English, hence students face certain difficulties in learning them, both in understanding the semantics of a phrasal verb and its use in speech and in translating it into Ukrainian.

The importance of phrasal verbs teaching in English is explained by the high frequency of their use, penetration into various functional styles and their importance for the act of communication. Phrasal verbs contribute significantly to learners' vocabulary expansion. By incorporating phrasal verbs into their lexicon, students gain access to a broader range of expressions, thereby enriching their range of vocabulary.

Phrasal verbs are used both in formal and informal language. In colloquial and informal language they reflect the natural flow and rhythm of spoken English. Teaching students phrasal verbs prepares them to engage confidently in everyday conversations, informal interactions, and social contexts, thereby bridging the gap between formal instruction and real-world communication. Phrasal verbs are not limited to informal contexts but also feature prominently in professional discourse. Teaching phrasal verbs provides learners with the language skills necessary to navigate scientific texts, business communications, and workplace interactions, facilitating their integration into professional environments.

The lexical and stylistic set of phrasal verbs in English is very wide. Their dynamic nature and the possibility of attaching various kinds of attributes to a semantic element make them especially suitable for use in comparison with the corresponding simple

verbs. Being highly expressive, such "metaphors" have made a significant contribution to the development of an emotional and effective means of expressing meaning in modern English.

The term "phrasal verb" is derived from the word "phrase," which means the smallest unit of syntax. Such verbs differ from simple verbs because they contain two or more elements.

The general definition of phrasal verbs is as follows: “a phrasal verb is a combination of a verb with a preposition or an adverb, or both of these parts of speech at the same time; it appears as one member of a sentence and thus forms a complete semantic construction” [3]. Phrasal verbs form an almost innumerable group of verbs that, when combined with various prepositions or adverbs, can acquire a variety of new meanings.

The term “phrasal verb” was first used by English grammarian Logan Pearsall Smith in the dictionary “Words and Idioms”, considering phrasal verbs to be the most striking characteristic feature of the English language, which are often used in spoken language, besides, adding idiomaticity to the language, as well as expressing thoughts and meanings more clearly [1].

Tom McArthur characterizes a phrasal verb as a special type of verb that functions more as a phrase than as a separate verb. Such combinations can be used both literally and figuratively. They are often idioms or constituent parts of idioms [2].

The composition of phrasal verbs includes a monosyllabic verb and a post-verbal component of adverbial and prepositional nature, which, due to the weakening of its adverbial or prepositional function, forms relatively stable semantic and syntactic combinations with verbs. A phrasal verb functions as a combination of a verb and a preposition, a verb and an adverb, or a verb and a preposition with an adverb. Such combination can be defined as "idiomatic" because the literal translation of each component does not constitute the only meaning of the entire combination. To be more precise, it may be quite different, and sometimes it is impossible to guess the translation of the entire phrasal verb from its parts.

Phrasal verbs are very diverse both in terms of their combinability and the additional meanings they contain or acquire in the text. They can express the nature of an action, a transition from one state to another, an inducement to act, and other meanings, but in all cases, the action is invariably characterized by the meaning contained in the verb itself.

Phrasal verbs have a number of characteristic features that distinguish them from simple verbs, such as idiomaticity, high productivity, the ability to place an adverbial preposition before and after a noun used with a given verb, the ability to express the subtlest shades of thoughts and feelings in an emotional and figurative way, the possibility of replacing it with a simple verb, and others. That is why there are many various classifications of phrasal verbs, and it depends on the features that distinguish them from simple verbs. In addition, there are always verbs that can be interpreted differently. Therefore, the classifications of phrasal verbs can be called rather arbitrary.

As mentioned above, learning phrasal verbs is quite challenging for foreign language learners, as they need to develop skills that will help them understand phrasal

verbs not only when reading or listening to texts, but also learn to use them on their own, overcoming difficulties in comprehending them. These are some of the things that make it difficult for those who want to learn English.

First of all, it is the large number and variety of English phrasal verbs, as it is impossible to learn and memorize them all. There are about 10,000 English phrasal verbs in total, but of course, you need to know at least a few hundred of them to speak.

Secondly, it is the idiomatic meaning of phrasal verbs. Such phrasal verbs are quite difficult to translate, since the meaning of the whole complex cannot be derived from the sum of the meanings of its components. If a student does not know a phrasal verb that appears in a text, he or she is not able to adequately understand the whole sentence or expression. Most often, they try to associate two separate words with the lexical environment, not realizing that they are looking at a single semantic whole.

Besides, errors in the use of a verb in combination with different particles (often opposite in primary spatial meaning) in the same sense are quite common: *swallow up = swallow down* (swallow, absorb), *slow up = slow down* (slow down), *buy back / in / off / out / over / up* (to atone for sins).

The divisibility of many phrasal verbs causes some difficulties, when the main verb and the postpositive can be broken by another word. Such mistakes include incorrect placement of the postpositive in cases where pronouns or a whole noun group appear between it and the verb (*He was going to give up her* instead of *He was going to give her up*), circumstances or intensifier words (*go ahead straight* instead of *go straight ahead*).

Since there are no phrasal verbs in Ukrainian, students may have difficulty translating them. Usually, they have to look for an equivalent to reproduce the meaning of a phrasal verb, and sometimes whole phrases are used to convey the meaning.

A certain misunderstanding can be caused when both a phrasal verb and a simple verb are found in the same lexical environment with the same meaning (i.e., as semantic equivalents): *start a business - start up a business, went to the town - went down to the town.*

The teacher's efforts in teaching students phrasal verbs should be aimed primarily at ensuring their understanding of this phenomenon in English, enriching their vocabulary and developing skills of their correct use in speech.

References:

1. Logan Pearsall Smith. Words and Idioms: Studies in the English Language. London, Constable; 5th edition. January 1, 1943. 299 p.

2. Tom McArthur and Beryl Atkins. Dictionary of English Phrasal Verbs and Their Idioms. Collins, 1976. 181 p.

3. Шокарьова Н. С. Лінгвістичні аспекти вивчення фразових дієслів. Engineering and Educational Technologies. Вип. 7 (2). 2019. С. 50-58

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Ірина Швед,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
Житомирський державний університет імені Івана Франка,

Оксана Сорочинська,
кандидат педагогічних наук, доцент
Житомирський державний університет імені Івана Франка

Постановка проблеми. У сучасному світі творчість стає ключовою якістю для успішної адаптації та конкурентоспроможності. Розвиток творчих здібностей у дітей старшого дошкільного віку є важливим етапом у підготовці молодого покоління до життя в умовах постійних змін та викликів. Дошкільний вік є періодом інтенсивного розвитку психофізіологічних процесів. У цьому віці у дітей інтенсивно відбувається розвиток мислення, уяви, емоційної сфери та інтересу до різноманітних видів творчої діяльності.

Виховання та навчання дітей старшого дошкільного віку потребує врахування їхніх індивідуальних особливостей, включаючи розвиток творчих здібностей. Це вимагає розробки ефективних методик та підходів до роботи з дітьми цього віку. Ігри є природним середовищем для дітей, де вони можуть експериментувати, вчитися і творити. Використання ігрових технологій може відкрити нові можливості для стимулювання творчості та розвитку у дітей.

Отже, постановка проблеми полягає в пошуку ефективних методів використання ігрових технологій для розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Багато відомих українських дослідників, таких як А. Богуш, І. Барташнікова, Т. Березовська В. Волкова, О. Гевко, М. Замелюк, Т. Піроженко, Л. Шульга та інші, внесли значний внесок у вивчення проблеми розвитку творчої особистості дітей, їхньої уяви та шляхів їх розвитку. Праці методистів-дослідників свідчать про їх розуміння важливості як теоретичного, так і практичного аспектів цієї проблеми. І. Барташнікова, наприклад, акцентує увагу на уяві як основі творчих здібностей, тоді як О. Гевко зосереджується на дослідженні педагогічних умов формування творчих здібностей у дітей старшого дошкільного віку. Розвиток творчих здібностей у дітей є важливим аспектом Базового компоненту дошкільної освіти. У ньому зазначено, що діти дошкільного віку повинні мати можливість експериментувати, виявляти уяву та розвивати свою творчість на кожному етапі свого навчання.

Мета статті – розглянути особливості використання ігрових технологій для розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Творчі здібності – це внутрішній потенціал людини, який дозволяє їй генерувати нові ідеї, концепції та рішення, створювати щось унікальне. Творчі здібності включають у себе такі аспекти, як уява, оригінальність, гнучкість мислення, проблемне мислення, емоційна чутливість, відкритість до нових ідей та здатність до інноваційного мислення. Люди з розвинутими творчими здібностями здатні бачити світ навколо себе по-новому, знаходити нестандартні рішення для проблем, які вони зустрічають.

На думку В. Бішко, «творчі здібності – це властивості індивідуального та психологічного характеру окремої особистості, які зумовлюють продуктивність її творчої діяльності, яка, в свою чергу, має за мету створити оригінальний продукт» [1, с. 64]. Також, Е. Удовенко зауважує що, творчі здібності – це складна властивість особистості, яка розвивається через взаємодію природних задатків і оточуючого середовища. Вона є результатом еволюції психічних процесів, таких як сприйняття, мислення, уява та пам'ять. Ці здібності дозволяють людині генерувати нові ідеї, розв'язувати складні завдання та виражати себе у різних сферах життя. Творчі здібності є важливою умовою для успішної діяльності та розвитку особистості [4, с. 103]. У свою чергу В. Чорноус вказує, що творчі здібності – це стійкі особистісні риси, які проявляються в різних сферах діяльності людини, таких як навчання, праця та інші сфери життя. Вони є важливою умовою для творчого розвитку особистості та успішного функціонування у суспільстві [5, с. 83].

Творчі здібності відіграють важливу роль у розвитку особистості, їх прояви різноманітні та можуть бути помічені на різних етапах життя. Особливо важливим є розвиток творчих здібностей у дітей старшого дошкільного віку, що впливає на їхню здатність до адаптації та самовираження в майбутньому. Діти старшого дошкільного віку мають зростаючу здатність до уяви та фантазії. Вони починають створювати свої власні історії, образи та світи, що є важливим для розвитку їхньої творчості. Діти старшого дошкільного віку цікавляться експериментуванням, вони активно досліджують світ навколо себе через гру, малювання, ліплення та інші види творчої діяльності.

За Е. Торренсом, старший дошкільний вік є періодом активного розвитку творчих здібностей у дітей. Він визначає чотири основні критерії розвитку цих здібностей. Першим критерієм є побіжність, яка виявляється у здатності дитини генерувати багато ідей, виражених як у малюнках, так і у словесній формі. Другим критерієм є оригінальність, яка виявляється у самобутності творчого мислення та унікальності ідей дитини. Третій критерій – розробленість – здатність детально розробляти вигадані ідеї. Четвертий критерій – гнучкість мислення – здатності дитини висувати різноманітні ідеї та переходити від одного аспекту проблеми до іншого. Цей віковий період вважається сприятливим для розвитку значених критеріїв, оскільки мислення дітей у цьому віці є вільним і майже незалежним від стереотипів [3, с. 51].

М. Замелюк та інші дослідники вважають, що у дітей старшого дошкільного віку спостерігаються такі творчі здібності, як швидкість та гнучкість мислення, оригінальність, допитливість та сміливість. Вони вважають, що формування

творчо активної особистості є важливим завданням у сучасному світі. Така особистість повинна мати здатність вносити прогресивні зміни у суспільне життя, приймати рішення, вирішувати проблеми, бути винахідливою і мати розвинуту творчу уяву [2, с. 233].

Ігрові технології є чудовим засобом для розвитку творчих здібностей у дітей старшого дошкільного віку. Ігри надають дітям можливість експериментувати, виражати свою уяву, розвивати креативність та вирішувати проблеми. Так, Л. Шульга запропонувала використання авторської ігрової технології на заняттях малювання з метою розвитку творчих здібностей дітей. Цей підхід включає в себе різні етапи занять, такі як знайомство з матеріалами, творами мистецтва, аналіз творчих робіт та ін. Використання ігор та ігрових вправ сприяє активізації емоційного сприйняття, підвищує настрій, мотивацію та стимулює творчі здібності у дітей дошкільного віку [6, с. 26-27].

На нашу думку, використання ігрових технологій для розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку може мати ряд особливостей, які варто враховувати:

1. Стимулювання уяви та креативного мислення. Ігрові технології можуть включати в себе візуальні та аудіальні елементи, які допомагають розвивати уяву та творче мислення дітей. Наприклад, ігри, які пропонують можливість будувати світи або створювати історії, можуть сприяти розвитку креативності та творчих здібностей. Наприклад, Minecraft, ця гра дозволяє дітям будувати власні світи з блоків, стимулюючи їхню уяву та креативне мислення. Toca Boca – серія інтерактивних додатків, які пропонують дітям можливість створювати власні історії та сценарії, сприяючи розвитку їхньої творчості.

2. Розвиток проблемного мислення та рішення проблем. Ігрові технології можуть включати в себе ситуації, де діти повинні вирішувати різноманітні проблеми та завдання. Це сприяє розвитку їхнього проблемного мислення, а також вміння шукати та знаходити творчі рішення. Наприклад, Lego Education WeDo – цей набір для програмування і робототехніки дозволяє дітям створювати і програмувати роботів, що ставить перед ними завдання вирішення різних технічних і логічних проблем. Завдяки цьому діти розвивають свої навички критичного мислення і здатність знаходити творчі рішення для складних завдань.

3. Сприяння взаємодії та співпраці. Багато ігор передбачають співпрацю між гравцями або командами. Це може сприяти розвитку навичок співпраці, комунікації та взаємодії, що є важливими для творчого процесу та розвитку творчих здібностей. Наприклад, Just Dance – дана рухлива гра заохочує дітей танцювати разом, слідкуючи за рухами на екрані. Вона не тільки розвиває фізичні навички, але й сприяє співпраці та комунікації між дітьми, оскільки вони можуть танцювати в командах і підтримувати один одного.

4. Самовираження та самовизначення. Ігрові технології можуть надавати дітям можливість виражати свої ідеї та ідентичність через вибір персонажів, створення власних історій або світів. Наприклад, сюжетно-рольові ігри, які сприяють розвитку творчих навичок, критичного мислення та соціальних умінь,

адже діти взаємодіють з іншими гравцями, обговорюють стратегії та формують власні правила гри.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Розвиток творчих здібностей у дітей старшого дошкільного віку є важливим аспектом їхньої підготовки до життя в умовах постійних змін та викликів. Використання ігрових технологій є ефективним способом стимулювання творчості та розвитку уяви, проблемного мислення, співпраці та самовираження у дітей. Розвиток творчих здібностей у дітей старшого дошкільного віку через ігрові технології має великий потенціал як для практичного застосування, так і для наукового розвитку у галузі педагогіки та психології.

Перспективи подальших досліджень можуть бути направлені на розробку методів використання ігрових технологій для розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку.

Список літератури

1. Бішко В.П. Розвиток творчих здібностей дітей: методи стимулювання креативності. *Częstochowa, the Republic of Poland.* November 1–2, 2023. С. 63–66.

2. Замелюк М.І., Оксенчук Т.В., Міліщук С.О. Особливості розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку з «Дарами» Фребеля. Актуальні проблеми реформування дошкільної та початкової освіти України у контексті євроінтеграційних процесів. Рівне: МЕГУ, 2019. С. 233–235.

3. Кримова Н.О., Мозгова О.Р. Особливості розвитку творчих здібностей у дітей старшого дошкільного віку. *Актуальні проблеми сучасної психологічної науки: виклики сучасності*. Житомир. 2022. С. 50–52.

4. Удовенко Е.О. Філософсько-психологічні аспекти розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку. *«Молодий вчений»* № 8.1 (60.1). 2018. С. 99–104.

5. Чорноус В. Творчі здібності особистості: визначення, сутність, структура. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2017. № 5. С. 82–87.

6. Шульга Л.М. Ігрова технологія як засіб розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку на заняттях з малювання. *Освіта та розвиток обдарованої особистості* № 11 (42) /11/2015. С. 25–27.

МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ УЯВЛЕННЯ ЦІЛІСНОГО ПРОЦЕСУ МУЗИЧНО-ТЕОРЕТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ЯК УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО МИСЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

Нагорна Галина Олексіївна,
доктор педагогічних наук,
професор кафедри соціальної педагогіки і психології,
професор кафедри теорії музики та композиції,
Одеська національна музична академія
імені А. В. Нежданової,

Відомо, що цілісний процес музично-теоретичного дослідження є системою унікальних за своєю природою обставин розвитку музичного мистецтва, які ставлять майбутнього музиканта перед необхідністю прийняття незалежних, самостійних рішень, спрямованих на їх аналіз, синтез, оцінювання. При цьому професійне мислення особистості є більш цінним не для тих об'єктів зазначеного дослідження, які мають прийнятні рішення, а, швидше, для тих, які їх не мають, або мають у прихованій від здобувача формі. Така спрямованість розкриває підхід до музично-теоретичного дослідження як до самокоректуючої діяльності музикантів, які займають суб'єктну позицію та створюють полісуб'єктні відносини в ході взаємоспілкування.

Уявлення цілісного процесу музично-теоретичного дослідження вимагає від учасників дослідно-експериментальної роботи формування умінь розглядати предмети музично-теоретичного дослідження в їх простоті і складності, загальності, частковості і одиничності, що полягає у розкритті їх обсягу і змісту. Обсяг (кількісний аналіз) є кількістю суттєвих ознак або властивостей, на які розповсюджується ідея предмета пізнання майбутнього музиканта. Зміст (якісний аналіз) визначається засобами функціонування предмета музично-теоретичного дослідження, тобто функціями, які не можна від нього відторгнути, не знищивши його самого. Порівняно з суттєвими ознаками, що є власним значенням предмета даного дослідження або його сутністю, ми вважаємо за можливе способи функціонування цього предмета віднести до несуттєвих ознак, які його опосередковують.

З огляду на викладене, здобувачі освіти ОС «Бакалавр» і ОС «Магістр» у ході формування професійного мислення уявляють об’єкти, суб’єкти, факти, явища, обставини розвитку музичного мистецтва у простоті або складності, загальності, частковості або одиничності. Розкриваючи їх кількісні або якісні показники, респонденти досліджують їх обсяг і зміст, сутність і функції. Таким чином, аналіз простих і складних, загальних, часткових і одиничних предметів музично-теоретичного дослідження починається з розчленування їх на всі однорідні і різнорідні складові частини, що представляють їх суттєві і несуттєві ознаки (сутність і функції).

Оскільки аналіз нерозривно пов'язаний із синтезом, тобто з'єднанням елементів у єдине ціле, то наступним етапом визначення предметів музично-теоретичного дослідження в їх простоті і складності є знаходження або створення відношень між суттєвими і несуттєвими ознаками об'єктів, суб'єктів, фактів, явищ, обставин розвитку музичного мистецтва. Дані відношення зумовлюються наступним положенням. Функції предметів пізнання не можуть існувати самі по собі, поза відношеннями до них, поза зв'язку з ними. Способи функціонування ділять об'єкт або факт, явище, обставину, які його позначають, на частини, утворюючи його основну частину, що пов’язана з його змістом.

Суттєві ознаки або сутність предмета музично-теоретичного дослідження виражаються в його обсязі, а несуттєві ознаки, що опосередковують його, або функції – у змісті предмета пізнання. Виходячи з цього, можна зробити висновок, що синтез або поєднання елементів предмета даного дослідження в єдине ціле полягає в знаходженні або творчому створенні зв'язків і залежностей між його обсягом і змістом. Іншими словами, коли і в простому, і в складному предметі пізнання майбутній музикант знаходить або творчо створює причинно-наслідкові, інструментально-самодостатні відношення між його обсягом і змістом, можна констатувати оволодіння ним прийомом синтезу.

Цілісне музично-теоретичне дослідження об’єктів, суб’єктів, фактів, явищ, обставин розвитку музичного мистецтва полягає у використанні здобувачами таких методів пізнання, як аналіз і синтез, що забезпечують знаходження і створення зв'язків і роз'єднань між їх сутнісними і функціональними властивостями.

Конкретизуючи сказане, слід зазначити, що цілісний процес музично-теоретичного дослідження предметів пізнання у їх простоті виражається, з одного боку, у розділенні на складові частини, здійснюваному за допомогою аналізу, що є нічим іншим, як уявлення об'єму і змісту цих предметів. З іншого боку, - у "баченні" відношень між обсягом і змістом об'єктів, суб'єктів, фактів, явищ, обставин розвитку музичного мистецтва в їх простоті, яке реалізується на основі синтезу.

Музично-теоретичне дослідження предметів пізнання в їх складності означає їх уявлення у формі сукупних ідей, що виражають відношення "частини-ціле", "засоби-мета", "причини-наслідок", що відбувається на основі синтезу. А потім проводиться аналіз представлених відношень.

Оскільки і прості, і складні об'єкти, суб'єкти, факти, явища розвитку музичного мистецтва виконують певні функції в обставинах, що розглядаються, то необхідною умовою для музикантів є дослідження цих функцій у процесі абстрагування від предметів цього дослідження.

Виявлені функції простих і складних предметів цілісного музично-теоретичного дослідження проявляються в інших, аналогічних предметах пізнання, і тому вони стають загальними для них. Якщо припустити, що, наприклад, ідея одного з пізнаваних фактів (явищ) розвитку музичного мистецтва поширюється на низку аналогічних фактів (явищ), то взаємодія даних фактів (явищ) створює загальну обставину розвитку цього мистецтва. Загальна

обставина в своїх аналогіях зумовлює типову, стандартну обставину. Система відношень обставин розвитку музичного мистецтва віддзеркалює цілісність процесу музично-теоретичного дослідження.

Викликає інтерес дослідження, в якому система визначається як «… набір елементів чи частин, який узгоджено, впорядковано за певною схемою чи структурою, яка виробляє типовий ряд видів поведінки, що його зазвичай класифікують як її «функцію» чи «мету» (1, с. 273).

Уміння знаходити або творчо створювати аналогії об'єктів, суб'єктів, фактів, явищ, обставин розвитку музичного мистецтва, які позначені професійними ідеями, що їх опосередковують, дозволяє респондентам розповсюджувати ці ідеї на більш загальні предмети даного дослідження, тим самим розширювати їх обсяг і узагальнювати на більш високому рівні функціонування.

Конкретизація предметів даного дослідження реалізується у професійних ідеях, судженнях, умовиводах, які узагальнюються до рівня законів, принципів, правил, технологій, що лежать в основі доказів доцільності самокритичної діяльності учасників дослідно-експериментальної роботи.

Таким чином, можна констатувати, що формування професійного мислення здійснюється за умови уявлення цілісного процесу музично-теоретичного дослідження об'єктів, суб'єктів, фактів, явищ, обставин розвитку музичного мистецтва в їх простоті і складності, які позначаються загальними, опосередкованими, професійними ідеями здобувачів. Дане дослідження не тільки уособлюється із самокритичною діяльністю майбутніх музикантів, спрямованої на розгляд обсягу і змісту предметів пізнання, їх відповідності один одному, але й забезпечує розвиток таких прийомів розумової діяльності, як: аналіз, синтез, абстрагування, узагальнення, конкретизація.

Список літератури

1. Медовз Д. Мистецтво мислити системно. Розв’язання проблем від особистого до глобального масштабу / Донелла Медовз ; пер. з англ. Ю. Шекет. – Х. : Віват, 2023. – 304 с.

ПРОФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ ЗАСОБАМИ ТЬЮТОРИНГУ (РІВЕНЬ МАГІСТРАТУРИ)

Дем'яненко Наталія Миколаївна,
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри педагогіки
Українського державного університету
імені Михайла Драгоманова, м. Київ, Україна

Бойко Алла Микитівна,
доктор педагогічних наук, професор,
член-кореспондент Національної академії
педагогічних наук України,
НАПН України, м. Київ, Україна

Тьюторинг нині є вагомим ресурсом розвитку освітньо-наукового середовища закладу вищої освіти, а партнерські суб'єкт-суб'єктні відносини викладач – студент виступають основною умовою реалізації тьюторської технології. На сьогодні це сприймається вже як аксіоматичне твердження. Виходячи з того, що базою розповсюдження тьюторства є індивідуальна спрямованість освіти, під індивідуалізацією освітнього процесу (в широкому контексті) розуміємо спосіб забезпечення кожній людині права і можливості на формування власної освітньої мети, освітньої траєкторії, надання осмисленості дидактичній дії за рахунок урізноманітнення її типу, формування індивідуального замовлення в освіті, бачення власних освітніх перспектив. Тьюторинг освітнього процесу відбувається на основі самостійного вибору особистістю змісту, форм освіти, зокрема й освітніх компонентів, місць практики, самостійного визначення тем і напрямів творчої, дослідницької і проєктної діяльності тощо. Цей вибір оформлюється як індивідуальна освітня програма (ІОП), що створюється на основі дослідження доступних тьюторанту ресурсів освітньої установи, соціуму, регіону, мережі Інтернет. Важливою умовою індивідуалізації дидактичного процесу є відкритість і варіативність освіти. «Тьютор працює з освітою тьюторанта, яка виходить далеко за рамки інституалізованих форм, і передбачає формування останнім власного, унікального образу в існуючий культурі» [2, с. 13-15].

У межах ЗВО тьютор покликаний організувати самовизначення, самоздійснення особистості, сприяти самореалізації людини в професії. За своєю суттю це – педагогіка супроводу, основою і умовою реалізації якої виступають партнерські відносини тьютор – тьюторант. Теоретичне обгрунтування системи супроводу базується на концепції вільного вибору особистісного розвитку. Вихідним положенням для формування теоретичних основ індивідуального супроводу у закладі вищої освіти можна вважати особистісно-соціальний підхід, що реалізується через особистісно орієнтований. У цьому контексті наголос

робиться на індивідуально-соціалізуючому характері тьюторингу. Тьютор несе відповідальність не лише за рівень знань, а й за формування особистості майбутнього фахівця. Відмінність тьюторської моделі полягає в тому, що процеси навчання, соціальної практики і освітньої рефлексії розглядаються як рядоположні, при цьому провідна функція зберігається за процесом освітньої рефлексії. Пріоритетом стає опертя на внутрішній потенціал суб'єкта, реалізацію його права самостійно здійснювати вибір і нести за нього відповідальність.

Потреби тьюторингу зумовлені сьогодні необхідністю змін у педагогічній діяльності, а у зв'язку з цим і в педагогічній освіті – побудовою індивідуально орієнтованої системи педагогічної освіти (за індивідуальними можливостями), що супроводжує професійний розвиток педагогів. Тьюторство у ЗВО розвивається сьогодні переважно як один із складників кредитно-модульної системи навчання. Можна виділити універсальне тьюторство, що передбачає вербальну педагогічну взаємодію тьютора зі студентами, дистанційне он-лайн тьюторство та ін. Класичний тьюторинг – це регулярні індивідуально-групові, більшістю консультативні, заняття викладача-тьютора з одним - трьома прикріпленими до нього студентами. У традиційній структурі тьюторства (з британського досвіду) виділяють три різні функції: director of studies відповідає за навчання студентів у цілому, moral tutor – за їх моральність, tutor курує навчання окремого студента упродовж семестру чи навчального року [1, с. 20]. Нагальність упровадження тьюторства в українських закладах вищої освіти зумовлена, зокрема, збільшенням обсягів усіх видів самостійної роботи студентів у дистанційному навчанні. Особистісна спрямованість самостійної роботи означає якнайповніше врахування інтересів і можливостей студента, допомогу не тільки у виборі самостійного завдання, а й у організації його виконання. На тьютора в цих умовах покладаються передусім дві головні ролі – коуча (тренера, інструктора) і колеги, що зазвичай перетинаються. Ключовим методом при цьому, як правило, виступає постановка проблемно-пошукових завдань, що спонукає до пошуку істини, а засобами – самостійне вивчення джерел. Освітній процес відбувається з опертям на принципи діалогізації, суб'єктності, вербалізації. Тьютору належить досягти раціонального й доцільного поєднання в освітньому процесі загального й індивідуального (методичний супровід самостійної роботи, створення індивідуальних освітніх програм, індивідуальне й групове навчання-консультування).

Підготовка викладача-тьютора в Українському державному університеті імені Михайла Драгоманова розпочалась з 2015-2016 н. р. і продовжується донині на освітньо-професійній магістерській програмі «Педагогіка вищої школи» (спеціальність 011 Освітні, педагогічні науки). З цією метою в рамках професійної підготовки магістрів запроваджено інваріантні і варіативні (елективні) освітні компоненти: «Тьюторинг у системі неперервної професійної освіти» [4], «Наукова школа і персоніфікований досвід у світовому освітньому вимірі», «Організація самостійної роботи студентів і консультативної діяльності викладача-тьютора», «Грантова політика, міжнародні проєкти і програми розвитку вищої освіти», багаторівневу практику (науково-дослідну, архівну,

музейну, науково-педагогічну). При цьому реалізація освітньо-професійної програми здійснюється за контекстно-тьюторською технологією, що передбачає розроблення і виконання індивідуальних тьюторських програм, квазіпрофесійне, ситуативне моделювання майбутньої тьюторської діяльності, відповідні майстер-класи, тренінги тощо.

Піднімаючи питання «тьюторського супроводу» у ЗВО, зазначимо, що більшість авторів-дослідників схиляються до визначення цього поняття як руху тьютора поряд із тьюторантом, в ході якого розробляється і виконується персональна освітня програма. У взаємодії викладач – студент викладачем-тьютором забезпечується своєчасна навігація можливих шляхів, допомога і підтримка (за потреби) в реалізації індивідуальної освітньої траєкторії (ІОТ) та індивідуальної освітньої програми (ІОП). Метою тьюторського супроводу є розкриття освітнього потенціалу і задоволення потреб суб'єкта у саморозвитку, самоактуалізації через освітню діяльність. Серед основних положень тьюторського супроводу: врахування соціально-економічних умов «самоздійснення в освіті»; визнання права особистості на освіту і культурний розвиток, самостійний вибір способів реалізації освітніх прав; прийняття відповідальності за якість власної освіти, грунтовність розроблення і реалізації ІОП; гармонізація внутрішнього психічного розвитку особистості й зовнішніх умов освітньої діяльності. Відповідно, до функцій тьюторського супроводу прийнято відносити: 1) інформаційно-аналітичне забезпечення окремих етапів освітньої діяльності, розробки і реалізації ІОП; 2) проєктування і самопроєктування сценаріїв власного розвитку; 3) розвивальну діагностику освітніх потреб, можливостей і перспектив тьюторанта; 4) сприяння в антропологічному розвиткові тьюторанта з метою успішної реалізації ІОП, зокрема, через тренінги особистісного і професійного розвитку і саморозвитку; 5) технології формування тьюторської аутокомпетентності, самокомпетентності; 6) тьюторські навігації і консультування з проблем освіти, розроблення і реалізації ІОП; 7) обговорення з тьюторантом альтернативних сценаріїв просування в освіті; 8) ретроспекції освітньої діяльності (метод психобіографії); 9) організацію рефлексії; 10) тренінги самоуправління, саморегуляції емоційно-вольової сфери і самовідновлення особистості [3, с. 48-49].

У найзагальнішому вигляді під ІОП розуміємо програму освітньої діяльності, спрямовану на особистісний, професійний розвиток тьюторанта, розроблену і реалізовану ним на основі особистісних, освітніх, професійних інтересів, потреб і запитів. ІОП дозволяє урізноманітнити, оптимізувати види і форми освітньої діяльності особистості, виконуючи такі функції: нормативну (нормативно визначає і забезпечує освітню, самоосвітню діяльність тьюторанта, регулює її розвиток); інформаційну (інформує про освітню діяльність); мотиваційну (обгрунтовує цілі, цінності й результати освіти); організаційну (визначає види і форми, методи, моделі, варіанти, ресурси освіти); самовизначення (дозволяє реалізувати потребу у самовизначенні на основі реалізації освітнього вибору, а також потребу в самоактуалізації) [2, с. 15-16]. Одним із головних завдань тьюторського супроводу є не лише надання своєчасної допомоги й підтримки

особистості в освіті, але і навчання самостійно долати труднощі цього процесу, відповідально ставитися до свого становлення, допомога у прагненні стати повноцінним суб'єктом власного освітнього, професійного, громадянського життя. Таким чином, тьюторинг – це педагогічна діяльність з індивідуалізації освіти, спрямована на з'ясування освітніх мотивів та інтересів особи, що навчається, пошук освітніх ресурсів для створення ІОП, праця з особистим освітнім замовленням, формування індивідуальної освітньої рефлексії. В процесі реалізації ІОП виникає необхідність трактування ще одного поняття – «тьюторська дія» як цілісної одиниці професійної діяльності. У цій якості вона включає три етапи: 1) створення тьютором надлишкового освітнього середовища, перш за все за рахунок розкриття тьюторантом освітнього потенціалу оточуючого соціуму, його власне соціальної, інфраструктурної, культурно-предметної складової, а також виявлення і використання антропологічного освітнього потенціалу; 2) навігація освітнього маршруту тьютором і/або самим тьюторантом; 3) стратегування – обговорення можливості різних масштабів дії тьоранта [1, с. 19-20].

Основними формами супроводу студентів є індивідуальний і груповий тьюторіали. Під індивідуальним тьюторіалом розуміємо консультативну зустріч тьютора і тьюторанта, метою якої є просування за певними напрямами тьюторського супроводу студентів, а серед ключових фунуцій тьюторіалу виділяємо: 1) виявлення, фіксацію, проєктування і аналіз освітньої мети та інтересів тьюторанта; 2) виявлення ресурсів і побудову ресурсної карти під освітні запити; 3) супровід конструювання і реалізації ІОП; 4) організацію рефлексії освітніх спроб, подій, руху за ІОП; 5) підбір адекватного способу подолання труднощів у діяльності; 6) поетапне коригування ІОП та освітніх стратегій. У свою чергу оцінювання ефективності індивідуального тьюторіалу може здійснюватися за такими критеріями: 1) фіксація наслідків, які виникли на попередньому тьюторіалі; 2) нарощування, зафіксоване в рефлексії за одним із напрямів тьюторіалу; 3) зростання ініціативи, відповідальності й самостійності тьюторанта, що проявляється як внутрішньо в тьюторіалі, так і в професійній та освітній діяльності. Проєктування і реалізація індивідуальних тьюторіалів передбачають такі підходи: орієнтування на поточний рівень професійного самовизначення тьюторанта як відправної (стартової) лінії; розгортання тьюторіала на основі пробно-продуктивних дій тьюторанта; сприйняття тьюторіалу як потенційного старту зростання і розвитку; одночасне дотримання первинного задуму тьюторіала і фіксація ймовірного руху тьюторанта в ньому [5, с. 120-121].

На відміну від індивідуального груповий тьюторіал часто називають навчальним тьюторським семінаром. Це відкрите навчальне заняття із застосуванням методів інтерактивного й інтенсивного навчання, спрямоване на набуття досвіду використання модельних і нестандартних ситуацій. Мета групового тьюторіалу принципово відрізняється від індивідуального і має такі характеристики: 1) вихід на індивідуальну позицію за рахунок групового ресурсу та індивідуальне освітнє просування на тлі загальної групової роботи; 2)

ймовірнісний характер (на відміну від тренінгу, де йде робота на відпрацювання конкретної навички); 3) виявлення внутрішньогрупових ресурсів через особу кожного учасника тьюторіалу; 4) виникнення проєктних і дослідницьких міні-груп; 5) створення загального змістового поля; 6) супровід групи як суб'єкта освіти [2, с. 16]. Організація, механізм реалізації змісту тьюторіала залежать від конкретної практико орієнтованої мети (пошук вирішення проблемної ситуації, відпрацювання практичних умінь, вироблення моделі поведінки за певних умов тощо). Перевага надається активним й інтерактивним технологіям – діловій чи рольовій грі, тренінгу, мозковому штурму, презентації, ситуативному аналізу, круглому столу, конференції, захисту проєкта тощо. Технічні засоби застосовуються з метою підвищення ефективності, скорочення часу на проведення тьюторіалу й т. ін. Упроваджуються методи і прийоми створення сприятливого психологічного клімату [5, с. 114-115]. Тьюторіали можуть офіційно вводитися в навчальний розклад, тим більше, що за типологією тьюторська консультація логічно вписується в загальну структуру освітньо-наукового процесу закладу вищої освіти: 1) стартова – проводиться на початку року, коли студентом спільно з тьютором намічаються найближчі цілі й завдання, формулюються очікування, планується робота індивідуально чи тьюторською групою; 2) аналітична – аналізується певний етап реалізації ІОП, виявляються «плюси» і «мінуси», труднощі й несподіванки, з якими довелося стикнутися тьюторантам, висловлюються побажання і пропозиції на майбутнє; 3) робоча – підбиваються проміжні підсумки поточної роботи, визначаються труднощі в реалізації ІОП, їх причини і способи подолання; 4) підсумкова – фіксуються просування кожного студента у досягненні мети і завдань, поставлених первинно на певному етапі реалізації ІОП; 5) тематична – обговорюються актуальні проблеми на основі запитів і потреб студентів [2, с. 15 - 16].

У сучасній системі вищої освіти України, зважаючи передусім на воєнний стан, тьюторство найбільш розповсюджене в дистанційній освіті (ДО). Особливо продуктивно використовуються технології індивідуального консультування. Тьютор організовує ефективне вивчення курсу. Проводить семінари і консультує студентів, перевіряє і коментує письмові завдання. Напрями діяльності тьютора в ДО наступні: надавати допомогу в досягненні найкращого освітнього результату; забезпечувати зворотній зв'язок від педагогів до виконаних завдань; проводити консультації (тьюторіали); супроводжувати індивідуальний освітній рух студента; підтримувати в нього зацікавленість у навчанні протягом усього курсу. У ДО тьютор виконує педагогічну, соціальну, управлінську, технічну функції та виступає в ролі коуча, керівника, модератора, мотиватора, експерта, новатора, порадника. До основних форм реалізації дистанційної тьюторської діяльності відносять аудіовізуальний і контактний тьюторіали. Основними засобами роботи з тьюторськими групами виступають метод кейс-стади, медіапедагогічні засоби. Зв'язок із тьютором відбувається, як правило, через електронну пошту, он-лайн форуми, синхронні комп'ютерні, відеоконференції, вебінари. На нього покладається місія методиста (розроблення завдань, змісту

проєкта), стимулятора (пробудження інтересу до проєкту, більш глибокого проникнення в роботу над ним, подолання труднощів), спостерігача (формування атмосфери співробітництва, навиків взаємодії, кооперації), технічного спеціаліста і експерта. Таким чином, у ДО тьюторство особливо стверджується як система наставництва, супроводу, заснована на академічній і психологічній допомозі тьютора-викладача студентам [2, с. 17].

Отже, процеси реалізації концепції неперервної професійної освіти, яка забезпечує кожній людині можливість формування індивідуальної освітньої траєкторії з метою професійного, кар'єрного і особистісного зростання; організація мережевої взаємодії освітніх установ для розвитку мобільності у сфері освіти; зростання експортного потенціалу освіти потребують організації педагогічної підтримки індивідуальної освіти, що найбільш ефективно реалізується у моделі тьюторського супроводу. Це в свою чергу зумовлює необхідність офіційного впровадження назви посади «тьютор» у Класифікатор професій України [3, с. 50], що сприятиме науково-методичному і нормативно-правовому забезпеченню існуючих тьюторських практик, здійсненню професійної експертизи і сертифікації діючих тьюторських центрів, які масово виникають і функціонують на неофіційних засадах, у більшості з приватної ініціативи, рекламуючи послуги з підготовки тьютора, при цьому не до кінця (а подекуди й помилково) розуміючи зміст тьюторської професійної діяльності. Офіційне запровадження посади «тьютор» до державного реєстру професій безперечно сприятиме встановленню партнерських зв'язків із зарубіжними освітніми центрами, створенню міжнародних інформаційних баз з проблематики тьюторства та обміну досвідом тьюторської діяльності, інтернаціоналізації освітніх процесів в Україні та їх ідентифікації у світовому освітньому просторі.

Список літератури

1. Бойко А.М., Дем'яненко Н.М. Тьюторство як модель партнерських відносин викладач-студент. *Педагогіка та психологія. Науковий вісник Мукачівського державного університету*. 2018. Вип. 1(7). С. 18-22.

2. Дем'яненко Н. Архітектоніка тьюторингу у вищій школі. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Педагогіка.* 2018. Вип. 2(8). С. 13-17.

3. Дем'яненко Н.М. Посада «педагог-тьютор»: доцільність упровадження до Класифікатора професій України. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету ім. Т.Г. Шевченка. Педагогіка: Науковий часопис*. 2018. № 151(1). С. 47-51.

4. Дем'яненко Н.М. Тьюторинг у системі неперервної професійної освіти. *Освітньо-професійний комплекс підготовки магістрів галузі знань 01 Освіта/Педагогіка, спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки, ОПП «Педагогіка вищої школи. Тюторинг»: навчально-методичний посібник* / укл. Н.М. Дем'яненко, В.Б. Вишківська; за ред. Н.М. Дем'яненко. Київ: Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова, 2023. С. 57-69.

5. Demyanenko N.M. The integrated technology of situation simulation in organizing educational environment. *Lifelong learning: trends, challenges, prospects:* the collective monograph / edited by N. Demyanenko, V. Benera. International Science Group. Boston: Primedia eLaunch, 2021. P. 111-129.

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ТРЕНІНГ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

Захаріна Тетяна Іванівна
доктор педагогічних наук, доцент
професор кафедри соціальної реабілітації
та соціальної педагогіки
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

В умовах російсько-української війни трансформаційні зміни у соціальному, економічному та культурному житті особистості стають нормою, важливість особистісного розвитку стає дедалі актуальнішою. Соціально-педагогічні тренінги виступають одним із найефективніших інструментів для розвитку особистості, оскільки вони поєднують у собі елементи навчання, саморозвитку та соціальної взаємодії.

Дослідженням проблеми розвитку особистості займалися такі науковці як О. Ковалюк [2], М. Наконечна [3], М. Папуча [3], Н. Стеценко [4], Г. Ткачук [4] та інші. Вчені у власних наукових доробках досліджували здоров'язбережувальні технології, які впливають на розвиток особистості; проблеми, які виникають в процесі розвитку особистості; вплив конфліктних ситуацій на розвиток особистості.

Вивченням проблеми впливу соціально-педагогічного тренінгу на розвиток особистості займалися такі вчені як Г. Бевз [1], О. Главник [1], О. Хлівна [6, 7, 8, 9], В. Федорчук [5], Т. Шаповал [10] та інші. Вчені досліджували структуру тренінгу, технологію тренінгу, тренінг як інструмент особистісного зростання особистості.

Здійснивши теоретичний аналіз вищезазначених праць ми дійшли висновку, що в науковій площині існує недостатня кількість ґрунтовних праць у яких висвітлена проблема соціального педагогічного тренінгу як ефективного інструменту розвитку особистості, що і визначає актуальність досліджуваної проблеми.

Мета дослідження полягає у аналізі змістовного наповнення поняття «тренінг», визначення переваг проведення соціально-педагогічного тренінгу як ефективного інструменту розвитку особистості.

У контексті нашого дослідження ми здійснили аналіз наукових праць вчених Г. Бевз [1], В. Вовк [8], О. Главник [1], О. Ковалюк [2], Н. Стеценко [4], Г. Ткачук [4], Т. Шаповал [10], О. Хлівна [9] з метою аналізу змістовного наповнення поняття «тренінг». Науковці переконують, що тренінг – це групова форма робота, яка має на меті розвитку певних компетенцій у особистості. У контексті нашого дослідження, ми вважаємо, що соціально-педагогічний тренінг — це форма навчання, яка спрямована на розвиток соціальних і комунікативних

навичок учасників через активні методи роботи, такі як рольові ігри, групові обговорення, вправи на співпрацю та багато інших. Основна мета соціально-педагогічних тренінгів — формування у учасників не лише знань, але й умінь і навичок, необхідних для ефективної взаємодії у суспільстві.

Відповідно до запропонованого нами визначення ми виявили переваги соціально-педагогічного тренінгу. На наше переконання важливою перевагою є те, що завдяки тренінгу відбувається розвиток комунікативних навичок у учасників, оскільки тренінги допомагають покращити навички спілкування, навички слухання та висловлювання власних думок чітко і зрозуміло. Варто відзначити, що перевагою тренінгу є формування у учасників командної згуртованості, оскільки тренінг передбачає використання групових вправ, які сприяють розвитку співпраці та взаємодії між учасниками. Зазначене допомагає сформувати відчуття спільноти та підтримки, що є важливим аспектом соціальної згуртованості. Наступною перевагою, на наше переконання, є підвищення самоусвідомлення у учасників тренінгу, оскільки тренінги досить часто включають вправи на рефлексію, які дозволяють учасникам краще зрозуміти свої емоції, цінності та мотивацію, що, у свою чергу, сприяє розвитку самосвідомості та особистісного зростання. Важливою перевагою використання тренінгу є формування в учасників компетенцій щодо вирішення конфліктів у їх житті. Соціально-педагогічні тренінги надають учасникам інструменти для конструктивного вирішення конфліктів, що є важливим аспектом соціальної взаємодії. Не менш значущою є наступна перевага використання тренінгу – це адаптація до змін, оскільки учасники тренінгів отримують навички адаптації до нових умов і викликів, що дозволяє їм легше справлятися зі стресом та невизначеністю.

Визначивши переваги використання соціально-педагогічного тренінгу у процесі розвитку особистості важливим, у контексті нашого дослідження, є обґрунтування ефективності використання соціально-педагогічного тренінгу як інструменту розвитку особистості. Отже, на основі теоретичних доробок вчених та з урахуванням власного практичного досвіду проведення тренінгів розвитку особистості нами визначено фактори, які визначають тренінг як ефективний інструмент розвитку особистості:

- практична орієнтація тренінгу, оскільки тренінги зазвичай мають практичний характер, що дозволяє учасникам не лише отримувати теоретичні знання, а й відпрацьовувати їх на практиці, що сприяє ефективному засвоєнню матеріалу та його застосуванню в реальному житті;

- інтерактивність використання методів у процесі проведення тренінгу. На тренінгах зазвичай використовуються різноманітні інтерактивні методи, такі як групові обговорення, рольові ігри, вправи та кейси, що допомагає учасникам активніше залучатися до процесу навчання та взаємодіяти з іншими, сприяючи розвитку комунікативних навичок;

- індивідуальний підхід, оскільки тренери враховують індивідуальні потреби та цілі учасників, що дозволяє створити більш ефективну навчальну атмосферу.

Учасники можуть отримати зворотній зв'язок та рекомендації, які допоможуть їм у подальшому розвитку;

- розвиток м'яких навичок, оскільки тренінги мають за мету розвиток м'яких навичок, таких як лідерство, управління часом, емоційний інтелект, командна робота тощо. Ці навички є важливими для успішної кар'єри та особистісного зростання;

- мотивація та натхнення, оскільки тренінги стають джерелом мотивації для учасників. Спілкування з однодумцями, обмін досвідом та новими ідеями надихають на досягнення нових цілей;

- структурованість навчання, оскільки тренінги зазвичай мають чітку структуру, що дозволяє учасникам систематизувати свої знання та навички, що, у свою чергу, сприяє визначенню конкретних цілей та планів дій;

- можливість мережування полягає у тому, що участь у тренінгах дозволяє знайомитися з новими людьми, що може бути корисним для професійного розвитку та створення нових контактів у різних сферах.

Визначені нами фактори визначають соціально-педагогічний тренінг як потужний інструмент для особистісного розвитку, оскільки він сприяє у учасників розвитку власних здібностей, формуванню важливих навичок та досягненню поставлених цілей.

Отже, узагальнюючи вищевикладене, ми може дійти висновку, що соціально-педагогічні тренінги є потужним інструментом для розвитку особистості в умовах сучасного суспільства, оскільки вони сприяють формуванню важливих соціальних навичок, підвищують самоусвідомлення та адаптацію до змін. Залучення до соціально-педагогічних тренінгів може суттєво покращити не лише особистісний розвиток учасників, але й їхню здатність ефективно взаємодіяти з оточуючими, що є ключовим фактором успіху в будь-якій сфері життя.

Список літератури

1. Главник О., Бевз Г. Технологія тренінгу. *Психол.інструментарій.* Київ. Главник, 2005. 112с.

2. Ковалюк О.М. Здоров’язбережувальні технології та управління. *Тренінг.* ЖДУ ім. І. Франка. Житомир, 2018. 68с.

3. Папуча М. В., Наконечна М.М. Проблема розвитку в психології особистості. *Навч. посібн*. Ніжин. НДУ ім. М. Гоголя, 2018. 52 с.

4. Стеценко Н., Г. Ткачук. Використання соціально-педагогічного тренінгу для розв’язання конфліктних ситуацій**.** *Modern engineering and innovative technologies.* Issue 29 / Part 4. 2023. С. 21-25.

5. Федорчук В. Тренінг – інструмент особистісного зростання особистості. *Збірник наукових праць КПНУ імені Івана Огієнка, Інституту психології ім. Г.С.Костюка АПН України. Проблеми сучасної психології*. 2010. Випуск 9. С. 690-700.

6. Хлівна О. М. Використання психодіагностичних засобів у консультативній роботі з тривожними школярами. *Проблеми загальної та педагогічної психології.*

Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С.Костюка АПН України / За ред. Максименка С.Д. Київ. 2004, Т.VI, випуск 1. С.319-320.

7. Хлівна О. М. Роль психологічної служби в управлінні навчальними закладами. *Сучасні проблеми практичної психології у Волинському регіоні.* Матеріали VI науково-практичного семінару, (Луцьк, 20 жовтня 2011 р.) / ВНУ імені Лесі Українки ; кафедра медичної психології та психодіагностики ; за заг. ред. М.І.Мушкевич. Луцьк. РВВ «Вежа», 2011. С. 15 – 17.

8. Хлівна О. М., Вовк В. П. До проблеми розвитку психологічної компетентності в майбутніх учителів. *Педагогічний дискурс: Зб. наук. праць* / Гол. ред. А. Й. Сиротенко. Хмельницький. ХГПА, 2009. Вип. 5. С. 40 – 45.

9. Хлівна О.М. Розвиток позитивної Я-концепції студентів засобами психологічного тренінгу. *Психологічні перспективи*. 2011. Вип.17. С. 142 – 152.

10. Шаповал Т. Психологічні тренінги в школі. *2-ге вид., виправлене*. Київ. Шк. Світ, 2010. 128с.

ФОЛЬКЛОРИЗМИ У ВИМІРАХ СУЧАСНОЇ ІНТЕГРАТИВНОЇ ЛІНГВОСТИЛІСТИКИ

Голікова Наталія Сергіївна
доктор філологічних наук, доцент,
професор кафедри української мови
Дніпровського національного університету
імені Олеся Гончара

Сучасна лінгвостилістика є однією з пріоритетних галузей українського мовознавства, що протягом останніх десятиліть стрімко розвивається в антропо- та дискурсоцентричному напрямках. Актуалізуючи низку проблем, суголосних із загальними тенденціями розвитку лінгвоукраїністики кінця ХХ – початку ХХІ ст., наука визначає нові, нетривіальні завдання щодо поглибленого аналізу найрізноманітніших об'єктів свого дослідження. Зокрема, у постійній опції лінгвостилістів – художній текст, студіювання якого наразі потребує розроблення оригінальних наукових методик і мовно-практичних технологій для всебічного вивчення релевантних складників письменницьких творів.

Вертикальні контексти художньої літератури неодмінно пронизують різнотипні *фольклоризми* – лінгвостилістичні одиниці, що належать до мовно-естетичних знаків української культури [6, с. 7]. За походженням вони тяжіють до фольклору загалом, тобто до «усної нематеріальної, вербальної та вербально-невербальної, традиції народу, що побутує в повсякденні, до особливого типу культурної комунікації в межах різних за обсягом контактних спільнот культурної комунікації» [7, с. 749].

На нашу думку, «функціонування різнотипних фольклоризмів та міфологем у прозі, поезії, драматургії є однією із стильових ознак художньої літератури. Народномовні одиниці становлять важливий сегмент інтерсеміотичного простору будь-якого авторського тексту (текстів), оприявлюючи перегук письменницького слова з етнопоетичними джерелами» [3, с. 36]. Донедавна їх здебільшого розглядали в межах фольклористики, що є комплексною науковою галуззю, яка зусібіч вивчає найрізноманітніші, зокрема й словесні, вияви народного мистецтва. Як функціонально важливі складники авторських художніх творів, що відбивають їхні жанрові особливості та постають невід'ємним джерелом образотворення, фольклоризми становлять традиційний об'єкт дослідження в літературознавстві. Утім, протягом останніх століть етномовні знаки української культури найдокладніше студіюють у тих чи тих розділах лінгвоукраїністики.

Із погляду описового мовознавства, взорованого на системно-структурний підхід щодо розподілу лінгвальних знаків, різнотипні фольклоризми зазвичай об'єднують у фразеологічний мовний рівень, до якого вналежнюють не лише власне фразеологічні одиниці (ФО), що за структурою співвіднесені із найпростішими синтаксичними конструкціями – словосполученнями, а й паремії

(прислів'я та приказки), народні жарти й каламбури, античні вислови, Біблійні цитати, професіоналізми, офіційно-ділові вислови, крилаті слова тощо. Природно, що, попри «широкоформатний» підхід до структуризації фразеологічної системи в сучасній науці, поза її межами перебувають текстові фольклоризми, зокрема народні казки та пісні, які становлять значний за обсягом і значущий за змістом сегмент української етнокультури. Народномовні знаки такого зразка, нерідко цитовані у творах художньої літератури, відбивають щонайтісніші зв'язки письменницької індивідуально-мовної картини світу (ІМКС) з етнолінгвальним універсумом, що послідовно формувався ще з дохристиянських часів. Органічно «вписуючись» у лінійні контексти та в загальний вертикальний контекст авторської мовотворчості, вони своєрідно динамізують художню оповідь, насичуючи її колоритом народного духу.

Усебічне комплексне дослідження фольклорного розмаїття в текстах художньої літератури – це надважливе завдання для *інтегративної лінгвостилістики*, що, спираючись на ті чи ті методики та прийоми аналізу художніх текстів, студіює філософські глибини індивідуально-авторського слова, його релевантно-стилістичні ознаки, моделює ймовірні рефлексії маркувально-тектових лінгвоодиниць у свідомості реципієнтів. Взаємодіючи з низкою новітніх лінгвістичних дисциплін антропоцентричного спрямування, інтегративна лінгвостилістика помітно розширює парадигму своїх досліджень, піддаючи ретельному науковому розгляду або перегляду все нові об'єкти із сфери художньої літератури.

Інтегративного науково-теоретичного обґрунтування й надалі потребують численні фольклоризми, що, функціонуючи в мові художньої літератури, виявляють високий ступінь стилістичного, семантичного, прагматичного та когнітивно-культурологічного потенціалу в емоційно-оцінній площині мовотворчості письменників, в інтерсеміотичній системі й концептосфері їхніх художніх творів [5, с. 22]. Нові підходи щодо студіювання усної народної творчості, зануреної в художній текст, насамперед спостерігаємо в наукових концепціях дослідників, які кваліфікують фольклоризми як складники загального інтерсеміотичного простору письменницьких творів, до якого донедавна вналежнювали переважно авторські цитати, алюзії, ремінісценції. На нашу думку, увесь масив «чужих» слів, актуалізованих у мові прози, поезії, драматургії, потрібно класифікувати, починаючи з установлення їх зв'язків із численними протоджерелами – від Святого Письма до різних мовно-жанрових виявів усної народної творчості [4, с. 124].

Уведення проблеми комплексного вивчення фольклоризмів, що функціонують у мові художніх творів, до дослідницького поля теорії інтертекстуальності дає змогу провести всебічний аналіз текстотвірних чинників, із-поміж яких особливу роль відіграють інтертекстуальні одиниці – фольклоризми, що презентують взаємодію різночасових текстів, у такий спосіб відбиваючи безперервність історичного й етнокультурного розвитку українського народу [2, с. 161]. Загалом студіювання різних шляхів реалізації системотвірної категорії інтертекстуальності в художньому тексті відкриває нові

можливості щодо ширшого охоплення й детальнішої характеристики не лише фольклоризмів, а й інших вторинних текстів, які своєрідно ущільнюють мистецькі твори [1, с. 57]. Високий комунікативно-прагматичний потенціал численних інтертекстем, серед яких важливе місце посідають етномовні знаки української культури, потребує подальшого лінгвостилістичного вивчення з опертям, зокрема, на методики лінгвопрагматичного аналізу.

Отже, нагальним завданням сучасної інтегративної лінгвостилістики є не лише формування й окреслення власного дослідницького поля, а й пошук оптимальних шляхів щодо вирішення низки назрілих питань, пов'язаних з розробленням нових методів і методик вивчення усної народної творчості. Відомо, що найрізноманітніші фольклоризми є невід'ємним релевантним складником мовної комунікації, зразки якої нерідко шукають у лінгвософських глибинах художнього тексту, насиченого як індивідуально-авторськими виражально-зображальними засобами, так і мовними перлинами, запозиченими з лінгвокультурного та етномовного універсуму.

Список літератури

1. Голікова Н. С. Інтертекстуальність у художньому дискурсі П. Загребельного. *Наукові записки національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна»*. Острог: Вид-во Нац. ун-ту «Острозька академія», 2015. Вип. 59. С. 55–57.

2. Голікова Н. С. Контекстуальні «вкраплення» в художньому дискурсі П. Загребельного. *Дослідження з лексикології і граматики української мови*. Дніпропетровськ: ДНУ, 2015. Вип. 16. С. 161–168.

3. Голікова Н. Лінгвокультурема «Маруся Чурай» в українській літературі XIX – XX століття. *Культура слова*. Випуск 92. Київ: ВД Дмитра Бураго, 2020. С. 36–51.

4. Голікова Н. С. Мова художньої прози Павла Загребельного: від слова до концепту. Дніпро: Акцент ПП, 2018. 432 с.

5. Голікова Н. С. Художній дискурс П. А. Загребельного: лінгвокогнітивний і прагмастилістичний аспекти: дис. … д-ра філол. наук: 10.02.01. Київ, 2019. 530 с.

6. Єрмоленко С. Я. Мовно-естетичні знаки української культури. Київ: Інститут української мови НАН України, 2009. 352 с.

7. Українська фольклористична енциклопедія / [голов. ред. Г. Скрипник]; ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України. Київ, 2019. 840 с.

RELATIONS OF INTERNATIONAL COOPERATION IN THE CUSTOMS SPHERE OF UZBEKISTAN

Olimjonova G.,
Independent researcher
Karshi State University

Abstract. This article provides information on international cooperation in the field of customs and customs policy of the Republic of Uzbekistan during the years of independence.

Keywords. Republic of Uzbekistan, customs, State Customs Committee, international cooperation, contract.

After gaining independence, our country received recognition from the countries of the world and became an equal subject of international law. In this regard, as stated in article 17 of the Constitution of the Republic of Uzbekistan, "The Republic of Uzbekistan is a full-fledged subject of international relations. Its foreign policy is based on the rules of sovereign equality of states, non-use of force or threat of force, inviolability of borders, peaceful settlement of disputes, non-interference in the internal affairs of other States and other generally recognized rules and norms. international law" [1]. In this regard, 123 regulatory documents have been signed in the field of customs, of which 32 are agreements between governments and 91 between foreign agencies [2].

Uzbekistan became an active member of the World Customs Organization on July 28, 1992, and representatives of our country regularly take an effective part in the organization's annual conferences. This organization, which unites 179 countries of the world, is recognized by the international community as a "Center of International customs experience". In order to bring the customs service closer to world standards, our country is a party to more than 15 international conventions related to international customs practice [3]. Our country actively participates in the work of the World Customs Organization. The fact that Uzbekistan became a member of the Political Commission in 1995 and was elected to the Finance Committee in 2001 also indicates that our country has received due recognition from the international customs community. This long-term cooperation has made it possible to bring the legal framework of our republic closer to international conventions and other international standards of customs work. Our legislation in the field of customs is developing towards unification and harmonization with generally accepted international standards, norms and practices, which ensures recognition of the achievements of the republic's customs policy as an important evidence of the economic reforms being carried out in the country. country. The biggest and most important achievement of the WTO was the new version of the International Convention on the Simplification and Harmonization of Customs Tariffs (Kyoto Convention), approved in June 1999. The adoption of security standards and the promotion of global trade at the 2005 sessions

of the Council was also an important event for the international customs community. The SCC's international customs cooperation is carried out not only with the World Customs Organization. The customs authorities of our republic actively participate in the programs and projects of other major international organizations related to customs work.

In particular, at international events of the United Nations Office on Drugs and Crime on the exchange of experience in combating drug trafficking, at meetings of the Special Working Group on Customs Cooperation of the Shanghai Cooperation Organization, meetings of the Council of Heads of Customs Services. Representatives of the CIS countries, the Central Asian Regional Economic Cooperation Program of the Asian Development Bank, Japanese JICA and Korean KOIKA actively participate in the training courses. Over the years of independence, more than 100 intergovernmental and interdepartmental agreements have been signed between the customs services of the CIS member states, covering the legal framework and areas of customs cooperation. Over the past 20 years, more than 100 bilateral working meetings have been organized with representatives of the countries that signed these agreements.

As a result of these high-level meetings, examples of a number of events held in Tashkent can be given:

- In 1997, a regional meeting of heads of customs services of Central Asian countries was held with the participation of Secretary General of the World Customs Organization James Shaver;

- In 2002, the international conference "Combating drug Trafficking in the countries of the Great Silk Road" was held with the participation of the Secretary General of the World Customs Organization Michel Danet (the Tashkent Declaration was signed following the conference).);

- In 2004, with the support of the Government of Japan, a regional seminar was organized on the presentation of the revised International Convention on Simplification and Harmonization of Customs Procedures (Kyoto Convention);

- In 2008, the State Customs Committee and the World Customs Organization signed a memorandum of understanding on granting the National Cynological Center the status of a regional training center of the World Customs Organization.

- On May 3, 2010, within the framework of the 43rd annual meeting of the Board of Directors of the Asian Development Bank (ADB), which will be held in Tashkent, Secretary General of the World Customs Organization Kunio Mikuria, Uzbekistan Official visit to the State Customs Committee of the Republic of Kazakhstan. During the visit, Mr. Mikuria told the staff of the State Customs Committee about the strategic goals and objectives of the World Customs Organization for the coming years and stressed that the customs service plays an important role in organizing legal trade. economic development and security [4].

The visit of distinguished guests to our country is a vivid evidence of the establishment of strong cooperation relations between this international organization and Uzbekistan. The active and successful measures taken by the customs authorities of Uzbekistan in the direction of international cooperation are positively assessed by the international community. If we analyze international treaties, agreements,

agreements, conventions in the field of customs affairs, their coordination of customs relations between countries, the establishment of benefits and privileges for the payment of customs duties and other fees for the export and import of goods, then in turn, the customs borders of narcotic drugs and psychotropic substances, goods excluded from circulation, can be It should be noted that this is aimed at establishing cooperation in the field of preventing their illegal trafficking. For the same purpose, the Free Trade Agreement of October 18, 2011 was signed between other Central Asian countries, with the exception of the Republic of Uzbekistan, and the countries of Russia, Azerbaijan, Armenia, Belarus, Moldova and Ukraine relief from them.

On May 31, 2013, a protocol on the application of the Agreement on a Free Trade Zone between its parties and the Republic of Uzbekistan, supplemented by relevant articles, was signed in Minsk. Paragraph 1 of Annex 1 to this Protocol states that the Republic of Belarus, the Republic of Kazakhstan, the Kyrgyz Republic, the Republic of Moldova, the Russian Federation, the Republic of Tajikistan and Ukraine do not apply customs duties on the import of goods. from the customs territory of the Republic of Uzbekistan, and in turn, the customs duties of the Republic of Uzbekistan from the customs territory of the listed countries, it is established that customs duties are not applied when importing exported goods. On July 11, 2017, the opening ceremony of the automobile checkpoints "Ak Oltin-Tselinny" and "Malik-Syrdarya", located on the state border of Uzbekistan and Kazakhstan, took place. It is known that in March of this year, the Government of the Republic of Uzbekistan and the Government of the Republic of Kazakhstan signed a Protocol on amendments and additions to the Agreement dated September 4, 2006 on checkpoints across the border of Kazakhstan.

Domestic agreements on the implementation of this Protocol were implemented, and the Decree of the President of the Republic of Uzbekistan "On approval of the international treaty" dated May 2, 2017 No. 6 PD-2945 was adopted. adopted. As of 2017, PD-2931 is not allowed to carry this for commercial purposes. In turn, the customs authorities have taken all necessary measures to ensure the effective and lawful functioning of the White Gold and Malik checkpoints. In particular, appropriate conditions have been created to ensure customs control, provision of services and recreation to employees, customs posts are equipped with the latest technical means of customs control. Customs control at vehicle checkpoints is carried out in a simplified manner, without filling out a passenger customs declaration, without registration and customs inspection of vehicles, but only by mandatory visual inspection of moving vehicles. The opening of this road serves as a link connecting the fraternal Uzbek and Kazakh peoples, serves to strengthen friendship and cooperation between our countries.

References:

1. Конституция Республики Узбекистан. – Т.: «Узбекистан», 2017. С. 3.
2. Тангриев Х. На стыке экономической безопасности и международного сотрудничества. Газета «Налоговые и таможенные новости» / 2017 / № 4
3. http://www.customs.uz/uz/events/about/15
4. http://www.customs.uz

5. Сборник правовых документов Республики Узбекистан, 2013 г., № 52, статья 687.
6. Вестник Олий Мажлиса Республики Узбекистан, 2017.

СПЕЦИФІКА ФУНКЦІОНУВАННЯ ПОЛІТИЧНОГО РЕЖИМУ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Качуровський Орест Петрович
аспірант
кафедри політології та філософії імені Сергія Коновала
Західноукраїнський національний університет

Актуальність дослідження теми особливостей функціонування політичного режиму в сучасній Україні за теперішніх обставин спричинена тим, що становище України, як стверджують майже всі без виключення вчені, зумовлене перебігом трансформаційних процесів як у державній площині, так і на суспільному рівні при існуючій загрозі зі сторони войовничого агресора [1].

Тема аналізу перебігу трансформації політичного режиму в Україні є важливою та постійно обговорюваною в українському політичному дискурсі. Їй приділено увагу в роботах таких значних вітчизняних політологів: С. Вонсоновича, Г. Зеленько, А. Ганжа, Г. Куца, Ю. Мацієвського, М. Требіна та О. Фісуна [2, с. 136].

О. Фісун досліджує дані трансформації використовуючи концепцію «неопатрімоніалізму», стверджуючи, що методи застосування влади в Україні не дивлячись на всі політичні зміни містять у своїй основі патрон-клієнтистські взаємовідносини. А. Ганжа також аналізує період 2010– 2015 рр. застосовуючи неопатрімоніальний підхід. Г. Куц осмислює вплив двох Майданів (2004 і 2014 рр.) на трансформацію режиму в Україні, займаючись вивченням характерних рис та особливостей режимів В. Ющенка та В. Януковича. Ще інша українська вчена Г. Зеленько керується для здійснення опису еволюції політичного становища в Україні поняттям «криза політичного розвитку». На її переконання, наша держава, опинившись наприкінці 1990-х рр. у такій кризі та не спромігшись здійснити адекватний перехід до консолідованої демократії зупинилася на певному етапі. З тих пір переважає домінування характерних ознак гібридного режиму. М. Требін констатує, що умови пострадянських трансформацій є відрізняються від обставин у державах ЦСЄ, як підсумок цього, іншими виходять і їхні результати. Негативний політичний та культурний відбиток радянського періоду спричиняє появу певних перешкод у напрямку до формування стійкого демократичного управління [2, с. 136-137].

Влада тут виступає однією з основоположних засад суспільства. Це явище превалює всюди, де існують стійкі угрупування людей: у сім'ї, у робочих об'єднаннях, різноманітних організаціях і установах, у державі. Влада передбачає спроможність системи здійснити виконання її складовими компонентами покладених обов'язків, що направлені на досягнення спільних завдань [4, с. 3].

Ключовим фундаментом демократичності влади в державі виступає не просто збільшення ресурсної бази, коштів, територій, а постійний розвиток

економічного та інтелектуального багатства. Якщо країна не здатна забезпечити себе стабільним економічним зростанням, то будь-які надії на реалізацію потужної, успішної внутрішньої та зовнішньої політики будуть малоефективними.

Сьогодні виникає актуальне запитання, чи стане Україна у найближчі роки прямувати до позитивної демократичної трансформацій, загальної відмови від сліпого накопичення матеріальних благ (що призводить до ще більшого розшарування суспільства на багатих та бідних без помітного домінування середнього класу серед населення), переходом від лише кількісного зростання на користь більш інтенсивного розвитку завдяки зміні якості виробництва та запровадження новітніх технологій. Тільки в такому разі держава зазнаватиме ефективних трансформацій як цілісний організм, тобто на її території появиться можливість забезпечено проживати не лише малій групі вибраних, але й звичайним українцям [4, с. 5].

Поняття «політичний режим» є похідним від латинського слова regimen, тобто вектор, напрям, правитель. Він появився в західній літературі ще в XIX столітті, а в ширший науковий вжиток запровадився після Другої світової війни. Політичний режим трактується як набір інструментів і методів, завдяки яким домінуючий політичний клас (або сукупність класів) проводить власне економічне та політичне керівництво, використовує важелі впливу влади на суспільство. Крім цього, політичний режим виступає передумовою політичного життя суспільства, певним політичним середовищем, яке превалює в суспільстві в конкретний період історичного розвитку [3, с. 3].

Історія людства достовірно демонструє, що переважаючою динамікою прогресу цивілізації є поетапна демократизація життя суспільства. Це проходить досить нестабільно, то з «припливами» то з «відпливами», але все ж у спрямуванні від тоталітаризму через авторитаризм до демократії та встановлення правової держави з активним громадянським суспільством [3, с. 4].

Для визначення сьогоднішнього стану демократії в Україні необхідно проаналізувати показники демократизації.

Протягом 2023 року Україна підвищила власний показник демлкратії серед 29 країн Центральної Європи та Центральної Азії. Це відбулося не дивлячись на продовження агресії росії та на фоні стабільного зниження рейтингу демократизації на території регіону за попередні 20 років поспіль. Це відповідно до підсумків останнього дослідження «Країни перехідного періоду 2024» («Nations in Transit 2024») міжнародної правозахисної організації «Freedom House» («Дім Свободи»).

У крайньому звіті організації зазначається, що з 29 «перехідних» країн у десяти спостерігається зменшення показнику демократичності в 2023 році, водночас з цим у п’яти країн становище покращилося ніж попереднього року. Серед цих п’яти є Україна, яка змогла отримати 3,43 бали з можливих семи та найліпше піднялася уверх. У досліджені вказано на те ту обставину, що Україна досягла значного прогресу в налагодженні діяльності судових і антикорупційних органів, а крім цього активно здійснювати розслідування проявів корупційних

злочинів (особливо в оборонній галузі). Не зважаючи на всі пророблені дії Україна все рівно знаходиться в списку держав перехідного періоду (гібридного режиму), оскільки результати країн даного переліку становлять у співвідношенні від 3.01 до 4.00 балів. Поруч перебувають такі держави як: Грузія з 3.04 балами, Вірменія (3.07 балів), Молдова (3.14 балів), Боснія та Герцеговина (3.18 балів), Косово (3.29 балів), Угорщина (3.57 балів), Сербія (3.61 балів), Чорногорія (3.75 балів), Північна Македонія (3.79 балів) та Албанія (3.79 балів) (див. табл. 1) [5].

Таблиця 1. Підсумки дослідження під назвою: «Країни перехідного періоду 2024» організації «Дім Свободи» [5]

Держави	Рейтинг
Грузія	03.04 бали
Вірменія	03.07 бали
Молдова	03.14 бали
Боснія та Герцеговина	03.18 бали
Косово	03.29 бали
Україна	03.43 бали
Угорщина	03.57 бали
Серібія	03.61 бали
Чорногорія	03.75 бали
Північна Македонія	03.79 бали
Албанія	03.79 бали

«Найбільш яскравим прикладом є прагнення України побудувати стійку демократію, яка протистоїть екзистенційній загрозі з боку Москви. Революція Гідності 2014 року і подальше вторгнення Росії призвели до різкої трансформації системи управління, оскільки старі корупційні системи були викриті та викорінені новими кадрами реформаторів. Повномасштабне вторгнення Москви у 2022 році не тільки не зупинило цей процес, а й посилило його в деяких сферах. У 2023 році уряд Президента Володимира Зеленського зробив кроки щодо підвищення ефективності українських судів та антикорупційних органів, а також продемонстрував успіхи у розслідуванні корупції у судовій системі та армії», - констатується в остаточному звіті організації «Freedom House» [5].

Отже, зараз Україна зазнає впливу суттєвих трансформаційних змін, які характеризуються значними викликами та можливостями для покращення механізмів демократичного врядування. Головні специфічні риси функціонування політичного режиму в сучасній Україні варто окреслити через дію декількох основних елементів:

- Україна здійснює поступову демократизацію управління, робить певні спроби сформувати реальну правову державу та забезпечити ефективне проведення демократизації всіх сфер державного керівництва. Це передбачає впровадження реформ правоохоронних органів, протидію поширенню корупційного впливу, а також захист автономності українських судів.

- Українські громадяни частіше демонструють активність у політичній сфері, що можна спостерігати із багатьох мітингів, волонтерських рухів, а також участі у різних громадських організаціях. Така активна діяльність є яскравим індикатором спроможності суспільства впливати на політику та здійснювати контроль за функціонуванням державних органів.

- Ускладнення взаємовідносин з Росією, окупація Криму та повномасштабна війна значно вплинули на становище політичного режиму в Україні. Це спонукало владу спрямувати значний обсяг ресурсів на розвиток оборонної сфери. Ці події також укріпили національну самосвідомість і загальне схвалення людьми вектору руху на європейську інтеграцію, однак постійно зростаюча мілітаризація може призвести до домінування авторитарних методів управління державою серед вищого керівництва країни.

Теперішній політичний режим України варто сприймати як динамічний. Він знаходиться у процесі реформ, що ставлять собі за ціль утворення стабільної демократії для ефективного розвитку та виживання держави.

Список літератури:

1. Бабенко К. А. Конституційні гарантії демократизму політичного режиму в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку. *Шостий апеляційний адміністративний суд.* URL: https://www.6aas.gov.ua/ua/proekty/articles/b/429-konstitutsijni-garantiji-demokratizmu-politichnogo-rezhimu-v-ukrajini-suchasnij-stan-ta-perspektivi-rozvitku.html (дата звернення: 18.07.2024).

2. Пашков В. О., Хомерікі О. А. Політико-режимні трансформації в Україні (1991-2019): біг по колу на шляху до демократії. *Вісник Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.* 2023. № 1 (56). С. 135-158.

3. Рудич Ф. Політичний режим в Україні: спроба політологічного аналізу. *Політичний менеджмент.* 2011. № 2. С. 3-13.

4. Рудич Ф. Політичний режим в Україні: тенденції формування. *Політичний менеджмент.* 2011. № 5. С. 3-12.

5. Nations in Transit 2024. A Region Reordered by Autocracy and Democracy. *Freedom House* : website. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Freedom_House (date of application 20.07.2024).

ВИБІР СТРАТЕГІЇ ПОВЕДІНКИ ОСОБИСТОСТІ В СИТУАЦІЇ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

Ліпський Анатолій Вікторович
здобувач вищої освіти
третього (освітньо-наукового) рівню,
спеціальність 053 Психологія,
Східноукраїнський національний університет
імені Володимира Даля,

Життєвий шлях - процес, який проходить кожна особистість протягом періоду усього життя. Життєвий шлях поділяється на окремі фрагменти, які зазвичай не мають чітких меж у просторі та часі - життєві ситуації. У науковій літературі по-різному визначають поняття життєвої ситуації. Раніше життєву ситуацію визначали, як частину середовища на певному етапі життєвого шляху. Проте більшість сучасних науковців визначають життєву ситуацію як взаємодію або систему взаємовідносин людини із актуальним оточенням. Додатково варто відзначити, що середовище, або його частини (стимулюючі елементи фізичної чи соціальної сфери) можуть бути відсутніми в реальному житті (припинили своє існування, трансформувались, тощо) і часто присутні лише у вигляді образів в уяві та переживанні суб'єкта. Суб'єктивний досвід, його характер визначається ступенем переживаннями суб'єктом кожної ситуації.

Взаємодія суб'єкта і оточуючого середовища взаємна, людина може впливати на середовище і таким чином його змінювати, середовище теж може впливати на людину, і людина зможе переосмислити власне бачення певної ситуації, таким чином вносячи зміни у ситуацію та власний життєвий шлях.

Отже у різних ситуаціях, в залежності від ступеню важливості, проблематичності, складності, динаміки змін та сприйняття їх людиною, можливі зміни певних аспектів індивідуальних проявів особистості. Такі зміни можуть мати як постійний, так і тимчасовий характер, різну динаміку і траєкторію.

У науковій площині одним із перших, хто почав вивчати психологію ситуацій є Курт Цадек Левін (Kurt Zadek Lewin, 1912), і перші його дослідження стосувались в формування життєвого поля.

Історично так склалось, що коли тільки з'явились дослідження психології ситуацій вважалось, що ситуація – це об'єктивна подія, але в процесі розвитку таких досліджень стало зрозумілим, що основними аспектами ситуації є когнітивний та феноменологічний. Тобто ситуація - це феномен, що сприймається людиною.

Класифікації життєвих ситуацій можуть бути різними залежно від критеріїв, за якими їх поділяють. Ось кілька основних класифікацій життєвих ситуацій:

За характером ситуацій поділяються на:

1. Рутинні (звичні) - ситуації, які відбуваються регулярно та передбачувані (наприклад, щоденна робота, домашні обов'язки).

2. Екстраординарні (надзвичайні) - ситуації, які виникають раптово і потребують негайних дій (наприклад, аварії, катастрофи, важливі життєві зміни).

За емоційним забарвленням ситуацій поділяються на:

1. Позитивні - ситуації, які викликають позитивні емоції (наприклад, успіхи, свята).

2. Негативні - ситуації, які викликають стрес або негативні емоції (наприклад, конфлікти, втрати).

За рівнем контролю ситуацій поділяються на:

1. Контрольовані - ситуації, які можна передбачити і на які можна впливати (наприклад, планування відпустки).

2. Неконтрольовані - ситуації, на які неможливо вплинути (наприклад, природні катастрофи).

За ступенем визначеності ситуацій поділяються на:

1. Визначені - ситуації, де всі параметри відомі і передбачувані.

2. Невизначені - ситуації, де є брак інформації і високий рівень невизначеності (наприклад, прийняття важливого рішення без достатньої інформації).

За тривалістю ситуацій поділяються на:

1. Короткотривалі - ситуації, які тривають короткий час (наприклад, короткі стресові моменти).

2. Довготривалі - ситуації, які мають тривалий вплив (наприклад, хронічні захворювання).

За сферою життя ситуацій поділяються на:

1. Професійні - ситуації, пов'язані з роботою та кар'єрою (наприклад, звільнення або підвищення).

2. Особисті - ситуації, пов'язані з особистими стосунками та сім'єю (наприклад, одруження, розлучення).

3. Соціальні - ситуації, пов'язані з суспільним життям та взаємодією з іншими людьми (наприклад, соціальні конфлікти).

4. Фінансові - ситуації, пов'язані з фінансовим станом (наприклад, фінансова криза, інвестиції).

5. Здоров'я - ситуації, пов'язані зі станом здоров'я (наприклад, захворювання, реабілітація).

Ці класифікації можуть допомогти краще зрозуміти природу життєвих ситуацій і вибрати адекватні стратегії для їх вирішення.

Ситуація невизначеності відноситься до типу життєвих ситуацій, в яких особа або група осіб не має достатньої інформації або відбувається перенасичення інформаційного поля дезінформацією та даними, які прямо протирічать одне одному, що сприяє введенню в оману та втраті чітких орієнтирів для прийняття рішень. Це може стосуватися багатьох аспектів життя, включаючи:

1. Професійні ситуації - наприклад, невизначеність щодо кар'єрних перспектив або майбутніх змін у компанії.

2. Особисті стосунки - наприклад, невизначеність щодо майбутнього стосунків або сімейних планів.

3. Фінансові питання - наприклад, невизначеність щодо інвестицій або економічної стабільності.

4. Здоров'я - наприклад, невизначеність щодо діагнозу або прогнозу хвороби.

5. Глобальні події - наприклад, невизначеність щодо політичної ситуації або наслідків природних катастроф, стану війни тощо.

Слід зазначити, що проблема невизначеності в психологічних дослідженнях висвітлюється достатньо регулярно і в різних контекстах, які є дещо схожими, але такими, що не збігаються між собою, які пов‘язані з неоднозначністю, складністю, невизначеністю, непередбачуваністю тощо.

Ситуація невизначеності є однією з ключових проблем сучасного світу. Вона охоплює різні аспекти життя і має значний вплив на індивідуальний та суспільний рівень. Перелічимо деякі з головних причин і наслідків ситуації невизначеності у сучасному світі.

Причини невизначеності:

1. Швидкий технологічний розвиток:
   - Зміни на ринку праці, поява нових професій і зникнення старих.
   - Вплив автоматизації і штучного інтелекту на робочі місця.
2. Глобалізація:
   - Зростання економічної взаємозалежності країн.
   - Політична та економічна нестабільність у різних регіонах.
3. Кліматичні зміни:
   - Невизначеність щодо майбутніх екологічних катастроф.
   - Вплив змін клімату на сільське господарство, міграційні процеси та економіку.
4. Соціальні та політичні зміни:
   - Політична нестабільність, конфлікти та війни.
   - Зміни в соціальних структурах і нормах.
5. Економічна нестабільність:
   - Фінансові кризи, коливання валютних курсів.
   - Непередбачувані зміни на ринках.
6. Інформаційне перенасичення:
   - Велика кількість інформації, що ускладнює прийняття рішень.
   - Поширення дезінформації та фейкових новин.

Наслідки невизначеності:

1. Психологічний стрес:
   - Збільшення рівня тривожності, депресії та інших психічних розладів.
   - Відчуття втрати контролю над життям.
2. Соціальні проблеми:
   - Поглиблення соціальної нерівності.
   - Посилення міжгрупових конфліктів та напруженості.

3. Економічні наслідки:

- Зниження інвестиційної активності.
- Значне зменшення споживчих витрат через побоювання щодо майбутнього.

4. Зміни в освіті та кар'єрі:

- Необхідність постійного навчання та перекваліфікації.
- Невизначеність щодо вибору професійного шляху.

Ситуації невизначеності є невід'ємною частиною життя, які вимагають від особистості прийняття рішень у умовах нестачі інформації. В таких ситуаціях важливо обирати правильну стратегію, що дозволить максимально ефективно вирішувати проблеми та мінімізувати ризики.

В науковій літературі описано основні стратегії поведінки, які може обирати особистість в умовах невизначеності.

1. Стратегія уникнення.

Характеризується ухиленням від прийняття рішень або відкладанням їх на потім. Застосовується тоді, коли ризики вважаються занадто високими або інформації занадто мало для обґрунтованого рішення. Може призвести до втрати можливостей, але іноді це може бути обґрунтованим підходом, якщо ризики переважають можливі вигоди.

2. Стратегія збільшення інформації, інформаційна грамотність.

Зосереджена на зборі додаткової інформації перед прийняттям рішення. Уміння критично оцінювати інформацію. Використання надійних джерел інформації. Включає пошук нових даних, консультації з експертами та аналіз альтернатив. Ця стратегія допомагає зменшити невизначеність, але може вимагати багато часу та ресурсів.

3. Стратегія адаптації.

Передбачає гнучке реагування на змінні умови. Включає можливість коригування планів та рішень у процесі їх реалізації. Допомагає зменшити вплив невизначеності завдяки постійному моніторингу ситуації та швидкому реагуванню на зміни. Вміння швидко адаптуватися до нових умов. Готовність до змін і пошук нових можливостей. Підвищення рівня освіти та кваліфікації: постійне навчання і професійний розвиток.

4. Стратегія ризик-менеджменту.

Спрямована на ідентифікацію та мінімізацію ризиків. Використовуються методи страхування, диверсифікації та розробки резервних планів. Накопичення додаткових ресурсів. Дозволяє контролювати можливі негативні наслідки та забезпечувати стійкість до невизначеності.

5. Інтуїтивна стратегія.

Заснована на внутрішніх відчуттях та досвіді. Використовується, коли немає можливості зібрати достатньо інформації для раціонального аналізу. Може бути ефективною у випадках, коли особистість має значний досвід у певній сфері.

6. Стратегія пошуку психологічної підтримки.

Включає пошук підтримки у родини, друзів та професійних психологів. Використовуються практики стрес-менеджменту та медіації.

Існують вагомі фактори, що впливають на вибір стратегії. До них відносяться:

1. Особистісні характеристики. Рівень тривожності, впевненість у собі, толерантність до невизначеності та ризиків. Оптимістичність чи песимістичність поглядів на майбутнє.

2. Контекст ситуації. Складність та важливість рішення. Доступність ресурсів (час, гроші, інформація).

3. Соціальні впливи. Консультації з іншими людьми, соціальні норми та очікування. Підтримка та тиск з боку колег, друзів або сім'ї.

4. Попередній досвід. Успіхи та невдачі в минулому при вирішенні схожих проблем. Наявність або відсутність навичок та знань у відповідній сфері.

Вибір особистістю стратегії поведінки у ситуаціях невизначеності є складним і багатофакторним процесом. Найбільш ефективний підхід залежить від індивідуальних характеристик особистості, конкретних умов ситуації, соціального контексту та попереднього досвіду. Важливо розуміти, що жодна стратегія не є універсальною, і для досягнення найкращих результатів може знадобитися комбінація різних підходів. Розуміння власних особливостей та розвиток навичок соціально-психологічної адаптації можуть значно підвищити ефективність прийняття рішень в умовах невизначеності.

Список літератури:

1. Бохонкова Ю. О. Історико-психологічний аналіз підходів до вивчення стратегій поведінки особистості в науковій літературі. *Актуальні проблеми психології: Етнічна психологія. Історична психологія. Психолінгвістика* / за ред. С. Д. Максименка, М.-Л. А. Чепи. Ніжин : Вид-во НДУ ім. М. Гоголя, 2010. Т. IX, ч. 5. С. 118–123.

2. Бохонкова Ю. О. Психологія поведінки особистості в складних життєвих ситуаціях. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету*. Серія: Психологічні науки. Т. 1, вип. 94. Чернігів : ЧДПУ, 2011. С. 42-45.

3. Тарас А. Е., Сельхенок К. В. Психология экстремальных ситуаций. Одеса, 2005. 420 с.

4. Lewin Kurt. Field Theory of Social Science: Selected Theoretical Papers. (Edited by Dorwin Cartwright). New York: Harper & Brothers, 2003. Pp. 242-245.

5. Magnusson David. Situational analysis - an illustration in terms of situation-outcome contingencies. Studia Psychologica Bratislava, 1982. 251 p.

СПЕЦИФІКА РОЗВИТКУ НАВИЧОК САМОРЕГУЛЯЦІЇ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Мірошниченко Влада Владиславівна
студентка Полтавського національного
педагогічного університету імені В.Г. Короленка

Чайкіна Наталія Олександрівна
доцент кафедри психології
Полтавського національного
педагогічного університету імені В.Г. Короленка

Емоційний інтелект є інтегративною характеристикою особистості та відображає когнітивну здатність людини до розуміння та управління емоціями через когнітивну переробку емоційної інформації, що забезпечує ефективність міжособистісного спілкування та успішність соціальної взаємодії. Ми вважаємо, що природа емоційного інтелекту ґрунтується на динамічній єдності емоцій та інтелекту і визначається взаємодією когнітивних, емоційних, адаптивних та соціальних здібностей. Виходячи з цього, ми виділяємо когнітивний, афективний, ідеаційний та соціально-комунікативний компоненти цього феномену.

Емоційну саморегуляцію ми розглядаємо, з одного боку, як показник сформованості ідеаційного компонента емоційного інтелекту, а з іншого – як один із найважливіших психологічних механізмів його розвитку. Учені трактують емоційну саморегуляцію як здатність емоційно та гнучко реагувати на життєві події відповідно до соціально прийнятних норм. Вона є необхідною умовою успішної адаптації людини до навколишнього середовища і залежить як від психологічних особливостей індивіда, так і від соціального контексту ситуації.

С. Максименко виділив три послідовні етапи саморегуляції в системі інтеграції особистості: а) базову емоційну саморегуляцію, б) довільну саморегуляцію та в) смислово-ціннісну саморегуляцію. емоційна саморегуляція [3, с. 41]). З цієї точки зору В. Гаврилкевич виокремлює три рівні емоційної саморегуляції особистості: 1) неусвідомлена емоційна саморегуляція, 2) усвідомлена вольова емоційна саморегуляція та 3) усвідомлена смислова емоційна саморегуляція. Ці рівні є початковими етапами формування системи механізмів емоційної саморегуляції.

На нашу думку, домінування того чи іншого рівня можна розглядати як показник рівня розвитку емоційного інтелекту людини; на думку В. Гаврилкевича, перший рівень емоційної саморегуляції зумовлений механізмами психологічного захисту, що діють на підсвідомому рівні, і пов'язаний із внутрішніми й зовнішніми конфліктами та неприємними травматичними переживаннями, пов'язаними з тривогою та дискомфортними станами, з метою захисту свідомості від таких переживань. Це особлива форма

переробки травматичної інформації, система, яка стабілізує особистість і проявляється в усуненні або мінімізації негативних емоцій. Тут виділяють такі психологічні механізми: заперечення, витіснення, придушення, ізоляція, проекція, регресія, девальвація, інтелектуалізація, раціоналізація та сублімація. Другий рівень – свідома добровільна емоційна саморегуляція. Вона спрямована на досягнення комфортного емоційного стану за допомогою вольових зусиль. Вона також включає в себе спонтанний контроль над зовнішніми проявами емоційних переживань (психомоторними і вегетативними). На цьому рівні емоційної саморегуляції свідома воля спрямована не на вирішення мотиваційного конфлікту, що лежить в основі емоційного дискомфорту, а на перетворення його суб'єктивних і об'єктивних проявів; за В. Гаврилкевичем, третій рівень – свідома смислова емоційна саморегуляція Метою є усунення причин емоційного дискомфорту, що досягається шляхом усвідомлення і переосмислення власних потреб і цінностей та створення нового сенсу життя. Емоційна саморегуляція на цьому рівні вимагає вміння ясно мислити, розпізнавати і вербалізувати найтонші відтінки свого емоційного досвіду, усвідомлювати свої потреби, що стоять за емоціями і почуттями, і знаходити сенс у переживаннях. Ці навички належать до сфери особливих інтегративних здібностей до розумової діяльності, або того, що ми називаємо емоційним інтелектом.

Науковці використовують низку термінів, пов'язаних з саморегуляцією, зокрема «емоційна саморегуляція», «емоційна регуляція», «емоційний самоконтроль», «стрес-менеджмент», «емоційна стійкість» тощо. Це свідчить про те, що сучасна психологія не має чіткого та однозначного тлумачення природи цього психологічного феномену. Аналіз наукового матеріалу показує, що дослідники розглядають поняття «управління емоціями» з різних методологічних позицій: як загальну емоційну компетентність та як структурний компонент емоційного інтелекту. У першому значенні частіше використовується поняття «регуляція емоцій» (Г. Бреслав, Є. Ільїн) і виділяються два елементи: внутрішня регуляція емоцій (у значенні «саморегуляція») і зовнішня регуляція емоцій (як «контроль експресії») Л. Чуніхіна [2, с. 39] зазначає, що саморегуляція – це процес, за допомогою якого суб'єкт впливає на власний фізіологічний і нервово-психічний стан; на думку К. Ізарда, для здійснення саморегуляції емоцій необхідно аналізувати функціонування конкретних емоцій на трьох рівнях: біологічному, мотиваційному та соціальному треба навчитися аналізувати функцію конкретної емоції на трьох рівнях: біологічному, мотиваційному та соціальному. Натомість у другому значенні використовується власне поняття «управління емоціями», яке трактується насамперед як управління власними емоціями та емоціями інших людей (Д. Лучин, М. Манойлова, Дж. Мейєр, П. Селовей). Це свідчить про те, що поняття «управління емоціями» є ширшим за поняття «саморегуляція емоцій», яке включає в себе управління емоціями як інших людей, так і власними. Доведено, що управління емоціями інших людей відбувається в процесі емпатійної міжособистісної взаємодії. На нашу думку, саме емпатія дозволяє нам розуміти емоційні стани інших людей та знаходити

шляхи конструктивної взаємодії з ними. Важливу роль у формуванні емпатійних установок відіграє сім'я як культурно-впливовий чинник реалізації та розвитку емпатії в особистості [3, с. 40]

Це пов'язано з тим, що здатність керувати емоційними станами та модифікувати вираження емоцій, особливо негативних, визначає психічне здоров'я людини. З іншого боку, емоційна та поведінкова саморегуляція забезпечує здатність людини гармонійно співіснувати з собою та оточенням і успішно адаптуватися в соціумі. Це дає можливість розглядати емоційну саморегуляцію як показник концептуальної складової емоційного інтелекту. Водночас, на думку Л. Чуніхіної [2, с. 124], навички саморегуляції не є вродженими, а розвиваються в процесі життя. Це твердження набуває особливого значення в контексті даного дослідження. Питання вивчення особливостей емоційної саморегуляції у дітей молодшого шкільного віку є актуальним на етапі розвитку початкової освіти. Це пов'язано з наявністю різноманітних стресових ситуацій у навчальній діяльності (контрольні роботи, іспити, перевірка знань тощо), які призводять до розвитку різноманітних емоційних розладів у школярів. Все це негативно впливає на психічне здоров'я та емоційне благополуччя дітей. Тому виникає потреба у розвитку здатності керувати емоційним станом молодших школярів, особливо модифікувати вираження негативних переживань.

Саме тому науковці розглядають розвиток емоційного інтелекту як фактор, що гарантує психологічне благополуччя особистості (Е. Носенко, А. Четверик-Бурчак), як важливий чинник підвищення психологічної культури всього суспільства (І. Андрєєва). Вивченням емоційного розвитку школярів займалися такі вчені: Л. Божович, Л. Венгер, О. Запорожець, В. Зеньковський, О. Кононко, О. Кульчицька, В. Мухіна, Р. Якобсон та інші. Вивченню саморегуляції в навчальній діяльності учнів середньої школи, які представляють цю вікову групу, присвячені роботи В. Давидова, Д. Б. Ельконіна, А. Маркової, О. Чебикіна та інших. На думку цих вчених, емоційна саморегуляція в молодшому шкільному віці є новоутворенням. У дітей молодшого шкільного віку розвивається довільність у процесі регуляції власних емоційних станів і поведінки (втрачається дитяча безпосередність, дитина починає усвідомлювати зміст емоцій, досвід набуває сенсу, узагальнюється, формується емоційна логіка). Фундаментальному аналізу емоційно-потребової сфери як складової психологічної готовності дитини до шкільного навчання присвячена робота Л. І. Божович [2, с. 78]. Основним критерієм цієї готовності є довільність, що виникає під час переходу від дошкільного до молодшого шкільного віку. Це новоутворення визначає характер емоційної поведінки молодших школярів. Розвивається здатність керувати своїми емоціями [2, с. 98]

Слід зазначити, що вольові процеси, які лежать в основі емоційної саморегуляції, розглядаються в психологічних наукових концепціях, але в різних напрямках. Зокрема, прихильники поведінкового підходу (наприклад, М. Басов, К. Левін) стверджують, що воля та емоції є внутрішніми регуляторами діяльності та поведінки людини.

Отже, емоційна саморегуляція – це система розумових і вольових дій, спрямованих на активізацію або гальмування та стабілізацію емоційних процесів. Це дозволяє людині більш ефективно керувати своїми емоційними станами та адекватно поводитися в стресових ситуаціях відповідно до морально-етичних норм, прийнятих у суспільстві.

Список літератури

1. Буркало Н. І. Психологічні особливості емоційного інтелекту. *Психологічний часопис.* 2019. Вип. 7. Т. 5. С. 34–49.

2. Карпенко Є. В. Емоційний інтелект у дискурсі життєздійснення особистості : монографія. Дрогобич : Посвіт, 2020. 436 с.

3. Zhuravlova Larysa. Family as a Cultural Factor of Personality's Actualization and Empathy Development. *Polskie Forum Psychologiczne*, 2016, tom 21, numer 1, s. 34–42

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДЕЗАДАПТИВНИХ СХЕМ ПОВЕДІНКИ У ТЕРАПІЇ ПРИЙНЯТТЯ ТА ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Шевчук Вікторія Валентинівна
кандидат психологічних наук,
доцент кафедри психології та педагогіки
Національного університету «Полтавська політехніка
імені Юрія Кондратюка»

Практично будь-яка міжособистісна ситуація може потенційно активізувати дезадаптивні схеми та її афекти. Як тільки клієнти усвідомлюють свої схеми та їх емоційний вплив, можна починати працювати над провокуючими їх ситуаціями.

Схеми спотворюють наше уявлення про інших людей та міжособистісні ситуації. Коли наші схеми спрацьовують, ми реагуємо так, щоб мати можливість захистити себе від емоційного болю. Поява тригерів неминуче. Однак якщо ми зможемо визначити тригери для кожної з наших схем і усвідомлено помічати виникнення подібних ситуацій, то станемо на крок ближче до зміни реакцій, які зазвичай йдуть за ними. А значить, на крок ближче до мінімізації болю, пов'язаного зі схемою та подальшою проблемною копінг-поведінкою [1, с. 45].

Деякими типовими тригерами для кожної дезадаптивної схеми є наступні:

• Покинутість/Нестабільність. Ця схема може спрацювати, коли ми знаходимось поряд із людиною, яка непередбачувана, нестабільна або недоступна. При спрацьовуванні цієї схеми ви відчуваємо гнів, страх і горе.

• Недовіра/Чекання жорстокого поводження. Спрацьовує, коли ми вважаємо, що люди навколо завдадуть вам болю або зрадять нас.

Коли ця схема спрацьовує, ви відчуваємо гнів, страх і тугу.

• Емоційна депривація. Схема, швидше за все, спрацює, якщо ми відчуваємо самотність поруч із емоційно-відстороненим партнером або якщо не відчуваємо розуміння, захисту чи кохання. Спрацьовуючи, ця схема змушує нас відчувати смуток, самотність і гнів.

• Дефективність/Сором. Спрацьовує, коли ми починаємо зближуватись з кимось і відчуваємо, що наші недоліки будуть розкриті; коли інші критикують нас або коли ми перебуваємо в ситуації, яка змушує нас відчувати, що інші визнають нас неадекватним, недосконалим або негідним. Коли ця схема спрацьовує, ми відчуваємо сором, гнів і смуток.

• Соціальна ізоляція/відчуження. Ця схема може спрацьовувати, коли ми опиняємося в ситуаціях або в оточенні людей, при цьому відчуваючи себе не таким, як усі, покинутим. У такий момент ми найчастіше відчуватимемо страх, тривогу, гнів, самотність і сором [2, с. 19].

• Залежність/некомпетентність. Може бути викликана будь-якими життєвими змінами, новими ситуаціями або закінченням стосунків із людиною, на яку ми

сильно покладалися. При спрацьовуванні цієї схеми, ми відчуваємо тривогу, страх і гнів.

• Неуспішність. Виявляється, коли ми спілкуємося із людьми успішнішими, ніж ми, або коли перебуваємо в ситуаціях, що змушують нас відчувати, що чогось не вистачає (досягнень, талантів, компетентності або інтелектуальних здібностей). Коли ця схема спрацьовує, ви відчуваєте смуток, сором, гнів та страх.

• Привілейованість/грандіозність. Ця схема може спрацьовувати, коли справи йдуть не так, як нам хочеться, або коли наші потреби і бажання не ставляться на перше місце. У цьому випадку ми відчуваємо гнів.

• Підпорядкування. Виявляється, коли ми опиняємося в ситуаціях та відносинах, де потреби інших стоять на першому місці або коли ми відчуваємо, що нас контролюють інші. При прояві схеми відчуваєте печаль і гнів.

• Жорсткі стандарти. Ця схема може активізуватись, коли є відчуття, що інші чи ми самі не відповідають нашим високим стандартам. Коли ця схема спрацьовує, ми відчуваємо гнів [2, с. 23].

Події, що викликають появу схем, зазвичай виникають у шести міжособистісних сферах: робота, друзі, сім'я, близькі стосунки, виховання дітей та життя у суспільстві. Необхідно сфокусувати увагу на цих сферах, щоб допомогти визначити та зрозуміти свою вразливість до схем у різних взаєминах. Це можна зробити за допомогою «Журналу схемних подій», який призначений для того, щоб допомогти розпізнавати та спостерігати за подіями, пов'язаними зі дезадаптивною схемою, у міру їх виникнення. Важливо визнати та оцінити хворобливі емоції, пов'язані з кожною подією, що спровокувала схему.

Коли ми відчуваємо хворобливі емоції, природною реакцією є бажання втекти від болю. І тут важливо задокументувати кожен етап процесу запуску. Чим більше ми знаємо про свої тригери і чим краще можемо розпізнати їх у момент виникнення, тим більше шансів, що ми можемо змінити проблемну міжособистісну поведінку.

З точки зору терапії прийняття та відповідальності, біль, пов'язаний зі схемами, не є патологією чи чимось, що можна подолати. Оскільки такий біль з'являється в ранньому дитинстві, він є незмінною частиною досвіду людини. Незалежно від того, скільки нам років і як довго ми знаходимося в терапії, навряд чи зможемо повністю звільнитися від схем і пов'язаних з ними афектів [3, с. 1155].

Наприклад, у людей, які в ранньому віці пережили покинутість і навчилися її очікувати, схема Покинутості/Нестабільності, швидше за все, активізуватиметься під час кожної значущої міжособистісної події. Критика, віддалення та гнів активізують цю схему та пов'язаний з нею страх.

У центрі уваги терапії прийняття та відповідальності на вирішення міжособистісних проблем знаходиться не усунення схем і пов'язаного з ними болю. Тут швидше йдеться про те, щоб навчитися по-іншому реагувати, коли активізуються схеми. Терапія прийняття та відповідальності чітко розрізняє

первинний біль, який є частиною людського стану, та вторинний біль чи страждання, що виникають внаслідок боротьби за те, щоб уникнути неминучого. З точки зору терапії прийняття та відповідальності, афект схеми – це первинний біль – неминучий побічний продукт життя.

Схемна копінг-поведінка (СКП) є основою міжособистісних проблем. Щоразу, коли люди намагаються уникнути або блокувати первинний біль, викликаний схемами, стосункам завдається шкоди. Тому основна увага в даному методі терапії приділяється схемам копінг-поведінки клієнтів [2, с. 42]. СКП відповідають концепції терапії прийняття та відповідальності щодо уникнення, яке включає дезадаптивні стратегії придушення, витіснення, регуляції та контролю болю. З точки зору терапії прийняття та відповідальності проблема полягає не в схемах або емоціях, які вони викликають, а в спробі уникнути схемної поведінки за допомогою різних стратегій, які порушують або повністю руйнують відносини.

У міру того, як ми починаємо спостерігати за своїми тригерами та реакціями у повсякденному житті, у нас розвивається усвідомлення тієї ролі, яку схеми відіграють у міжособистісних відносинах. Важливо розвинути розуміння цієї динаміки для створення мотивації до майбутньої важкої роботи: навчитися приймати пов'язану зі схемою біль на користь міжособистісної поведінки, заснованої на цінностях.

Список літератури

1. Гаєс С. Звільнений розум. Як стати психологічно гнучким і подолати Внутрішнього Диктатора / Стівен Гаєс; пер. з англ. Ірини Павленко. Київ : Yakaboo Publishing, 2022. 496 с.

2. Лев А., Маккей М. Терапія прийняття та відповідальності для пар. Клінічний посібник з використання усвідомленості, цінностей та схема-терапії для відновлення відносин/Авігейл Лев, Меттью Маккей; пер. з англ. Є.М. Савиновій. Київ : «Науковий Світ», 2023. 336 с.

3. Hayes S. C., Wilson K. G., Gifford E. V., Follette V. M., & Strosahl K. Emotional avoidance and behavior disorders: A functional dimensional approach to diagnosis and treatment. *Journal of Consulting and Clinical Psycho-logy,* 2016. 64(6), 1152-1168.

ВИБІР МЕТОДУ ПОКРАЩЕННЯ РАДІОГОЛОГРАФІЧНОГО ЗОБРАЖЕННЯ ПРИ СПРОБІ ІДЕНТИФІКУВАТИ НАЯВНІСТЬ ПРИХОВАНОГО ОБ'ЄКТУ

Хіжнюк Олександр Анатолійович,
викладач Харківського
Національного університету
Військово-Повітряних Сил імені Івана Кожедуба

Лиман Крістіна Володимирівна,
курсант Харківського
Національного університету
Військово-Повітряних Сил імені Івана Кожедуба

Духняк Христина Олегівна,
курсант Харківського
Національного університету
Військово-Повітряних Сил імені Івана Кожедуба

Виявлення об'єктів за перешкодами, такими як стіни, укриття або сховища набуло особливого значення під час протистояння збройній агресій. Використання радіохвиль в поєднанні з методами запису, перетворення та відновлення інформаційної частини сигналу [1], без урахування спотворених та перевідбитих променів становить основу радіоголографії.

Особливостю застосування методу радіоголографічного сканування [2] є можливість перекодувати прийняту та записану спектральну форму радіосигналу в оптичну модель, яка може використовуватися для реконструкції та обробки елементів зображення, з урахуванням законів, притаманних геометричним оптичним системам.

Проведення радіоголографічного сканування в діапазонах міліметрових та сантіметрових хвиль [3], за умови застосування узгодженної багатоелементної приймальної антеної системи в комплексі з вузькоспрямованим скануючим променем [4], дає можливість отримати детальну інформацію про об'єкти, а не лише визначити їх наявність.

Обробка отриманої форми сигналу за оптичними законами відкриває можливість генерації тривимірних зображень, за умови компенсації перевипромінень в електромагнітних полях у зоні Френеля [5] поблизу випромінюючої антени. Складність отримання чіткого голографічного зображення полягає в застосуванні особливого алгоритму обчислення для відновлення хвильового фронту зондуючого та відбитого сигналів.

Застосування фільтрів, здатних відокремити відбитий від перешкод сигнал, а саме його просторово-частотну складову у вузькому спектрі частот [6], дає

можливість отримати чітку радіоголографічну картину [7] не лише самої перешкоди, але й об'єктів, що знаходяться за нею, з досить високою чіткістю та можливістю подальшої обробки зображення.

Беззаперечно, що застосовані фільтри високої частоти (ФВЧ) [8]необхідно ретельно розраховувати, виходячи з частотних параметрів зондуючого сигналу [9] та ймовірних характеристик, на кшталт щільності, типу матеріалу, площи перешкоди. Але застосування методу просторової фільтрації [10] низькочастотних складових відбитого від об'єкту сигналу, дає можливість значно покращити радіоголографічне зображення, навіть за умови великої відстані до об'єктів спостереження.

Список літератури

1. Старушенко Т.Г., Василенко О.Д., Оцінка потужності сигналу для моніторингу живих об'єктів за перешкодами. Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут. 2014. С.2.

2. Перелигін Б.В., Велика О.І., Методи дистанційного зондування навколишнього середовища: Конспект лекцій-Одеса: ОДЕКУ, ТЕС 2012. С.180

3. Ахмеев А.В., Дідик Ю.І., Іванов В.Е. Аерологічної радіолокатор як засіб вимірювань // Вимірювальна техніка. 2003.№6.

4. INRIA. Scilab. The Scilab Consortium On INRIA's site Domaine de Voluceau, Rocquencourt - B.P.105: http: //www.scilab.org.

5. Curry G.R. RadarSystem Performance Modeling. ARTECH HOUSE, 2005. ISBN: 1-58053-816-9.

6. Skolnik M.I. Radar HANDBOOK. McGraw-Hill, 2008. IS-BN: 978- 0-07-148547-0

7. Кузавков В.В., Зарубенко А.О., Збірник наукових праць ВІТІ № 3 Алгоритм розрахунку характеристик антени супутникового зв'язку в ближній зоні сферичним методом вимірювання.2019 С. 35.

8. Лаптєв О.В., Зозуля С.А., Метод виключення відомих сигналів при сканування заданого радіодіапазону. Електронне фахове наукове видання «Кібербезпека: освіта, наука, техніка», 2(22), 2023. С.31–38.

9. Кудинов Е.В., Белюженко В.Б., Моделювання залежності частоти коливань генератора на комбінаційних частотах від характеристик його елементів. 2012. С. 127.

10. Кудінов Є.В. Дослідження генератора НВЧ з резонатором та лінією затримки на магнітостатичних хвилях. 2012. С. 28.

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ БЕЗБАР'ЄРНОГО ТУРИСТИЧНОГО СЕРЕДОВИЩА В УКРАЇНІ

Омельчак Ганна Володимирівна
ст. викладач кафедри менеджменту та туризму
КЗВО «Хортицька національна
навчально - реабілітаційна академія» ЗОР

На розвиток безбар'єрної туристичної сфери впливає конкурентна глобальна індустрія туризму та складна багаторівнева динаміка сучасного соціально - орієнтованого суспільства. Завдання стратегічного планування та управління в туризмі полягає в тому, щоб стимулювати туристичний сектор до адаптації, безбар'єрності, здатності реагувати на зміну що активно відбуваються в усіх галузях, зокрема в туризмі, щоб підтримувати або покращувати ефективність конкурентоспроможність туристичної галузі. Як суб'єкт туризму, люди є суб'єктами та одержувачами розвитку туризму та одним із основних елементів системи туристичного секотору, який має задовольняти потреба кожної людини, не залежно від її особливостей.

Сфера туризму України перебуває у стані постійних змін. Це результат постійної взаємодії між автономними зовнішніми тисками, такими як війна, відсутність безпеки, економічні коливання (нестабільність), геополітика, зміна клімату, стихійні лиха, епідемії (COVID-19), зміни в демографії, збільшенні кількості людей що потребують безбар'єрності, поведінці відвідувачів і багато іншого, що викликає реакцію туристичних суб'єктів, що впливає на те, як туристичні напрямки адаптуються та розвиваються під впливом цих змін. У результаті постійних дій та їх результатів туристичне середовище можна концептуалізувати як таке, що перебувають у постійному стані становлення.

Особливістю впровадження безбар'єрного туризму у суспільстві є по - перше, зміна загального мислення суспільства щодо необхідності розвитку безбар'єрного напряму в туризмі, по-друге, надзвичайно важливим фактором є розвиток та впровадження універсального дизайну, тобто дизайн туритстичних продуктів і середовищ, які максимально зручні для всіх без необхідності адаптації [2].

В умовах соціально - орієнтованого суспільства теоретичні та практичні кроки Держави, державних інститутів, приватних організацій та суспільства щодо впровадження та розвитку безбар'єрного туристичного середовища мають бути сконцентровані на основних напрямках, що формують загальне туристичне середовище (рис.1).

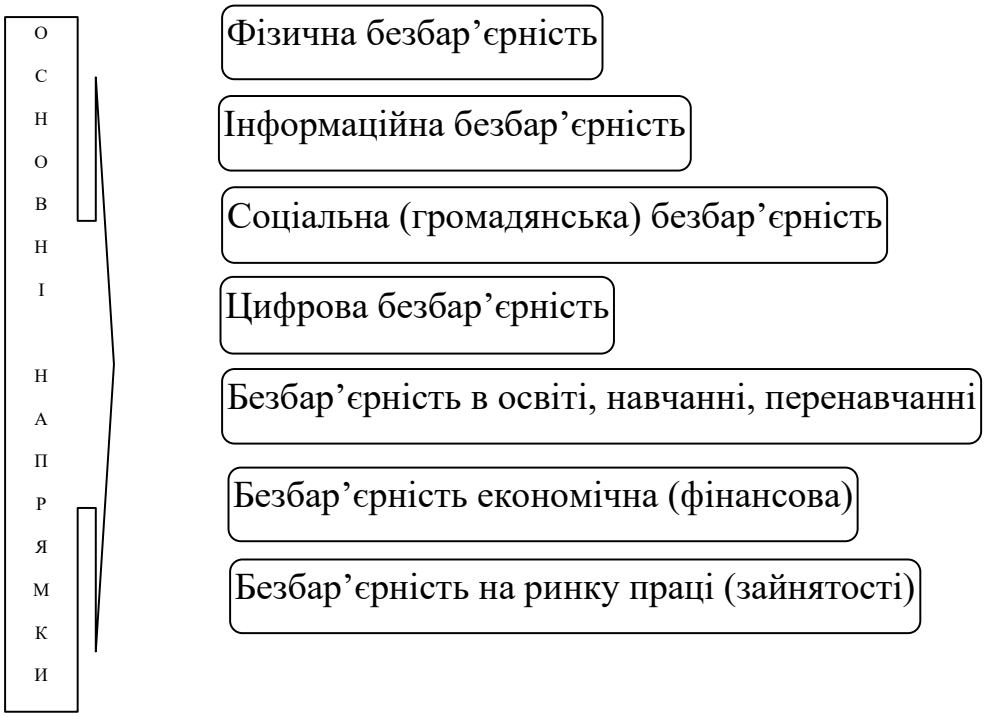

Рис. 1. Основні напрямки розвитку туристичного безбар'єрного середовища

Бар'єри - перепони що заважають людям отримати доступ до можливостей (потреб), через що виникає неможливість частково або повнстю реалізувати потенційні можливості. Бар'єри бувають: фізичні, інформаційні, економічні, інституційні, психологічні, спілкування, модальні, особистісні, тощо.

Стратегії, які необхідно використовувати для узгодження з принципами безбар'єрності, мають включат безбар'єрний дизайн у процес планування, отримати знання про відповідні закони та міжнародно визнані стандарти безбар'єрності та доступності, залучати людей що потребують безбар'єрності та спеціалістів з доступності до планування туристичного безбар'єрного середовища. Соціально - орієнтована стійкість суспільства виникає коли системи, структури та відносини в суспільстві активно підтримують спроможність нинішніх і майбутніх поколінь створювати здорові, придатні для життя спільноти з врахуванням всіх особливостей людей.

Список літератури

1. Інклюзивний дизайн. URL: https://www.humancentereddesign.org/inclusive-design/history

2. Омельчак Г. В. Безбар'єрний туризм як суспільна норма сучасності. XI Міжнародна науково-практична конференція «Quality management in education and industry: experience, problems and prospects». С. 350-352. URL: https://eu-conf.com/wp-content/uploads/2024/02/QUALITY-MANAGEMENT-IN-EDUCATION-AND-INDUSTRY-EXPERIENCE-PROBLEMS-AND-PROSPECTS.pdf

Scientific publications

MATERIALS

The XXX International Scientific and Practical Conference
«Modern information technologies in education and science»

Prague, Czech Republic. 216 p.
(July 29-31, 2024)